

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών ΔΕΣ

Ειδίκευση: Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

Διπλωματική Εργασία

<<Η κρίση στην Βενεζουέλα: Αίτια - Εξέλιξη -
οικονομικές/κοινωνικές συνέπειες>>

του Ιωάννη Κουτζούμη

Επιβλέπων Καθηγήτρια: Φωτεινή Μπέλλου

Β' εξεταστής: Χρήστος Νίκας

Θεσσαλονίκη
Ιούνιος 2020

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

(ακολουθούν όνομα, επίθετο, υπογραφή)

Ιωάννης Κουτσογιάννης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη εργασία περιδίνεται γύρω από τις έννοιες της σύγκρουσης, της κρίσης και της διαχείρισης κρίσεων, τοποθετώντας τον φακό εστίασής της στην υφιστάμενη κατάσταση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στην χώρα της Βενεζουέλας. Αρχικά αποσαφηνίζονται οι λεπτές διαφορές που διαχωρίζουν τις έννοιες της σύγκρουσης, της κρίσης και του πολέμου στον χώρο της διεθνούς πολιτικής για να εξετάσει στην συνέχεια, τον τρόπο με τον οποίο ο μετασχηματισμός του διεθνούς συστήματος συμπαρέσυρε μαζί του, τόσο την φύση και το περιεχόμενο των κρίσεων, όσο και την γενικότερη προσέγγιση του διεθνούς περιβάλλοντος αναφορικά με την διαχείριση τους. Έπειτα, παρουσιάζεται μια ενδελεχής ιστορική αναδρομή στις πιο πρόσφατες αλλά και προγενέστερες αυτών, διακυβερνήσεις της χώρας, παραθέτοντας ουσιαστικά την γραμμική σειρά αιτιών που οδήγησαν την Βενεζουέλα στην σημερινή κατάσταση της κρίσης. Στη συνέχεια, θίγεται ο ρόλος και όλες εκείνες οι ενέργειες των εξωτερικών δρώντων σε μία φαινομενικά εσωτερική υπόθεση, υπογραμμίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ανέλιξη της ενδοκρατικής διένεξης σε ζήτημα διεθνούς υπόστασης. Οι εξωτερικοί δρώντες που αισίως εμπλέκονται στο εξεταζόμενο ζήτημα δεν είναι αμιγώς κρατικοί και για αυτόν τον λόγο παραθέτονται οι αποφάσεις των περιφερειακών, διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών σχετικά με την Βενεζουέλα. Τέλος, γίνεται μια διεξοδική ανάλυση για τις έξι βασικότερες μεταβλητές που ενδεχομένως θα καθορίσουν την τελική της έκβαση. Οι συγκεκριμένες μεταβλητές εξετάζονται σε πλήρη αλληλεπίδραση με την ιστορική εξέλιξη της χώρας, τις αιτίες που την οδήγησαν στην κρίση και με όλες τις ενέργειες των κρατικών και μη κρατικών παραγόντων του διεθνούς περιβάλλοντος στο πλαίσιο του τρίτου και δεύτερου επιπέδου ανάλυσης. Η εξέταση των συγκεκριμένων παραμέτρων επιδιώκει ταυτόχρονα, να θίξει και την γενικότερη πολιτική διαχείρισης της κρίσης από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών με ευκρινέστερο τρόπο.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ, ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	11
1.1 Το ευρύτερο περιεχόμενο της έννοιας της κρίσης.....	11
1.2 Η κρίση στην διεθνή πολιτική.....	12
1.3 Κρίση και σύγκρουση.....	14
1.4 Κρίση και πόλεμος	17
1.5 Οι φάσεις της κρίσης.....	20
1.6 Crisis Management ή Conflict Management;.....	24
1.6.1 Conflict Management.....	24
1.6.2 Crisis Management.....	27
1.7 Η διαχείριση των κρίσεων συναρτίζει της δομής του διεθνούς συστήματος	29
1.7.1 Crisis Management στο διπολικό σύστημα (1945-1989)	29
1.7.2 Crisis Management στο μονοπολικό σύστημα (1989 -)	31
1.8 Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις ως "γεννήτρια" κρίσεων και τα αίτιά τους.....	33
1.9.1 Το εννοιολογικό περιεχόμενο και οι αρχές των επιχειρήσεων οικοδόμησης ειρήνης.....	38
1.9.2 Από το peacemaking και το peacekeeping στο peacebuilding.....	40
1.9.3 Τα εργαλεία του peacebuilding στον δρόμο προς την επίτευξη της θετικής ειρήνης.....	42
1.9.4 Ποιοι πραγματοποιούν τις επιχειρήσεις οικοδόμησης ειρήνης;.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΗΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΟΥΓΚΟ ΤΣΑΒΕΣ (1958-1998 και 1999-2013)	49
2.1 Ιστορική αναδρομή.....	49
2.2 Η δημοκρατική μετάβαση και οι κοινωνικές αλλαγές.....	49
2.3 Τα κακώς κείμενα του Puntofijismo.....	50
2.4 Η πορεία προς την αλλαγή.....	52
2.5 Το καθεστώς του Ούγκο Τσάβες.....	53
2.6 Η οικονομική πολιτική του Τσάβες.....	54
2.7 Πολιτικοοικονομική αστάθεια και κοινωνική ένταση	57
2.8 Δημοψήφισμα, σταδιακή ανάκαμψη και κοινωνικά προγράμματα	59
2.9 Το πρόγραμμα εθνικοποιήσεων.....	60
2.10 Ο ρόλος του στρατού και των σωμάτων ασφαλείας.....	62
2.11 Η εξωτερική πολιτική του Τσαβισμού.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ ΜΑΔΟΥΡΟ (2013 -)	70
3.1 Ποιος είναι ο σημερινός πρόεδρος της Βενεζουέλας.....	70
3.2 Οι προεδρικές εκλογές του 2013	71
3.3 Το καθεστώς Μαδούρο.....	71

3.3.1 Η κυβερνητική χειραγώγηση των ΜΜΕ	72
3.3.2 Η συνέχιση του στρατιωτικοποιημένου καθεστώτος	74
3.3.3 Συγκεντροποίηση των εξουσιών.....	76
3.4 Οι προεδρικές εκλογές του 2018, η δεύτερη θητεία του Μαδούρο και ο "μεταβατικός πρόεδρος" της χώρας.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ: ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΝΑ ΚΡΙΣΕΩΝ.....	81
4.1 Εμφύλιος πόλεμος ή ενδοκρατική σύγκρουση (intra-state conflict);.....	81
4.2 Η πολυδιάστατη πτυχή της κρίσης στη Βενεζουέλα και οι ενδοκρατικές - υποσυστημικές συνέπειες της	82
4.2.1 Ανθρωπιστική κρίση.....	82
4.2.1.Α Καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	82
4.2.1.Β Μεταναστευτική κρίση.....	85
4.2.2 Οικονομική Κρίση.....	88
4.2.3 Ενεργειακή κρίση	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ	97
5.1 Βενεζουέλα: Πεδίο διεθνούς κρίσης.....	97
5.2 Εξωτερικές ενέργειες διαχείρισης της κρίσης με σκοπό την αλλαγή του status quo	100
5.2.1 Πολιτική διαχείρισης της κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες	100
5.2.1.Α Κυρώσεις εις βάρος των αξιωματούχων της Βενεζουέλας	101
5.2.1.Β Κυρώσεις περιορισμού πρόσβασης στις αμερικανικές χρηματοοικονομικές αγορές.....	102
5.2.1.Γ Κυρώσεις στους εγχώριους οικονομικούς τομείς της Βενεζουέλας.....	103
5.2.1.Δ Κυρώσεις στις οντότητες που παρέχουν βοήθεια στην κυβέρνηση Μαδούρο	104
5.2.2 Ενέργειες των ΗΠΑ για την διαχείριση της ζώνης αστάθειας από την Βενεζουέλα.....	104
5.2.2.Α Αντιμετώπιση της διακίνησης ναρκωτικών	105
5.2.2.Β Αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων	106
5.2.2.Γ Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.....	107
5.2.3 Η δράση των διεθνών οργανισμών και των διπλωματικών σωμάτων με φόντο την αλλαγή του status quo.....	107
5.2.3.Α Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	107
5.2.3.Β Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών.....	108
5.2.3.Γ Ομάδα της Λίμα	110
5.2.3.Δ Διεθνής Ομάδα Επαφής.....	110
5.2.3.Ε Ευρωπαϊκή Ένωση	111
5.2.4 Προσπάθειες αλλαγής του status quo από τον διεθνή παράγοντα με peacemaking.....	112
5.2.4.Α UNASUR και Αγία Έδρα (2014).....	112
5.2.4.Β Αγία Έδρα (2016-17).....	112
5.2.4.Γ Οι συζητήσεις στον Άγιο Δομίνικο (2017-2018).....	113
5.2.4.Δ Η μεσολάβηση της Νορβηγικής κυβέρνησης (2019).....	114

5.3 Η δράση Κούβας, Ρωσίας και Κίνας στην Βενεζουέλα ως υπερασπιστές του status quo.....	117
5.4 Ενέργειες διαχείρισης της κρίσης από το εσωτερικό περιβάλλον	119
5.4.1 Εσωτερική διάσταση της κυβερνητικής διαχείρισης.....	120
5.4.1.Α Τα ψηφίσματα 155, 156 και το Σχέδιο Σαμόρα	120
5.4.1.Β Ανούσιες κινήσεις και εργαλειοποίηση της κρίσης.....	121
5.4.2 Εξωτερική διάσταση της κυβερνητικής διαχείρισης.....	123
5.4.2.Α Ψηφιακό νόμισμα και η λύση της Τουρκίας.....	123
5.4.3 Η διάσταση της αντιπολίτευσης στη διαχείριση της κρίσης.....	124
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΟΙ ΚΡΙΣΙΜΟΤΕΡΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	128
6.1 Η παράμετρος των κυρώσεων	128
6.2 Η παράμετρος της μαξιμαλιστικής προσέγγισης των ΗΠΑ	133
6.3 Η παράμετρος Γκουαηδό	136
6.4 Η παράμετρος του στρατού.....	139
6.5 Η παράμετρος των παραχωρήσεων	142
6.6 Η παράμετρος της περιφερειακής αστάθειας	146
ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	156
Βιβλιογραφία	159

Εικόνα Ι Σύγκρουση, κρίση και πόλεμος.....	20
Εικόνα ΙΙ Οι φάσεις της κρίσης.....	23
Εικόνα ΙΙΙ Ενδοκρατικές συγκρούσεις: η κυριότερη πηγή διεθνών κρίσεων	38
Εικόνα ΙV Συγκριτικά επίπεδα πληθωρισμού, ανάπτυξης ΑΕΠ και φτώχειας, μεταξύ Βενεζουέλας και Λατινικής Αμερικής	56
Εικόνα V Τα κυριότερα διεθνή κύματα μεταναστευτικών ροών.....	87
Εικόνα VI Πληθωρισμός σε ανεξέλεγκτη τροχιά	90
Εικόνα VII Η κατάρρευση του ΑΕΠ επί διακυβέρνησης Μαδούρο	92

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πληκτρολογώντας την λέξη "Βενεζουέλα" στις διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης, η πλειονότητα των αποτελεσμάτων από τις εικόνες και τις ειδήσεις που θα προκύψουν σχετίζονται με συνθήκες βίας, έντασης, αναταραχής και οικονομικής εξαθλίωσης. Τα συγκεκριμένα συστατικά στοιχεία, όσο υπερβολικά και αν εκλαμβάνονται, σκιαγραφούν την υφιστάμενη δεινή κατάσταση της χώρας και την τοποθετούν σε μία μακρόσυρτη διαδικασία κρίσης και έκτακτης ανάγκης.

Η έννοια της κρίσης αποτελεί οικεία και καθημερινή έννοια τόσο για τους ανθρώπους, όσο και για τους οργανισμούς και τους φορείς που δραστηριοποιούνται σε οποιαδήποτε μορφή εργασίας. Και αυτό επειδή η ανθρώπινη δραστηριότητα ποτέ της δεν υπήρξε απρόσβλητη κινδύνων και ανεπιθύμητων καταστάσεων. Με αυτόν τον τρόπο η κρίση ή οι περιπτώσεις κρίσεων ως ξαφνικές, ανεπιθύμητες και απροσδόκητες παραστάσεις απειλών, υπονομεύουν τους ομαλούς ανθρώπινους ρυθμούς όπως αυτοί διεξάγονται σε κανονικές συνθήκες. Η πρόσφατη κρίση που ξέσπασε από την πανδημία covid-19 λόγω χάρη, υπενθύμισε σε όλη την ανθρωπότητα πως το φαινόμενο των κρίσεων είναι αναπόδραστο παρά τα τεχνολογικά επιτεύγματα και τους μηχανισμούς πρόληψης που έχουν αναπτυχθεί. Η ανθρωπότητα είναι καθημερινώς εκτεθειμένη σε κρίσεις οι οποίες θέτουν περιορισμούς σε ενέργειες και δραστηριότητες που υπό διαφορετικές συνθήκες θεωρούνταν δεδομένες. Για αυτόν τον λόγο η επιστημονική κοινότητα έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι κρίσεις δεν πρόκειται να εξαλειφθούν. Ωστόσο μπορούν να προβλεφθούν και έπειτα να γίνουν υποκείμενο διαχείρισης προκειμένου να μειωθεί το κόστος που θα προξενήσουν, αλλά και για να επιτευχθεί αντιμετώπιση τους με ταχύτερο και πιο αποτελεσματικό τρόπο. Ως εκ τούτου, η διαχείριση των κρίσεων εδράζεται στο σκεπτικό της διαδικασίας περιορισμού των ζημιών.

Όπως είναι αναμενόμενο, η σχεδόν πανταχού παρούσα έννοια της κρίσης δεν θα μπορούσε να μείνει εκτός του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής. Το σύγχρονο κρατοκεντρικό διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την μία μεριά, από διακρατικές σχέσεις ανταγωνισμού, σύγκρουσης και καχυποψίας και από την άλλη από αναπόφευκτες διακρατικές αλληλεπιδράσεις ούσες πλέον ανεπτυγμένες εξαιτίας του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, της εμπορικής άνθησης, της εξάρσης του διαδικτύου και της επαφής των λαών. Η εμφάνιση απρόοπτων καταστάσεων που εγκυμονούν απειλές ή πιο συνοπτικά η ανάδυση κρίσεων, ενεργοποιούν τα κρατικά αντανакλαστικά ασφάλειας και στο πλαίσιο του αυτοσκοπού της επιβίωσης τους, λαμβάνονται αποφάσεις και εφαρμόζονται αντίμετρα προκειμένου να διασφαλιστεί αυτός ο στόχος. Αυτό σημαίνει ότι τα φαινόμενα των κρίσεων εκτρέπουν την κρατική λειτουργία από τις συνθήκες κανονικότητας. Η συγκεκριμένη διαφοροποίηση δημιουργεί προϋποθέσεις που αναπάντεχα οξύνουν τους συγκρουσιακούς διακρατικούς δεσμούς ή ακόμη διαστρεβλώνει και εκείνες τις οριζόντιες σχέσεις που χαρακτηρίζονται από στοιχεία συνεργασίας. Κοντολογίς, το μπαράζ αλλαγών κρατικής συμπεριφοράς ως απότοκο της έκτακτης και κρίσιμης κατάστασης μέσα στο

διεθνές σύστημα μπορεί αφενός, να επιφέρει περαιτέρω κρίσεις και αφετέρου, ο τερματισμός της κρίσης να σημάνει μία καινούργια υφιστάμενη κατάσταση τόσο σε διακρατικό, όσο και σε ενδοκρατικό επίπεδο. Μία κρίση μπορεί να επιφέρει την αλλαγή, δηλαδή υπάρχει περίπτωση να αποτελέσει την αιτία για μία κατάσταση που θα είναι διαφορετική σε σύγκριση με την προγενέστερη. Η πρόταση πως πλέον στις Διεθνείς Σχέσεις δεν υπάρχει εξωτερική πολιτική αλλά διαχείριση κρίσεων είναι αν μη τι άλλο ενδεικτική.

Στον πυρήνα της παρούσας μελέτης τοποθετείται ο στροβιλισμός της Βενεζουέλας στην δίνη της κρίσης από το 2014 και έπειτα. Με επίκεντρο τον εν λόγω θεματικό πυρήνα, αναζητούνται όλες εκείνες οι αιτίες που οδήγησαν την χώρα στην σημερινή κατάσταση και παραθέεται η διαχρονική ροπή που έχει επιδειξει σε καταστάσεις αστάθειας. Υπό αυτήν την έννοια, η παρατεταμένη κρίση της Βενεζουέλας δεν αναπτύχθηκε ούτε ξέσπασε σε κενό, τουναντίον η εξέταση της ιστορικής της εξέλιξης εμφανίζει μία γραμμική συνέχεια ακόμη και μέχρι την σημερινή κατάσταση ενδοκρατικής σύγκρουσης. Η τελευταία όχι μόνο έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, κάθε άλλο, έχει διαμορφωθεί σε πεδίο προώθησης της πολιτικοοικονομικής ατζέντας των κρατικών δρώντων αναλόγως με τα συμφέροντά τους. Η συγκεκριμένη προώθηση εκδηλώνεται μέσω της ενίσχυσης και της υποστήριξης των αντιμαχομένων, αναλόγως με την πλευρά υποστήριξης από τον εξωτερικό παράγοντα. Επομένως, η διαχείριση της κρίσης από τον εξωτερικό παράγοντα διαμορφώνεται πρωτίστως συναρτήσει της εξυπηρέτησης των εθνικών του συμφερόντων. Η μετατροπή της Βενεζουέλας σε πεδίο συγκρουόμενων εξωτερικών συμφερόντων αιτιολογεί το περίπλοκο του ζητήματος και άρα την αδυναμία εξεύρεσης λύσης μετά από 7 χρόνια. Η Βενεζουέλα είναι πηγή διεθνούς αστάθειας επειδή έχει εξελιχθεί σε πεδίο όπου παραδοσιακά αντικρουόμενες και ανταγωνιστικές, διακρατικές και ενδοκρατικές σχέσεις επιδεινώνονται. Η επιδείνωση αυτών των σχέσεων γίνεται αισθητή στο περιφερειακό επίπεδο αφού η εξαγωγή αστάθειας από την Βενεζουέλα δεν μπορεί να συγκρατηθεί εντός των συνόρων. Η τελευταία κατά συνέπεια αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση διεθνούς κρίσης. Βέβαια πέραν των συμφερόντων, η ατζέντα της διαχείρισης κρίσης της Βενεζουέλας περιέχει και την επιθυμία για συμφιλίωση που θα ανοίξει τον δρόμο στην επίτευξη ειρήνης. Αυτές οι συνθήκες θα πρόσφεραν περιφερειακή σταθερότητα απέναντι στα απόνερα της κρίσης που ήδη πλήττουν την ευρύτερη Λατινική Αμερική, όπως είναι το μεταναστευτικό κύμα, το εμπόριο ναρκωτικών, το human-trafficking και άλλα επιμέρους συστατικά στοιχεία που προκύπτουν από τις ζώνες αστάθειας. Η επίτευξη ειρήνης στην Βενεζουέλα θα προμήνυε την διασφάλιση της περιφερειακής ασφάλειας και τον μετριασμό της ανθρωπιστικής κρίσης. Για αυτόν τον λόγο όλοι σχεδόν οι διεθνείς οργανισμοί έχουν στραφεί στην διαδικασία διαχείρισης της κρίσης με τέτοιο τρόπο που θα επανέφερε την χώρα στην ζώνη σταθερότητας χωρίς την χρήση βίαιων μεθόδων.

Η δομή της εργασίας είναι η εξής: στο 1ο Κεφάλαιο αναζητούνται οι λεπτές διαφοροποιήσεις των εννοιών της κρίσης, της σύγκρουσης και του πολέμου όπως

αυτές καταγράφονται στην διεθνή πολιτική. Έπειτα αναζητείται η ανάλογη διαφορά ανάμεσα στην έννοια της διαχείρισης σύγκρουσης και διαχείρισης κρίσης και αναλύεται ο τρόπος με τον οποίον η διαφοροποίηση της δομής του διεθνούς συστήματος επηρέασε την εξέλιξη της διαχείρισης κρίσεων. Συν τοις άλλοις, εξετάζεται το πώς η συγκεκριμένη μετάβαση μετέτρεψε το ζήτημα της ενδοκρατικής κρίσης στην πλέον ύψιστη πρόκληση για την διεθνή ειρήνη, παίρνοντας εν μέρει την σκυτάλη από τις διακρατικές συγκρούσεις. Οι ενδοκρατικές κρίσεις με την σειρά τους ώθησαν την επιστημονική κοινότητα να εξετάσει πιο διεξοδικά τις εσωτερικές κρατικές τρωτότητες και για αυτόν τον λόγο δόθηκε έμφαση στην επιστημονική αναζήτηση του δρόμου προς την βιώσιμη ειρήνη. Η συγκεκριμένη αναζήτηση έβαλε τα θεμέλια για την αναθεώρηση των ειρηνευτικών επιχειρήσεων και έθεσε ερωτήματα στο επιχειρησιακό τους αντικείμενο καθώς και στις αξίες που προσβέβουν. Αυτή η αναθεώρηση αποτέλεσε την γενεσιουργό αιτία των επιχειρήσεων οικοδόμησης ειρήνης όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Στο 2ο Κεφάλαιο γίνεται μία ιστορική αναδρομή στην διακυβέρνηση του Ούγκο Τσάβες καθώς και στις προγενέστερες αυτής ρίχνοντας φως σε όλες εκείνες τις πολιτικές αποφάσεις που έθρεψαν τις συνθήκες για την σημερινή κατάσταση σύγκρουσης. Αντιστοίχως, το 3ο Κεφάλαιο αφιερώνεται για την σημερινή διακυβέρνηση του Νικολάς Μαδούρο που ως πολιτικός γιος του Τσάβες συνέχισε τις πρακτικές του τελευταίου. Το αποτέλεσμα της πολιτικοϊδεολογικής γραμμικότητας ήταν η όξυνση της υφιστάμενης σύγκρουσης και η μήτρα των διαδοχικών κρίσεων του σήμερα. Υπογραμμίζονται επίσης όλες εκείνες οι αποφάσεις που καθιστούν την σημερινή διακυβέρνησή ιδιαίτερα συγκεντρωτική. Το 4ο κεφάλαιο αναλύει τις επιμέρους αυτές κρίσεις που λειτουργούν σαν πολλαπλασιαστές αστάθειας και αναζητεί τον βαθμό στον οποίον έχουν πλήξει τόσο το εσωτερικό περιβάλλον, όσο και το αντίστοιχο περιφερειακό των όμορων κρατών. Το 5ο Κεφάλαιο αναλύει την ανέλιξη της ενδοκρατικής σύγκρουσης σε διεθνή κρίση και για τον λόγο αυτόν, παραθέτονται όλες οι σχετικές με την κρίση, εξωτερικές αποφάσεις από πλευράς ΗΠΑ, Ρωσίας, Κίνας, Κούβας καθώς και των περιφερειακών, διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών. Έμμεσος σκοπός της απαρίθμησης των ενεργειών διαχείρισης από τις Ηνωμένες Πολιτείες είναι η λεπτομερής αναφορά της Βενεζουέλας ως κέντρο διεκπεραίωσης εγκληματικών και παράνομων δραστηριοτήτων. Επίσης αναφέρονται οι τέσσερις προσπάθειες διαμεσολάβησης από τον εξωτερικό παράγοντα καθώς και η διαχείριση της κρίσης από το εσωτερικό περιβάλλον. Αυτό απαρτίζεται από τον επίσημο κρατικό μηχανισμό και την αντιπολίτευση. Το 6ο Κεφάλαιο, απομονώνει τις έξι κυριότερες μεταβλητές που θα αποτελέσουν τους καταλύτες της διαχείρισης κρίσης και αντλώντας τα συμπεράσματα των προγενέστερων κεφαλαίων, αναλύει τον τρόπο με τον οποίο ενδεχομένως θα οδηγήσουν στην θετική έκβαση του ζητήματος. Τέλος στον επίλογο συζητούνται τα συμπεράσματα και οι προβληματισμοί σχετικά με την επόμενη μέρα της κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ, ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1.1 Το ευρύτερο περιεχόμενο της έννοιας της κρίσης

Η λέξη "κρίση" χρησιμοποιείται πολλές φορές στην καθημερινότητά μας και για αυτόν τον λόγο είναι μία αρκετά οικεία έννοια. Αν και λίγο πολύ όλοι καταλαβαίνουμε το περιεχόμενο της, παρ' όλα αυτά δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός για την συγκεκριμένη έννοια. Ακούγοντας την λέξη κρίση, αυτομάτως την συνδέουμε με μία δυσμενή κατάσταση ή με μία επιζήμια ή δυσάρεστη περίσταση, όσο υποκειμενικά και αν μπορούν να ερμηνευθούν αυτά τα επίθετα. Διαφορετικά και ξεπερνώντας τον περιορισμό της υποκειμενικής ή της σχετικής νοηματοδότησης, όλοι θα συμφωνούσαν πως η κρίση αναφέρεται σε μία κατάσταση που δεν είναι ευχάριστη.

Ανατρέχοντας στο λεξικό του Cambridge, διαπιστώνουμε πως απουσιάζει ένας ενιαίος ορισμός για τον συγκεκριμένο όρο. Επίσης παρατηρούμε ότι ο κοινός παρανομαστής όλων των διαστάσεων των ερμηνειών που του έχουν αποδοθεί είναι σχετικές με μία ανεπιθύμητη ή αντίξοχη συνθήκη. Οι χαρακτηριστικότεροι ορισμοί της κρίσης την περιγράφουν ως:

- ✚ μία περίοδο έντονης διαφωνίας, σύγχυσης ή ταλαιπωρίας
- ✚ ένα εξαιρετικά δύσκολο ή επικίνδυνο σημείο σε μία κατάσταση
- ✚ μία στιγμή κατά τη διάρκεια μιας σοβαρής ασθένειας η οποία μπορεί ξαφνικά να εξελιχθεί σε χειρότερη ή καλύτερη εκδοχή
- ✚ μία ξαφνική απώλεια εμπιστοσύνης
- ✚ μία εξαιρετικά δύσκολη και επικίνδυνη κατάσταση που συναντάται σε ποικίλες εκδοχές και διαβαθμίζεται σε φάσεις όπως:
  - μεγάλη / σοβαρή/ παγκόσμια κρίση
  - οικονομική/ χρηματοοικονομική/ πολιτική κρίση
  - αιτία και δημιουργία κρίσης
  - επικείμενη και αυξανόμενη κρίση
  - αντιμετώπιση και επίλυση κρίσης

Άρα λοιπόν η κρίση είναι πράγματι μία έννοια με αρνητική χροιά για την οποία το ίδιο λεξικό παραθέτει ως συνώνυμες λέξεις: "*Calamity*" (συμφορά), "*Catastrophe*" ή "*Disaster*" (καταστροφή), "*Emergency*" (έκτακτη ανάγκη), "*Tragedy*" (τραγωδία) και "*Cataclysm*" (κατακλυσμός).¹

Γιατί όμως ενώ είναι έκδηλη η χρήση της για την περιγραφή μίας αρνητικής κατάστασης, δυσκολευόμαστε να της αποδώσουμε έναν ευρύ και γενικά αποδεκτό

---

¹ (cambridge.org)

ορισμό πέραν του εμποδίου της δι-υποκειμενικής ερμηνείας κάποιων αρνητικά φορτισμένων λέξεων από τις οποίες λαμβάνει το νόημα της; Η επικρατέστερη αιτιολόγηση αυτού του ερωτήματος έγκειται στο γεγονός ότι αφενός μεν, αντιλαμβανόμαστε εύκολα την δυσάρεστη σημασιολογία της, αφετέρου δε συναντάται σε πάρα πολλές εκδοχές που περιγράφουν μία "δυσάρεστη κατάσταση" με αποτέλεσμα την ύπαρξη απόκλισης ανάμεσα στις ακριβείς επεξηγήσεις που επιστρατεύονται για να την ορίσουν. Πράγματι η λέξη κρίση καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα απευκταίων περιστάσεων, παρουσιάζοντας παράλληλα εντυπωσιακή κλίμακα ερμηνειών αναλόγως με την συγκυρία που καλείται να περιγράψει. Μπορεί να σχετίζεται με τα ζητήματα της καθημερινότητας μας, μέχρι θέματα που αφορούν εξειδικευμένους τομείς και κλάδους. Για παράδειγμα, μία έκφανση κρίσης αποτελεί η οικογενειακή κρίση που μπορεί να σχετίζεται από θέματα ενδοοικογενειακής βίας μέχρι κάποιο επικείμενο διαζύγιο. Άλλη έκφανση της μπορεί να προέλθει από μία τραπεζική κρίση για λόγους έλλειψης ρευστότητας των τραπεζών ή για λόγους επιβολής capital controls και μία άλλη, από μία οικολογική κρίση εξαιτίας μίας μεγάλης δασικής πυρκαγιάς ή λόγω της βύθισης κάποιου τάνκερ στα ανοικτά μιας θάλασσας. Επομένως, η λέξη κρίση καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα "αρνητικής χροιάς" ζητημάτων τα οποία ζητήματα στη συνέχεια, υπό-κατηγοριοποιούνται σε πάρα πολλές ειδικές περιπτώσεις. Έτσι λοιπόν κρίνεται εύλογο το πολυδιάστατο και ιδιαίτερος πολυσχιδές περιεχόμενο της συγκεκριμένης λέξης, άρα και η απουσία ενός γεφυροποιού ορισμού. Η παρούσα μελέτη θα προσπαθήσει να υπερπηδήσει το συγκεκριμένο εμπόδιο για να ερευνήσει με διεξοδικό τρόπο την κατακερματισμένη πτυχή της κρίσης σε ότι έχει να κάνει με τα θέματα που αφορούν τη διεθνή πολιτική.

1.2 Η κρίση στην διεθνή πολιτική

Η έννοια της κρίσης εισήλθε στη διεθνή πολιτική ως μία κατάσταση "Jenseits von Krieg und Frieden" κατά την γερμανική λογοτεχνία, σαν εκείνη δηλαδή την στιγμή στην οποία απουσιάζουν τόσο η ειρήνη, όσο και ο πόλεμος (no war no peace). Ο 20ος αιώνας δεν χαρακτηρίστηκε μόνο από μεμονωμένες τέτοιες στιγμές, αλλά μάλλον στιγματίστηκε από χαρακτηριστικά γενικότερης αναταραχής. Συνέβησαν δύο κατακλυσμικοί γενικοί πόλεμοι και πολλοί άλλοι μικρότερης κλίμακας σε όλα τα μήκη του πλανήτη. Υπήρξαν συγκρούσεις που χρονικά ήταν παρατεταμένες και το διακύβευμα τους δεν περιοριζόταν σε ένα μόνο θέμα, όπως συνέβη για παράδειγμα στις παρατεταμένες συγκρούσεις Ανατολής-Δύσης, Αράβων-Ισραήλ και Ινδίας-Πακιστάν από τα τέλη της δεκαετίας του 1940. Οι επαναστατικές εξάρσεις στη Ρωσία και στην Κίνα στα τελευταία έτη των δύο παγκοσμίων πολέμων κλόνισε τα θεμέλια της διεθνούς τάξης. Εφάμιλλος ήταν και ο αντίκτυπος της Μεγάλης Ύφεσης της δεκαετίας του 1930, τα πετρελαϊκά σοκ της δεκαετίας του 1970 και η δεκαετία της διόγκωσης του εξωτερικού χρέους του 1980. Η μετέπειτα αντικομμουνιστική έκρηξη στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη συμπεριλαμβανομένης και της Σοβιετικής Ένωσης την διετία 1989-1991, σηματοδότησε την αρχή του τέλους για το Σοβιετικό μπλοκ και τελικά τον επίλογο του Ψυχρού Πολέμου. Από τότε και έπειτα, η συνεχιζόμενη προσβολή του φυσικού περιβάλλοντος, η διάχυση της πυρηνικής

ενέργειας μαζί με τα όπλα μαζικής καταστροφής, καθώς και η ανάδυση του φονταμενταλισμού με την τρομοκρατική απειλή, επιβεβαιώνουν ότι το διεθνές σύστημα και κατ' επέκταση η επιβίωση της ανθρωπότητας, είναι εκτεθειμένες σε πολλαπλές πηγές αναταραχών.

Υπάρχει τρόπος για να ξεχωρίσει κάποιος μια στρατιωτική κρίση από μία κρίση ασφάλειας; Οι καθοριστικές ενδείξεις εμπίπτουν στην απειλή βασικών αξιών, στις δράσεις που επιδεικνύουν αποφασιστικότητα σε συνδυασμό με συναισθήματα αμοιβαίας αποστροφής και εχθρότητας. Στην κρίση των πυραύλων της Κούβας, όπου η επιβολή αποκλεισμού των ΗΠΑ στα σοβιετικά πλοία που μετέφεραν πυραύλους με κατεύθυνση την Καραϊβική, αποτέλεσε μία περισσότερο επικίνδυνη αντιπαράθεση μεταξύ των υπερδυνάμεων. Σε διαφορετική περίπτωση, η απειλή της Μόσχας για μονομερή στρατιωτική επέμβαση στον πόλεμο του Yom Kippur τον Οκτώβριο του 1973 και ο πυρηνικός συναγερμός εκ μέρους της Ουάσινγκτον, ξεκίνησε μια σύντομη άλλα έντονη κρίση ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Αυτές είναι μόνο δύο από τις συνολικά 390 περιπτώσεις διεθνών κρίσεων από το 1918 μέχρι το τέλος του 1988.²

Καθίσταται εμφανές πως η κρίση αποτελεί μία από τις ευρύτερα διαδεδομένες εκφράσεις της αναταραχής στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Οι πολιτικοί χαρακτηρίζουν την παραμονή τους στην εξουσία σαν καθημερινή αντιμετώπιση κρίσεων και η ανάδυση τους πολλές φορές επιτυγχάνεται κατόπιν επεισοδίων, εξεγέρσεων ή και επαναστάσεων. Άρα σε διεθνές επίπεδο, η κρίση είναι ένας καθολικά αποδεκτός όρος που περιγράφει καταστάσεις αστάθειας και αναταραχής στην παγκόσμια σκηνή. Η διεθνής κρίση αντιπροσωπεύει στην ουσία:

- ✚ Μία μεταβολή στην μορφή ή την αύξηση έντασης της ρηξιγενούς αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κράτη με υψηλή πιθανότητα στρατιωτικών εχθροπραξιών, η οποία στη συνέχεια αποσταθεροποιεί τις μεταξύ τους σχέσεις και συνιστά πρόκληση για την δομή του διεθνούς συστήματος.³

Η αύξηση της έντασης μπορεί να προέλθει από πολυποίκιλες αιτίες. Μπορεί να είναι ένα γεγονός ή μία ενέργεια, μια απειλητική δήλωση προφορική ή γραπτή, μία πολιτική ενέργεια (διακοπή διπλωματικών σχέσεων), μία οικονομική ενέργεια (εμπορικό εμπάργκο), μία μη-βίαιη στρατιωτική ενέργεια (μεταφορά στρατευμάτων) ή μία άμεση στρατιωτική επίθεση. Η αιτία μπορεί επίσης να μην είναι μία άμεσα ορατή απειλή που προέρχεται από το εξωτερικό περιβάλλον του κράτους που αισθάνεται τον κίνδυνο, αλλά και να σχετίζεται με κάποιο γενικότερο ζήτημα όπως είναι η τεχνολογική ή γεωπολιτική αλλαγή στο περιβάλλον του η οποία αποδυναμώνει την ικανότητα του κράτους να προστατέψει τα ζωτικά του συμφέροντα και μαζί με αυτά, την ανεξαρτησία του. Όποια και αν είναι η αιτία-καταλύτης μίας κρίσης, αυτή ενεργοποιεί την αντίληψη της απειλής για τους

² Για μία ενδελεχή στοιχειοθέτηση δεδομένων σχετικά με όλες τις διεθνείς κρίσεις που εκτυλίχθηκαν από το 1918 μέχρι το 2015 βλ. (duke.edu)

³ (Brecher, Crises in World Politics: Theory and Reality 1993, 3)

συμμετέχοντες στην λήψη αποφάσεων ενός κράτους Α. Η απάντηση του τελευταίου, οδηγεί σε εντονότερες ρηξιγενείς αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο κράτος Α και το κράτος Β. Αυτή η αύξηση αλληλεπιδράσεων μπορεί να προξενήσει την συμμετοχή άλλων κρατών, γεγονός που αυτομάτως αυξάνει τις πιθανότητες βίαιης εμπλοκής. Εν ολίγοις, μία διεθνής κρίση χαρακτηρίζεται από κατάσταση αναταραχής και αστάθειας στις διακρατικές σχέσεις σε ένταση που είναι υψηλότερη από το σύννητες.

Μια διεθνής κρίση ξεκινάει με μία κρίση εξωτερικής πολιτικής για ένα ή περισσότερα κράτη. Ο καταλύτης που εκκινεί μία κρίση εξωτερικής πολιτικής προέρχεται από μια εχθρική ενέργεια ή ένα γεγονός που εγκυμονεί κινδύνους το οποίο με την σειρά του συνθέτει μια προσλαμβάνουσα παράσταση απειλής. Η προσλαμβάνουσα παράσταση συνθέτεται από τρεις αντιλήψεις:

- ✚ Απειλή μίας ή περισσότερων θεμελιωδών αξιών
- ✚ Περιορισμένος διατιθέμενος χρόνος ανταπάντησης
- ✚ Υψηλή πιθανότητα εμπλοκής σε εχθροπραξίες, πριν την αναίρεση της πρόκλησης⁴

Κοντολογίς, η κρίση εξωτερικής πολιτικής προκύπτει από την ανάδυση της προσλαμβάνουσας παράστασης απειλής η οποία γίνεται αντιληπτή από τους συμμετέχοντες στην διαδικασία λήψης αποφάσεων ενός κράτους και συνδυάζεται με ψυχολογική πίεση. Η προσλαμβάνουσα παράσταση σηματοδοτεί την έναρξη μιας διεθνούς κρίσης. Η αλλαγή στη συμπεριφορά του κράτους Α πυροδοτεί μία κρίση εξωτερικής πολιτικής για το κράτος Β αφού το τελευταίο αντιλαμβάνεται την ύπαρξη απειλής. Επομένως, η διεθνής κρίση μπορεί να ταυτιστεί με την αλλαγή συμπεριφοράς ενός κράτους ή ομάδας κρατών, η οποία οξύνει την ανταγωνιστική κρατική αλληλεπίδραση. Ταυτοχρόνως, η αντίληψη και η συμπεριφορά, η κρίση εξωτερικής πολιτικής και η διεθνής κρίση, το κρατικό και το συστημικό επίπεδο, συνδέονται αναπόδραστα. Για αυτόν τον λόγο το φαινόμενο της κρίσης πρέπει να προσεγγίζεται βάσει των δύο επιπέδων ανάλυσης, από το δεύτερο και το τρίτο. Σε πλήρη αναλογία, το NATO συνυπολογίζει και τα δύο επίπεδα ανάλυσης για να ορίσει την έννοια της κρίσης. Η κρίση σύμφωνα με την Ατλαντική Συμμαχία είναι: η περιστασιακή αλλαγή στο εσωτερικό ή εξωτερικό περιβάλλον η οποία εκλαμβάνεται ως απειλή κατά των πρωτεύουσών αξιών, των συμφερόντων ή και επιδιώξεων ενός ή περισσότερων εταίρων, στην οποία η ανταπόκριση φαίνεται αναγκαία, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης στρατιωτικής δύναμης.⁵

1.3 Κρίση και σύγκρουση

Η έννοια της σύγκρουσης είναι συνυφασμένη με το ανθρώπινο γένος και μαζί με την εξέλιξη του ανθρώπου στο πέρασμα των αιώνων εξελίχθηκε και αυτή. Η σοβαρή όμως έρευνα για την ακριβή έννοια της σύγκρουσης ξεκίνησε μόλις στα μέσα του 19ου αιώνα από τον Marx και τον Engels για να συνεχιστεί από τον Spencer, τον

⁴ (Brecher, Crises in World Politics: Theory and Reality 1993, 3-4)

⁵ (nato.int)

Sorel και τον Pareto. Ο Gurr ήταν ο πρώτος που παρουσίασε μια ικανοποιητική ερμηνεία για την σύγκρουση, ορίζοντας την ως:

- ✚ Απροκάλυπτες και εξαναγκαστικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανταγωνιστικών οντοτήτων. Χαρακτηρίζονται από την συμμετοχή δύο ή περισσότερων μερών τα οποία εμπλέκονται σε αμοιβαία εχθρικές ενέργειες και χρησιμοποιούν τον εξαναγκασμό για να βλάψουν ή να ελέγξουν τους αντιπάλους τους.⁶

Ο παραπάνω ορισμός είναι αρκετά ευρύς για να συμπεριλάβει τις πολιτικές αναταραχές, τις εξεγέρσεις, τις επαναστάσεις και τον πόλεμο, αλλά όχι την υψηλότερη απ' ό,τι το σύνθημα διακρατική ένταση που εκδηλώνεται από την χρήση ή και χωρίς την χρήση βίας. Άρα λοιπόν πως συνδέεται η διεθνής κρίση με την διεθνή σύγκρουση; Εξαρχής φαίνεται πως οι δύο αυτές έννοιες ταυτίζονται, ωστόσο παρουσιάζονται διαφορές ανάμεσά τους. Οι διαφορές αυτές έγκεινται στις εξής:

- Κάθε κρίση αντιπροσωπεύει μία συγκρουσιακή κατάσταση, αλλά κάθε σύγκρουση δεν αντιπροσωπεύεται από μια κρίση
- Στον πυρήνα του νοήματος της κρίσης υπάρχει ένα συγκεκριμένο και καλά ορισμένο ζήτημα. Αυτό μπορεί να αφορά μια συνοριακή διαφορά, ένα οικονομικό μπουϊκοτάζ, ή την κακομεταχείριση μιας μειονότητας που συνδέεται εγγενώς με κάποιο εξωτερικό κράτος-προστάτη. Αντιθέτως η σύγκρουση, αφορά μια εκτεταμένη χρονική περίοδο στην οποία οι διακρατικές αλληλεπιδράσεις ενδεχομένως παρουσιάζουν ροπή προς την όξυνση της έντασης.⁷

Συνεπώς βάσει των συγκεκριμένων διαφορών μπορούμε να συμπεράνουμε πως η κρίση γίνεται αντιληπτή σαν ένα εξειδικευμένο και καλά ορισμένο υποσύνολο της σύγκρουσης, ενώ δεν αποκλείεται να επισημανθεί και ως επίμαχο ζήτημα που συνέβη εκτός των ορίων της σύγκρουσης. Για να γίνει σαφέστερη η διαφορά, θα παρατεθούν δύο ιστορικά παραδείγματα κρίσεων. Πρώτο παράδειγμα, η κρίση για τα νερά του Ιορδάνη το 1963-1964. Μπορεί η συγκεκριμένη κρίση να χαρακτηρίστηκε από μεγάλη διάρκεια, ωστόσο ήταν μέρος της παρατεταμένης Αραβο-Ισραηλινής σύγκρουσης που αφορούσε πλειάδα θεμάτων και είχε ήδη ξεκινήσει από την λήξη της Βρετανικής Εντολής για την Παλαιστίνη το 1948. Δεύτερη κρίση, οι "Πόλεμοι του Βακαλάου" που ξέσπασαν ανάμεσα στην Μεγάλη Βρετανία και την Ισλανδία το 1973 και 1975-1976. Εδώ δεν υπάρχει ιστορικό παρατεταμένης σύγκρουσης ανάμεσα στις δύο νησιωτικές χώρες όπως στο πρωτότερο παράδειγμα, ωστόσο τα δικαιώματα αλιείας αποτέλεσαν αντικείμενο επιδείνωσης των διακρατικών τους αλληλεπιδράσεων σε ασυνήθιστα υψηλά επίπεδα.

Πέραν των διαφορών που ενυπάρχουν ανάμεσα στην κρίση και την σύγκρουση, εξόχως σημαντικό χαρακτηριστικό αποτελεί το στοιχείο της βίας. Η διάσταση της βίας μπορεί αρχικά να εκλαμβάνεται σαν διαχωριστικό σύνορο ανάμεσα σε κρίση και

⁶ (Gurr 1980, 1-2)

⁷ (Brecher, Crises in World Politics: Theory and Reality 1993, 4-6)

σύγκρουση, ή ακόμη και ότι υπάγεται στην αποκλειστική "δικαιοδοσία" της δεύτερης. Στην πραγματικότητα όμως λειτουργεί περισσότερο σαν συγκολλητικό συστατικό ανάμεσα στους δύο αυτούς όρους. Και αυτό γιατί η βία μπορεί να υπάρξει αλλά και να μην υπάρξει, τόσο σε μία σύγκρουση, όσο και σε μία περίπτωση κρίσης. Για παράδειγμα, μεταξύ των παρατεταμένων συγκρούσεων του 20ου αιώνα κάποιες εξελίχθηκαν με απουσία βίας, όπως συνέβη στις αντίστοιχες μεταξύ Δύσης και Ανατολής από το 1945 μέχρι το 1991 (δεν συνέβη ποτέ ανοικτή σύρραξη ανάμεσα στα δύο μπλοκ παρά τους περιφερειακούς πολέμους) ή και ανάμεσα σε Ιταλία και Γιουγκοσλαβία την περίοδο 1945-1953 για το ζήτημα της Τριέστης. Από την άλλη πλευρά, υπήρξαν περιπτώσεις συγκρούσεων στις οποίες η βία ήταν σφοδρή και επίμονη, όπως αυτές της Κίνας και της Ιαπωνίας (1937-1945), των Συμμάχων και του Άξονα (1939-1945), του πολέμου του Βιετνάμ (1964-1975) και του πολέμου Ιράν-Ιράκ (1980-1988). Αντίστοιχα για τις κρίσεις, ορισμένες εξ αυτών έλαβαν χώρα δίχως προσφυγή στην βία (επαναστρατιωτικοποίηση της Ρηνανίας το 1936, η κρίση μεταξύ Ιράκ και Μπαχρέιν όταν το πρώτο απείλησε την εδαφική ακεραιότητα του δεύτερου μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτητοποίησής του το 1961) ενώ άλλες χαρακτηρίζονται από συμπλοκές μικρότερης ή μεγαλύτερης έντασης (συνοριακή διαφορά Καμπότζης-Ταϊλάνδης το 1958-1959 και η δεύτερη κρίση του Κονγκό το 1964). Άρα λοιπόν υπάρχει συνεκτική προσέγγιση για την έννοια της παρατεταμένης σύγκρουσης η οποία αποσαφηνίζει την διαφορά της με την κρίση; Ο Azar είχε δώσει μια ικανοποιητική ερμηνεία για τις παρατεταμένες συγκρούσεις ορίζοντας τις ως:

- ✚ Εχθρικές αλληλεπιδράσεις που εκτείνονται σε μεγάλες χρονικές περιόδους με σποραδικές εξάρσεις ανοικτής σύρραξης οι οποίες κυμαίνονται σε συχνότητα και ένταση. Είναι καταστάσεις σύγκρουσης στις οποίες αυτά που διακυβούνται έχουν μεγάλη αξία. Ακόμη και αν υπάρχουν στιγμές που στην εξέλιξη τους απουσιάζει η ανοικτή βία, επεκτείνονται χρονικά και δεν έχουν κάποιο ευδιάκριτο σημείο τερματισμού. Οι παρατεταμένες συγκρούσεις δεν είναι συγκεκριμένα γεγονότα ή σειρά γεγονότων σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Είναι διαδικασίες.⁸

Σε ότι αφορά το γενικότερο νόημα της σύγκρουσης (conflict) είναι η έκφραση των ετερογενών συμφερόντων, αξιών και πεποιθήσεων που εμφανίζεται όταν νέοι φορείς της κοινωνικής αλλαγής έρχονται σε αντιπαράθεση με τους περιορισμούς του κατεστημένου. Αφορά την πόλωση θέσεων μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών, με κύριο διακύβευμα την μεταβολή των δεδομένων που χαρακτηρίζουν την πραγματικότητα ή την επικράτηση της θέσης της μίας πλευράς έναντι της αντίστοιχης της άλλης. Οι λόγοι που ερμηνεύουν την μετατόπιση θέσεων για τους δρώντες και λειτουργούν ως προάγγελος πόλωσης θέσεων, οδηγώντας σε σύγκρουση αντίρροπων συμφερόντων, εντοπίζονται σε τρεις αιτίες. Η πρώτη αιτία είναι το αίτημα για αλλαγή των διαδικασιών που έχουν επιβληθεί από κάποια άλλη πλευρά με σκοπό την αλλαγή της τοποθέτησής της. Η επιβολή αυτή που ήδη βρίσκεται υπό αμφισβήτηση μπορεί να προέρχεται από ήττα σε πόλεμο, από ήττα σε κρίση, ακόμη και από την διολίσθηση

⁸ (Azar, Jureidini και McLaurin 1978, 50-51)

μιας πλευράς σε κατάσταση "φινλανδοποίησης", την κατάσταση δηλαδή της δομικής αδυναμίας κατά την οποία η κυριαρχία της διαδικασίας λήψης αποφάσεων της μεριάς που αμφισβητεί να περιορίζεται από τα όρια ανοχής της άλλης. Η δεύτερη αιτία που εξηγεί την μεταβολή θέσεων ενός παράγοντα βρίσκεται στην εσωτερική αλλαγή αυτού (αλλαγή καθεστώτος, πίεση της κοινής γνώμης), ενώ σαν τρίτη αιτία αναγνωρίζονται οι διαπραγματεύσεις.⁹

Τέλος, η έννοια της σύγκρουσης δεν λαμβάνεται υπόψη μόνο ως το αποτέλεσμα που προκύπτει από την πρόθεση της συστημικής αλλαγής. Πρόκειται για μία ευρύτερη ανταγωνιστική διαδικασία που συνδέεται αναπόδραστα με το άναρχο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος. Από την στιγμή που δεν υπάρχει μία διεθνής άρχουσα τάξη για να περιφρουρεί την μη διασάλευση της τάξης και την σταθερότητα του διεθνούς συστήματος από τα συστατικά στοιχεία (κρατικές μονάδες) του τελευταίου, τα κράτη βρίσκονται σε μια ατέρμονη διαδικασία απόκτησης ισχύος, ούτως ώστε σε πρώτη φάση να διασφαλίσουν την επιβίωση και την ασφάλεια τους και μετέπειτα να επιτύχουν μεγιστοποίηση των κερδών. Κατά την Ρεαλιστική θεώρηση, η εξασφάλιση της ασφάλειας για το κράτος Α σημαίνει αντιστρόφως ανάλογα επίπεδα ασφάλειας για ένα κράτος Β, το οποίο με την σειρά του θα σπεύσει να καλύψει και ενδεχομένως να υπερκεράσει το παροδικό πλεονέκτημα που απέκτησε το κράτος Α. Ο συγκεκριμένος μηχανισμός τροφοδοτεί έναν αέναο κύκλο καχυποψίας και σύγκρουσης, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα την καταφυγή στην βία. Το δίλλημα ασφάλειας μεταξύ των κρατικών δρώντων είναι αναπόφευκτο στο άναρχο διεθνές σύστημα και τρόπον τινά, αποτελεί την γεννήτρια ανταγωνιστικών αλληλεπιδράσεων που αφορούν αισθήματα καχυποψίας και στην συνέχεια εξελίσσονται σε συγκρούσεις πεποιθήσεων, αξιών και συμφερόντων.

Η σύγκρουση λοιπόν είναι μία *γενικότερη διαδικασία* που περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα ζητήματα διενέξεων. Στο πλαίσιο του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, οι έννοιες της ασφάλειας, της επιβίωσης, της ισχύος και του κέρδους, εκτυλίσσονται υπό την μορφή παιγνίων μηδενικού και μικτού αθροίσματος. Αυτό σημαίνει ότι οι διακρατικές σχέσεις στη διεθνή αρένα νομοτελειακά θα φλερτάρουν την έννοια της σύγκρουσης. Αντίθετα η κρίση, εξελίσσεται γύρω από ένα καλά προσδιορισμένο ζήτημα διένεξης. Στο πλαίσιο του τελευταίου αναπτύσσεται μία διελκυστίνδα αντιπαρατιθέμενων πολιτικών βουλήσεων κατά την οποία, η διαφύλαξη των απειλούμενων αξιών με το μικρότερο δυνατό κόστος ανάγεται σε ύψιστο στόχο.

1.4 Κρίση και πόλεμος

Ακούγοντας την λέξη κρίση αυτομάτως κάνουμε συνειρμούς που σχετίζονται με τον πόλεμο, την πολιτική πράξη σύμφωνα με τον Sorel, μέσω της οποίας όταν τα κράτη δεν μπορούν να προσαρμόσουν μια διαφωνία σχετικά με τις υποχρεώσεις, τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα τους, καταφεύγουν στην ένοπλη βία για να εξακριβωθεί

---

⁹ (Αλειφαντής 2003)

μέσω αυτής ποιο είναι το ισχυρότερο ούτως ώστε να επιβάλει την θέληση του στο άλλο. Είναι μία εξαιρετική νομική κατάσταση, ένα φαινόμενο διασυλλογικής κοινωνικής ψυχολογίας, ένα είδος σύγκρουσης, ένα είδος βίας, συμπλήρωνε μερικές δεκαετίες αργότερα ο Wright.¹⁰ Οι Singer και Small μάλιστα, προχώρησαν σε μία λεπτομερέστερη απόδοση του όρου, θέτοντας αριθμητικό όριο στις ανθρώπινες απώλειες. Κατ' αυτούς πρόκειται για μια σύγκρουση που περιλαμβάνει τουλάχιστον ένα μέλος του διακρατικού συστήματος σε μία από τις αντίπαλες πλευρές του πολέμου και σαν αποτέλεσμα παρουσιάζει 1000 ή περισσότερους θανάτους.¹¹

Αντιστρόφως και πίσω στην διεθνή κρίση, οι Snyder και Diesing ήταν μάλλον από τους πρώτους που συνέδεσαν την έννοια της κρίσης με το φαινόμενο του πολέμου στην διεθνή βιβλιογραφία. Σύμφωνα με τους τελευταίους η διεθνής κρίση ορίζεται σαν:

- ✚ Μια σειρά αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων κυριάρχων κρατών που βρίσκονται σε δριμεία σύγκρουση, λίγο πριν τον πραγματικό πόλεμο, συμπεριλαμβανομένης της αντίληψης για μία επικίνδυνα υψηλή πιθανότητα να φτάσουν τα πράγματα σε αυτόν. Η συγκεκριμένη εκλαμβανόμενη πιθανότητα πρέπει να είναι τόση ώστε να προκαλεί αισθήματα φόβου και έντασης σε ένα μη ανεκτό επίπεδο.¹²

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, καθίσταται ευλογοφανής ο μηχανισμός της κρίσης ως προπομπός του πολέμου, πράγμα που σημαίνει ότι χρονικά προηγείται του τελευταίου. Πράγματι η κρίση δύναται να αποτελέσει το προοίμιο της πολεμικής κλιμάκωσης, ωστόσο αυτό δεν αποτελεί δεσμευτική συνθήκη. Η κρίση μπορεί να εμφανιστεί σε διάφορες φάσεις του πολέμου και όχι απαραίτητα πριν από αυτόν. Έχουν υπάρξει περιπτώσεις για τις οποίες:

- Το ξέσπασμα του πολέμου ταυτίζεται με την διαδικασία εκκίνησης της κρίσης (τέτοιου είδους εξέλιξη παρατηρείται συνήθως στις εισβολές με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την εκκίνηση της διαδικασίας κρίσης για την Σοβιετική Ένωση αμέσως μετά την γερμανική εισβολή της επιχείρησης Μπαρμπαρόσα η οποία έδωσε το έναυσμα της πολεμικής σύρραξης)
- Η κρίση ξεσπάει εν μέσω πολέμου ή διαφορετικά, ο πόλεμος προηγείται της κρίσης (δυσμενείς εξελίξεις κατά την διάρκεια του πολέμου που οδηγούν κάποιο ή κάποια από τα εμπλεκόμενα κράτη σε κρίση, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την γερμανική κρίση κατόπιν του αποδεκατισμού της Έκτης Στρατιάς μετά την μάχη του Στάλινγκραντ)
- Η κρίση καταλήγει σε πόλεμο (συνοριακή κρίση μεταξύ Ινδίας και Κίνας που τελικά μετουσιώθηκε στην πολεμική σύρραξη της περιόδου 1959-1963 ή ο πόλεμος των 100 ωρών/πόλεμος του ποδοσφαίρου, που ξέσπασε ανάμεσα στο Ελ Σαλβαδόρ και την Ονδούρα μετά από ένθεν και εκείθεν περιστατικά

---

¹⁰ (Wright 1983)

¹¹ (Singer 1972, 381)

¹² (Snyder and Diesing 1978, 6-7)

χρήσης βίας κατά τους προκριματικούς αγώνες για το Παγκόσμιο Κύπελλο ποδοσφαίρου το 1969)

Αρα λοιπόν δεν υπάρχει κάποιο αυστηρό χρονικό μοτίβο που με νομοτελειακό τρόπο δεσμεύει την τοποθέτηση της κρίσης σε φάση που εκκολάπτει τον πόλεμο.

Ποια είναι όμως η ειδοποιός διαφορά που απομακρύνει την έννοια της κρίσης από τον πόλεμο; Η ακραιφνέστερη διαχωριστική γραμμή που υψώνεται ανάμεσα τους βρίσκεται στην διάσταση της οργανωμένης βίας, της οποίας η ύψιστη έκφανση αποτελεί το φαινόμενο του πολέμου, τόσο σε διακρατικό όσο και σε ενδοκρατικό επίπεδο (εμφύλιος πόλεμος) που ως στόχο έχει την πραγμάτωση πολιτικών σκοπών. Ο πόλεμος αποτελεί προϊόν βίας και είναι πράξη βίας σύμφωνα με τον Clausewitz, είναι ένδειξη βίας σύμφωνα με τον Bull, ενώ κατά τον Huntingford χαρακτηρίζεται ως το μοναδικό περιπτώσιολογικό φαινόμενο του ζωικού βασιλείου που είναι αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου, συγκλίνοντας και αυτός στην άποψη της οργανωμένης μορφής βίας εναντίων άλλων ατόμων υπό το δόγμα του υπολογισμού και της υπέρβασης των ηθικών αναστολών. Η χρήση βίας καταλαμβάνει κεντρική θέση στον πυρήνα της ύπαρξης του πολέμου.¹³ Η διεθνής κρίση από την άλλη, υποδηλώνει συγκρουσιακές αλληλεπιδράσεις είτε περιλαμβάνει την χρήση βίας, είτε όχι. Η κρίση μπορεί να ξεσπάσει, να διαρκέσει και να τερματιστεί δίχως βία.

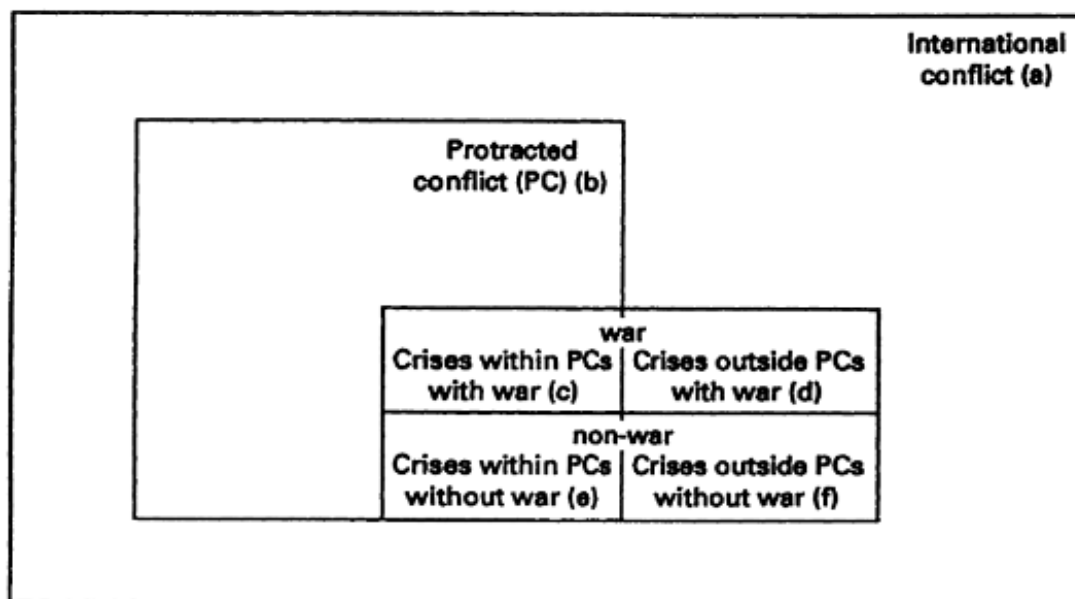
Μελετώντας την διαφοροποίηση μεταξύ κρίσης και πολέμου από γενικότερο φακό, θα μπορούσαμε να αποφανθούμε ότι τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν μια κρίση εξωτερικής πολιτικής ως πηγή της διεθνούς κρίσης, είναι οι αντιλήψεις επιβλαβών συνεπειών και απειλών σε μία η περισσότερες βασικές αξίες, οι υψηλές πιθανότητες στρατιωτικής συμπλοκής και όλα αυτά υπό καθεστώς χρονικής και ψυχολογικής πίεσης για τους λήπτες αποφάσεων. Οι αντιλήψεις επιβλαβών συνεπειών και η ψυχολογική πίεση δεν συνεπάγονται σε de facto ύπαρξη πολέμου, ούτε και εξαφανίζονται με τον πόλεμο. Ίσα-ίσα διογκώνονται από αυτόν. Το ξέσπασμα του πολέμου σε οποιοδήποτε σημείο εξέλιξης της κρίσης, επιδεινώνει τις συγκρουσιακές αλληλεπιδράσεις, επιτείνει το στρες και παροξύνει την υπό διαμόρφωση αντίληψη για τις επιβλαβείς συνέπειες που θα ακολουθήσουν. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων παίρνει εντελώς διαφορετική τροπή κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες και ως εκ τούτου, ο πόλεμος αποτελεί μία από τις διαθέσιμες επιλογές για την διαχείριση της κρίσης, πέρα από τις προφορικές, οικονομικές, πολιτικές και στρατιωτικές (με χρήση βίας ή χωρίς) ενέργειες. Παραφράζοντας την γνωστότερη ρήση του Clausewitz, θα λέγαμε ότι ο πόλεμος είναι η συνέχεια της κρίσης με άλλα μέσα. Ο πόλεμος δεν εξαφανίζει ούτε αντικαθιστά την κρίση, απλώς η τελευταία μάλλον εντείνεται από τον πόλεμο.¹⁴

---

¹³ (Λίτσας 2010, 36-38)

¹⁴ (Brecher 1996, 128)

Εικόνα I
Σύγκρουση, κρίση και πόλεμος

(Πηγή: Brecher 1993, 8)

Συνοπτικά, το παραπάνω σχεδιάγραμμα ταξινομεί τις έννοιες σύγκρουσης-πολέμου-κρίσης και έπειτα της ιεραρχεί. Σε γενικές γραμμές όλες οι διακρατικές αναταραχές συμπεριλαμβάνονται στις διεθνείς συγκρούσεις. Προχωρώντας από τα γενικά στα ειδικότερα και εμβαθύνοντας στο υπόστρωμα των διεθνών συγκρούσεων, στο αμέσως επόμενο στάδιο βρίσκονται οι παρατεταμένες συγκρούσεις. Ακολουθούν οι κρίσεις και έπειτα οι πολεμικές συγκρούσεις έρχονται τελευταίες. Τόσο η κρίση, όσο και πόλεμος είναι δυνατόν να εκτυλιχθούν εκτός του πεδίου μιας παρατεταμένης σύγκρουσης. Τέλος όσον αφορά το δίπολο πολέμου-κρίσης, ο πόλεμος είναι υποσύνολο της κρίσης. Ο πόλεμος είναι το αποτέλεσμα της κρίσης αλλά κάθε κρίση, δεν κλιμακώνεται σε πόλεμο.

1.5 Οι φάσεις της κρίσης

Εν συνεχεία των προηγούμενων ενοτήτων σχετικά με την έννοια της διεθνούς κρίσης, ο G. Snyder είχε παραθέσει και αυτός τον δικό του ορισμό: "Μια διεθνής κρίση είναι η διεθνής πολιτική σε μικρόκοσμο. Στοιχεία όπως οι συσχετισμοί ισχύος, τα συμφέροντα, οι αξίες, οι κίνδυνοι, οι αντιλήψεις, ο βαθμός αποφασιστικότητας, η διαπραγμάτευση και η λήψη αποφάσεων βρίσκονται στην καρδιά της διεθνούς πολιτικής. Σε μία κρίση τείνουν να γίνονται αντιληπτά από τον παρατηρητή και να επικεντρώνονται σε ένα μοναδικό και ευδιάκριτο ζήτημα. Η κρίση είναι ένα συμπυκνωμένο απόσταγμα των στοιχείων που σχηματίζουν την ουσία της διεθνούς πολιτικής".¹⁵ Η ανάδυση του συγκεκριμένου "ευδιάκριτου ζητήματος", δηλαδή η διαδικασία διαφοροποίησης των καθιερωμένων διακρατικών σχέσεων δεν πραγματοποιείται ακαριαία. Η διαδικασία της κρίσης δεν εκτυλίσσεται εν ριπή

¹⁵ (G. Snyder 1972, 217)

οφθαλμού. Αυτή διαμορφώνεται μέσα από τέσσερα διαφορετικά στάδια, τα οποία σε ποιοτικό και χρονικό επίπεδο διαφέρουν μεταξύ τους. Οι τέσσερις φάσεις της κρίσης αποτελούνται από την:

- ✚ *Έναρξη:* Αντιπροσωπεύει την αρχική φάση μιας διεθνούς κρίσης και ταυτίζεται με την προγενέστερη περίοδο της κρίσης εξωτερικής πολιτικής κατά την οποία, η έλλειψη αντίληψης απειλής αξιών για τους λήπτες αποφάσεων ενός κράτους (περίοδος εκτός κρίσης), αντικαθίσταται από την αυξανόμενη απειλή που προέρχεται από τον αντίπαλο. Η ψυχολογική πίεση σε αυτήν την φάση αρχίζει να αυξάνεται. Ναι μεν οι αντιλήψεις απειλών, η εχθρική αλληλεπίδραση και γενικά η σύγκρουση αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, ωστόσο σε αυτή τη φάση της κρίσης, η μεταβολή στην ένταση των διακρατικών σχέσεων δύο η περισσότερων κρατών γίνεται σταδιακά πιο αισθητή και κατά συνέπεια, η σχηματιζόμενη αντίληψη απειλής για κάθε ένα από αυτά είναι περισσότερο ορατή. Η έναρξη καταδεικνύεται από την εμφάνιση υψηλότερων του συνηθισμένου ρηξιγενών αλληλεπιδράσεων σε σύγκριση με την πρωτότερη κατάσταση, όπου οι αλληλεπιδράσεις κινούνται σε πλαίσια συνεργασίας ή στην χειρότερη περίπτωση είναι εχθρικές (αλλά όχι ρηξιγενείς). Η έναρξη της διεθνούς κρίσης προϋποθέτει το λιγότερο δύο αντιπάλους και τουλάχιστον τον έναν από αυτούς, να αντιλαμβάνεται την ύπαρξη κινδύνου ή απειλής προς τις αξίες και τα συμφέροντα του σε πιο εντεταμένο βαθμό από την προ κρίσης περίοδο. Η αντίδραση του στις αναδυόμενες απειλές ενεργοποιεί ποιοτικά μεγαλύτερη ρήξη
- ✚ *Κλιμάκωση:* Η αντίθεση των δρώντων γίνεται πιο έντονη σε σχέση με την φάση της έναρξης και οι πιθανότητες μετουσίωσης των αντιθέσεων σε εχθροπραξίες παρουσιάζονται αυξημένες. Στην φάση αυτή η αντίληψη της πίεσης του χρόνου και η αυξανόμενη πιθανότητα πολέμου συνεπικουρούν στην όξυνση της αντιλαμβανόμενης απειλής. Στο σημείο αυτό παρατηρούνται τα μέγιστα σημεία τόσο της ψυχολογικής πίεσης για τους διαμορφωτές των αποφάσεων, όσο και των παραμορφώσεων στις διακρατικές αλληλεπιδράσεις σε ολόκληρη την έκταση του διεθνούς συστήματος. Η κλιμάκωση μπορεί να χαρακτηριστεί από την μεταπήδηση της μη-βίας στη βία και γενικά να παρουσιαστεί μια ροπή καταφυγής σε βίαιες διεξόδους ως πρώιμη τεχνική διαχείρισης της κρίσης. Ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν είναι απαραίτητη η συνθήκη της χρήσης βίας σε αυτή τη φάση διότι μπορεί κάλλιστα να εξελιχθεί με μηδενικά επίπεδα βίας. Στο σενάριο χρήσης βίας από την αρχική φάση της κρίσης, παρατηρείται πως ακολουθεί μία επικίνδυνη κλιμάκωση η οποία χαρακτηρίζεται από χαμηλά έως υψηλά επίπεδα βίας, δηλαδή από συμπλοκές ελάσσονος σημασίας μέχρι και ολοκληρωτικό πόλεμο. Είναι ίσως η πιο ζωτικής σημασίας φάση των κρίσεων διότι η κλιμάκωση οδηγεί σε μη αναστρέψιμες συνέπειες, είτε περικλείεται από βίαιες αντιδράσεις είτε όχι. Οι συνέπειες δεν αφορούν αποκλειστικά και μόνο τους δρώντες που συμμετέχουν στη κρίση (αλλαγή καθεστώτος μετά την κρίση) αλλά

γενικότερα, δύναται να ενεργοποιήσει κάποια στοιχεία συστημικών αλλαγών όπως είναι οι σχέσεις ισχύος ή την διαμόρφωση/ διάλυση μιας συμμαχίας

- ✚ *Αποκλιμάκωση:* Βρίσκεται στον εννοιολογικό αντίποδα της κλιμάκωσης. Η κρίση τείνει προς το "καταλάγιασμα" και ταυτοχρόνως απομακρύνεται από την προγενέστερη φάση της εκτράχυνσης, δηλαδή της κλιμάκωσης. Στο μακρο-πολιτικό επίπεδο γίνεται έκδηλη η χαλάρωση των εχθρικών αλληλεπιδράσεων ενώ στο μικρο-πολιτικό επίπεδο (κράτος), η φάση της αποκλιμάκωσης καθίσταται αντιληπτή μέσω της εξασθένησης της προσλαμβάνουσας παράστασης της απειλής. Η πίεση χρόνου σταδιακά υποχωρεί και οι πιθανότητες διεξαγωγής πολέμου ελαττώνονται στα επίπεδα προ-κρίσης. Το ίδιο ισχύει και για την ψυχολογική πίεση των διαμορφωτών των αποφάσεων που επανέρχεται σε επίπεδα πριν από την κλιμάκωση. Πρέπει να τονιστεί ότι η αποκλιμάκωση θεωρείται το προϊόν της επιτυχούς διαχείρισης της "οριακής κατάστασης" (κλιμάκωσης), διότι σε διαφορετική περίπτωση η κλιμάκωση θα οδηγούσε στον πόλεμο. Άρα λοιπόν η αποκλιμάκωση αποτελεί το θετικό σενάριο της κλιμάκωσης και ο πόλεμος το αρνητικό
- ✚ *Επίπτωση:* Χρονικά αντιπροσωπεύει την φάση που ακολουθεί τον τερματισμό της κρίσης. Στο επίπεδο ανάλυσης του δρώντος, αφορά τα παρεπόμενα, δηλαδή την περίοδο συνεπειών που ακολουθεί μετά την κρίση. Επιπροσθέτως συμπεριλαμβάνει και όλες εκείνες τις πολυδιάστατες συνέπειες που άφησε πίσω της σε ότι έχει να κάνει με τους αντιπάλους που συμμετείχαν και τον βαθμό στον οποίο ενδεχομένως διαφοροποιήθηκαν οι διακρατικές τους σχέσεις. Η επίπτωση της κρίσης μπορεί να καταστεί εύληπτη μέσω των μεταβολών που προξενεί στις σχέσεις αντιπαλότητας, στα καθεστώτα των δρώντων, καθώς επίσης και στα κεντρικά στοιχεία του διεθνούς συστήματος όπως είναι μια επικείμενη αναδιάρθρωση στην παγκόσμια κατανομή ισχύος, η μεταβολή ισορροπίας ισχύος, η ενίσχυση ή η αποδυνάμωση περιφερειακών συμμαχιών και η θέσπιση νέων κανόνων συμπεριφοράς¹⁶

(Brecher 1993, 25-28)

Εικόνα II
Οι φάσεις της κρίσης

PHASE	ONSET	ESCALATION	DEESCALATION	IMPACT
Interaction	Incipient distortion	Peak distortion	Accommodation	Non-crisis interaction
PERIOD	PRE-CRISIS	CRISIS	END-CRISIS	POST-CRISIS
Perception	Higher-than-normal value threat (Increasing stress)	Acute threat + Finite time pressure + heightened Probability of war (Maximal stress)	Declining threat, Time pressure, Probability of war (Decreasing stress)	Below-crisis level of threat, time, war (Non-crisis stress)

(Πηγή: Brecher 1993, 27)

Στο άνωθεν σχεδιάγραμμα, οι διακεκομμένες κάθετες γραμμές ανάμεσα στις τέσσερις φάσεις και τις τέσσερις περιόδους της κρίσης, υποδηλώνουν ότι αν και η κάθε φάση-περίοδος είναι ξεχωριστή και παρουσιάζει τα δικά της χαρακτηριστικά γνωρίσματα, παρ' όλα αυτά είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Από την άλλη, η οριζόντια κλειστή γραμμή στην δεύτερη γραμμή δείχνει την χρονική εξέλιξη της κρίσης. Αυτή εκδηλώνεται αρχικά με την παραμόρφωση των συνηθισμένων διακρατικών σχέσεων (έναρξη κρίσης), έπειτα οι διαστρεβλώσεις των διακρατικών αλληλεπιδράσεων φτάνουν στην μέγιστη τους τιμή (κλιμάκωση), στη συνέχεια παρατηρείται μια προσαρμογή μέσω κάποιας επίσημης, ανεπίσημης ή σιωπηρής συμφωνίας που εξομαλύνει την ένταση (αποκλιμάκωση) και τελειώνει με το καινούργιο πλέγμα διακρατικών αλληλεπιδράσεων που προξένησε η κρίση (επίπτωση). Η κρίση είναι το άθροισμα των τεσσάρων φάσεων και όλες μαζί συνιστούν ένα ολοκληρωμένο σύνολο.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί πως η μετάβαση από μία φάση της κρίσης στην άλλη, συμβαίνει όταν ένας τουλάχιστον από τους συμμετέχοντες σε αυτήν είναι σε θέση να αντιληφθεί την αλλαγή από την περίοδο προ-κρίσης στην φάση εκκίνησης της κρίσης. Αυτό σημαίνει ότι μία διεθνής κρίση μπορεί να υπάρξει ακόμη και αν η συγκεκριμένη χρονική μετάβαση δεν γίνει αντιληπτή ταυτόχρονα, από όλους τους δρώντες που συμμετέχουν σε αυτήν. Η διεθνής βιβλιογραφία διαθέτει περιπτώσεις κρίσεων κατά τις οποίες οι συμμετέχοντες αντιλήφθηκαν ετεροχρονισμένα το κρίσιμο σημείο κατά το οποίο έγινε αισθητή η μεταπήδηση από την περίοδο πριν την κρίση,

στην φάση της εκκίνησής της. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα χρονικά ασυντόνιστης παράστασης απειλής για τον κάθε παράγοντα, αποτελεί η κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962. Η φάση εκκίνησης της κρίσης για τις ΗΠΑ σημειώθηκε στις 16 Οκτωβρίου όταν η CIA παρουσίασε φωτογραφικό υλικό στον πρόεδρο Kennedy αποδεικνύοντας την παρουσία σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα. Μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν υπήρχε παράσταση απειλής για την ΕΣΣΔ και την Κούβα, επομένως η πίεση χρόνου και οι πιθανότητες πολέμου ήταν ελάχιστες. Η καθυστερημένη (σε σχέση με τις ΗΠΑ) μετάβαση των ΕΣΣΔ-Κούβας από την φάση προ-κρίσης στην περίοδο της κρίσης, σημειώθηκε έξι μέρες αργότερα εξαιτίας της επίσημης ανακοίνωσης των ΗΠΑ για επιβολή αποκλεισμού σε όλα τα πλοία που έχουν κατεύθυνση προς την Κούβα. Η ίδια αναντιστοιχία σημειώθηκε μετέπειτα και στις φάσεις κλιμάκωσης-αποκλιμάκωσης. Η μετάβαση από την κλιμάκωση στην αποκλιμάκωση για τις ΗΠΑ-ΕΣΣΔ σημειώθηκε ταυτόχρονα μέσω της συμφωνίας της 28ης Οκτωβρίου. Η αντίστοιχη όμως μεταπήδηση για την Κούβα, σημειώθηκε σχεδόν έναν μήνα αργότερα στις 20 Νοεμβρίου, όταν μετά από τις πιέσεις των δύο υπερδυνάμεων και του ΟΗΕ συμφώνησε να αποσύρει τα σοβιετικά βομβαρδιστικά από το έδαφός της.¹⁷

1.6 Crisis Management ή Conflict Management;

1.6.1 Conflict Management

Κάτω από τις συνθήκες που επικράτησαν σε όλη την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι αναλυτές των Διεθνών Σχέσεων άρχισαν δειλά-δειλά να μελετούν την εξελικτική διαδικασία της κρίσης και της διαμάχης. Έτσι λοιπόν ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να τεθούν εγκαίρως υπό έλεγχο ή και γιατί όχι να εξαλειφθούν, άρχισε να γίνεται αντικείμενο διεπιστημονικής μελέτης, Ο Jakub Bercovitch είχε εξάρει τον ρόλο των τρίτων κρατικών δρώντων στις διενέξεις, προτείνοντας ένα μοντέλο τεσσάρων διαδοχικών φάσεων το οποίο θα οδηγούσε στην αποτελεσματική επίλυση των διαφορών. Οι τέσσερις φάσεις θα περιελάμβαναν: διάφορους διπλωματικούς χειρισμούς οι οποίοι θα ήταν δεσμευτικοί ή και όχι, διαπραγματεύση και συμβουλευτική υποστήριξη από το τρίτο μέρος, χρήση προληπτικών μέτρων καταναγκαστικού περιεχομένου που θα περιείχαν ψυχολογικό αντίκτυπο και τέλος, την χρήση βίας.¹⁸

Στο πρώιμο αυτό χρονικό σημείο κατά οποίο αναζητήθηκαν επιστημονικά οι μέθοδοι σύμφωνα με τους οποίους θα χαλιναγωγούνταν οι συγκρούσεις, ο Christopher Mitchell διατύπωσε τέσσερις στρατηγικές διαχείρισης (conflict management), οι οποίες είναι βασισμένες σε δύο κύριους χρονικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας είναι η περίοδος πριν το ξέσπασμα της σύγκρουσης και περιλαμβάνει στρατηγικές αποφυγής και πρόληψης με κύριο σκοπό την αποσόβηση της επικείμενης σύγκρουσης σε ένα συγκεκριμένο πεδίο δραστηριοτήτων. Ο δεύτερος άξονας βρίσκεται στην περίοδο

¹⁷ (Brecher 1993, 28)

¹⁸ (Bercovitch, Anagnoson και Wille 1991, 7-8)

μετά την σύγκρουση (εφόσον απέτυχαν οι δύο προγενέστερες στρατηγικές) και περιλαμβάνει τις στρατηγικές διευθέτησης και επίλυσης.¹⁹ Σε συνέχεια της δεύτερης φάσης, δηλαδή από το σημείο και μετά που δεν κατέστη εφικτή η αποτροπή της σύγκρουσης, διατυπώθηκαν οι έννοιες της "αρνητικής ειρήνης" και της "θετικής ειρήνης". Η "αρνητική ειρήνη" περιγράφει τον διακανονισμό των διαφορών (settlement of disputes), ενώ η "θετική ειρήνη" σκιαγραφεί την επίλυση των διαφορών σε απόλυτο βαθμό (completely resolution of disputes). Τα διαθέσιμα εργαλεία για την επίτευξη της "αρνητικής ειρήνης" είναι οι διαβουλεύσεις, οι διαπραγματεύσεις, η μεσολάβηση, η συμφιλίωση, η επιβολή και η παρέμβαση. Τα τεχνάσματα αυτά είναι πιθανώς αρκετά για να προκαλέσουν την παύση των εχθροπραξιών και να επιτύχουν την χαλιναγώγηση της ακραίας βίας. Η "θετική ειρήνη" από την άλλη πλευρά, έγκειται σε μία ιδανική κατάσταση η οποία είναι επωφελής για όλες τις πλευρές. Οι αντίπαλοι μπορούν να βρουν την ευκαιρία για να συζητήσουν το θέμα της διαφοράς τους και να προχωρήσουν στην επίλυση των προβλημάτων από μόνοι τους. Η "θετική ειρήνη" δεν αφορά μία στατική λύση που αμέσως μετά το σημείο της επίτευξης, οι ειρηνικές συνθήκες θα επιτευχθούν με αυτόματο τρόπο. Τουναντίον, πρόκειται για μία μακροπρόθεσμη και συνεχιζόμενη διαδικασία. Είναι προφανές λοιπόν ότι η "θετική ειρήνη" η με άλλα λόγια η οριστική και απόλυτη διευθέτηση των συγκρούσεων, δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με καταναγκασμό πόσο μάλλον με μεθόδους παρέμβασης και χρήσης βίας από κάποιο τρίτο μέρος.²⁰

Η αναζήτηση για την επίτευξη της "θετικής ειρήνης" αποτέλεσε κεντρικό σημείο της διαχείρισης σύγκρουσης, τόσο ως μέθοδος ειρηνικής επίλυσης των διαφωνιών και γενικότερα των συγκρούσεων, όσο και ως διαδικασία οικοδόμησης ανθεκτικού περιβάλλοντος έναντι των τρωτοτήτων. Ο Michael Lund παρουσίασε ένα γραμμικό μοντέλο (linear model) προτείνοντας την πλέον ενδεδειγμένη στρατηγική ανάλογα με την φάση στην οποία θα βρίσκεται η σύγκρουση. Με άλλα λόγια ο Lund, υποστήριξε πως η σύγκρουση-αντιπαράθεση εξελίσσεται με γραμμικό τρόπο μέσα από 13 στάδια (8 κύρια και 5 δευτερεύοντα) και για κάθε μία από αυτήν, υπάρχει τουλάχιστον μία τεχνική διαχείρισης σύγκρουσης (conflict management technique). Μία τεχνική διαχείρισης σύγκρουσης είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν εφαρμοστεί στην κατάλληλη φάση της σύγκρουσης και ως εκ τούτου αν μια τεχνική εφαρμοστεί σε ασύμβατη φάση, τα αποτελέσματα της διαχείρισης σύγκρουσης δεν θα είναι αποδοτικά. Οι 8 + 5 φάσεις κατά τις οποίες εξελίσσεται η σύγκρουση είναι:

1. διαρκής ειρήνη	
2. σταθερή ειρήνη	(2.1. αυξανόμενη πίεση)
3. ασταθής ειρήνη	(3.1. αντιπαράθεση)
4. κρίση	(4.1. έκρηξη βίας)
5. στάδιο πολέμου	
6. μετριασμός	(6.1. κατάπαυση πυρός)

---

¹⁹ (Mitchell 1990, 172)

²⁰ (Fetherson 1994, 48-53)

7. επιχειρήσεις διατήρησης ειρήνης (7.1. διευθέτηση)
8. συναίνεση, επίλυση, αποκατάσταση

Οι συμβατές τεχνικές διαχείρισης της σύγκρουσης για τις παραπάνω φάσεις είναι:

1. Ειρηνευτική διπλωματία κατά την διαρκή και σταθερή ειρήνη (ενδεδειγμένη τεχνική για τις φάσεις 1, 2 και 2.1.)
2. Προληπτική διπλωματία για την ασταθή ειρήνη (ενδεδειγμένη τεχνική για τις φάσεις 3 και 3.1)
3. Διαχείριση κρίσεων και διπλωματία της κρίσης για την φάση της κρίσης (ενδεδειγμένη τεχνική για τις φάσεις 4 και 4.1)
4. Επιβολή ειρήνης για την κατάπαυση του πυρός εν μέσω πολέμου (ενδεδειγμένη τεχνική για την φάση 6.1)
5. Τεχνικές επίλυσης προβλημάτων ανάλογα με το είδος και το ζήτημα της διένεξης και προσπάθειες προσέγγισης των αντιμαχόμενων πλευρών αμέσως μετά την κατάπαυση πυρός (ενδεδειγμένη τεχνική για τις φάσεις 7 και 7.1)
6. Τεχνικές οριστικής διευθέτησης του προβλήματος και τεχνικές οικοδόμησης της ειρήνης (peace-building) για την φάση της αποκατάστασης (ενδεδειγμένη τεχνική για την φάση 8)²¹

Η διαχείριση κρίσεων τελικά είναι ένα από τα διαθέσιμα εργαλεία για την διαδικασία επίλυσης των συγκρούσεων. Αποτελεί μία από την πληθώρα βίαιων ή μη-βίαιων τεχνικών που η τελευταία διατηρεί στο οπλοστάσιό της. Η διαχείριση κρίσεων είναι υποσύνολο της διαχείρισης σύγκρουσης όπως κατά αντιστοιχία ισχύει και για την σχέση μεταξύ κρίσης και σύγκρουσης.

Οι μέθοδοι επιβολής της ειρήνης αποτελούνται από στρατιωτικές επιχειρήσεις που πραγματοποιούνται από μία τρίτη πλευρά. Η μέθοδος peace-enforcement χρησιμοποιείται για να αποκαταστήσει τις συνθήκες ειρήνης αλλά και για να δημιουργήσει ευνοϊκότερες ειδικές συνθήκες σε μια ζώνη έντασης. Μετά την επιβολή ειρήνης ακολουθούν οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις που πραγματοποιούνται κατόπιν συγκατάθεσης από τις αντιτιθέμενες πλευρές. Οργανώνονται με πρωτοβουλίες παρέμβασης από μία ουδέτερη τρίτη πλευρά και έχει ως κύριο σκοπό την αποτροπή των εχθροπραξιών μεταξύ των αντιμαχόμενων. Αυτές οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν να είναι στρατιωτικές ή πολιτικές ενέργειες. Τέλος σε ότι αφορά την πρακτική της οικοδόμησης ειρήνης, εφαρμόζεται ως σειρά ενεργειών αμέσως μετά την επίμαχη σύγκρουση προκειμένου να εξασφαλίσει την πρόληψη νέων συγκρούσεων και να εδραιώσει την ειρηνική ατμόσφαιρα. Οι τεχνικές διατήρησης της ειρήνης δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από τις κρατικές οντότητες του διεθνούς συστήματος. Οι εν λόγω τεχνικές χρησιμοποιούνται έντονα από τους σύγχρονους διεθνείς και υπερεθνικούς οργανισμούς (NATO, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη) για να διαχειριστούν περιστάσεις "αρνητικής ειρήνης" και να τις αποτρέψουν από πιθανή οπισθοδρόμηση στην συγκρουσιακή κατάσταση. Τα μέσα

---

²¹ (Swanström and Weissmann 2005, 27-28)

επίλυσης που επιλέγονται από αυτούς τους οργανισμούς είναι κατά κόρον ειρηνικά και ως εκ τούτου προσφεύγουν σε τεχνικές διπλωματίας, διαπραγματεύσεων και διαμεσολάβησης.

1.6.2 Crisis Management

Οι μέθοδοι και οι κυριότερες αρχές της διαχείρισης των κρίσεων στις κοινωνικές επιστήμες, βρίσκουν τι απαρχές τους στην επιστήμη της δημόσιας διοίκησης. Η τελευταία λειτούργησε τρόπον τινά ως μήτρα θεωριών διαχείρισης (management) για να ερευνήσει, να ερμηνεύσει και ενδεχομένως να προβλέψει την συμπεριφορά του κύριου γνωστικού αντικειμένου της, που δεν είναι άλλη από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, η διαχείριση των κρίσεων αποτελεί υποσύνολο της διαχείρισης συγκρούσεων και είναι μία μορφή ειδικής τεχνικής που εφαρμόζεται την στιγμή εκείνη που οι διακρατικές αλληλεπιδράσεις έχουν οξυνθεί και πλησιάζουν στο ενδεχόμενο της εκκίνησης εχθροπραξιών. Η διαχείριση των κρίσεων με άλλα λόγια, είναι ένας περιοριστικός μηχανισμός ο οποίος μέσα στο αλληλένδετο πλέγμα διαδικασιών εξαναγκασμού των Διεθνών Σχέσεων, διατηρεί υπό έλεγχο τις συγκρούσεις και μετριάζει την ένταση τους με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπει την κλιμάκωση της σύγκρουσης σε βία και πόλεμο.

Σε προηγούμενη ενότητα αναφέρθηκε η διάσταση απόψεων γύρω από την επακριβή εννοιολόγηση του αφηρημένου νοήματος της κρίσης. Θα μπορούσε να ειπωθεί το ίδιο και για την διαχείριση των κρίσεων, ως προέκταση ή υποκατηγορία αυτού του φαινομένου. Όπως η σταχυολόγηση της κρίσης πραγματοποιείται γύρω από τις σημασίες του απροσδόκητου, του κινδύνου, των απειλών, της ψυχολογικής πίεσης και του μηδαμινού χρόνου αντίδρασης, έτσι και η διαχείριση κρίσεων περιστρέφεται γύρω από δύο πυλώνες:

1. Την αποφυγή επικίνδυνων αντιπαραθέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων δρώντων που διαδραματίζουν την κρίση
2. Την διατήρηση των ζωτικών συμφερόντων για κάθε ένα από τα μέρη της κρίσης

Ο Snyder ορίζει την διαχείριση κρίσεων ως την διαδικασία κατά την οποία τα μέρη της κρίσης επιδιώκουν, είτε να ασκήσουν πίεση με ευέλικτο και συνετό τρόπο σύμφωνα με τις ανάγκες της κατάστασης, είτε να συνυπάρξουν και να συμφιλιωθούν χωρίς να διακινδυνέψουν υψηλό κόστος και απώλειες για τα κράτη τους.²² Είναι η επίτευξη συμφωνίας εν μέσω τεταμένου διαπληκτισμού που αποτρέπει το ξέσπασμα πολεμικής σύγκρουσης και ταυτόχρονα, δεν πλήττει τα ζωτικά συμφέροντα των αντιμαχόμενων πλευρών. Με λίγα λόγια, πρόκειται για μία εξωτερικά (συνήθως) επιβληθείσα τομή που τοποθετείται ανάμεσα στην φάση της κρίσης (συγκεκριμένα της κλιμάκωσης) και στην φάση του πολέμου, έτσι ώστε να μην πραγματοποιηθεί η υπερχειλίση των ανεκτών ορίων της σύγκρουσης και των ρίσκων. Ο ορισμός του Phil Williams θίγει την εξωτερική κινητοποίηση κάνοντας λόγο για μέτρα που ελέγχουν

---

²² (G. Snyder 1972, 240)

και ομαλοποιούν την κρίση, των οποίων η απουσία θα οδηγούσε σε ξέσπασμα πολέμου. Έπειτα είναι η επίτευξη συμφωνίας που με κάποιον τρόπο θα ικανοποιούσε τα αντίρροπα συμφέροντα των αντιμαχόμενων μερών.²³

Μια άλλη σχολή σκέψης της crisis management, ταυτίζει την τελευταία με το ζήτημα της ασφάλειας. Η κρίση σύμφωνα με τον Ole Waever, έναν από τους θιασώτες αυτής της σχολής, γίνεται αντιληπτή ως υπαρξιακή απειλή για τον ενδιαφερόμενο οργανισμό και αντιστοίχως, η διαχείριση κρίσης έγκειται στην λήψη έκτατων μέτρων που θα θέσουν αυτήν την συγκυρία υπό έλεγχο. Ως εκ τούτου η κρίση αποτελεί την μεγαλύτερη πρόκληση για την επιβίωση μιας οντότητας, διότι τείνει να την εκτρέψει από την επιθυμητή "κατάσταση ασφάλειας". Συνεπώς η διαχείριση κρίσεων αφορά τα έκτακτα μέτρα που θα εφαρμοστούν για την συγκεκριμένη περίπτωση και σε κανονικές συνθήκες δεν θα είχαν υλοποιηθεί.²⁴ Εκτός από την ασφάλεια υπάρχει ένα ευρύ φάσμα από προσεγγίσεις που σχετίζονται με την διαχείριση κρίσεων που πολλές από τις οποίες εγείρουν σημαντικά ερωτήματα για τους σχετικούς με αυτήν ρόλους της εξουσίας, των θεσμών, των κανόνων και των διαπραγματεύσεων στην διεθνή πολιτική. Διάφορες προσεγγίσεις συσχετίζουν την διαχείριση κρίσεων με την ανάπτυξη τυπικών ή ανεπίσημων κανόνων, την χρήση διαπραγματεύσεων, ή την ανάπτυξη «κανόνων κρίσης» που αφορούν την ανάπτυξη σταθερών σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων και την εμφάνιση τεχνολογιών διαχείρισης κρίσεων προκειμένου να παρέχουν αξιόπιστες πληροφορίες για τον αποτελεσματικό τους προγραμματισμό. Ωστόσο υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στην διμερή δημιουργία κανόνων, στην τεχνολογία και στις συμβάσεις ανάπτυξης σχέσεων που επικράτησαν κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του μεταψυχροπολεμικού κόσμου. Η διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991 άνοιξε τον δρόμο για την μετάβαση από το διπολικό στο μονοπολικό σύστημα και άρα λοιπόν σε μία καινούργια παγκόσμια τάξη όπως ορθά διαπίστωνε ο George Bush. Η εν λόγω μεταβολή δεν σήμανε μονάχα τον ανασχηματισμό της παγκόσμιας κατανομής ισχύος και την ανάδειξη των ΗΠΑ ως αδιαμφισβήτητη υπερδύναμη του παγκόσμιου συστήματος. Η απότομη μεταβολή του παγκόσμιου ισοζυγίου ισχύος, επανακαθόρισε την σημασία της εξουσίας, των θεσμών, των κανόνων και των διαπραγματεύσεων στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Επομένως, η αναθεώρηση των παραπάνω συνιστωσών της crisis management κατά την μετάβαση από την διπολική στην μονοπολική δομή του διεθνούς συστήματος, επηρέασε και τελικά μετέβαλλε τον μηχανισμό της διαχείρισης κρίσεων του μεταψυχροπολεμικού κόσμου σε σχέση με την αντίστοιχη του ψυχροπολεμικού.

---

²³ (Williams 1976, 28)

²⁴ (Waever 2000, 251)

1.7 Η διαχείριση των κρίσεων συναρτήσει της δομής του διεθνούς συστήματος

1.7.1 Crisis Management στο διπολικό σύστημα (1945-1989)

Το περιβάλλον της αναπόφευκτης διπολικότητας επικυρώθηκε αμέσως μετά την κρίση του Βερολίνου το 1948, μέσω των στρατηγικών αποφάσεων από πλευράς των δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης. Κάποιες από αυτές τις αποφάσεις σημείωσαν τεκτονικές αλλαγές στο διεθνές σύστημα όπως ήταν διαμορφωμένο μέχρι το 1945 και αρκετές φορές εκτυρσοκρότησαν καταστάσεις αστάθειας. Οι πιο αξιοσημείωτες εξ' αυτών από πλευράς ΗΠΑ ήταν το Σχέδιο Μάρσαλ που ανοικοδόμησε την Δυτική Ευρώπη, η πολυμερής απόφαση για τον σχηματισμό της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας το 1949, οι αποφάσεις για το ζήτημα του Βερολίνου το 1948 και 1949, η απόφαση να εμπλακούν στον πόλεμο της Κορέας το 1950, οι αποφάσεις σχετικά με την κρίση του Σουέζ, η απόφαση για τον αποκλεισμό της Κούβας το 1962 και τέλος, η απόφαση που αφορούσε την στρατιωτική εμπλοκή στο Βιετνάμ. Από την σοβιετική πλευρά, ιδιαίτερο αντίκτυπο προκάλεσαν οι αποφάσεις για τη σύναψη του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1955 ως απάντηση για την προσχώρηση της Δ. Γερμανίας στο NATO τον ίδιο χρόνο, οι αποφάσεις παρέμβασης στην Ουγγαρία και την Πολωνία το 1956, καθώς επίσης και η πρόθεσή της να τοποθετήσει πυρηνικούς πυραύλους στην Κούβα.

Η κρίση των βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα, αποτέλεσε το σημείο αναφοράς για το διπολικό σύστημα διότι το κυριότερο μέλημα της Διεθνούς Πολιτικής από εκείνο το σημείο και έπειτα, ήταν η αποφυγή της επιθετικής αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων. Η διαχείριση των κρίσεων στον διπολικό κόσμο θεμελιώθηκε σε δύο πυλώνες, στην *détente* και στα πυρηνικά όπλα.

Η *détente* (ύφεση) μπορεί να προσδιορισθεί ως η διαδικασία αποκλιμάκωσης των συγκρουσιακών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εχθρών, μέσω επίτευξης συμφωνιών οι οποίες διασφαλίζουν τα κοινά τους συμφέροντα και ταυτόχρονα διευθετούν μέρος από τις διαφορές τους. Η *détente* δεν προδικάζει την διμερή συμμαχία των υπερδυνάμεων λόγω αφενός των πάγια αντικρουόμενων συμφερόντων και αφετέρου, εξαιτίας της απουσίας τρίτου πόλου ο οποίος εάν υπήρχε, ενδεχομένως να τις έστρεφε μέσω συμμαχίας εναντίων του. Η *détente* στο διπολικό σύστημα ήταν μία συμφωνία "χαλάρωσης" των συγκρουσιακών και εχθρικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις υπερδυνάμεις. Έκανε ανεκτή την μεταξύ τους συνεργασία, εισήγαγε τις συνεχόμενες διαπραγματεύσεις στον Ψυχρό Πόλεμο ακόμη και αν δεν αποδείχθηκαν αποτελεσματικές και γενικά χαλιναγώγησε τον μεταξύ τους ανταγωνισμό με σκοπό την μείωση της έντασης, την επίτευξη μεγαλύτερης σταθερότητας για το διεθνές σύστημα και τον έλεγχο των περιφερειακών κρίσεων. Εντούτοις, δεν ήταν σε θέση να αντικαταστήσει την υποβόσκουσα καχυποψία που χαρακτήριζε τις διακρατικές τους σχέσεις. Η περίοδος λοιπόν της διεθνούς *détente* μετά την κρίση των πυραύλων της

Κούβας δρομολόγησε την λεγόμενη ανεπιθύμητη σύμπραξη, δηλαδή την αναγκαστική συνύπαρξη των δύο υπερδυνάμεων που προέκυπτε από την επίγνωση ότι διέθεταν κοινά, πλην όμως συγκρουόμενα συμφέροντα. Η ανεπιθύμητη σύμπραξη ήταν το αποτέλεσμα της ισορροπίας ισχύος των υπερδυνάμεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο και μέχρι το 1973, όταν αναδύθηκαν οι τρωτότητες της *détente*, οι πιθανότητες κρίσης και κατ' επέκταση το ενδεχόμενο εκκίνησης εχθροπραξιών ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ ήταν αισθητά μειωμένες. Η διεθνής *détente* ήταν σε θέση να χαλιναγωγεί την επιθετική συμπεριφορά των υπερδυνάμεων και κατ' αυτόν τον τρόπο απέτρεψε την μεταξύ τους συμπλοκή όταν αυτές έπρεπε να υποστηρίξουν τα κράτη-πελάτες τους ακόμη και στις ακραίες περιπτώσεις που τα τελευταία είχαν εμπλακεί σε φάση κρίσης ή πόλεμο (πόλεμος Ινδίας-Πακιστάν το 1972 υπό το βλέμμα των συμμάχων τους ΕΣΣΔ και ΗΠΑ αντίστοιχα). Άρα λοιπόν η διεθνής *détente* αποτέλεσε την κυριότερη μέθοδο διαχείρισης κρίσεων αυτής της περιόδου και μπορεί να συνοψιστεί σε δύο σημεία:

1. Η διαχείριση των κρίσεων περιστράφηκε γύρω από την αυστηρή στρατηγική αυτοσυγκράτηση των δύο υπερδυνάμεων. Η *détente* μπορεί να απέτρεψε την εκδήλωση ορισμένων κρίσεων, ωστόσο δεν αποτέλεσε πανάκεια για την αποκλιμάκωσή τους
2. Η διαχείριση των κρίσεων μέσω της *détente*, αποδεικνυόταν αναποτελεσματική στην περίπτωση της άμεσης εμπλοκής των υπερδυνάμεων. Στο σενάριο μάλιστα της ταυτόχρονης δραστηριοποίησης των υπερδυνάμεων στο πεδίο μίας κρίσης, η τελευταία έπαιρνε επικίνδυνη τροπή²⁵

Σε ότι αφορά την διαχείριση των κρίσεων στο πλαίσιο της ύπαρξης των όπλων μαζικής καταστροφής, το μεγαλύτερο στοίχημα ήταν η διευθέτηση κρίσιμων ζητημάτων με αρκετά περίτεχνο τρόπο προκειμένου να παρακαμφθεί η εγγενής απειλή της πυρηνικής εποχής, όταν την ίδια στιγμή έπρεπε να διατηρηθούν συμφέροντα ζωτικής σημασίας. Η πυρηνική εποχή σήμανε την ανάδυση μίας νέας περιόδου, κατά την οποία τα κράτη αφενός κατέφευγαν στον πόλεμο υπό ειδικές περιστάσεις και αφετέρου, διέθεταν ιδιαίτερα κίνητρα για να τον κρατήσουν περιορισμένο και ελεγχόμενο. Η διαχείριση των κρίσεων σκόπευε να εξασφαλίσει τα εθνικά συμφέροντα και ταυτόχρονα να διατηρήσει την κατάσταση υπό έλεγχο, ούτως ώστε να αποφευχθεί η πολεμική κλιμάκωση. Πριν την συγκεκριμένη εποχή, υπήρχε η αντίληψη πως ο πόλεμος αποτελούσε το πιο αξιόπιστο μέσο για την ικανοποίηση των κρατικών στόχων ακόμη και αν ήταν γνωστό ότι η εμπλοκή σε πόλεμο θα εξελισσόταν σε καταστροφή. Τα ευρωπαϊκά κράτη κατά την προ-πυρηνική εποχή, διατηρούσαν την πεποίθηση ότι με την καταφυγή στον πόλεμο, θα αποκόμιζαν περισσότερα από εκείνα που θα έχαναν. Εάν λοιπόν ο πόλεμος στο προ-πυρηνικό μοντέλο οφέλους-κόστους έτεινε περισσότερο προς το όφελος, το αντίστοιχο μοντέλο της πυρηνικής εποχής τοποθέτησε τον πόλεμο αποκλειστικά και μόνο στο κόστος. Και αυτό γιατί η επίπτωση των πυρηνικών όπλων στις διεθνείς κρίσεις, τουλάχιστον μεταξύ των πυρηνικών δυνάμεων, προκάλεσε την άμβλυνση του χάσματος ανάμεσα

---

²⁵ (Snyder και Diesing 1978, 449)

στα συμφέροντα που προκύπτουν από μία ενδεχόμενη σύγκρουση και στο κόστος ενδεχόμενου πυρηνικού πολέμου. Κανένα αναδυόμενο συμφέρον από κρίση ή διένεξη δεν ήταν σε θέση να αντισταθμίσει το ρίσκο πυροδότησης ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος. Άρα λοιπόν κατά την συγκεκριμένη περίοδο, η καταφυγή σε πόλεμο αντικατόπτριζε δυσλειτουργικούς κρατικούς μηχανισμούς και γενικότερα την αποτυχία. Οι μεγάλες δυνάμεις έλυναν πλέον τις διαφορές τους μέσω των κρίσεων και όχι μέσω του πολέμου όπως παλιότερα. Οι κρίσεις αντικατέστησαν τον πόλεμο και λόγω των ακραίων ρίσκων που προέκυπταν από τον τελευταίο, αυτός αναδείχθηκε σε "απαγορευτική ζώνη".

Επομένως η διαχείριση κρίσεων αυτής της εποχής σμιλεύθηκε στην απειλή των όπλων μαζικής καταστροφής, στο σκεπτικό της αποφυγής του πολέμου, στην εξισωτική τάση της κρίσης με τον εχθρό κάθε αυτό και γενικά, στην αντίληψη των ΗΠΑ-ΕΣΣΔ από τις αρχές της δεκαετίας του '50 ότι οι πόλεμοι της πυρηνικής εποχής θα διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους αλλά παρ' όλα αυτά θα διατηρούν ένα κοινό στοιχείο: την εξάρτηση όλων από μία σιωπηρή προσπάθεια αποφυγής του σημείου πυρηνικοποίησης, εφόσον και οι δύο συνασπισμοί δέχονται ότι ο οποιοσδήποτε στόχος και η εκάστοτε απόλυτη νίκη (ultimate solution) αυτοαναιρούνται εάν ξεπεράσουν το εν λόγω μη αναστρέψιμο σημείο.²⁶ Η πυρηνική εποχή λοιπόν κατεύθυνε την ανάπτυξη της διαχείρισης των κρίσεων παράλληλα με τον περιορισμένο πόλεμο. Συμπεριλάμβανε τον "θετικό" στόχο της εξασφάλισης των εθνικών συμφερόντων και τον "αρνητικό" στόχο της αποσόβησης του πολεμικού φαινομένου. Η διαχείριση κρίσεων προσαρμόστηκε σε αυτήν την δυαδικότητα και κατόπιν τούτου, αποτέλεσε ένα ιδιόμορφο μείγμα διμερούς ανταγωνισμού από την μία και αμοιβαίου κινδύνου από την άλλη. Οι πολιτικοί που αναλάμβαναν διαχείριση κρίσεων σε αυτήν την περίοδο, έπρεπε να αναλάβουν ρίσκα με τα οποία θα επιτύγχαναν τους στόχους τους και ταυτόχρονα θα απέφευγαν το ξέσπασμα και την κλιμάκωση των εχθροπραξιών.

Κατά συνέπεια, τα παραπάνω δομικά στοιχεία της συγκεκριμένης περιόδου ώθησαν τις μεγάλες και ιδιαίτερα τις πυρηνικές δυνάμεις να παρεκκλίνουν από ρισοκίνδυνες αποφάσεις που θα ερέθιζαν την έναρξη πολέμου. Αντ' αυτού πλέον, έπρεπε να χαράξουν την πολιτική τους σύμφωνα με το κριτήριο της πολεμικής παράκαμψης. Δεν αποτελεί σύμπτωση το γεγονός ότι η συγκεκριμένη περίοδος χρονικά συμπίπτει με την πρώιμη ανάδυση οργανωμένων προσπαθειών ειρηνικής επίλυσης για τις συγκρούσεις και τις κρίσεις.

1.7.2 Crisis Management στο μονοπολικό σύστημα (1989 -)

Ο ερχομός της μεταψυχροπολεμικής εποχής χαρακτηρίστηκε από την ύπαρξη αστάθειας και ροπής προς την εκδήλωση διεθνών κρίσεων που στην προγενέστερη περίοδο ενδεχομένως είχαν απουσιάσει. Ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας

---

²⁶ (Βαληνάκης και Μπότσιου 2008, 45)

κατανομής ισχύος και η ανάδειξη της Κίνας, της Ιαπωνίας και άλλων περιφερειακών δρώντων σε μεγάλες δυνάμεις που προκλήθηκαν από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, της οποίας η διάλυση συμπαρέσυρε και όλους τους μέχρι τότε κανόνες διαχείρισης των Διεθνών Σχέσεων που είχαν διαμορφωθεί στο πλαίσιο της πυρηνικής αποτροπής, εγκαινίασε μία καινούργια εποχή η οποία ήταν άκρως εκτεθειμένη σε κρίσεις.

Ο μονοπολικός κόσμος δεν εγκαινίασε μόνο την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και την επέκταση της αμερικανικής ηγεμονίας σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, γεγονός που επισφράγισε την παρουσία των ΗΠΑ ως τον υπέρτατο παράγοντα του καινούργιου διεθνούς περιβάλλοντος, ασκώντας την μεγαλύτερη επιρροή μέσα σε αυτό. Εν τη απουσία του επί 46ετίας σοβιετικού αντιπάλου, ο τότε αμερικανός πρόεδρος George W. Bush ταύτισε τον μεταψυχροπολεμικό κόσμο με την ύπαρξη ενός "καινούργιου συστήματος αξιών", δηλαδή μίας τάξης η οποία θα είναι απαλλαγμένη από την απειλή της τρομοκρατίας και θα βασίζεται στα χαρακτηριστικά της δικαιοσύνης, της ειρήνης και της ασφάλειας. Όμως η ευθύνη της ανάδειξης του νέου κόσμου που θα διεπόταν από τον νόμο, έπρεπε να επιμεριστεί σε όλα τα κράτη. Για αυτόν τον λόγο έπρεπε όλοι να συμβάλλουν στην εγκαθίδρυση των νέων οικουμενικών αξιών. Οι νέες ευθύνες για κάθε κράτος ξεχωριστά μέσα στο πλαίσιο του καινούργιου συστήματος, άνοιξαν ένα εντελώς καινούργιο κεφάλαιο για τις Διεθνείς Σχέσεις. Αυτό εμπεριείχε την ξένη στρατιωτική επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους, και την μετατροπή της κρατικής κυριαρχίας σε "μοχλό πίεσης" από τα εξωτερικά κράτη προκειμένου να επιβάλλουν τις οικουμενικές αξίες στο κράτος το οποίο είχε "παραστρατήσει" από αυτές. Τα κράτη που παρέκλιναν από τις παγκόσμιες επιταγές ήταν συνήθως βυθισμένα στην δίνη των εμφύλιων σπαραγμών, οπότε οι αιτίες των κρίσεων αποδόθηκαν στα αρνητικά στοιχεία που απέρρεαν από τις συγκρούσεις εντός του κράτους. Κατά συνέπεια, η διαχείριση των κρίσεων του μονοπολικού συστήματος έστρεψε το ενδιαφέρον της στην αντιμετώπιση των ενδοκρατικών συγκρούσεων (intra-states conflicts). Τα παραδείγματα που προέκυψαν από την Βοσνία, την Ρουάντα, την Σομαλία και το Κόσσοβο, οριστικοποίησαν την τοποθέτηση των ενδοκρατικών συγκρούσεων στον πυρήνα της διαδικασίας διαχείρισης κρίσεων. Ως εκ τούτου, οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στην συμπεριφορά της διαχείρισης κρίσης σε σχέση με το διπολικό σύστημα ήταν οι ακόλουθες:

- ✚ Ο ρόλος του NATO, από χαρακτήρα αποτροπής συγκρούσεων, μετατράπηκε σε χαρακτήρα εξαναγκασμού συγκεκριμένων συμπεριφορών
- ✚ Τα κατώφλια των κρίσεων (σημείο πυρηνικοποίησης) δεν ήταν πια άκαμπτα όπως στον Ψυχρό Πόλεμο όταν ο καθολικά αναγνωρισμένος στόχος ήταν η λελογισμένη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Στον μονοπολικό κόσμο, η άσκηση στρατιωτικής ισχύος είναι σαφώς πιο εφικτή και ευέλικτη
- ✚ Η κλιμάκωση της κρίσης στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα, συνήθως έλκει την εμπλοκή διεθνών δυνάμεων για να διαχειριστούν την κρίσιμη

κατάσταση. Τέτοιου είδους παρεμβάσεις κατά το διπολικό σύστημα ήταν φανερά πιο συγκρατημένες, αν όχι σπάνιες

- ✚ Η απεξάρτηση των μικρότερων κρατών από την σοβιετική σφαίρα επιρροής σε συνδυασμό με την ανάληψη ευθυνών για τους σκοπούς της εγκαθίδρυσης του νέου ελεύθερου κόσμου, εξήρε τις δυνατότητες απόφασης και συμμετοχής τους (μέσω της παρουσίας τους σε συνασπισμό) σε περιστάσεις διεθνών κρίσεων, γεγονός που στην προγενέστερη εποχή δεν υφίστατο
- ✚ Η χρονική πίεση που δέσμευε την επίλυση κρίσεων κατά το διπολικό σύστημα, έδωσε την θέση της στα μακροπρόθεσμα πλάνα διεξοδικής ανάλυσης και επίλυσης των κρίσεων
- ✚ Οι σχετικές με μία κρίση ενέργειες της ψυχροπολεμικής περιόδου, πραγματοποιούνταν συναρτήσει στρατηγικών εκτιμήσεων. Οι στρατηγικές εκτιμήσεις αντικαταστάθηκαν από την κυριαρχία της ατζέντας των ανθρώπινων δικαιωμάτων του μονοπολικού συστήματος το οποίο τοποθέτησε στο επίκεντρό του τον ίδιο τον άνθρωπο
- ✚ Οι εσωτερικές διενέξεις έχουν αντικαταστήσει τις διακρατικές συγκρούσεις και αποτελούν την κυριότερη πρόκληση για τις συνθήκες ασφάλειας και σταθερότητας του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Οι διεθνείς παρεμβάσεις πραγματοποιούνται με σλόγκαν ανθρωπιστικών υποχρεώσεων προκειμένου να απελευθερώσουν τους πολίτες ενός κράτους από την καταπιεστική κεντρική κυβέρνηση και για το επαναφέρουν εν τέλει στις νόρμες της διεθνούς νομιμότητας. Η εξωτερική παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους έχει γίνει πλέον αποδεκτή κάτω από αυτές τις περιστάσεις²⁷

Εν κατακλείδι η αναδιάρθρωση των παγκόσμιων συσχετισμών ισχύος μετά το 1991, επέφερε σημαντικότερες αλλαγές στον τρόπο προσέγγισης της κρίσης και στον προσανατολισμό της διαχείρισης κρίσεων. Επίσης, η έννοια της εθνικής κυριαρχίας σε κάποιες περιπτώσεις φάνηκε να παίζει δευτερεύοντα ρόλο. Αυτό επιβεβαιώθηκε από τις διεθνείς επιχειρήσεις πάταξης κρίσεων υπό την εποπτεία των Ηνωμένων Εθνών ως μέσο εξασφάλισης της διεθνούς ασφάλειας. Ωστόσο τα χαρακτηριστικά της έκτακτης απειλής, της ψυχολογικής πίεσης και του περιορισμένου χρόνου αντίδρασης, παρέμειναν αναπόσπαστα στοιχεία στον εννοιολογικό πυρήνα της κρίσης και της διαδικασίας διαχείρισης της.

1.8 Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις ως "γεννήτρια" κρίσεων και τα αίτιά τους

Ο ερχομός του νέου διεθνούς περιβάλλοντος συνοδεύτηκε από χαρακτηριστικά στοιχεία αστάθειας και περιφερειακών εντάσεων, θέτοντας ερωτηματικά στην εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης. Η διαφορά σε σχέση με παλαιότερες περιόδους ήταν ότι τα στοιχεία των αναταραχών και της ανασφάλειας πήγαζαν από περιπτώσεις κρίσεων και όχι από τις διακρατικές συγκρούσεις ή τους διακρατικούς πολέμους.

---

²⁷ (Youngson 2001, 37-40)

Αυτή λοιπόν η διαφοροποίηση έστρεψε τους μελετητές των Διεθνών Σχέσεων να αναζητήσουν ενδελεχώς τις αιτίες των διεθνών κρίσεων. Ο προσδιορισμός των αιτιών θα άνοιγε τον δρόμο για την κατανόησή τους και από εκεί και πέρα θα διασφαλιζόταν η χρησιμοποίηση της κατάλληλης τεχνικής (crisis management) στο κατάλληλο πρόβλημα (είδος και υπόβαθρο κρίσης). Δεν πρέπει να παραμελείται το γεγονός ότι στην περίπτωση που το πλαίσιο της κρίσης είναι ασύμβατο με τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για να την επιλύσουν, αυτή πιθανότατα θα επιδεινωθεί.

Οι μεταψυχροπολεμικές τρωτότητες στο εσωτερικό των κρατών κέντρισαν το ενδιαφέρον των διεθνολόγων και εν τέλει υποδείχθηκαν σαν τις σημαντικότερες πηγές κινδύνου για την διεθνή ασφάλεια και την διεθνή συνεργασία. Συνεπακόλουθα, οι ενδοκρατικές συγκρούσεις (intra-state conflicts) ως γενεσιουργός αιτία των εν λόγω τρωτοτήτων αποτέλεσαν και αυτές αντικείμενο εκτεταμένης επιστημονικής μελέτης. Σύμφωνα με το United Nations University, ως intra-state conflict ορίζεται η σύγκρουση που διεξάγεται στο εσωτερικό ενός κράτους και στο πλαίσιο της έχουν καταγραφεί τουλάχιστον 25 θάνατοι σε ετήσια βάση. Εάν ο αριθμός των θανάτων κυμαίνεται μεταξύ 25 και 999 τότε η σύγκρουση θεωρείται ελάχιστονος σημασίας. Αν ο αριθμός αυτός υπερβαίνει τις 1000 απώλειες τότε η σύγκρουση θεωρείται εμφύλιος πόλεμος. Συνολικά αναγνωρίζονται τρεις διαφορετικές κατηγορίες ενδοκρατικών συγκρούσεων:

1. *Κρατοκεντρικές ένοπλες συγκρούσεις*, ως η αντιπαράθεση ανάμεσα στην κυβέρνηση του κράτους και μίας οργανωμένης-εξοπλισμένης ομάδας (η παρουσία της κυβέρνησης σε ένα από τα δύο αντιμαχόμενα μέρη της σύγκρουσης θεωρείται αναγκαία συνθήκη)
2. *Μη κρατικές συγκρούσεις*, ως η αντιπαράθεση ανάμεσα σε δύο εξοπλισμένες ομάδες (εδώ δεν συμμετέχει η κυβέρνηση του κράτους)
3. *Επεισόδια μονόπλευρης βίας*, ως η μονομερής άσκηση ένοπλης βίας (από την κυβέρνηση ή μία εξοπλισμένη οργάνωση) εναντίων πολιτών²⁸

Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις είναι τόσο σφοδρές, έντονες και πολυδάπανες, όσο ήταν στο παρελθόν. Ωστόσο παρουσιάζουν ένα αντιφατικό χαρακτηριστικό. Από την μία πλευρά, το γεγονός ότι η σύγκρουση εξελίσσεται στα κρατικά όρια μίας τρίτης χώρας καθιστά τους εξωτερικούς κρατικούς δρώντες ιδιαίτερα διστακτικούς για επικείμενη επέμβαση επειδή εμφανίζονται απρόθυμοι να ξοδέψουν πόρους και να διακινδυνεύσουν ανθρώπινες ζωές. Ομοίως δεν εμπλέκονται και στο πλαίσιο του συνυπολογισμού της διεθνούς νομιμότητας. Στον αντίποδα, ακόμη και αν οι intra-state conflicts θεωρούνται αυστηρά κρατικές υποθέσεις, εκτραχύνονται και κατόπιν λαμβάνουν διεθνή διάσταση επειδή λαμβάνουν διεθνή υποστήριξη από εξωτερικούς φορείς. Όταν οι τελευταίοι παρέχουν πολιτική, οικονομική ή στρατιωτική βοήθεια, άσυλο και βάσεις στους εμπλεκόμενους δρώντες των ενδοκρατικών συγκρούσεων, οι τελευταίες περιπτώσεις προβιβάζονται σε ζητήματα διεθνούς υπόστασης. Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις κατά αυτόν τον τρόπο αποτελούν ζητήματα διεθνών

---

²⁸ (Bosseti and von Einsiedel 2015, 2-3)

κρίσεων. Και αυτό όχι μόνο επειδή οι διεθνείς δρώντες συμμετέχουν έμμεσα (βοήθεια, υποστήριξη) ή άμεσα (στρατιωτική επέμβαση) σε αυτές, αλλά γιατί (και) αυτοί θα είναι οι κυριότεροι παράγοντες για την μετέπειτα αποτελεσματική διαχείριση της σύγκρουσης. Η αποδοτική διαχείριση αυτών των περιστάσεων (intrastate conflict management) προϋποθέτει επαρκή γνώση για τα αίτια και την φύση των συγκεκριμένων συγκρούσεων.

Η διεθνής κοινότητα οφείλει να μελετήσει τις αιτίες τους με διεξοδικό τρόπο. Ειδικά τα αποτελέσματα θα είναι δυσάρεστα, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις που η θεραπεία είναι ασύμβατη με την ασθένεια. Οι αιτίες των ενδοκρατικών συγκρούσεων είναι:

- ✚ *Η ανάγκη για έκφραση της εθνικής ταυτότητας:* Τέτοιου είδους συγκρούσεις τείνουν να συμβούν όταν μεμονωμένες ομάδες αισθάνονται σοβαρούς περιορισμούς στην έκφραση της εθνο-πολιτισμικής τους διάκρισης (περιορισμοί στην χρήση της τοπικής διαλέκτου) και συνδυάζεται με τον αποκλεισμό της συμμετοχής τους στα πολιτικά δρώμενα. Όσο εντονότερη είναι η αντίληψη περί περιορισμών, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα πρόκλησης αλλαγών στο status quo από αυτές τις ομάδες. Ο T.R. Gurr έχει σημειώσει επ' αυτού: "*κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει την εθνική ταυτότητα από τα κυριότερα κίνητρα που ωθούν τις εθνο-πολιτικές ομάδες να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Θα ήταν παραπλανητική η ερμηνεία των Ζαπατίστας ως απλό κίνημα χωρικών ή των Σέρβων της Βοσνίας σαν μία κοινή πολιτική παράταξη. Αυτές οι ομάδες αντλούν την δύναμη τους από εθνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, όχι από δεσμούς τυπικής οργάνωσης*"²⁹
- ✚ *Η μεροληψία:* Αφορά την άδικη μεταχείριση μειονοτικών ομάδων από άλλες κυρίαρχες με τρόπο που αποτρέπει την πρόοδο των πρώτων. Για παράδειγμα, η μεροληψία εις βάρος μειονοτήτων παρατηρείται και στις δυτικές κοινωνίες υπό μορφή κοινωνικής στασιμότητας, δηλαδή την απασχόληση αυτών των ομάδων σε εργασίες χαμηλότερου κύρους και αμοιβής σε σχέση με τις αντίστοιχες των προνομιούχων ομάδων. Οι πιθανότητες ανέλιξης σε αυτές τις περιπτώσεις είναι λιγοστές. Το αίσθημα αποκλεισμού λειτουργεί ως συγκολλητικό στοιχείο μεταξύ των μελών των μη προνομιούχων ομάδων και τους θρέφει με το αίσθημα της αδικίας. Στις περιπτώσεις που ασκείται βία εναντίον αυτών των ομάδων ελλοχεύει ο κίνδυνος για βίαιη ανταπάντηση
- ✚ *Το πολιτικό σύστημα:* Οι φιλελεύθερες δημοκρατίες διαθέτουν διαρθρωτικούς μηχανισμούς που αποτρέπουν την μεροληψία και επιτρέπουν την έκφραση της εθνο-πολιτικής ετερότητας. Γενικότερα, μέσω της ελευθερίας της έκφρασης, του διαλόγου, της ανεκτικότητας στο διαφορετικό, της de jure προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και του δικαιώματος συμμετοχής σε ελεύθερες εκλογές ως βασικά στοιχεία των δημοκρατιών, οι τελευταίες

---

²⁹ (Gurr 1996, 53-54)

καταφέρνουν να επιλύουν τα ζητήματα διαφορών με ειρηνικό τρόπο προτού κλιμακωθούν σε σύγκρουση. Αντίθετα τα ολοκληρωτικά και αυταρχικά καθεστώτα, αδυνατούν να διαχειριστούν την κοινωνική ένταση χωρίς την χρήση βίας. Με αυτόν τον τρόπο κλιμακώνουν τις κοινωνικές και εθνικές διαφορές σε επίπεδα βίαιων συμπλοκών. Σε αυτά τα καθεστώτα, τα προνόμια των κυρίαρχων ομάδων υποστηρίζονται από τον νόμο και μάλιστα ενυπάρχει ένα είδος κουλτούρας το οποίο διαιωνίζει την μεροληψία και την καταστολή σε πολιτικό επίπεδο.

- ✚ *Οικονομική δυσχέρεια και άδικη κατανομή του εθνικού πλούτου:* Στις περισσότερες περιπτώσεις που τα Ηνωμένα Έθνη επενέβησαν σε ενδοκρατική σύγκρουση, διαπιστώθηκε πως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αυτά τα κράτη δεν ξεπερνούσε τα 2.000 \$. Το ποσό αυτό ήταν ακόμη μικρότερο για τις χώρες του Σουδάν, του Κονγκό, της Λιβερίας και της Αιτής. Υπάρχει ισχυρή διασύνδεση ανάμεσα στην στέρηση των ανθρωπίνων αναγκών και στην σύγκρουση. Όταν οι άνθρωποι δεν είναι ευχαριστημένοι με τις συνθήκες διαβίωσής τους, γίνονται επιρρεπείς στην σύγκρουση και στρέφονται εναντίον του άδικου συστήματος. Ειδικά στις πολυεθνικές κοινωνίες κατά τις οποίες υπάρχει μεγάλο χάσμα στην κατανομή πλούτου μεταξύ των διαφορετικών εθνοτικών ομάδων και την μερίδα του λέοντος να καταλήγει στις κυρίαρχες ομάδες, οι παγιδευμένες στην φτώχεια μειονότητες θα κινητοποιηθούν τουλάχιστον πολιτικά ώστε να μεταβάλλουν το status quo. Η οικονομική ευημερία είναι σημαντικός παράγοντας εάν συνδέσουμε την κοινωνική αρμονία που επικρατεί σε εθνικά ετερογενείς χώρες όπως είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία, ή Νέα Ζηλανδία με την παράμετρο των 25.000 δολαρίων ως κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αυτά τα κράτη.
- ✚ *Η κατάρρευση της κεντρικής αρχής:* Το σύγχρονο κράτος είναι ο κυριότερος φορέας για την διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης. Μία ενδεχόμενη κατάρρευση του θα ταυτιζόταν με την ανάδυση της αναρχίας και της ανασφάλειας. Εν τη απουσία του, οι άνθρωποι προσκολλώνται σε ομάδες προκειμένου να υπερκεράσουν το κενό ασφάλειας και μεταξύ άλλων, διεξάγονται συγκρούσεις ανάμεσα σε αντίπαλες ομάδες με κύριο σκοπό την ανασύσταση του κρατικού μηχανισμού κάτω από δικό τους έλεγχο. Συν τοις άλλοις, η απουσία της κρατικής αρχής προμηνύει μηδαμινή προσέλκυση για εγχώριες και ξένες επενδύσεις, διαμορφώνοντας έτσι, ένα πλαίσιο διαχέομενης φτώχειας και ανασφάλειας. Ο Zartman συσχέτισε τις περιπτώσεις διεθνικών συγκρούσεων που επικρατούν στην Αφρική με την κατάρρευση των τοπικών κρατικών μηχανισμών.³⁰ Με τον ίδιο τρόπο, οι διεθνικές συγκρούσεις που ξέσπασαν μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας, δεν μπορούν να εξετασθούν χωρίς να ληφθεί υπόψη η κατάρρευση των αντίστοιχων κρατικών αρχών.

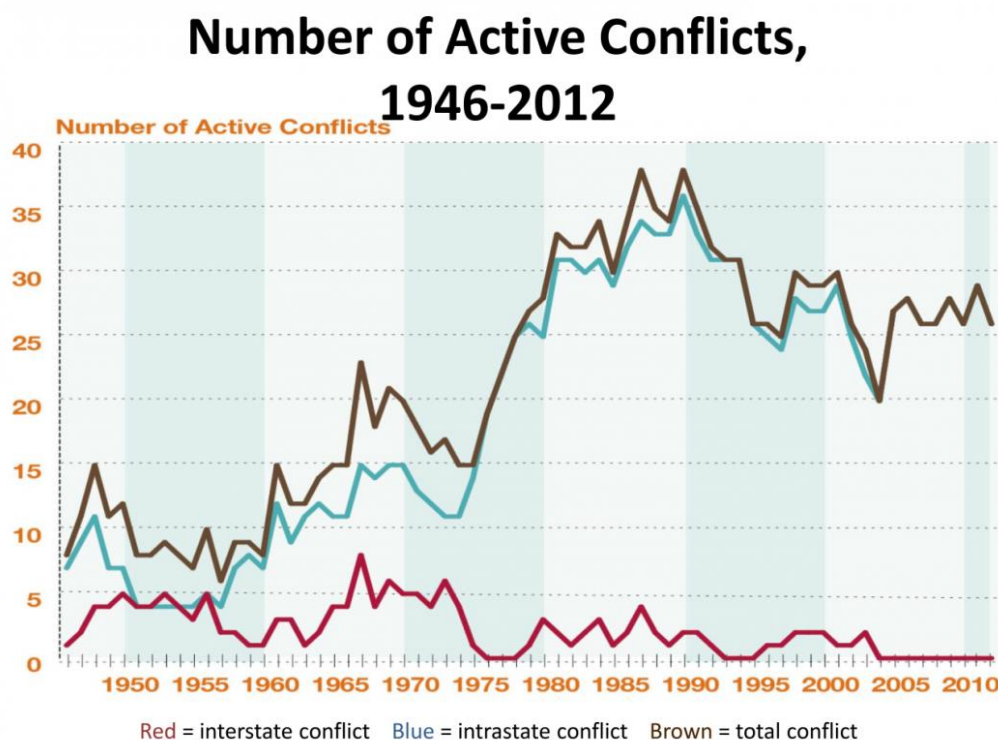
³⁰ (Zartman 1995, 2-10)

- ✚ *Τα ιστορικά τραύματα:* Αποτελούν την πιο υποσυνείδητη έκφανση αιτιών μίας ενδοκρατικής σύγκρουσης. Αναφέρονται σε γεγονότα του παρελθόντος τα οποία προκάλεσαν βαθιά αισθήματα ταπείνωσης στα μέλη μίας ομάδας. Η ομαδική έλλειψη αυτοεκτίμησης "μυθοποιεί" εκείνα τα τραυματικά γεγονότα και από γενιά σε γενιά μεταφέρεται ο κοινός πόθος της επανόρθωσης. Θα ήταν ανεδαφική η απόδοση των ενδοκρατικών συγκρούσεων σε αιτίες ιστορικών τραυμάτων, ωστόσο πέρα από τις αντικειμενικές αιτίες (απόκτηση εδάφους, οικονομικά θέματα) καλό θα ήταν να υπάρχει και μία υποτυπώδης συνεκτίμηση για το ιστορικό πλαίσιο της σύγκρουσης όπως και ο τρόπος αλληλεπίδρασης του παρελθόντος με το παρόν.
- ✚ *Το διεθνές πλαίσιο:* Εκτός από την εσωτερική δυναμική, οι ενδοκρατικές συγκρούσεις τροφοδοτούνται και από την δυναμική του εξωτερικού περιβάλλοντος. Οι ξένοι δρώντες συμβάλλουν με ουσιαστικό τρόπο στην συνοχή και την πολιτική κινητοποίηση των εσωτερικών ομάδων που υποστηρίζουν, καθώς τους παρέχουν υλική, πολιτική και ηθική ενίσχυση. Για παράδειγμα οι στασιαστές Κούρδοι του Ιράκ είχαν την διπλωματική στήριξη του Ισραήλ, των ΗΠΑ και του Ιρανικού καθεστώτος. Εντούτοις, τα πιο καταστροφικά αποτελέσματα στις ενδοκρατικές συγκρούσεις σημειώνονται όταν οι αντιμαχόμενες πλευρές λαμβάνουν εξωτερική υποστήριξη από ανταγωνιστικές δυνάμεις. Αυτό σημαίνει ότι η παρατεταμένη σύγκρουση των ανταγωνιστικών δυνάμεων μεταφέρεται στο θέατρο της ενδοκρατικής σύγκρουσης με αποτέλεσμα, την συνεπαγωγή της τελευταίας σε πεδίο διένεξης εξωτερικών δυνάμεων δια αντιπροσώπων. Αυτού του είδους οι συγκρούσεις είναι εξαιρετικά θανάσιμες και σπανίως διευθετούνται μέσω της διαπραγματευτικής οδού, εκτός και αν ικανοποιηθούν τα συμφέροντα των εξωτερικών δυνάμεων. Εάν αποσυρθούν οι εξωτερικοί δρώντες τότε ανοίγει ο δρόμος για τον διακανονισμό της διένεξης όπως συνέβη το 2002 στην Αγκόλα. Βέβαια κατά την περίπτωση της παύσης της αμερικανικής και σοβιετικής βοήθειας στο Αφγανιστάν στις αρχές του '90, σημειώθηκαν τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Η επόμενη μέρα της "αποχώρησης" των υπερδυνάμεων, βρήκε την χώρα εγκλωβισμένη στην δίνη της ενδοκρατικής σύγκρουσης και τις μειονότητες των Τατζίκων και των Ουζμπέκων, να αντιμάχονται την παραδοσιακά κυρίαρχη εθνοτική ομάδα των Παστούν με στόχο τον κρατικό έλεγχο. Επομένως η τελική έκβαση μίας ενδοκρατικής σύγκρουσης, σε μεγάλο βαθμό κρίνεται από την παρέμβαση, την στάση ή και την ανοχή του εξωτερικού παράγοντα. Η ειρηνική διευθέτησή τους μέσω διαπραγματευτικής οδού ή η κατάληξη σε ανθρωπιστική καταστροφή, εξαρτάται εν πολλοίς από την στάση και την συμπεριφορά των εξωτερικών δρώντων.³¹

---

³¹ (Yilmaz 2007, 16-25)

Εικόνα III
Ενδοκρατικές συγκρούσεις: η κυριότερη πηγή διεθνών κρίσεων

Backer and Huth 2014, p. 19, Figure 3.1

1.9 Το Peacebuilding ως μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων

1.9.1 Το εννοιολογικό περιεχόμενο και οι αρχές των επιχειρήσεων οικοδόμησης ειρήνης

Η σύλληψη της έννοιας των επιχειρήσεων οικοδόμησης ειρήνης (εφεξής peacebuilding) πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον νορβηγό ακαδημαϊκό και πατέρα των σπουδών ειρήνης, Johan Galtung, μέσω του άρθρου με τίτλο "*Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding*" που δημοσίευσε το 1976. Σε αντίθεση με προηγούμενη ενότητα η οποία εξέτασε τις επιχειρήσεις οικοδόμησης ειρήνης υπό το πρίσμα ενός εργαλείου διαχείρισης κρίσης, η συγκεκριμένη ενότητα θα προσεγγίσει το peacebuilding ως προς τους στόχους, τις αξίες και τα μέσα που επικαλείται για την επίτευξη της βιώσιμης ειρήνης.

Ο Galtung γκρέμισε τα προϋπάρχοντα θεωρητικά στεγανά σε καθιερωμένες έννοιες και με αυτόν τρόπο, άνοιξε τον δρόμο για την εμπειριστατωμένη αναζήτηση σε θέματα που αφορούν το σύγχρονο επιστημονικό δυναμικό των Διεθνών Σχέσεων. Για την ακρίβεια, επαναπροσδιόρισε τις έννοιες της ειρήνης και της βίας. Όρισε την

ειρήνη ως την "απουσία βίας" και την βία σαν "οποιαδήποτε κατάσταση κατά την οποία τα ανθρώπινα όντα επηρεάζονται με τρόπο που η σωματική και πνευματική λειτουργία τους, βρίσκεται κάτω από τις προοπτικές και τις δυνατότητές τους". Αυτοί οι ορισμοί ξέφευγαν από τους αντίστοιχους της εποχής, καθώς η θεωρητική ανάγνωση της βίας μέχρι εκείνο το σημείο, την προσέγγιζε απλά ως μία "ηθελημένη πράξη από κάποιον δρώντα προκειμένου να αποδυναμώσει έναν άλλον". Στη συνέχεια, παρουσίασε την διπλή πτυχή της ειρήνης, την *αρνητική* και την *θετική ειρήνη*. Ως *αρνητική ειρήνη* όρισε την απουσία της βίας και του πολέμου και την *θετική ειρήνη* από την άλλη, σαν την ολοκλήρωση της ανθρώπινης κοινωνίας. Στο ίδιο μοτίβο θεωρητικής καινοτομίας, παρουσίασε το τρίγωνο της βίας που αποτελείται από τις όψεις της *άμεσης*, της *δομικής* και της *πολιτιστικής βίας*. *Άμεση βία* είναι η ηθελημένη επίθεση που περιέχει την ορατή πράξη βίας και συμπεριλαμβάνει τον φορέα που την ασκεί καθώς και τον αποδέκτη. Η *δομική βία* από την άλλη είναι έμμεση και μη ορατή. Πρόκειται για μία υποβόσκουσα κατάσταση που προκύπτει από τις κοινωνικές δομές των ανθρώπων και της ανθρώπινης οργάνωσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα έμμεσης, μη ορατής και κατά συνέπεια *δομικής βίας*, είναι η καταστολή στην πολιτική της μορφή και η εκμετάλλευση στην πτυχή του οικονομικού πεδίου. Τέλος, η *πολιτιστική βία* σχετίζεται με ένα σύνολο από νόρμες και υπάρχουσες συμπεριφορές οι οποίες νομιμοποιούν την *άμεση* και την *δομική βία*. Είναι με διαφορετικά λόγια, μία κοινωνική κοσμοθεωρία που υποσυνείδητα προωθεί τα φαινόμενα της καταστολής και της οικονομικής εκμετάλλευσης ως φυσιολογικές και κατ' επέκταση, ανεκτές καταστάσεις. Κατά συνέπεια γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι τα συστατικά στοιχεία που συνθέτουν την *πολιτισμική βία* είναι εξαιρετικά δύσκολο να ξεριζωθούν.³²

Το peacebuilding στηρίχθηκε και έπειτα συνδέθηκε με τις εννοιολογικές επιστημάνσεις του Galtung σε ότι αφορά την βία και την ειρήνη. Και αυτό επειδή ήταν απαραίτητο να αποσαφηνιστούν οι επιστημονικοί περιορισμοί σχετικά με τις εκφάνσεις που λαμβάνει το φαινόμενο της βίας. Συνεπακόλουθα, η στατική και περιορισμένη θεωρητική εξέταση της εποχής, δεν ήταν σε θέση να συλλάβει τα πολυσχιδή προβλήματα που προκύπτουν από την δυναμική της βίας στο πλαίσιο της κοινωνίας, της ιδεολογίας, της θρησκείας, του νόμου και των ΜΜΕ. Η βία και η ειρήνη μέχρι εκείνη την εποχή εξετάζονταν μόνο υπό την συγκυρία της εκτεταμένης διακρατικής σύγκρουσης δηλαδή του πολέμου. Με αυτόν τον τρόπο η διάσταση της δομικής και πολιτιστικής βίας και άρα τα βαθύτερα αίτια που εξηγούσαν την απουσία της ειρήνης, βρίσκονταν υπό καθεστώς άγνοιας. Οι ειρηνευτικές αποστολές κατ' αντιστοιχία βρέθηκαν προσαρμοσμένες σε αυτή τη κοντόφθαλμη αντίληψη, μέχρι το σημείο που ο θεωρητικός νεωτερισμός του Galtung λειτούργησε ως απαρχή για την διαφοροποίηση των επιχειρήσεων οικοδόμησης ειρήνης συγκριτικά με τις προγενέστερες τεχνικές peacemaking και peacekeeping, σε ότι αφορά τις αρχές, τα μέσα και τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

---

³² (Cravo 2018, 4-6)

1.9.2 Από το peacemaking και το peacekeeping στο peacebuilding

Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ειρηνευτικών επιχειρήσεων αποτελεί ο εμπειρικός χαρακτήρας τους, καθώς δεν αποσαφηνίζονται στη βάση κάποιου υποδείγματος αλλά οργανώνονται και διεξάγονται ad hoc ανάλογα με τις εξελισσόμενες συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος προκειμένου να συμβάλλουν στην εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, που αποτελεί άλλωστε και τον πρωταρχικό σκοπό του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η ιδιομορφία αυτή καθιστά δύσκολη την προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης και επιχειρησιακής ταξινόμησης των ειρηνευτικών αποστολών. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι δεν υφίστανται απόλυτα στεγανά μεταξύ των διαφόρων τυποποιήσεων και ταξινομήσεων, μιας και η ειρηνευτική δραστηριότητα περιλαμβάνει ένα σύνολο δράσεων από την αποκατάσταση της ειρήνης (peacemaking), μέχρι την διατήρηση της ειρήνης (peacekeeping) και την οικοδόμηση της ειρήνης (peacebuilding). Ωστόσο παρά τις σχετικές δυσχέρειες, για την καλύτερη παρακολούθηση και κατανόηση θα επιχειρηθεί να γίνουν ορισμένες εννοιολογικές αποσαφηνίσεις γύρω από τους κρίσιμους όρους του πεδίου των ειρηνευτικών επιχειρήσεων.³³

Ο ευρύτερος όρος *ειρηνευτικές επιχειρήσεις* (peace operations) χρησιμοποιείται προκειμένου να περιλάβει το σύνολο των ειρηνευτικών αποστολών, δηλαδή από τις επιχειρήσεις peacemaking και peacekeeping μέχρι και αυτές που έχουν ως αντικείμενο την μετασυγκρουσιακή οικοδόμηση της ειρήνης (post-conflict peacebuilding operations).³⁴

Η *αποκατάσταση της ειρήνης* (peacemaking) επιδιώκει μέσω των διαδικασιών και ειρηνικών μέσων του κεφαλαίου VI του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (διαπραγματεύσεις, φιλικές υπηρεσίες, μεσολάβηση, διεθνείς επιτροπές έρευνας και συνδιαλλαγής, διεθνής διαιτησία, δικαστικός διακανονισμός) την επίτευξη ειρηνευτικής συμφωνίας ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές με σκοπό τον τερματισμό των συγκρούσεων και την επίλυση της διαφοράς τους.³⁵

Η *διατήρηση της ειρήνης* χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδώσει το περιεχόμενο των ειρηνευτικών επιχειρήσεων που συστήνονται από τα Ηνωμένα Έθνη και βασίζονται στην τεχνική του (παραδοσιακού) peacekeeping. Οι επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης συνδράμουν στην επίβλεψη συμφωνιών εκεχειρίας μεταξύ των αντιπάλων πλευρών και στον έλεγχο κατάπαυσης του πυρός. Αποφασίζονται με την συναίνεση των ενδιαφερόμενων μερών, λειτουργούν αμερόληπτα στις σχέσεις τους με τα εμπλεκόμενα μέρη και χρησιμοποιούν την ελάχιστη δυνατή βία.³⁶

---

³³ (Μπαξεβάνης 2016, 14-15)

³⁴ (Μπαξεβάνης 2016, 15)

³⁵ (Μπαξεβάνης 2016, 17)

³⁶ (Μπαξεβάνης 2016, 17)

Ο όρος *οικοδόμηση της ειρήνης* (peacebuilding) παραπέμπει σε ένα σύνολο δράσεων που έχουν ως σκοπό την μεταπολεμική ανασυγκρότηση κρατών. Με τον τρόπο αυτό ο ΟΗΕ συμβάλλει ενεργά στην εδραίωση της ειρήνης σε μόνιμη και διαρκή βάση αποτρέποντας την επιστροφή των κοινωνιών στην σύγκρουση. Στη μεγάλη γκάμα των μεταπολεμικών δράσεων για την (αν)οικοδόμηση της ειρήνης περιλαμβάνονται ανάμεσα σε άλλα, ο αφοπλισμός των αντιμαχόμενων πλευρών, η επιστροφή των προσφύγων και των εκτοπισμένων ομάδων, η επανένταξη πρώην μαχητών στην κοινωνική ζωή, η προώθηση και έπειτα η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, η ανασυγκρότηση και η εκπαίδευση των αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων, η συνδρομή και διενέργεια ελεύθερων και δημοκρατικών εκλογών, η σύνταξη εθνικών συνταγμάτων και η μεταρρύθμιση του νομικού και δικαστικού συστήματος.³⁷

Εάν λοιπόν επιζητούμε την προσέγγιση της ακρίβειας σχετικά με τα τρία μοντέλα του διεθνούς παρεμβατισμού και εφόσον επιδιώκουμε να εντοπίσουμε τις μεταξύ τους διαφορές χρησιμοποιώντας παράλληλα τους όρους του Galtung, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα. Το peacekeeping εκλαμβάνεται ως μία αποστασιοποιημένη προσέγγιση της οποίας ο σκοπός είναι η προώθηση ενός κοινωνικού κενού μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών μετά από την παρέμβαση μιας τρίτης πλευράς. Η συγκεκριμένη στρατηγική κατηγορήθηκε ότι εκλαμβάνει την περίπτωση της σύγκρουσης ή της κρίσης σαν διατάραξη του status quo και άρα πρόκρινε ως ιδανική λύση την επιστροφή στην κατάσταση status quo ante. Κατ' αυτόν τον τρόπο δεν αναζητούσε τους πραγματικούς λόγους για τους οποίους κλονίστηκε το status quo και τον βαθμό στον οποίον η επαναφορά στην προγενέστερη κατάσταση θα είναι αποτελεσματική για την επίτευξη της βιώσιμης ειρήνης. Ο στόχος του peacekeeping είναι η πάταξη της άμεσης βίας, γεγονός που αναπόφευκτα τροφοδοτεί την συντήρηση της δομικής βίας, ανακυκλώνοντας έτσι έναν βίαιο φαύλο κύκλο. Το peacemaking από την άλλη αποτελεί μία πιο εμπειριστατωμένη προσέγγιση για την διευθέτηση κρίσεων/συγκρούσεων μιας και αποσκοπεί στην υπέρβαση των ασυνεπειών και των αντιφάσεων ανάμεσα στα αντιτιθέμενα μέρη και όχι μόνο στην απλή παύση των εχθροπραξιών. Ωστόσο, ο Galtung υποστηρίζει ότι η τεχνική του peacemaking στρέφεται περισσότερο προς την ασφαλή λύση της επαναφοράς-διατήρησης του status quo και λιγότερο προς την αναθεώρηση αυτού καθεαυτού ως την αιτία η οποία ευθύνεται για την υπόθαλψη συνθηκών διαιώνισης της βίας. Το peacemaking σύμφωνα με τον νορβηγό ακαδημαϊκό αψηφά τις δομικές τρωτότητες που ευθύνονται για την κρίση και επομένως αδυνατεί να φτάσει σε συμβατές με τα αίτια λύσεις. Αδυνατεί έτσι να βρει τον δρόμο προς την βιώσιμη ειρήνη. Τέλος χαρακτήρισε την τεχνική αυτή ως ελιτίστική και στενή διότι απλώς συμβάλλει στην υπογραφή και την επικύρωση ανακωχών οι οποίες δεν χαρίζουν παρά μόνο στιγμές επιφανειακής ειρήνης (fragile peace). Συνεπώς, τόσο το peacekeeping όσο και το peacemaking αγνοούν την κατανόηση των δομικών παραγόντων ως κρίσιμη προϋπόθεση για την οικοδόμηση της βιώσιμης ειρήνης.

---

³⁷ (Μπαξεβάνης 2016, 18)

Εν αντιθέσει με τις δύο αυτές τεχνικές, η προσέγγιση του peacebuilding αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της άμεσης, της δομικής και της πολιτιστικής βίας και ως εκ τούτου διαθέτει ειδικά διαμορφωμένα μέσα για την πάταξη αυτών των βίαιων εκφάνσεων. Το peacebuilding αναζητεί τις βαθύτερες αιτίες της βίας, επομένως η δράση του περιστρέφεται γύρω από την πάταξη των πηγών που συντηρούν τα ξεσπάσματα κρίσεων και συγκρούσεων. Είναι η μοναδική τεχνική που επιδιώκει την εγκαθίδρυση της θετικής ειρήνης και δεν περιορίζεται απλά στην επίτευξη της αρνητικής όπως το peacemaking και peacekeeping. Ταυτόχρονα επικεντρώνεται σε αρχές όπως είναι η δικαιοσύνη, η κοινωνική ενσωμάτωση, η αρμονική συμβίωση και γενικότερα αναζητά κοινωνικούς, κυβερνητικούς και μη-κυβερνητικούς (θρησκευτικούς) μηχανισμούς οι οποίοι θα επιλύσουν την διαφορά με εποικοδομητικό και μη βίαιο τρόπο. Κλείνοντας δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι έννοιες που προέκυψαν από τον συλλογισμό του Galtung, υιοθετήθηκαν από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και τον τότε Γενικό Γραμματέα Boutros-Ghali μέσω της περίφημης έκθεσης "Agenda for Peace". Η τελευταία συνέπεσε με την χρονική περίοδο κατά την οποία αναδύθηκαν εντονότερες προκλήσεις για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια εξαιτίας της συστημικής αστάθειας που προέκυψε από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις όφειλαν να προσαρμόσουν τις αρχές και την επιχειρησιακή τους δομή στις τεκτονικές αυτές αλλαγές.³⁸

1.9.3 Τα εργαλεία του peacebuilding στον δρόμο προς την επίτευξη της θετικής ειρήνης

Η πρώτη απόπειρα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών να εφαρμόσει τις αρχές του peacebuilding σε τρίτο κράτος, καταγράφεται το 1989 στη Ναμίμπια. Η συγκεκριμένη ειρηνευτική αποστολή στο αφρικανικό κράτος, είχε ξεφύγει από την πεπατημένη της επίβλεψης κατάπαυση πυρός διότι εξουσιοδοτήθηκε για την συνδρομή στη σύσταση δημοκρατικών πολιτικών θεσμών καθώς και για την επίβλεψη των τοπικών εκλογών οι οποίες θα επικύρωναν την ανεξαρτησία του κράτους. Η σχετική επιτυχία της παραπάνω αποστολής επιβεβαίωσε την πρόθεση του ΟΗΕ να αναλάβει σαφώς πιο δυναμικές πρωτοβουλίες για την διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας σε σύγκριση με την επιχειρησιακή στασιμότητα και την θεσμική μετριοπάθεια που επέδειξε κατά την διάρκεια του διπολισμού. Η αλλαγή πλεύσης στον μηχανισμό των ειρηνευτικών αποστολών επικυρώθηκε μέσω της επιχειρησιακής διαδικασίας που συνέθεσε το peacebuilding. Αυτή στηρίχθηκε σε τέσσερεις ανεξάρτητους πυλώνες:

- Στρατιωτική διάσταση/ διάσταση ασφάλειας
- Πολιτική-συνταγματική διάσταση
- Κοινωνικοοικονομική διάσταση
- Ψυχοκοινωνική διάσταση³⁹

---

³⁸ (Cravo 2018, 7-8)

³⁹ (Cravo 2018, 10)

Στρατιωτική διάσταση/ διάσταση της ασφάλειας

Το δίλλημα ασφάλειας (security dilemma) μεταξύ των αντιτιθέμενων πλευρών που εμπλέκονται σε ενδοκρατικές συγκρούσεις (ανεξαρτήτως εάν στη σύγκρουση διακυβεύεται θρησκευτική, εθνοτική ή πολιτική επικράτηση) θεωρείται ότι βρίσκεται σε υψηλότερο βαθμό συγκριτικά με τις περιπτώσεις των αντίστοιχων διακρατικών. Το γεγονός αυτό επιτάσσει την επανάκτηση του νόμιμου μονοπωλίου της βίας από τον κρατικό μηχανισμό έτσι ώστε ο τελευταίος να είναι σε θέση να ασκεί έλεγχο σε όλο το εύρος της επικράτειάς του. Η επανασύσταση της κεντρικής πολιτικής αρχής είναι αδιαπραγμάτευτος όρος για την επιβολή της νόμιμης τάξης επί των διάσπαρτων πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων που την αμφισβητούν. Αυτό συνεπάγεται με την θεσμοθέτηση προστατευτικών μέτρων τα οποία θα αναχαιτίσουν τα αντιληπτά αισθήματα ανασφάλειας που έχουν διαποτίσει τους εσωτερικούς κοινωνικούς δρώντες. Οι τελευταίοι φοβούνται τον κοινωνικοπολιτικό αποκλεισμό και με την σκέψη ότι η αναδυόμενη πολιτική και στρατιωτική ισχύς θα λειτουργήσει υπέρ της αντίπαλης πλευράς, τα αισθήματα καχυποψίας και ανασφάλειας αντί να μετράζονται, αναζωπυρώνονται. Επομένως, η στρατιωτική και η διάσταση ασφαλείας προσανατολίζεται βάσει ενός διττού στόχου. Αυτός είναι η εγκαθίδρυση ισορροπίας μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών καθώς και ο περιορισμός των δυνατοτήτων των πλευρών της σύγκρουσης, που υπό διαφορετικές συνθήκες θα ήταν ικανές να τους επαναφέρουν στις εχθροπραξίες. Ένα πρόγραμμα που είναι ειδικά διαμορφωμένο για πρώην μαχητές και αντιστοιχεί με τον παραπάνω στόχο, είναι γνωστό ως DDR, δηλαδή αποστράτευση (demobilization), αφοπλισμός (disarmament) και κοινωνικοοικονομική επανένταξη στην αποκαταστημένη κοινωνία και στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις (reintegration). Το DDR με άλλα λόγια, αποσκοπεί στην άμεση αποκατάσταση της ασφάλειας και σταθερότητας.

Τέλος, ένας από τους σημαντικότερους επιμέρους πυλώνες της ασφάλειας στηρίζεται στο SSR, δηλαδή την μεταρρύθμιση του τομέα ασφάλειας (Security Sector Reform). Η συγκεκριμένη αναδιοργάνωση καλύπτει στρατιωτικά, αστυνομικά και θέματα μυστικών υπηρεσιών και παράλληλα αποσκοπεί να εντείνει τις επιρροές του αποτελεσματικού, δημοκρατικού και διαφανούς ελέγχου πάνω σε αυτούς τους τομείς. Από την σκοπιά της χρηστής διακυβέρνησης και των κανόνων δικαίου, το SSR είναι μία μακροπρόθεσμη στρατηγική προσέγγιση που εκτός από την ικανότητα να παράσχει αποτελεσματική ασφάλεια στους πολίτες, επιδιώκει και την διοικητική διαφάνεια επί των θεσμών ασφαλείας μέσω πολιτικής και δημοκρατικής εποπτείας.⁴⁰

Πολιτικοσυνταγματική διάσταση

Αυτή η διάσταση επιδιώκει να συνεχίσει την ομαλή πολιτική μετάβαση, δηλαδή να νομιμοποιήσει την κυβερνητική αρχή. Αυτό σημαίνει ότι η διοίκηση του κρατικού μηχανισμού που κατά την σύγκρουση αποξηλώθηκε θα πρέπει να ανασυγκροτηθεί και πως τυχόν εναπομένουσες αντιπαλότητες μεταξύ των ετερόκλητων εσωτερικών

---

⁴⁰ (Cravo 2018, 10-11)

ομάδων οφείλουν να μεταφερθούν αποκλειστικά και μόνο στην πολιτική αρένα με δημοκρατικές και μη-βίαιες μεθόδους. Η φιλελεύθερη δημοκρατία θεωρείται ως το πολίτευμα με την υψηλότερη ροπή προς την ειρήνη σε ενδοκρατικό και διακρατικό επίπεδο. Η χρήση της φιλελεύθερης ειρήνης ως κυρίαρχη πολιτική φιλοσοφία στην διεθνή μεταψυχροπολεμική κοινότητα, μεταλαμπαδεύτηκε και σε ορισμένες φορές επιβλήθηκε σε εσωτερικά διερρηγμένες μετασυγκρουσιακές κοινωνίες τρίτων κρατών. Αυτό μεταφράζεται σε μεταρρυθμίσεις που προωθούν τους κανόνες δικαίου, σε διαδικασίες εκδημοκρατισμού, στην δημιουργία δημοκρατικής κουλτούρας με υποκείμενα τους πολίτες, τις πολιτικές παρατάξεις, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τέλος στην πάταξη της διαφθοράς.

Η εφαρμογή αυτού του μοντέλου στην πράξη, παρουσίασε δύο εκδοχές. Η πρώτη μετουσιώθηκε σε βραχυπρόθεσμες ενέργειες που αποσκοπούσαν στην διεξαγωγή εκλογών κατά τις οποίες συμμετείχε μεγάλος αριθμός πολιτικών παρατάξεων. Η ανάγκη της άμεσης κινητοποίησης των τοπικών δρώντων σε συνδυασμό με την επείγουσα απαίτηση για ανάδυση μίας νόμιμης κυβερνητικής αρχής στο εσωτερικό, δεν ήταν ικανή να αποτρέψει τα παίγνια μηδενικού αθροίσματος μεταξύ των πολιτικών ανταγωνιστών, πολλώ δε μάλλον υπό συνθήκες αστάθειας και πολιτικής μετάβασης. Η παραπάνω εμπειρία με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Αγκόλα του 1992 κρίθηκε προβληματική και κατά συνέπεια αναζητήθηκε μία καλύτερη επιλογή. Η δεύτερη προσέγγιση που αναπτύχθηκε, έλαβε περισσότερο υπόψη τα εκατέρωθεν αισθήματα καχυποψίας σε συνθήκες αστάθειας και ως εκ τούτου στράφηκε σε πιο ασφαλείς επιλογές. Η χαρακτηριστικότερη εξ' αυτών ήταν οι κυβερνήσεις συνασπισμού στις οποίες η πολιτική ισχύς ήταν (σχεδόν) ισοβαρώς κατανεμημένη. Μαθαίνοντας από τα λάθη προγενέστερων εφαρμογών που εκούσια τροφοδοτούσαν αντίρροπα πολιτικά συμφέροντα και άρα συντηρούσαν δυνητικές κρίσεις, προτού πραγματοποιηθεί η πρώτη εκλογική διαδικασία επικεντρώθηκαν στην επίτευξη της κοινής συναίνεσης από όλες τις συνιστώσες που θα συνέθεταν την επερχόμενη κυβέρνηση συνασπισμού (Αφγανιστάν, 2002). Τέλος, υπήρξε και η περίπτωση του διεθνούς προτεκτοράτου όπως έγινε με το Ανατολικό Τιμόρ (1999-2002) όταν ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, δηλαδή ένας εξωτερικός δρώντας, ανέλαβε την μεταβατική διοίκηση μιας χώρας.⁴¹

Η κοινωνικοοικονομική διάσταση

Η τρίτη διάσταση του επιχειρησιακού πυλώνα του peacebuilding, στοχεύει να αντιστρέψει τις δυσμενείς επιπτώσεις που προκάλεσε η ένοπλη σύγκρουση ή η παρατεταμένη κρίση στην κοινωνικοοικονομική δομή. Ο στόχος αυτός σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο μετουσιώνεται μέσω της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και σε μεσο-μακροπρόθεσμο με διαδικασίες υποστήριξης ανακατασκευής της πληγείσας βιομηχανικής υποδομής. Το μακροπρόθεσμο στρατηγικό πλάνο ανοικοδόμησης προβλέπει και την εφαρμογή σταθεροποιητικών μακροοικονομικών πολιτικών που συνήθως περιλαμβάνει ένα σύνολο οικονομικών μέτρων ανάκαμψης

---

⁴¹ (Cravo 2018, 11)

όπως είναι ο έλεγχος και ο περιορισμός των δημοσιονομικών και νομισματικών ελλειμμάτων, η συγκράτηση του κρατικού ελέγχου επί της οικονομίας και η υποστήριξη της ιδιωτικοποίησης. Σε γενικές γραμμές αυτή η διάσταση επιδιώκει από το υπό ανοικοδόμηση κράτος να υιοθετήσει την οικονομία αγοράς και σε πλαίσια αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας και φορολογικής μεταρρύθμισης, να είναι σε θέση να ελκύει άμεσες ξένες επενδύσεις.

Το παραπάνω σκεπτικό που είναι καθαρά εμπνευσμένο από την νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, πήρε σάρκα και οστά από τα λεγόμενα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής. Τα τελευταία σύμφωνα με την "συναίνεση της Ουάσινγκτον" (Washington Consensus) και χρησιμοποιώντας ως όργανα υλοποίησης τα φιλοδουτικά διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ήταν υπεύθυνα για την εκπλήρωση των προαναφερθέντων βραχυπρόθεσμων και μεσο-μακροπρόθεσμων στόχων στα μετασυγκρουσιακά τρίτα κράτη. Εάν αυτά αντιμετωπίσουν τα οικονομικά απόνερα της σύγκρουσης/ κρίσης (ανεργία, υπερπληθωρισμός, εξαιρετικά χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα) και κατόπιν εφαρμόσουν επιπρόσθετα μέτρα που αφορούν την κοινωνική επανένταξη των προσφύγων και την ευρύτερη πρόσβαση στην παιδεία και το σύστημα υγείας, οι κοινωνίες τους αυτόματα θα ανεβάσουν το βιοτικό επίπεδο και άρα θα βρίσκονται σε θέση να απολαύσουν τους καρπούς της βιώσιμης ειρήνης τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο.⁴²

Η ψυχοκοινωνική διάσταση

Μία από τις σημαντικότερες επιδράσεις της ένοπλης διένεξης είναι διαπότιση της ψυχοκοινωνικής δυναμικής από την κουλτούρα της βίας. Η ένταση και η διάρκεια της βίας στις κοινωνίες που μαστίζονται από εμφύλιους σπαραγμούς, αναπόδραστα αποδομεί τον κοινωνικό ιστό σε σημείο απόλυτης πόλωσης, επιδεινώνει την ατομική και την κοινωνική συμπεριφορά και ως εκ τούτου ανατροφοδοτεί τα ένθεν και ένθεν διλλήματα ασφαλείας. Αυτά με την σειρά τους συντηρούν την συνέχιση της δομικής και πολιτιστικής βίας η οποία ως συνθήκη, αυτομάτως μειώνει τις πιθανότητες συμφιλίωσης των αντιμαχόμενων πλευρών. Η συμφιλίωση με την έννοια της αποκατάστασης των αισθημάτων και των κοινωνικών στερεοτύπων που πολώνουν την κοινωνία κρίνεται ως ο απόλυτος και τελικός στόχος στον μεταβατικό δρόμο προς την ειρήνη.

Υπάρχουν διάφορες τεχνικές για διαχείριση των ψυχοκοινωνικών τραυμάτων. Οι μελετητές σε κάποιες περιπτώσεις έχουν επιχειρηματολογήσει υπέρ της λεγόμενης "φόρμουλα της αμνησίας" (Amnesia formula) κατά την οποία οι προσφερόμενες αμνηστίες σε πρόσωπα που ενεπλάκησαν στο πεδίο της σύγκρουσης, απλά "θάβουν το παρελθόν" προκειμένου να προσφέρουν στιγμές μικρότερης αστάθειας. Ωστόσο, από την στιγμή που οι εμπλεκόμενοι σε τέτοιες συγκυρίες δεν ξεχνούν εύκολα, η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν φαντάζει ιδιαίτερα αποδοτική. Το παρελθόν έχει να επιδείξει μία σειρά περισσότερο ορθολογικών μεθόδων για την συγκεκριμένη

---

⁴² (Cravo 2018, 12)

διάσταση. Τέτοιες είναι οι επιτροπές αληθείας και συμφιλίωσης όπως συνέβη στο Ελ Σαλβαδόρ, η έλευση αυτών που ευθύνονται για ανθρωπιστικές τραγωδίες στο εδώλιο του κατηγορουμένου στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο όπως στην περίπτωση της Ρουάντα, καθώς και οι πρακτικές συμφιλίωσης σύμφωνα με την κουλτούρα και τις νόρμες της κοινωνίας του κράτους-στόχου όπως κατ' αντιστοιχία συνέβη στο Ανατολικό Τιμόρ μέσω τοπικών παραδοσιακών τελετών. Τέλος σε αυτήν την διάσταση μπορούμε να συμπεριλάβουμε και τις προσπάθειες τρίτων δρώντων για καταγραφή και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ενέργειες σχετικά με την προώθηση και την διδασκαλία σε ότι σχετίζεται με τις αρχές της δημοκρατίας και τις αξίες της ειρήνης στα πληγέντα κράτη.

Δεν χρειάζεται εκτεταμένη ανάλυση για να γίνει κατανοητό το γεγονός ότι η συμφιλίωση της μετασυγκρουσιακής κοινωνίας είναι μία αργή και επίπονη διαδικασία. Οι εξωτερικοί δρώντες που αναλαμβάνουν αυτή την ευθύνη θα πρέπει να χειριστούν με λεπτότητα το εύθραστο αυτό ζήτημα και να προσαρμόζουν την στρατηγική τους βάσει της ευμετάβλητης σχεσιακής πορείας μεταξύ των πολωμένων κοινωνικών ομάδων.⁴³

1.9.4 Ποιοι πραγματοποιούν τις επιχειρήσεις οικοδόμησης ειρήνης;

Υπάρχει μία διχογνωμία σχετικά με το ποιος είναι ο υπεύθυνος για την διεξαγωγή του peacebuilding και προφανώς για την εφαρμογή των αρχών του. Είναι διεθνείς, κρατικοί ή και όχι δρώντες, ή μήπως μπορεί να πραγματοποιηθεί και εκ των έσω, δηλαδή από κάποια επίλεκτη πολιτική-στρατιωτική ελίτ που βρίσκεται στο εσωτερικό της χώρας που προηγήθηκε η παρατεταμένη κρίση ή σύγκρουση; Η πλάστιγγα γέρνει κυρίως προς την πρώτη επιλογή, χωρίς παρ' όλα αυτά να αποκλείεται εξ' ολοκλήρου και η δεύτερη. Η ιδέα ότι ένας εξωτερικός και ουδέτερος δρών ο οποίος κατέχει πόρους και επαρκή ισχύ ώστε να συμβάλλει στην αποδοτικότερη υλοποίηση του peacebuilding, είναι κυρίαρχη και περισσότερο ελκυστική. Για την περαιτέρω αποτελεσματική υλοποίηση του έχει δοθεί έμφαση μεταξύ άλλων, και στην ταυτόχρονη συμμετοχή της τοπικής ηγεσίας και της κοινωνίας των πολιτών. Η αλληλεπίδραση μεταξύ της εξωτερικής παρέμβασης και της εσωτερικής κινητοποίησης ή αλλιώς, μια συγχρονισμένη top-down και bottom-up διαδικασία δράσης η οποία θα διευθετήσει τις συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων του κράτους-αποδέκτη, αυξάνει τις πιθανότητες πάταξης των υπάρχουσών αδικιών και ανισοτήτων. Η οικοδόμηση της βιώσιμης ειρήνης με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να διεξαχθεί σε πιο στέρεα θεμέλια.

Ο ρόλος του ΟΗΕ στην διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έχει προσφέρει τις υπηρεσίες του σε ουκ ολίγες περιπτώσεις κρατών προκειμένου να συνάψουν και να διατηρήσουν την ειρήνη.

---

⁴³ (Cravo 2018, 12-13)

Αυτός είναι άλλωστε και ο σκοπός της δημιουργίας του μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η κυριότερη θεσμική αιχμή του δόρατος στο πλαίσιο της επαγρύπνησης του ΟΗΕ για την διασφάλιση της διεθνούς σταθερότητας και ασφάλειας, είναι δίχως αμφιβολία το Συμβούλιο Ασφαλείας. Η πρωταρχική του αρμοδιότητα είναι να διαπιστώνει την ύπαρξη απειλής ή επιθετικής πράξης για την ειρήνη. Το Συμβούλιο Ασφαλείας καλεί τα μέρη που εμπλέκονται σε διαφορά να την διευθετήσουν με ειρηνικά μέσα και προτείνει τις μεθόδους προσαρμογής και τους όρους διευθέτησης που κρίνει κατάλληλους.⁴⁴ Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως, μπορεί να επιβάλει κυρώσεις ή ακόμη και να επιτρέψει τη χρήση βίας για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Στις περιστάσεις μάλιστα όπου η διαφορά καταλήγει σε εκκίνηση εχθροπραξιών, η προτεραιότητα του ΣΑ είναι να την τερματίσει το συντομότερο δυνατόν και μπροστά στο ενδεχόμενο επιδείνωσης της σύγκρουσης δύναται να διατάξει κατάπαυση του πυρός.⁴⁵ Επίσης μπορεί να στείλει στρατιωτικούς παρατηρητές ή να αναπτύξει δυνάμεις διατήρησης της ειρήνης με στόχο τη μείωση των εντάσεων, τον διαχωρισμό των εμπλεκόμενων στρατιωτικών δυνάμεων και την αποκατάσταση της ηρεμίας ώστε να διευκολύνουν την εύρεση ειρηνικής διευθέτησης. Στην ακραία περίπτωση που τα παραπάνω αντίμετρα δεν αποδειχθούν επαρκή, το ΣΑ μπορεί να αποφασίσει την λήψη μέτρων για την επιβολή της ειρήνης όπως είναι οι οικονομικές κυρώσεις, το εμπάργκο όπλων, η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων, ο αποκλεισμός ή η χρήση συλλογικών στρατιωτικών μέτρων.⁴⁶

Ωστόσο, η στήριξη και οι δράσεις εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας σε συνδυασμό με τις εθνικές προσπάθειες για οικοδόμηση της ειρήνης δεν παρουσιάζουν πάντοτε το ευκαταίο αποτέλεσμα. Η ανάγκη για πιο συντονισμένο χειρισμό των στοιχείων εκείνων που απειλούν την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, κάλεσε τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής του 2005 και εν τέλει προχώρησαν στην δημιουργία ενός νέου διακυβερνητικού οργάνου, της Επιτροπής Οικοδόμησης Ειρήνης (PBC). Η δημιουργία της Επιτροπής διαμορφώθηκε στην προοπτική χάραξης μιας πιο συνεκτικής στρατηγικής μεταξύ των δρώντων που συμμετέχουν σε διαδικασίες ανοικοδόμησης της ειρήνης καθώς επίσης και ανάμεσα στο κράτος-αποδέκτη και τον εξωτερικό φορέα. Είναι το όργανο που συντονίζει τις επιλογές είτε των κρατικών, είτε των μη κρατικών δρώντων (ΜΚΟ) επί του πεδίου της μετασυγκρουσιακής κοινωνίας, όπως επίσης εστιάζει την προσοχή του στις χώρες όπου μόλις έχει τερματιστεί μια σύγκρουση. Αποτελείται από 31 μέλη και επιδιώκει την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων, όπως και την παροχή συμβουλών για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων στρατηγικών προς όφελος της μετασυγκρουσιακής οικοδόμησης της

---

⁴⁴ Η Προεδρική Δήλωση του 2006 με τίτλο "Ενισχύοντας το διεθνές δίκαιο: κράτος δικαίου και διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας" έκανε λόγο μεταξύ άλλων ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας, υπογραμμίζει την ζωτική σημασία του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην αποκατάσταση και την διατήρηση της ειρήνης.

⁴⁵ Αν και σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών το Συμβούλιο Ασφαλείας διαθέτει την πρωταρχική και όχι την αποκλειστική αρμοδιότητα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, ωστόσο σύμφωνα με το άρθρο 39 του Χάρτη φέρει την αποκλειστική αρμοδιότητα ανάληψης εξαναγκαστικής δράσης στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII.

⁴⁶ (unric.org)

ειρήνης. Έτσι λοιπόν στο πλαίσιο του βέλτιστου δυνατού βαθμού αντιμετώπισης και συντονισμού απέναντι στις κρίσιμες προκλήσεις, η Επιτροπή Οικοδόμησης Ειρήνης αναπτύσσει ολοκληρωμένες στρατηγικές για το peacebuilding.⁴⁷

Το Ταμείο Οικοδόμησης της Ειρήνης (PBF) είναι μία από αυτές από τη στιγμή που λειτουργεί ως "γέφυρα" ανάμεσα στη σύγκρουση και την ανάκαμψη κατά την περίοδο που δεν υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης. Πρόκειται για ένα Ταμείο Υπέρ Τρίτου στο οποίο συμβάλλουν πολλοί δωρητές, με αρχικό στόχο τη συγκέντρωση 250 εκατομμυρίων δολαρίων. Στηρίζει πρωτοβουλίες όπως είναι η εφαρμογή συμφωνιών ειρήνης, προσπάθειες οικοδόμησης και ενίσχυσης δυνατοτήτων για χώρες που βγήκαν από σύγκρουση, προώθηση της συνύπαρξης και ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, δημιουργία και επαναδημιουργία των απαραίτητων διοικητικών υπηρεσιών σε παράλληλο χρόνο με την ανάπτυξη ανθρώπινων και τεχνικών δυνατοτήτων. Όλες οι ενέργειες προσανατολίζονται σύμφωνα με την αντιμετώπιση των απειλών της διαδικασίας οικοδόμησης της ειρήνης. Στο παρελθόν, το Ταμείο Οικοδόμησης της Ειρήνης έχει εκταμιεύσει χρήματα για την ανασυγκρότηση του Μπουρούντι, της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, της Γουινέας Μπισσάου και της Σιέρα Λεόνε. Τέλος, ως απότοκο της Παγκόσμιας Διάσκεψης του 2005 αποτέλεσε και το Γραφείο Στήριξης Οικοδόμησης της Ειρήνης (PBSO). Αποτελεί τμήμα της Γραμματείας του ΟΗΕ και υποβοηθά το έργο της Επιτροπής Οικοδόμησης της Ειρήνης. Μεταξύ άλλων επιβλέπει το Ταμείο Οικοδόμησης της Ειρήνης εκ μέρους του ΓΓ και λειτουργεί ως κέντρο συντονισμού των δραστηριοτήτων peacebuilding στο εσωτερικό οικοδόμημα του ΟΗΕ. Στόχος του είναι να συντονίζει τα επιμέρους ταμεία, προγράμματα και τμήματα που ασχολούνται με την οικοδόμηση της ειρήνης προκειμένου να συμβάλλουν στην περισσότερο συνεκτική δραστηριοποίηση του ΟΗΕ στις χώρες εκείνες που μόλις απέδρασαν από σύγκρουση.⁴⁸

---

⁴⁷ (unric.org)

⁴⁸ (PBSO 2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΗΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΟΥΓΚΟ ΤΣΑΒΕΣ (1958-1998 και 1999-2013)

2.1 Ιστορική αναδρομή

Η ανεξαρτησία της Βενεζουέλας από την Ισπανική Αυτοκρατορία σημειώθηκε το 1821 με τον εκδημοκρατισμό της χώρας να ακολουθεί σχεδόν ενάμιση αιώνα αργότερα και συγκεκριμένα, το 1958. Μετά από αλλεπάλληλες στρατιωτικές δικτατορίες που διήρκησαν μέχρι και εκείνο το έτος, είχε φτάσει πια η ώρα για την αυγή της δημοκρατίας. Το γεγονός αυτό επισφραγίστηκε από την εκδίωξη του μέχρι τότε δικτάτορα Μάρκος Πέρεζ Χιμένεζ. Η ριζική αυτή στροφή στον εγχώριο πολιτικό βίο επιτεύχθηκε με την συνδρομή ενός συνασπισμού ο οποίος απαρτιζόταν από πολιτικές και στρατιωτικές φυσιογνωμίες της εποχής.⁴⁹ Η πολιτική σύνθεση του συνασπισμού πραγματοποιήθηκε από μέλη που προέρχονταν από τα τρία μεγαλύτερα κόμματα της εποχής, της Δημοκρατικής Δράσης (AD), του Κοινωνικού Χριστιανικού Κόμματος (COPEI) και της Δημοκρατικής Ρεπουμπλικανικής Ένωσης (URD). Τα μέλη και των τριών κομμάτων υπέγραψαν μια από κοινού επίσημη συμφωνία με την οποία αναγνώριζαν τα αποτελέσματα των προεδρικών εκλογών του Δεκέμβρη του 1958 και την καθολική αποδοχή της εκλογικής νίκης του υποψηφίου με την Δημοκρατική Δράση Ρόμουλο Μπετανκούρ. Η συμφωνία αυτή έμεινε στην ιστορία ως η συμφωνία του *Punto Fijo*, και με την πάροδο του χρόνου της πιστώθηκε ο όρος *συμφωνημένη δημοκρατία* για τον λόγο ότι η συμφωνία του *Punto Fijo* αποτέλεσε έναν διακανονισμό ο οποίος ρύθμιζε την κατανομή πολιτικής ισχύος. Η ρύθμιση αυτή ουσιαστικά έθεσε πολιτικές δικλείδες ασφαλείας και ώθησε τα πολιτικά κόμματα να αποδέχονται την εναλλαγή στη θέση της προεδρίας, να σέβονται τα αποτελέσματα των εκλογών, να διασφαλίζεται ο ισομερής καταμερισμός κυβερνητικών θέσεων για τους αντιπροσώπους των κομμάτων και τέλος, να υλοποιούνται προσπάθειες οι οποίες θα αποσκοπούν στην αποφυγή της μονοκομματικής ηγεμονίας.⁵⁰

2.2 Η δημοκρατική μετάβαση και οι κοινωνικές αλλαγές

Ο *Puntofijismo* ήταν ο θεσμικός μοχλός που οδήγησε στην μετάβαση από τα αυταρχικά καθεστάτα του 19ου και του πρώτου μισού του 20ου αιώνα στην δημοκρατία. Στο διάστημα των τεσσάρων δεκαετιών της διακυβέρνησής του, έθεσε τις βάσεις για δημοκρατικές κυβερνήσεις, επέτρεψε τον πλουραλισμό με την έννοια ότι υποστήριξε την εναλλαγή προσώπων από διαφορετικά πολιτικά κόμματα για την προεδρική θητεία και το νομοθετικό σώμα όπως επίσης δε δίστασε να προχωρήσει στον εξοβελισμό κομμάτων με ακραίες πεποιθήσεις, φοβούμενος προφανώς την

---

⁴⁹ (Zahler 2017)

⁵⁰ (Corrales 2001)

πολιτική διολίσθηση σε καθεστώτα προγενέστερων εποχών. Με τον τρόπο αυτό, η περίοδος του *Puntofijismo* εγκαινίασε μια περίοδο σταθερών και μετριοπαθών κυβερνήσεων οι οποίες, καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, κατάφεραν να σιγήσουν τις ακραίες πολιτικές φωνές και ως ένα σημείο να τις απομονώσουν.⁵¹ Παράλληλα με την δημοκρατική διακυβέρνηση, η Βενεζουέλα εισήλθε σε μια διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και ταυτόχρονης βελτίωσης του εγχώριου συστήματος υγείας με το τελευταίο μάλιστα να θεωρείται παράδειγμα για πολλές χώρες της περιοχής. Έτσι οι κάτοικοι της χώρας άρχισαν να ζουν σε περιβάλλον πολύ βελτιωμένων υγειονομικών συνθηκών που ακόμη και ο φτωχότερος πληθυσμός της υπαίθρου και των πόλεων είχε πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα και ταυτόχρονα, οι επιδημίες που μέχρι τότε εξακολουθούσαν να αποτελούν απειλή τέθηκαν υπό έλεγχο.⁵² Γενικότερα κατά την συγκεκριμένη περίοδο, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων αυξήθηκε, οι μισθοί των εργαζομένων αυξάνονταν με τέτοιο σταθερό ρυθμό που έφτασαν σε σημείο να ανταγωνίζονται τους μισθούς της Ευρώπης ενώ άρχισε να υλοποιείται η μεταμόρφωση της Βενεζουέλας από αμιγώς αγροτικό, σε αστικό κράτος. Η μαζική μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα συνέθεσε την καινούργια πραγματικότητα και το 80% του πληθυσμού κατοικούσε πλέον στις μεγάλες πόλεις. Η χωροταξική αλλαγή είχε άμεση επίδραση επί του κοινωνικού ιστού αφού οι οικογένειες εγκαταστάθηκαν σε καλύτερα σπίτια, απέκτησαν πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, οι γέννες πλέον πραγματοποιούνταν με ιατρική βοήθεια και τα παιδιά πήγαιναν σε δημόσια σχολεία. Κατά την συγκεκριμένη περίοδο δηλαδή, ενεργοποιήθηκαν οι δυνάμεις μετάβασης που επέτρεψαν την ενίσχυση της πολιτικής και της αστικής αγωγής.

2.3 Τα κακώς κείμενα του *Puntofijismo*

Αν και το διάστημα αυτό σημαδεύτηκε από την θεμελίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος, την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και την κρατική εκβιομηχανοποίηση παρ' όλα αυτά, η περίοδος του *Puntofijismo* ή αλλιώς της *συμφωνημένης δημοκρατίας* παρουσίασε κάποια ιδιαίτερα γνωρίσματα τα οποία εφόσον μελετηθούν, δύναται να ξετυλίξουν το νήμα των χρόνιων προβλημάτων που αντιμετώπισε και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει η Βενεζουέλα. Συγκεκριμένα, δύο είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την συγκεκριμένη περίοδο:

1. Η Βενεζουέλα ως πετρελαιοπαραγωγός χώρα (*petro-state*)
2. Η "κομματοκρατία", ως κατάλοιπο της *συμφωνημένης δημοκρατίας*⁵³

Ως *petro-state* ορίζεται το ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο ενός κράτους, το οποίο είναι άρρηκτα εξαρτώμενο από τα κέρδη που αποκομίζει από το πετρέλαιο.⁵⁴ *Petro-states*

⁵¹ (Zahler 2017)

⁵² (Neuhouser 1992, 122-125)

⁵³ (Mejia 2018, 44)

⁵⁴ (Karl 1997)

όπως η Βενεζουέλα, είναι ξεχωριστά από τα κοινά κράτη που δεν παράγουν πετρέλαιο για τον λόγο ότι οι κρατικές και ιδιωτικές δυνατότητες εξόρυξης και διανομής πετρελαίου, είναι σε θέση να επηρεάσουν με άμεσο τρόπο τις πολιτικές ρυθμίσεις, τους κρατικούς θεσμούς, τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων αλλά και τους ίδιους τους πολίτες. Η ύπαρξη πετρελαίου στη χώρα επηρέασε τον ευρύτερο πολιτικό μηχανισμό και μάλιστα, αποτέλεσε την κυριότερη αιτία για μία σειρά προβλημάτων όπως ήταν η παρατηρούμενη διαφθορά της άρχουσας τάξης, η ανάπτυξη πελατειακού κράτους κατά το οποίο οι πολιτικοί εξαγόραζαν την υποστήριξη των επιχειρηματικών ελίτ και των απλών ψηφοφόρων, η ενίσχυση της γραφειοκρατίας και η μεγέθυνση της εισοδηματικής ανισότητας επειδή τα πετρελαϊκά κέρδη ποτέ δεν έφταναν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ,συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην σταδιακή διόγκωση της φτώχειας. Η τελευταία έπληττε κυρίως τον αγροτικό πληθυσμό της υπαίθρου και τους μικροτεχνίτες των πόλεων.⁵⁵

Απότοκο της "*συνεργατικής δημοκρατίας*" ήταν η *κομματοκρατία* με την δεύτερη να αποτελεί ουσιαστικά την αρνητική έκφανση της πρώτης. Ο μηχανισμός της *κομματοκρατίας* τροφοδοτούταν από την ροή εύκολων πετρελαϊκών χρημάτων σύμφωνα με τα συμφέροντα της πολιτικής ελίτ. Η συσσώρευση υπέρογκης ποσότητας χρήματος άρχισε να υφαίνει ένα θεσμικό δίκτυο διαφθοράς σε ανώτερα κλιμάκια το οποίο πυροδότησε την αντικατάσταση της τυπικής σχέσης ανάμεσα σε πολιτεία και πολίτες κατά τα πρότυπα της αστικής δημοκρατίας, από την μόχλευση των πετρελαϊκών εσόδων από την άρχουσα τάξη. Με άλλα λόγια, η πολιτική ελίτ της εποχής αποσιωπούσε τις φωνές εκείνες που την κατηγορούσαν για κατάχρηση εξουσίας και ασυδοσία επειδή χειραγωγούσε την πετρελαϊκή ισχύ που διατηρούσε στα χέρια της. Αυτό το συστημικό πλέγμα ενόησε την χάραξη ανορθόδοξων πολιτικών, έθρεψε την εξυπηρέτηση του πελατειακού κράτους και γιγάντωσε την γραφειοκρατία στους κόλπους του πολιτικού μηχανισμού. Ο τελευταίος εξακολουθούσε να "αγοράζει" ψήφους με απτόητους ρυθμούς. Έτσι λοιπόν η αναδυόμενη *κομματοκρατία* εντός των τάξεων της συνεργατικής δημοκρατίας, δεν ενέπνεε πια την απαραίτητη αξιοπιστία στους ίδιους τους πολίτες της και αντιστρόφως, οι πολιτικοί δεν λάμβαναν πλέον υπόψη τις ανάγκες και τα αιτήματα των ανθρώπων που τους οδηγούσαν στις θέσεις εξουσίας. Συνεπώς, η αέναη διαφθορά και η εξαγορά συνειδήσεων συνέθεσαν ένα πολιτικό τοπίο από κόμματα και πολιτικούς οι οποίοι δεν δρούσαν σύμφωνα με ιδεολογικά κριτήρια. Ο μοναδικός πολιτικός προσανατολισμός ήταν πλέον η ικανοποίηση καιροσκοπικών συμφερόντων και η επιδίωξη της μερίδας του λέοντος για τα πετρελαϊκά κέρδη. Από ένα σημείο και έπειτα οι κυβερνήσεις της Βενεζουέλας θεωρούνταν άκρως διεφθαρμένες ακόμη και για δεδομένα της Λατινικής Αμερικής. Αυτό αποτυπώθηκε στην συσσώρευση δημόσιου χρέους παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που διαμόρφωναν τα υψηλά πετρελαϊκά κέρδη.⁵⁶

---

⁵⁵ (Levine 2002, 252-256)

⁵⁶ (Zahler 2017)

Παράλληλα με την αδιαφορία των κυβερνητικών κομμάτων για τους πολίτες, η περίοδος του *Puntofijismo* χαρακτηρίστηκε από την έλλειψη πολιτικού αντιπάλου, γεγονός ανορθόδοξο σε δημοκρατική διακυβέρνηση. Υπό κανονικές συνθήκες, η πολιτική και ιδεολογική "αντιπαλότητα" είναι απολύτως θεμιτή, διότι μέσα από αυτήν παράγεται διάλογος και ωφέλιμη αντιπαράθεση οι οποίες στο πλαίσιο ενός αμοιβαία αποδεκτού δημοκρατικού συστήματος όπου τα μέλη του ανταγωνίζονται πολιτικά, ενδέχεται να οδηγήσει στις βέλτιστες αποφάσεις και στην κατάλληλη χάραξη στρατηγικής. Το πρόβλημα στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι όχι μόνο δεν υπήρχε πολιτικός αντίπαλος (δεν πρέπει να μας διαφεύγει ο όρος της *συνεργατικής δημοκρατίας* που ισχύει μέχρι και το 1998) αλλά δεν υπήρχε πλέον και η έννοια της ιδεολογίας, παρά μόνο το προσωπικό και το κομματικό συμφέρον. Έτσι, η *κομματοκρατία* της *συνεργατικής δημοκρατίας*, δημιούργησε ένα συνονθύλευμα πολιτικών και κομμάτων που η κυριότερη αρμοδιότητα τους ήταν ο καταμερισμός εξουσίας ανάμεσα στα μέλη του υπό καθεστώς απουσίας δημοκρατικών checks and balances. Η διάβρωση της δημοκρατίας κατά τις δεκαετίες 1980-1990 ήταν τόσο μεγάλη σε σημείο που οι πολιτικοί μετακινούνταν από το ένα κόμμα στο άλλο απλά και μόνο για τη εξυπηρέτηση συμφερόντων της στιγμής, χωρίς το παραμικρό ιδεολογικό ή πολιτικό υπόβαθρο. Η δημοκρατία σε εκείνο το χρονικό σημείο δεν ήταν τίποτα άλλο παρά μία θεσμική βιτρίνα.⁵⁷

Η απαξίωση της δημοκρατίας από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, ωρίμασε την λαϊκή δυσαρέσκεια η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις κλιμακωνόταν σε λαϊκή οργή. Η μείωση των μισθών κατά 25% και οι συνεχόμενες ελλείψεις βασικών προϊόντων από τα ράφια των καταστημάτων, ως απόρροια της μείωσης των παγκόσμιων τιμών του πετρελαίου εκείνης της περιόδου, πυροδότησαν τις βίαιες διαδηλώσεις στις 27 και 28 Φεβρουαρίου 1989 στο Καράκας (γνωστά ως γεγονότα του Caracazo). Οι πλιατσικολογήσεις των καταστημάτων και οι ανθρωποκτονίες στην προσπάθεια των ιδιοκτόνων να προστατέψουν τις περιουσίες τους, υπήρξαν ενδεικτικά στοιχεία τυφλής βίας. Κατόπιν η λαϊκή οργή εκδηλώθηκε στην πιο ακραία της μορφή, με την απόπειρα πραξικοπήματος σε βάρος της κυβέρνησης. Ηγέτης του αποτυχημένου πραξικοπήματος της 4ης Φεβρουαρίου 1992, ήταν ο Ούγκο Τσάβες, ο οποίος μετά την απόπειρα ανατροπής της νόμιμα εκλεγμένης κυβέρνησης εξέτισε ποινή διетуός φυλάκισης.

2.4 Η πορεία προς την αλλαγή

Η πρώτη εμφάνιση του Ούγκο Τσάβες στην διεθνή πολιτική σκηνή ως ηγέτης του αποτυχημένου πραξικοπήματος του 1992, συνοδεύτηκε με ένα σύντομο τηλεοπτικό μήνυμα κατά το οποίο ανέλαβε την ευθύνη του στρατιωτικού κινήματος. Σε αυτό χρησιμοποίησε τα περίφημα λόγια *"Δυστυχώς, για την ώρα, ο στόχος που είχαμε θέσει δεν επιτεύχθηκε"*. Η φράση *"για την ώρα"* που χρησιμοποίησε, πέρασε στην ιστορία. Παρά την αποτυχία του, ένα μεγάλο μέρος της απογοητευμένης κοινωνίας της

---

⁵⁷ (Zahler 2017)

Βενεζουέλας εξέφρασε την στήριξη του στον τότε αναδυόμενο ηγέτη. Έξι χρόνια αργότερα ο Τσάβες θα καταφέρει να κατακτήσει την εξουσία μέσω των εκλογών.⁵⁸

Στις προεδρικές εκλογές του Δεκεμβρίου 1998, ο αρχηγός του αριστερού συνασπισμού από διάφορα μικρά κόμματα Ούγκο Τσάβες σημείωσε συντριπτική νίκη λαμβάνοντας το 56% των ψήφων. Η στομφώδης αυτή εκλογική επιτυχία (16% διαφορά από την δεύτερη παράταξη) έδωσε τέλος στην, επί τεσσάρων δεκαετιών, κυριαρχία των δύο βασικών κομμάτων AD και COPEI, γεγονός που σήμανε την μετάβαση της χώρας από την *συμφωνημένη δημοκρατία* στην *Μπολιβαριανή Επανάσταση*. Η τελευταία ήταν μια κοινωνικοπολιτική διαδικασία που κατά τον ίδιο τον Τσάβες, θα άνοιγε τον δρόμο για έναν επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Μέσω της κοινωνικής μεταρρύθμισης επιδίωκε την βελτίωση του επιπέδου ζωής των φτωχών τάξεων, την κοινωνική ασφάλιση, την αναδιανομή της γης και παράλληλα το ολικό ξήλωμα της διεφθαρμένης ελίτ που στερούταν πολιτικά κανάλια επικοινωνίας με τους απλούς πολίτες. Η ριζική πολιτική αλλαγή στην εξουσία επιτεύχθηκε από την ξεκάθαρη πρόθεση για ολική ρήξη με τον προγενέστερο συστημικό μηχανισμό. Το καθεστώς του Τσάβες εμφανίστηκε στη Βενεζουέλα ύστερα από μία περίοδο οικονομικής και πολιτικής αστάθειας πάνω στην οποία ουσιαστικά θεμελίωσε την πολιτική του. Πάτησε πάνω στα ερείπια του παραδοσιακού πολιτικού συστήματος της χώρας και αυτοπροβλήθηκε ως η πλέον αξιόπιστη λύση που θα διόρθωνε τα κοινωνικά προβλήματα.⁵⁹

2.5 Το καθεστώς του Ούγκο Τσάβες

Η άνοδος του *Ενωμένου Σοσιαλιστικού Κόμματος της Βενεζουέλας* (PSUV) στην εξουσία το 1999 με ηγέτη τον Τσάβες ευνοήθηκε από τις αδυναμίες της προγενέστερης *συνεργατικής δημοκρατίας* διότι συσπείρωσαν τον κοινωνικό ιστό της χώρας γύρω από μία κοινή έκκληση που απαιτούσε την αναδιαμόρφωση του πολιτικοκοινωνικού συστήματος. Η *Μπολιβαριανή Επανάσταση* υποσχέθηκε ακριβώς αυτό το πράγμα. Στηρίχτηκε στην στηλίτευση της παρωχημένης και άκρως διεφθαρμένης δημοκρατίας του *Punto Fijo* και μέσω μεταρρυθμίσεων δεσμεύθηκε την πάταξη του πελατειακού κράτους που ευθυνόταν για τη φτώχεια. Οι υποσχέσεις πραγματοποιήθηκαν με χρήση επαναστατικής ρητορικής, τοποθετώντας στην κεντρική μορφή του εγχειρήματος, τον ηγέτη των απελευθερωτικών κινημάτων για τη Νότια Αμερική τον 19ο αιώνα Σιμόν Μπολίβαρ. Η φιγούρα του Μπολίβαρ ως πολιτικό σύμβολο χρησιμοποιήθηκε για να συνδέσει τις αξίες της επαναστατημένης Βενεζουέλας του 1830 με την αντίστοιχη "επανάσταση" που λάμβανε χώρα το 1999.

Μπορεί η Μπολιβαριανή Επανάσταση να εξομοιώθηκε με μία δογματική βούληση να ξηλώσει το πολιτικό κατεστημένο των προγενέστερων δεκαετιών, ωστόσο κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του καθεστώτος Τσάβες στην πράξη συνέχιζαν τις πολιτικές πρακτικές των προκατόχων τους. Η Julia Buxton παρατηρεί ότι η πολιτική αποκλεισμού που υπήρξε κατά την διάρκεια της *συνεργατικής δημοκρατίας*

⁵⁸ (Πιπίνης 2018, 271)

⁵⁹ (Πιπίνης 2018, 275)

συνεχίστηκε και μετά από αυτήν. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο της δημοκρατίας του Punto Fijo, τα κυβερνώντα κόμματα απέτρεπαν έμμεσα την οργανωμένη πολιτική αντιπροσώπευση από τα χαμηλότερα εισοδήματα διότι είχαν δημιουργήσει ένα κλειστό και ιδιαίτερα πολυδαίδαλο δίκτυο το οποίο εξασφάλιζε την μόνιμη επανεκλογή τους. Η διακομματική συνεργασία και η εξαγορά της συγκατάθεσης από τους επιχειρηματικούς κύκλους και τους απλούς ψηφοφόρους, υπήρξαν τα κυριότερα τεχνάσματα από πλευράς πολιτικής ελίτ ώστε να συντηρεί τα αξιώματά της. Ο Τσάβες συνέχισε την ίδια πολιτική, με την διαφορά ότι δεν απέκλεισε τα χαμηλότερα στρώματα. Πολλώ δε μάλλον για τα τελευταία, πρόσφερε ευκαιρίες πολιτικής σταδιοδρομίας και ιδιαιτέρως σε ομάδες που παλιότερα δεν είχαν καν πολιτικά δικαιώματα (Αφροβενεζουελάνοι). Οι ομάδες που αποκλείστηκαν αυτή τη φορά ήταν όλες εκείνες που αντιπροσώπευαν την παραδοσιοκρατία, την πλειοψηφία δηλαδή των αστικών ελίτ που επί 40 χρόνια αποτέλεσαν τον σημαντικότερο εταίρο των προγενέστερων κυβερνήσεων.⁶⁰

Μια άλλη συνέχεια του Τσαβισμού από το προηγούμενο καθεστώς ήταν το γεγονός ότι και η Βενεζουέλα του 1999-2013 βασίστηκε στην δυναμική του petro-state καθώς τόσο η δομή της οικονομίας όσο και οι ευρύτερες κρατικές δραστηριότητες, στηρίχθηκαν πάνω στα κέρδη που απέφερε το πετρέλαιο. Η κοινωνική ατζέντα που προώθησε ο Τσάβες με φόντο την ριζική μεταμόρφωση της κοινωνίας και την εξάλειψη της φτώχειας, χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά και μόνο από τις πετρελαϊκές προσόδους. Είναι ενδεικτικό ότι το 95% των κερδών από τις εξαγωγές, ερχόταν μόνο από το πετρέλαιο.⁶¹

Στον αντίποδα, η αποτίναξη του παλαιού πολιτικού συστήματος επιτεύχθηκε με την πρώτη αναθεώρηση Συντάγματος μετά το 1961. Η συνταγματική αναθεώρηση πραγματοποιήθηκε στον πρώτο κιόλας χρόνο εξουσίας του PSUV δηλαδή το 1999. Η ρηξικέλευθη αυτή αναδιατύπωση μεταξύ άλλων προέβλεπε: την δυνατότητα θέσπισης δημοψηφίσματος για ανάκληση προσώπων που κατείχαν δημόσιο αξίωμα, την αύξηση της προεδρικής θητείας από 4 σε 6 χρόνια, την δυνατότητα προεδρικής επανεκλογής, την αντικατάσταση του προγενέστερου νομοθετικού συστήματος δύο σωμάτων από εκείνο του ενός (Εθνοσυνέλευση) και τέλος την ενίσχυση της κεντρικής διαχείρισης με τέτοιο τρόπο που περιόριζε την αυτονομία των περιφερειακών και δημοτικών εξουσιών και παράλληλα ενίσχυσε την προεδρική εξουσία επί του στρατού. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα υβριδικό καθεστώς το οποίο συνδύαζε δημοκρατικά και αυταρχικά γνωρίσματα.

2.6 Η οικονομική πολιτική του Τσάβες

Η οικονομία της Βενεζουέλας δομήθηκε αποκλειστικά και μόνο στην δυνατότητα της να παράγει και να εξάγει πετρέλαιο. Στην θητεία του Τσάβες, η δυνατότητα αυτή χρησιμοποιήθηκε πρωτίστως για πολιτικούς σκοπούς προκειμένου να χρηματοδοτεί τα κοινωνικά προγράμματα που υποσχέθηκε η Μπολιβαριανή Επανάσταση. Στον

⁶⁰ (Buxton, Venezuela's Contemporary Political Crisis in Historical Context 2005, 338)

⁶¹ (Maya 2014, 80-84)

αντίποδα, η κινητήρια δύναμη των πλουτοπαραγωγικών πηγών αξιοποιήθηκε στον ελάχιστο δυνατό βαθμό προκειμένου να προσελκύσει καίριες επενδύσεις και να συμβάλλει στην ενίσχυση της εγχώριας αγοράς με σκοπό την ανάπτυξη.

Κατά την προεδρία Τσάβες, η Βενεζουέλα παρουσίασε πλεονασματικό μέσο όρο 8% ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, την στιγμή που ο αντίστοιχος μέσος όρος της Λατινικής Αμερικής⁶² στην ίδια 14ετία, παρουσίασε έλλειμμα της τάξης του 1% επί του συνολικού ΑΕΠ. Στο ίδιο μήκος κύματος κυμάνθηκε και το εμπόριο της Βενεζουέλας, το οποίο χάρη στις σταθερά ανοδικές τάσεις της παγκόσμιας τιμής του πετρελαίου την περίοδο 2000-2012 αυξήθηκε κατά περίπου 300%. Πολύ περισσότερο δηλαδή από το μόλις 38% της Νοτίου Αμερικής.⁶³ Παρ' όλα αυτά, η Βενεζουέλα δεν κατέφερε να συγκεντρώσει αρκετά αποθέματα ξένου συναλλάγματος, ούτε αντιμετώπισε επιτυχώς τα διαχρονικά προβλήματα εκροών κεφαλαίου από την χώρα. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων η κυβέρνηση αναθεώρησε τους κανονισμούς της Κεντρικής Τράπεζας και εν τέλει μετέβαλλε τις ισορροπίες ανάμεσα στη νομισματική αρχή και την κρατικοποιημένη εταιρεία παραγωγής και εξόρυξης πετρελαίου PDVSA, υπέρ της τελευταίας. Επίσης επέτρεψε στην κυβέρνηση να έχει πρόσβαση στα αποθέματα ξένου συναλλάγματος και να τα καταθέτει σε ένα ειδικά διαμορφωμένο ταμείο που ήταν γνωστό ως FONDEN (National Development Fund).⁶⁴

Το κύριο μέλημα του Τσάβες ήταν να εξαλείψει το παλιό πολιτικό κατεστημένο. Αυτό ήταν υπόλογο για την φτώχεια και την τεράστια εισοδηματική ανισότητα που μάστιζε την πλειονότητα του πληθυσμού. Στην βάση αυτής της πρόθεσης για εξουδετέρωση στην οποία συνυπήρχαν και οι πολιτικές σκοπιμότητες, εξοβέλισε πολιτικά και οικονομικά το επί χρόνια πελατειακό κράτος του τέως "σαθρού" καθεστώτος. Αυτό δεν ήταν άλλο από τις αστικές ελίτ. Κήρυξε πόλεμο σε εκείνους "που κατέκλεβαν τον λαό" και στους πολιτικούς αντιπάλους "που ήθελαν να ξεπουλήσουν την εθνική περιουσία". Πράγματι, προχώρησε σε αναδιανομή του πλούτου, στήριξε τα κατώτερα στρώματα με την χρήση του διχαστικού μηνύματος "λαός εναντίον ελίτ" και εξαπέλυσε σφοδρό κύμα εθνικοποίησης σε σημείο που έπληξε με άμεσο τρόπο τα περιουσιακά δικαιώματα εταιριών και μεμονωμένων ανθρώπων.

---

⁶² Ο μέσος όρος δεν ανάγεται από όλες τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, αλλά από τις 6 μεγαλύτερες οικονομίες της ηπείρου

⁶³ (Vera 2015, 541)

⁶⁴ (Vera 2015, 541-542)

Εικόνα IV
Συγκριτικά επίπεδα πληθωρισμού, ανάπτυξης ΑΕΠ και φτώχειας, μεταξύ Βενεζουέλας και Λατινικής Αμερικής

Year	Inflation Based on CPI (on annual average)		Real GDP Growth		Poverty ^a	
	Venezuela	Latin America	Venezuela	Latin America	Venezuela ^a	Latin America ^a
1999	23.57	9.28	-6.0	0.6	49.4	43.8
2000	16.21	9.47	3.7	4.4	44.0	-
2001	12.53	7.20	3.4	0.7	44.4	-
2002	22.43	8.57	-8.9	0.5	48.6	43.9
2003	31.09	11.09	-7.8	1.7	-	-
2004	21.75	7.25	18.3	5.9	45.4	-
2005	15.95	6.39	10.3	4.5	37.1	39.7
2006	13.65	5.34	9.9	5.5	30.2	36.2
2007	18.70	5.46	8.8	5.6	28.5	34.0
2008	31.45	8.14	5.3	4.1	27.6	33.5
2009	28.59	5.60	-3.2	-1.5	27.1	32.9
2010	29.06	5.75	-1.5	5.9	27.8	31.1
2011	27.15	6.68	4.2	4.4	29.5	29.6
2012	21.11	5.75	5.6	3.1	23.9	28.2
2013	56.20	7.60	1.3	2.8	32.1	28.1
2014 ^b	63.40	9.30	-3.0	1.1		
Mean	27.05	7.43	2.53	3.08		
Standard Deviation	14.17	1.74	7.36	2.31		
Variance	200.69	3.02	55.65	5.44		
Multiannual Change (1999-2013)					-17.3	-15.7

^aPercentage of Poor People based on data and calculation provided by ECLAC.

^bFigures for 2014 are preliminary.

Source: ECLAC

Ο παραπάνω πίνακας υποδεικνύει το χάσμα ανάμεσα στη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και της οικονομικής ανάπτυξης στη Βενεζουέλα. Παρ' όλη τη σταθερή μείωση της φτώχειας από την χρονιά που ξεκίνησε η θητεία του Τσάβες (σχεδόν υποδιπλασιάστηκε κατά την 13ετή του θητεία) το ΑΕΠ της Βενεζουέλας παρουσιάζει σημαντικότερες αυξομειώσεις και πολύ έντονες αποκλείσεις από χρονιά σε χρονιά. Με άλλα λόγια, η συνεχιζόμενη εξάλειψη της φτώχειας κανονικά θα έπρεπε να συνοδεύεται από μία τάση αυξητικής πορείας για το ΑΕΠ της χώρας. Ωστόσο, η απουσία σταθερής και συνεχιζόμενης ανάπτυξης αποδίδεται στην εξάρτηση της εγχώριας οικονομίας από τα κέρδη που της απέφερε το πετρέλαιο. Υψηλές τιμές πετρελαίου στην παγκόσμια αγορά σήμαιναν κέρδη και άρα ταχεία ανάπτυξη του ΑΕΠ, ενώ σε περίπτωση μείωσης της παγκόσμιας πετρελαϊκής τιμής (όπως συνέβη για παράδειγμα αμέσως μετά το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου) το αποτέλεσμα ήταν η επιβράδυνση. Επίσης, τα κέρδη από την παραγωγή και την εξαγωγή πετρελαίου αφενός βρισκόνταν υπό την στενή διαχείριση των ανθρώπων της κυβέρνησης, αφετέρου επενδύθηκαν ως επί το πλείστον στις κοινωνικές δαπάνες και τις επιδοτήσεις προϊόντων. Από το 2004 και έπειτα μάλιστα, οι δημόσιες δαπάνες

ενισχυθήκαν με περεταίρω προϋπολογισμό, έγιναν πιο συγκεντρωτικές και είχαν ως αντικείμενο την δημόσια υγεία, την κοινωνική ασφάλιση, την δημόσια παιδεία, την στέγαση καθώς και την πληρωμή επιδομάτων σχετικά με τρόφιμα ή καύσιμα. Συνεπώς, η κυβερνητική έμφαση στα κοινωνικά προγράμματα δικαιολογούν την ευρεία μείωση του ποσοστού της φτώχειας. Άλλωστε η θεωρητική ιδέα του σοσιαλιστικού καθεστώτος Τσάβες ταυτίστηκε με την στρατηγική των κοινωνικών δαπανών και της αναδιανομής.⁶⁵

Τέλος, ως πλέον χρόνιο και δυσεπίλυτο πρόβλημα για την Βενεζουέλα, υπήρξε ο πληθωρισμός. Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, γίνονται εμφανείς οι σαφώς υψηλότερες τιμές του πληθωρισμού της Βενεζουέλας σε σχέση με τις αντίστοιχες για την Λατινική Αμερική. Συν τοις άλλοις, ο πληθωρισμός της Βενεζουέλας διαχρονικά καταγράφεται σε ακραία υψηλές τιμές και παράλληλα συμπεριφέρεται με ιδιαίτερη αστάθεια. Αντίθετα, ο αντίστοιχος της Νότιας Αμερικής βρίσκεται σταθερός γύρω από την τιμή του 7%. Σημειώνεται ότι το πρόβλημα του πληθωρισμού στη χώρα, διαγιγνώσκεται ήδη από το 1979. Έκτοτε βρισκόταν μονίμως πάνω από το 10% σε ετήσια βάση, όμως παρουσίαζε τέτοιες αλλοπρόσαλλες διακυμάνσεις που καθιστούσαν αδύνατη την οικονομική του ερμηνεία. Η οξύμωρη και αντιστρόφως ανάλογη σχέση φτώχειας και ανάπτυξης, ομοίως παρουσιάστηκε και για την σχέση φτώχειας-πληθωρισμού. Ενώσω η φτώχεια μειωνόταν ο πληθωρισμός αυξανόταν.

2.7 Πολιτικοοικονομική αστάθεια και κοινωνική ένταση

Το νέο σοσιαλιστικό κίνημα ανέλαβε την εξουσία εν μέσω σφοδρής πολιτικής πόλωσης. Η τελευταία αναδύθηκε σαν κατάλοιπο από τα χρόνια της συνεργατικής δημοκρατίας και ως απόρροια της πολιτικοκοινωνικής μετάβασης μετά τις εκλογές του 1998. Πέραν της πολιτικής αστάθειας, η οικονομία της Βενεζουέλας ήταν στάσιμη και η αγοραστική δυνατότητα των πολιτών εμφανιζόταν περιορισμένη λόγω της ασφυκτικής πίεσης του πληθωρισμού. Για τον λόγο αυτό οι κυβερνητικές αρχές μαζί με την Κεντρική Τράπεζα αποφάσισαν να κρατήσουν σταθερή την συναλλαγματική ισοτιμία έτσι ώστε να συγκρατήσουν την ανοδική πορεία του πληθωρισμού. Αυτή η απόφαση αποδείχθηκε τελικά πως επιδείνωσε την κατάσταση. Το Νοέμβριο του 2000, η πλειοψηφία της Εθνοσυνέλευσης ενέκρινε την αναθεώρηση του Συντάγματος και επέτρεψε στον Τσάβες να προχωρήσει σε μια ατζέντα ριζικής αναδιαμόρφωσης. Μετά από έναν χρόνο, υπερψηφίστηκε ένα πακέτο 49 νόμων που είχαν ως σκοπό να ευθυγραμμίσουν το νομικό πλαίσιο του νέου Συντάγματος και τις εκτεταμένες οικονομικές και επιχειρηματικές μεταρρυθμίσεις που προέβλεπε. Ωστόσο αυτές οι μεταρρυθμίσεις που είχαν ως προσανατολισμό την μαζική κρατικοποίηση, προκάλεσαν ερωτήματα σχετικά με το μέλλον των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και εκτέλεσης συμβάσεων. Το αποτέλεσμα ήταν η πυροδότηση της

---

⁶⁵ (Vera 2015, 544)

άμεσης οργής εναντίον αυτών των νόμων. Συγκεκριμένα, το Fedecamaras⁶⁶ ένωσε τις δυνάμεις του με τους πιο επιφανείς επιχειρηματίες της χώρας για να εκφράσουν την δυσαρέσκεια τους κατά το πακέτο των νόμων κατηγορώντας τους ως αντί-επιχειρηματικούς διότι έπλητταν τα ιδιωτικά δικαιώματα ιδιοκτησίας και επειδή υπερψηφίστηκαν χωρίς να ληφθούν υπόψη άλλες γνώμες πέραν από εκείνες των κυβερνητικών κύκλων. Στο ίδιο μήκος δυσαρέσκειας εμφανίστηκε και η κυριότερη συνδικαλιστική συνομοσπονδία της χώρας, η Συνομοσπονδία Εργατών της Βενεζουέλας (CTV) κάνοντας λόγο ότι οι 49 νόμοι πλήττουν τους εργαζόμενους και τα εργασιακά δικαιώματα. Η σφοδρή οργή κατά της κυβέρνησης τελικά μετουσιώθηκε στην κήρυξη γενικής απεργίας στις 10 Δεκεμβρίου 2001. Στο τεταμένο πολιτικό σκηνικό, προστίθεται και η συγκυρία της πτώσης της παγκόσμιας πετρελαϊκής τιμής λόγω της τρομοκρατικής επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου σε Μανχάταν και Πεντάγωνο. Μετά από όλα αυτά, η εγχώρια οικονομία μπήκε σε τροχιά επιβράδυνσης, ο δείκτης του ΑΕΠ παρουσιάστηκε μειούμενος, η ανεργία αυξήθηκε ενώ η κυβέρνηση αναγκάστηκε να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες κατά τουλάχιστον 10% σε όλους τους τομείς.⁶⁷

Το γεγονός όμως που όξυνε περισσότερο το ήδη τεταμένο κλίμα ήταν οι ενέργειες του Τσάβες να εδραιώσει πλήρη έλεγχο επί του πετρελαϊκού τομέα, καθώς πέρασε ενεργειακό νόμο ο οποίος προέβλεπε την αύξηση της φορολογίας και του ποσού εκμετάλλευσης που οι ξένες πετρελαϊκές εταιρείες όφειλαν να καταβάλουν στη κυβέρνηση για να αντλούν πετρέλαιο μέσα στην επικράτεια της Βενεζουέλας. Ανακοίνωσε επίσης ότι η PDVSA⁶⁸ θα ήταν αποκλειστική υπεύθυνη για τις διεξαγωγές έρευνας και την παραγωγή πετρελαίου, περιορίζοντας παράλληλα τις δραστηριότητες των ξένων πετρελαϊκών εταιρειών. Ο Τσάβες τελικά απέκτησε τον ολικό έλεγχο της PDVSA και την μετέτρεψε σε πολιτικό εργαλείο για να χρηματοδοτεί την κοινωνική ατζέντα της Μπολιβαριανής Επανάστασης. Η απόλυση όμως υψηλόβαθμων εργαζομένων που βρίσκονταν στην εταιρεία από τις μέρες εξουσίας του παλαιού καθεστώτος επειδή τους θεωρούσε πολιτικούς τους αντιπάλους, ήταν το γεγονός που ξεχείλισε το ποτήρι.⁶⁹ Τον Απρίλιο του 2002, το μεγαλύτερο εργατικό σωματείο πήρε το μέρος των απολυθέντων εργαζομένων της PDVSA και μετά τις δημόσιες διαμαρτυρίες κήρυξαν γενική απεργία. Το κύμα των διαδηλώσεων και της απεργίας κλιμακώθηκε και εν τέλει έφτασε στους στρατιωτικούς κόλπους, κινητοποιώντας τις αντί-Τσαβικές φατρίες. Αυτές επιχείρησαν πραξικόπημα κατά του προέδρου της Βενεζουέλας. Στις 11 Απριλίου 2002 ο Τσάβες αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την εξουσία, ωστόσο η έγκαιρη παρέμβαση της μερίδας του στρατού που εξακολουθούσε να είναι πιστή σε αυτόν, αποδείχθηκε καταλυτική για την αποκατάσταση του δύο ημέρες μετά.⁷⁰

---

⁶⁶ Το μεγαλύτερο εμπορικό επιμελητήριο στη Βενεζουέλα

⁶⁷ (Wilpert 2007, 25)

⁶⁸ Ο εγχώριος κολοσσός έρευνας, παραγωγής και εξαγωγής πετρελαίου, ήταν ήδη κρατικοποιημένος από το 1976.

⁶⁹ (Johnson 2018)

⁷⁰ (Vera 2015, 546)

Εν μέσω πολιτικής κρίσης και αστάθειας, η γενική απεργία βύθισε ακόμη περισσότερο την ήδη προβληματική οικονομία της Βενεζουέλας. Οι εργαζόμενοι σταμάτησαν τις εργασίες άντλησης πετρελαίου και τα πληρώματα των τάνκερ δεν δέχθηκαν να φύγουν από τα λιμάνια. Η παραγωγή κατρακύλησε στα 200.000 χιλιάδες βαρέλια/ μέρα (Δεκέμβριος 2002) από το επίπεδο των 3.000.000 β./ μ. πριν την δίμηνη απεργία. Αυτό που φαίνεται ότι κάπως διέσωσε την παραγωγή ήταν το γεγονός πως οι ξένες εταιρίες δεν έλαβαν μέρος στην απεργία και συνέχισαν κανονικά τον κύκλο εργασιών τους. Η επιστροφή του Τσάβες στον προεδρικό θώκο συνοδεύτηκε από μία ιδανική συγκυρία πολιτικής εκκαθάρισης για όλους όσους θεωρούσε συνεργούς στο πραξικόπημα και την απεργία. Ως υπόλογοι των κινητοποιήσεων θεωρήθηκαν τουλάχιστον 18.000 άνθρωποι οι οποίοι αφού απολύθηκαν, αντικαταστάθηκαν από έμπιστους ανθρώπους του Τσαβισμού. Κατά αυτόν τον τρόπο οι τεχνοκράτες και εξειδικευμένοι εργαζόμενοι πάνω στον πετρελαϊκό τομέα, αρχικά απώλεσαν την εργασία τους και στην συνέχεια την παρέδωσαν σε ανθρώπους που δεν είχαν γνώση και εμπειρία επί του αντικειμένου. Οι νέοι εργαζόμενοι όμως δεν αποτελούσαν δυνητική πολιτική απειλή.⁷¹

2.8 Δημοψήφισμα, σταδιακή ανάκαμψη και κοινωνικά προγράμματα

Η δίμηνη απεργία του 2002 άφησε πίσω της σοβαρότατες μειώσεις στις δραστηριότητες παραγωγής και εξαγωγής πετρελαίου. Μετέπειτα αποφάσεις όπως η οικονομική πολιτική του ελέγχου τιμών (θέσπιση ανώτατης τιμής) σε βασικά προϊόντα έτσι ώστε να αυξηθεί η αγοραστική ικανότητα του φτωχού πληθυσμού, επηρέασε και τον μη-πετρελαϊκό τομέα. Το αυξανόμενο κόστος παραγωγής για τους παραγωγούς και η παγίωση του πλαφόν στην τιμή πώλησης, περιόρισε τα κίνητρα της παραγωγικότητας. Οι παραγωγοί δεν έκριναν πια την εργασία τους κερδοφόρα και ως εκ τούτου ευνοήθηκε η ραγδαία εισαγωγή φθηνών προϊόντων από το εξωτερικό. Τα τελευταία έγιναν τελικά πιο ανταγωνιστικά από τα εγχώρια προϊόντα επειδή είχαν κατακλείσει την αγορά. Η έλλειψη επαρκών αποθεμάτων συναλλάγματος μεταξύ άλλων, επηρέασε αρνητικά την ιδιωτική ανταγωνιστικότητα συρρικνώνοντας το ΑΕΠ κατά 27,6% μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2003.

Τα πρώτα τέσσερα χρόνια εξουσίας του Ούγκο Τσάβες χαρακτηρίστηκαν από εντεινόμενο κλίμα πολιτικής αστάθειας το οποίο συνδυάστηκε από στοιχεία πολιτικής εκκαθάρισης και καταπάτησης των δικαιωμάτων της αστικής ελίτ. Την ίδια ώρα η οικονομία και η παραγωγή βρίσκονταν σε μερική κατάρρευση. Η ηγετική εικόνα του Τσάβες δέχθηκε ισχυρά πλήγματα συνεπικουρώντας στην αμφισβήτηση της πολιτικής τους εξουσίας. Έτσι τον Μάιο του 2003, οι ηγέτες των αντίπαλων πολιτικών παρατάξεων συγκέντρωσαν 2.700.000 υπογραφές και απαίτησαν την διεξαγωγή δημοψηφίσματος για προεδρική ανάκληση. Το δημοψήφισμα διεξήχθη τον Αύγουστο του 2004 και παρά το μη ευνοϊκό κλίμα για τον ηγέτη της χώρας, οι πολίτες το καταψήφισαν με πανηγυρικό τρόπο (58,25%) εν αντιθέσει με το 41,74%

---

⁷¹ (Johnson 2018)

που συναίνεσε στην καθαίρεσή του. Η αντιπολίτευση χαρακτήρισε το αποτέλεσμα ως "προϊόν νοθείας" και "χονδροειδούς χειραγώγησης". Ο Τσάβες από την άλλη, όχι μόνο κατάφερε την πολιτική του επιβίωση αλλά εδραίωσε και την λαϊκή αποδοχή προς το πρόσωπο του, γεγονός που αποδείχθηκε από την εκτόξευση της δημοτικότητας του από 31% σε 56%. Και όλα αυτά μόλις σε έναν χρόνο.

Οι λόγοι που αιτιολόγησαν τον θρίαμβο του Τσάβες είναι το πολιτικό αντίκτυπο που είχαν τα προγράμματα διανομής για τα κατώτερα στρώματα καθώς και η σταδιακή ανάκαμψη της οικονομίας λόγω της απότομης αύξησης στην διεθνή πετρελαϊκή τιμή (από 29 \$/ βαρέλι τον Αύγουστο του 2003 σε 41\$/ βαρέλι τον Αύγουστο του 2004). Η παραπάνω διεθνής συγκυρία προσέφερε επαρκές χρηματικό περιθώριο για εκτεταμένες δημόσιες δαπάνες και κοινωνικές καινοτομίες. Τέτοιες ήταν οι "Αποστολές" (Bolivarian Missions) μια σειρά κοινωνικών προγραμμάτων για την ενίσχυση των φτωχότερων στρωμάτων. Τα κυριότερα αντικείμενα παροχής είχαν σχέση με προγράμματα εκπαίδευσης αναλφάβητων ενηλίκων, δωρεάν υγειονομική περίθαλψη σε φτωχές κοινότητες, κατασκευή κατοικιών για οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και επιδότηση τροφίμων και άλλων καταναλωτικών αγαθών. Κορυφαία πρωτοβουλία της κυβέρνησης υπήρξε η κατασκευή των λεγόμενων "κοινωνικών κατοικιών" (Viviendas Sociales), οι οποίες παραχωρήθηκαν στους φτωχούς κατοίκους της χώρας. Οι κοινωνικές κατοικίες δεν παραχωρήθηκαν εξ' ολοκλήρου στους ανθρώπους που διέμεναν εκεί έτσι ώστε να εξαρτώνται από την κυβέρνηση. Κατάφερε όμως να λύσει σε σημαντικό βαθμό το τεράστιο πρόβλημα στέγασης που αντιμετώπιζε η χώρα. Έτερα προγράμματα για τις κλινικές δημόσιες υγείας κέρδισαν επαίνους από διεθνείς οργανισμούς όπως ήταν τα Ηνωμένα Έθνη και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. Κάποιοι άλλοι όμως κράτησαν πιο επιφυλακτική στάση σχετικά με τις Αποστολές και μάλιστα τις επέκριναν ως αναποτελεσματικές και διεφθαρμένες. Η κυβέρνηση της Βενεζουέλας ανταπάντησε επ' αυτού επικαλούμενη την δραστική αύξηση του αλφαριθμητισμού και την μείωση της φτώχειας.⁷²

Σύμφωνα με την Daguerre, το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την διακυβέρνηση PSUV από τις προηγούμενες είναι ο όγκος των χρημάτων που αφιερώθηκε στις δημόσιες δαπάνες και στα κοινωνικά προγράμματα, όπως οι "Αποστολές".⁷³ Οι κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, από τα επίπεδα του 8,8% για το 1990-1991, αυξήθηκαν στο 11,7 % για το 2004-2005. Από μόνες τους οι "Αποστολές", αντιπροσώπευαν το 6% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας.⁷⁴

2.9 Το πρόγραμμα εθνικοποιήσεων

Στην καρδιά της πολιτικής και κυρίως της ρητορικής του Ούγκο Τσάβες, βρίσκονταν επί μονίμου βάσεως οι φτωχότερες μερίδες του συνολικού πληθυσμού της Βενεζουέλας. Οι τελευταίοι αποτελούσαν την προτεραιότητα του και μάλιστα έκανε λόγο ότι ο σκοπός του κινήματος στο ευρύτερο πλαίσιο της απονομής κοινωνικής

⁷² (Council on Foreign Relations)

⁷³ (Daguerre 2011)

⁷⁴ (ECLAC 2007)

δικαιοσύνης ήταν η ίδια τους η σωτηρία. Στην αντίστοιχη καρδιά της σοσιαλιστικής οικονομικής πολιτικής του υπήρξαν οι εθνικοποιήσεις και οι απαλλοτριώσεις ιδιωτικών επιχειρήσεων. Η πρόθεση άλλωστε του καθεστώτος ήταν να ενισχύσει τους μη έχοντες πράγμα που αυτόματα σήμαινε ότι η μετωπική σύγκρουση με όλες τις "διεφθαρμένες και καπιταλιστικές αστικές ελίτ" ήταν ουσιαστικά αναπόφευκτη. Η συγκεκριμένη πρόθεση μεταφράστηκε στο πρόγραμμα εθνικοποιήσεων του Τσάβες, για το οποίο εάν συνυπολογίσουμε την κοινωνική ανοικοδόμηση ως κύριο πυλώνα της πολιτικής στρατηγικής, εξηγεί την ορμητική έκταση και έντασή που τελικά έλαβε.

Συγκεκριμένα λοιπόν, στον τομέα της ενέργειας, η κυβέρνηση του PSUV, το 2007, απέκτησε πλειοψηφικό μερίδιο σε τέσσερα τεράστια πετρελαϊκά projects αξίας περίπου 30 δισ. δολαρίων. Οι αμερικανικές *Exxon Mobil* και *ConocoPhillips* σταμάτησαν τις δραστηριότητές τους και προσέφυγαν στον μηχανισμό διαιτησίας της Παγκόσμιας Τράπεζας. Η γαλλική *Total* και η νορβηγική *StatoilHydro* έλαβαν αποζημίωση περίπου 1 δισ. δολαρίων για το μερίδιο που παρέδωσαν. Η βρετανική *BP* και η αμερικανική *Chevron* παρέμειναν ως μέτοχοι μειοψηφίας. Το 2008 το Καράκας επέβαλε φόρο 50% επί των τιμών που ξεπερνούσαν τα 70 δολάρια το βαρέλι και 60% για κάθε τιμή άνω των 100 δολαρίων. Το πετρέλαιο έφτασε στα 147 δολάρια εκείνη τη χρονιά, αλλά σύντομα έπεσε και πάλι. Το 2009 ο Τσάβες απέκτησε τον έλεγχο μεγάλου project φυσικού αερίου της *Williams Cos.* Έναν χρόνο αργότερα προέβη στην κατάσχεση 11 εγκαταστάσεων της *Helmerich & Payne*. Στον έλεγχο του κράτους ήδη από το 2007 είχε περάσει και η επιχείρηση ηλεκτρικού ρεύματος *AES*. Καταβλήθηκε στην εταιρεία το ποσό των 740 εκατ. δολαρίων για μερίδιο 82%

Στον αγροτικό τομέα, το 2009 η κυβέρνηση εθνικοποίησε μονάδα παραγωγής ρυζιού της αμερικανικής *Cargill*, ενώ τον Οκτώβριο του 2010 ακολούθησε η *Fertinistro*, εκ των κορυφαίων παραγωγών λιπασμάτων στον κόσμο, και η εξαγορά της *Agroislena*, μεγάλης τοπικής εταιρείας. Είχαν προηγηθεί κατασχέσεις γης χωρίς τίτλους ιδιοκτησίας, ενώ στον έλεγχο του κράτους πέρασαν μέσα σε μία νύκτα και φάρμες που θεωρήθηκαν μη παραγωγικές.

Στον τομέα των μεταλλευμάτων, το 2011 αποφασίστηκε η εθνικοποίηση της βιομηχανίας παραγωγής χρυσού. Δύο χρόνια νωρίτερα, η κυβέρνηση είχε εθνικοποιήσει το project *Brisas* της *Gold Reserve*, ενώ είχε πληρώσει 2 δισ. δολάρια για πλειοψηφικό μερίδιο στη χαλυβουργία *Ternium*.

Σε ότι αφορά τον τραπεζικό τομέα, το 2009 το Καράκας πλήρωσε 1 δισ. δολάρια για την *Banco de Venezuela*, μονάδα της ισπανικής *Santander*. Τον Ιούνιο του 2010 πέρασε υπό κρατικό έλεγχο η *Banco Federal*, μεσαίου μεγέθους τράπεζα, που συνδεόταν με τον αντικυβερνητικό τηλεοπτικό σταθμό *Globovision*. Η κυβέρνηση επικαλέστηκε για την εθνικοποίηση προβλήματα ρευστότητας και κίνδυνο απάτης. Παράλληλα, από τον Νοέμβριο του 2009 έως και το 2011 μπήκε λουκέτο σε αρκετά μικρά τραπεζικά ιδρύματα.

Τέλος, στον χώρο των τηλεπικοινωνιών, το 2007 το κράτος εξαγόρασε μερίδιο 28,5% της αμερικανικής *Verizon* στην κορυφαία εταιρεία τηλεπικοινωνιών της χώρας *CANTV*, έναντι 572 εκατομμυρίων δολαρίων και εξασφάλισε έτσι τον έλεγχο της.⁷⁵

2.10 Ο ρόλος του στρατού και των σωμάτων ασφαλείας

Ο στρατός μαζί με τις κρατικές υπηρεσίες καταστολής, δεν διέφυγαν από το μαζικό πρόγραμμα πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού μετασχηματισμού κατά την περίοδο του Τσαβισμού. Αυτό έγινε σε πιο εντεταμένο βαθμό έπειτα από το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2002. Τα κυβερνητικά και επιχειρηματικά αξιώματα αποτέλεσαν το κυριότερο δέλεαρ για την συγκατάβαση των θεσμικών φορέων άμυνας και ασφαλείας στην Μπολιβαριανή Επανάσταση.

Θεωρητικά οι ένοπλες δυνάμεις είναι επιφορτισμένες με την ευθύνη της διατήρησης της εγχώριας εδαφικής ακεραιότητας από οποιαδήποτε εξωτερική απειλή και οι εσωτερικές υπηρεσίες ασφαλείας οφείλουν να προστατεύουν τους πολίτες και τις περιουσίες τους από τις απειλές που αναδύονται στο εσωτερικό των συνόρων. Η διαφοροποίηση μεταξύ άμυνας και ασφαλείας στη Βενεζουέλα ήταν ορατά διαχωρισμένες για αρκετά μεγάλο διάστημα πριν τον Τσάβες. Οι ένοπλες δυνάμεις ήταν ένας επαγγελματικός και ανεξάρτητος θεσμός ο οποίος, μέχρι και σήμερα, αποτελείται από τον στρατό ξηράς, την αεροπορία, το ναυτικό και από ένα τέταρτο σώμα που ονομάζεται Εθνική Φρουρά η οποία φέρει την διττή αποστολή σε άμυνα και ασφάλεια. Οι ένοπλες δυνάμεις επί Τσάβες, απέκτησαν έναν πρωτόγνωρο και δυναμικό ρόλο μέσα στα σύνορα της χώρας καθώς μετατράπηκαν στο κυριότερο όργανο αποτροπής και περιφρούρησης του καθεστώτος από τις απειλητικές διαθέσεις των αντιφρονούντων. Στο ίδιο πλαίσιο θωράκισης του καθεστώτος άρχισαν να λειτουργούν και οι θεσμοί που σχετίζονταν με την ασφάλεια.⁷⁶

Ο Τσάβες προκειμένου να υλοποιήσει και να επισπεύσει την παραπάνω μετατροπή, τοποθέτησε υψηλόβαθμους στρατιωτικούς σε πολιτικά αξιώματα και σε καίριες διοικητικές θέσεις του οικονομικού τομέα όπως ήταν ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός και η γεωργία. Επίσης έβγαλε τους στρατιωτικούς στους δρόμους για να συμβάλλουν στην διεκπεραίωση των κοινωνικών αποστολών, είτε με τον ρόλο των διανομέων, είτε με τον ρόλο των επιβλεπόντων. Ανέλαβαν εξίσου διευρυμένες αρμοδιότητες και στις εκλογικές διαδικασίες, όπως ήταν η μεταφορά των απαραίτητων αντικειμένων για την πραγματοποίηση των εκλογών και την φρούρηση των ψηφοδελτίων μετά το πέρας της εκλογικής αναμέτρησης.

Το 2009 ο Τσάβες σχημάτισε μία κεντρική διοίκηση για να έχει υπό τις εντολές της και τα τέσσερα σώματα των ενόπλων δυνάμεων. Ομοίως έπραξε και για τον τομέα της ασφαλείας. Σχημάτισε ενιαία διοίκηση με όνομα *Comando General de Milicia Nacional* ως υπεύθυνη για την λειτουργία και την διεξαγωγή επιχειρήσεων από τα

⁷⁵ (Στασινού 2019)

⁷⁶ (Perera 2019)

δύο σώματα ασφαλείας, την Εθνική Εφεδρεία και την Εδαφική Φρουρά. Η κεντρική διοίκηση για τον τομέα της ασφάλειας υπαγόταν στο Υπουργείο Άμυνας.⁷⁷

Πριν από τον ερχομό του PSUV στην εξουσία, η προστασία και η ασφάλεια των πολιτών βρισκόταν στην ευθύνη των δήμων και των πολιτειών της χώρας. Κάθε μία από αυτές διέθετε επιμέρους μονάδες κάτω από τις εντολές της. Ωστόσο, ο Τσάβες κατάφερε να υπερκεράσει την αυτονομία που διέθεταν οι περιφέρειες σχετικά με τον έλεγχο και την διοίκηση των τοπικών αστυνομικών μονάδων ή υπηρεσιών καταστολής. Δημιουργώντας την *Εθνική Μπολιβαριανή Αστυνομία (PNB)* κατάφερε να ασκήσει μια κεντρικότερη διαχείριση επί των επιμέρους τοπικών σωμάτων ασφαλείας. Αυτό επιτεύχθηκε επειδή η PNB άρχισε να δρα σε εθνικό επίπεδο εναρμονίζοντας εν τέλει τις τοπικές υπηρεσίες ασφαλείας με τις επιταγές της κυβέρνησης. Με άλλα λόγια, το καθεστώς της Μπολιβαριανής Επανάστασης εναρμόνισε την δράση των υποτιθέμενων αυτόνομων τοπικών οργανισμών ασφαλείας με την κυβερνητική βούληση σε απόλυτο βαθμό. Από εκείνο το σημείο και ύστερα, η κυριότερη ευθύνη για τα σώματα άμυνας και ασφαλείας, ειδικότερα της Εθνικής Φρουράς και της Εθνικής Μπολιβαριανής Αστυνομίας ήταν η καταστολή των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων. Η PNB κατείχε την διασφάλιση και την τήρηση της τάξης υπό την αποκλειστική της ευθύνη.⁷⁸ Είναι ενδεικτικός λοιπόν ο προσανατολισμός του καθεστώτος προς την κρατική συγκεντροποίηση. Αυτός βασίστηκε σε μία εν γένει φιλοσοφία αυτοπροστασίας που τελικά υλοποιήθηκε μέσω της χειραγώγησης των θεσμών άμυνας και ασφαλείας.

2.11 Η εξωτερική πολιτική του Τσαβισμού

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της εξωτερικής πολιτικής για την Βενεζουέλα πριν τον Τσάβες, ήταν η αξιοποίηση του πετρελαίου προς όφελος της περιφερειακής και ενδεχομένως της παγκόσμιας ανάδειξης της. Εκμεταλλευόμενη τις διεθνείς συγκυρίες από τις ανοδικές τιμές του πετρελαίου, εργαλειοποίησε τις δυνατότητες προσφοράς του με σκοπό να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα κυρίως στο γειτονικό κρατικό σύμπλεγμα από τις χώρες των Άνδεων, της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες με την σειρά τους υπήρξαν αξιοσημείωτος αποδέκτης προσφοράς του βενεζουελάνικου πετρελαίου και μάλιστα οι πρώτες ως το σημαντικότερο κράτος-πελάτης της Βενεζουέλας, συνεπικούρησαν στον οικονομικό τους εναγκαλισμό. Η μεταξύ τους οικονομική σύμπλευση ως απότοκο της πετρελαϊκής συνδιαλλαγής αποτέλεσε τον προπομπό της πολιτικής τους εναρμόνισης μέσω της οποίας η Βενεζουέλα υιοθέτησε μία αμιγώς φιλοαμερικανική και φιλοδυτική στάση, δίνοντας έμφαση τόσο στην προώθηση, όσο και την εδραίωση της δημοκρατίας στην περιοχή. Η τελευταία μάλιστα, αποτέλεσε τον δημοκρατικό θεματοφύλακα της περιφέρειας με την έννοια ότι είχε επωμιστεί τον ρόλο του αποτρεπτικού δρώντα απέναντι στην ανάδυση κομμουνιστικών καθεστώτων για κράτη του ευρύτερου υποσυστήματος που λάμβαναν υποστήριξη από την ΕΣΣΔ.

---

⁷⁷ (Perera 2019)

⁷⁸ (Chirinos 2013)

Αυτές οι αποτρεπτικές προσπάθειες ήταν γενικότερα επιτυχημένες εξαιτίας της πετρελαϊκής ισχύος που διέθετε, η οποία υπό την μορφή των επενδύσεων στα εν λόγω κράτη, αποτέλεσε κρίσιμο παράγοντα για την ανάσχεση της σοβιετικής επιρροής και ταυτοχρόνως, συνθήκη προώθησης των δικών της συμφερόντων και των φιλελεύθερων αξιών. Η αφοσίωση της τελευταίας στην προώθηση των δημοκρατικών επιταγών καταδεικνύεται από το γεγονός ότι μαζί με το Μεξικό, την Κολομβία και τον Παναμά, υπήρξαν τα τέσσερα μέλη του Γκρουπ της Κονταδόρα (Contadora Group), ενός ιδιαίτερα ενεργητικού φορέα περιφερειακού ακτιβισμού για θέματα μεσολάβησης προς τα κράτη της Κεντρικής Αμερικής που στόχευε στην επίτευξη συμφωνιών ειρήνης. Η Βενεζουέλα μέχρι τα τελευταία χρόνια του 20ου αιώνα είχε επωμιστεί τον ρόλο του περιφερειακού σταθεροποιητή. Το χαρακτηριστικό που της επέτρεψε να αναλάβει αυτήν την ευθύνη ήταν η πετρελαϊκή διαφοροποίηση, στοιχείο που συνέβαλλε στην αυξανόμενη επιρροή της στο περιφερειακό επίπεδο ή ακόμη και στο παγκόσμιο εφόσον συνυπολογιστεί το γεγονός ότι ήταν ένας από τους ιδρυτές του Οργανισμού Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (OPEC) το 1960. Εντούτοις, το χαρακτηριστικό της πετρελαϊκής διαφοροποίησης σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους κρατικούς δρώντες του δυτικού ημισφαιρίου, είναι ίσως το μοναδικό γνώρισμα της εξωτερικής πολιτικής που παρέμεινε αμετάβλητο μετά τον ερχομό του Ούγκο Τσάβες. Η λεγόμενη "διπλωματία του πετρελαίου" υπήρξε με διαφορά το σημαντικότερο εργαλείο στην διπλωματική φαρέτρα του Τσαβισμού.

Η Μπολιβαριανή Επανάσταση δεν εκτυρσοκρότησε μόνο ένα κύμα αναδιαμόρφωσης για το εσωτερικό πλαίσιο. Στο ίδιο μήκος κύματος, επαναπροσδιόρισε και ανακατηύθυνε την εξωτερική της πολιτική. Οι πρώτες επιδιώξεις του Ούγκο Τσάβες στην εξωτερική του πολιτική ήταν η αναβάθμιση της επιρροής της Βενεζουέλας από περιφερειακή σε παγκόσμια εμβέλεια. Η πρόθεση ανταγωνισμού με τις Ηνωμένες Πολιτείες αποσκοπούσε να περιορίσει την παρουσία τους στη Νότια Αμερική (ακόμη και αν οι ΗΠΑ επί Τσάβες εξακολουθούσαν να είναι ο σημαντικότερος αγοραστής πετρελαίου) και να φέρει εις πέρας την νοτιοαμερικανική ολοκλήρωση. Η επιδίωξη της τελευταίας προωθήθηκε από την δημιουργία της Κοινότητας των Κρατών της Λατινικής Αμερικής και προσανατολίστηκε σύμφωνα με τον διττό στόχο να αντισταθμίσει τις ηγεμονικές φιλοδοξίες των ΗΠΑ και να διασφαλίσει την τοπική αυτονομία έναντι των ξένων δυνάμεων. Η επιδίωξη της αυτονομίας εκφράστηκε ρητά ως αυτοσκοπός μέσα από τον *Νέο Στρατηγικό Χάρτη της Μπολιβαριανής Επανάστασης* του 2004. Ο Νέος Χάρτης έκανε λόγο για "προσπάθειες ώστε να επιτευχθούν οι μέγιστες δυνατότητες της διαδικασίας λήψης αποφάσεων για την Βενεζουέλα στην διεθνή σκηνή, ως ικανή συνθήκη η οποία θα εξασφαλίσει την αποτελεσματικότερη υπεράσπιση της κυριαρχίας και των συμφερόντων της χώρας".⁷⁹ Το εξωστρεφές της εξωτερικής πολιτικής του Τσαβισμού εδραιώθηκε σε διεθνείς πρωτοβουλίες και εκφράστηκε μέσα από τρία συσχετισμένα επίπεδα:

- ✚ Την γεωπολιτική επανατοποθέτηση της Βενεζουέλας μέσω της ανάπτυξης διμερών συμμαχιών οι οποίες ήταν πρωτόγνωρες για το διπλωματικό

---

⁷⁹ (Marthoz 2014)

παρελθόν της χώρας. Η ανάπτυξη δεσμών με αντιδυτικές χώρες όπως η Ρωσία, η Κίνα και το Ιράν, διεκπεραιώθηκε με συμφωνίες που αποσκοπούσαν στην εξισορρόπηση της Αμερικανικής κυριαρχίας στο παγκόσμιο στερέωμα

- ✚ Την οικοδόμηση ενός δια-νοτιαμερικανού δικτύου με κύρια κατεύθυνση την συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων. Το πλέγμα συνεργασίας ενισχυόταν από την προσφορά πετρελαίου και την ιδεολογική σύζευξη ανάμεσα στα κράτη. Ο ρόλος της Βενεζουέλας σε αυτό το εγχείρημα ήταν κεντρικός
- ✚ Την άσκηση της "διπλωματίας των λαών", δηλαδή την αξιοποίηση των οργανισμών, των κοινωνικών κινημάτων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των ακαδημαϊκών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης που ήταν συμπαθούντες στο μπολιβαριανό εγχείρημα του Τσάβες, με στόχο την διεθνή προβολή της Μπολιβαριανής Επανάστασης. Η εκπομπή ήπιας ισχύος από αυτούς τους φορείς ανταποδόθηκε με την παροχή χρηματοοικονομικής, ιδεολογικής και λογιστικής υποστήριξης από το Καράκας.

Η αντανάκλαση και των τριών παραπάνω επιπέδων αποτυπώθηκε στην δημιουργία του διακυβερνητικού οργανισμού ALBA το 2004. Πρόκειται για έναν φορέα ο οποίος αποτελείται από ιδεολογικά ταυτισμένους κρατικούς δρώντες της περιφέρειας, ο οποίος χάρη στην δημιουργία του Συμβουλίου των Κοινωνικών Κινημάτων που ήλεγχε όλους τους οργανισμούς και τα κινήματα της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής, αναδείχθηκε στο κυριότερο όργανο προώθησης της πολιτικής του Τσάβες σε διεθνές επίπεδο. Ο ALBA επωμίσθηκε τον ρόλο του παράγοντα αντιστάθμισης έναντι της Περιοχής Ελεύθερων Συναλλαγών της Αμερικής (FTAA) που είχε θεσπιστεί από τις ΗΠΑ. Αν και το όραμα του Τσάβες σχετικά με τον οργανισμό ALBA ήταν η μετουσίωση του σε πυρήνα της λατινοαμερικανικής ολοκλήρωσης η επιτυχία του παρ' όλα αυτά ήταν άκρως περιορισμένη. Η πετρελαϊκή υποστήριξη από την Βενεζουέλα δεν ήταν αρκετή για να πείσει τα κράτη της Νότιας Αμερικής, για αυτό και η συμμετοχή στον ALBA υπήρξε αρκετά περιορισμένη. Τα μοναδικά κράτη της ηπείρου που συμμετείχαν στον περιφερειακό οργανισμό εκτός από την Βενεζουέλα, ήταν τα ιδεολογικά ταυτισμένα του Εκουαδόρ και της Βολιβίας. Πάνω στο ίδιο διττό σκεπτικό της ευρύτερης υποσυστημικής ολοκλήρωσης και της αμερικανικής ανάσχεσης στην περιοχή, αναπτύχθηκε το πρόγραμμα πετρελαϊκής συνεργασίας από την PetroCaribe καθώς και η πρόταση για την δημιουργία της Τράπεζας του Νότου, ως χρηματοοικονομικού-τραπεζικού παράγοντα ανάσχεσης για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η συγκεκριμένη Τράπεζα θα χορηγούσε δάνεια προς την εκπλήρωση "κοινωνικών σκοπών".

Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξωτερικής πολιτικής του Τσάβες ήταν η διαμόρφωση της τελευταίας σύμφωνα με τα γεωπολιτικά και ιδεολογικά του πιστεύω. Ο κυριότερος ίσως άξονας για την εξωτερική πολιτική Τσάβες ήταν η αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. Ο ηγέτης της Μπολιβαριανής Επανάστασης χαρακτήριζε την Αμερική ως ιμπεριαλιστικό και ηγεμονικό δρώντα ο οποίος αντιπροσώπευε την κυριότερη απειλή για τον κόσμο, την περιφέρεια και την ίδια την Βενεζουέλα. Η αντίληψη που διατηρούσε για την αμερικανική απειλή αποτέλεσε την κυριότερη αιτία για την

εμμονή που επέδειξε σχετικά με την ενοποίηση των συμπλεγμάτων Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής ως γεωπολιτικό ανάχωμα που θα απομόνωνε τις ΗΠΑ. Επιπροσθέτως, στο ίδιο πλαίσιο αντιαμερικανικής και αντιφιλελεύθερης μετάβασης, ο Τσάβες πίεσε για την πολιτική, στρατιωτική και οικονομική απεμπλοκή από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η πολύπλευρη ανεξάρτηση από τις ΗΠΑ, οδήγησε την Βενεζουέλα σε κράτη με τα οποία ποτέ δεν είχε αναπτύξει αντίστοιχους δεσμούς. Από εκείνο το σημείο και έπειτα άνοιξε ο δρόμος για την σύναψη πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών σχέσεων με το Ιράν, την Ρωσία, την Κίνα και την Κούβα. Με τα πρώτα δύο κράτη υπογράφηκαν συμβάσεις στρατιωτικής συνεργασίας και συμφωνίες πώλησης όπλων⁸⁰ ενώ με την αναδυόμενη τότε Κίνα, αναπτύχθηκαν δεσμοί κυρίως εμπορικού και οικονομικού ενδιαφέροντος. Η περίπτωση της Κούβας όπως και η εχθρική μεταστροφή κατά των ΗΠΑ, αποτέλεσε σημείο καμπής στην εξωτερική πολιτική του Τσάβες σε σχέση με τις προγενέστερες του. Η επαναπροσέγγιση Βενεζουέλας-Κούβας σημειώθηκε το 2002 και από εκείνο το σημείο και μετά, αποτέλεσε τον στενότερο πολιτικοοικονομικό σύμμαχο της αναθεωρητικής ατζέντας του Τσάβες. Είναι ενδεικτικό ότι στο πλαίσιο της συμμετοχής της Κούβας στον ALBA⁸¹ για την περίοδο 2002-2013, καθημερινά λάμβανε 98.000 - 130.000 βαρέλια πετρελαίου από τα οποία ένα ποσοστό μεταπουλιόταν στις διεθνείς αγορές. Η Βενεζουέλα σε αντάλλαγμα έλαβε υπηρεσίες κουβανών εμπειρογνώμων στους τομείς της ιατρικής, της ασφάλειας, του αθλητισμού και μεταξύ άλλων σε θέματα στρατιωτικής οργάνωσης.⁸²

Άλλη μία σφραγίδα της τσαβικής αντίληψης πάνω στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής ήταν η αναπτυγμένη παρουσία των στρατιωτικών ιθυνόντων στην χάραξη και την εκπόνηση αυτής. Για αυτόν τον λόγο η θητεία του Τσάβες είναι γνωστή ως η μεταβατική περίοδος της "στρατιωτικοποιημένης εξωτερικής πολιτικής". Η έννοια αυτή βρισκόταν σε πλήρη ευθυγράμμιση με την εσωτερική εκδοχή της στρατιωτικής τοποθέτησης στον πυρήνα του πολιτικοκοινωνικού πλαισίου της χώρας. Οι ένοπλες δυνάμεις της Βενεζουέλας (FANB) εγκολλώθηκαν στην εξωτερική πολιτική της χώρας μέσω του δόγματος της "άμυνας και της ασφάλειας του Τσάβες" το οποίου η

---

⁸⁰ Οι σχέσεις Βενεζουέλας-Ιράν προϋπήρχαν σε ορισμένο βαθμό και πριν από την εμφάνιση του Τσάβες, Η μεταξύ τους σχέσεις είχαν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της κοινής τους παρουσίας στον OPEC και αρκετές φορές ήταν συντονισμένη βάσει κάποιων κοινών στοχεύσεων. Μερικές από αυτές ήταν να διατηρούν την παγκόσμια πετρελαϊκή τιμή σε υψηλά επίπεδα ώστε να προωθούν τα συμφέροντα τους στην διεθνή σκηνή καθώς και οι ενέργειες εξισορρόπησης της Σαουδικής Αραβίας μέσα στον OPEC. Η ανάδυση του Τσάβες έκανε τον δεσμό τους ακόμη στενότερο, γεγονός που επισφραγίστηκε από την αντίδραση εναντίωσης από πλευράς Βενεζουέλας (μοναδική παγκοσμίως) στις κυρώσεις που η Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας επέβαλλε στην Τεχεράνη το 2003 και το 2006. Το Ιράν μεταξύ άλλων ανέπτυξε πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς με τα κράτη-μέλη του ALBA στα πρώτα χρόνια του Τσαβισμού.

⁸¹ Η Κούβα αποτελεί μακράν τον κυριότερο δρώντα μεταξύ του συμπλέγματος της Καραϊβικής που συμμετέχει στον ALBA. Οι έτεροι συμμετέχοντες από την Καραϊβική είναι τα μικρά νησιωτικά κρατίδια της Αγίας Λουκίας, της Δομινίκα, της Γρενάδα, του Αγίου Χριστοφόρου και Νέβις, του Αγίου Βικεντίου και της Γρεναδίνες και της Αντίγκουα.

⁸² Η οικονομική αλληλεξάρτηση Βενεζουέλας-Κούβας είναι τόσο ισχυρή που εκτιμάται ότι μία οικονομική αστάθεια της πρώτης θα μπορούσε να προκαλέσει εκτεταμένο χρηματοοικονομικό σοκ στην Κούβα. Αυτό εκτιμάται πως μπορεί να ξεπεράσει ακόμη και το αντίστοιχο του 1991, όταν η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είχε προκαλέσει ύφεση ύψους 35% στην κουβανική οικονομία.

σύλληψη πραγματοποιήθηκε με το βλέμμα στραμμένο στην αμερικανική απειλή. Στη βάση αυτού του δόγματος, η Βενεζουέλα ανέπτυξε διασυνδέσεις και στρατιωτικές συνδιαλλαγές με κράτη της περιοχής προκειμένου να βρίσκεται προετοιμασμένη μπροστά στο ενδεχόμενο της μελλοντικής ασύμμετρης σύγκρουσης με τις ΗΠΑ. Στο πλαίσιο ανάπτυξης των συγκεκριμένων δεσμών, αναπάντεχα συμπεριλήφθηκαν και μη κρατικοί δρώντες όπως παραστρατιωτικές οργανώσεις των οποίων χαρακτηριστικότερη περίπτωση ήταν αυτή της FARC από την Κολομβία. Οι αποφάσεις που παρακίνησαν την στρατιωτικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής και την σύμπλευση των ενόπλων δυνάμεων της Βενεζουέλας με την FARC και άλλες κολομβιανές παραστρατιωτικές οργανώσεις, λήφθηκαν συναρτήσει της γειτονικής Κολομβίας. Το σκεπτικό του Τσάβες ήταν ότι σε περίπτωση που οι παραδοσιακά τεταμένες σχέσεις των δύο γειτονικών κρατών έφταναν στο ανώτατο επίπεδο κρίσης ή σύγκρουσης, τότε θα χειραγωγούσε τις παραπάνω συνιστώσες του οργανωμένου εγκλήματος και θα τις εξαπέλυε σαν παράγοντες αποσταθεροποίησης μέσα στην Κολομβία. Η σημαντικότερη κρίση που σημειώθηκε ανάμεσα στην Βενεζουέλα και την Κολομβία επί Τσάβες ήταν εκείνη του 2008 όταν η κινητοποίηση των FANB στα σύνορα με την δεύτερη, για πολύ λίγο δεν κλιμακώθηκε σε στρατιωτική συμπλοκή. Ωστόσο η ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στους στρατιωτικούς αξιωματούχους και στα επιμέρους στοιχεία των παράνομων δικτύων για εκείνη την περίοδο, παρέμεινε "κληρονομιά" για την Βενεζουέλα και στην μετέπειτα πορεία της.

Η παρουσία του στρατού στις τάξεις των συμβουλίων εξωτερικής πολιτικής εξελίχθηκε τόσο δυναμικά που με την προσυπογραφή του Τσάβες, διαμόρφωσε την γεωπολιτική και στρατιωτική κατεύθυνση της χώρας σε διεθνές επίπεδο παρά τις όποιες αντίθετες υποδείξεις των (σταδιακά μειούμενων) τεχνοκρατών μέσα στο επιτελείο. Οι FANB λοιπόν εγκαινίασαν μία σειρά διμερών συμπράξεων αμυντικού προσανατολισμού με χώρες όπως η Νικαράγουα, η Βολιβία, η Κούβα, η Αργεντινή καθώς επίσης και με δρώντες εκτός περιφέρειας όπως ήταν το Ιράν, το οποίο προσέφερε στην Βενεζουέλα μη επανδρωμένα σκάφη και τεχνολογία παραγωγής πυρίτιδας. Επίσης, τα μέλη των FANB υπέγραψαν συμφωνίες με την Λευκορωσία, από όπου έλαβαν συμβουλές και τεχνογνωσία για την κατασκευή του εγχώριου αντιαεροπορικού συστήματος. Η Κίνα πρόσφερε εξοπλισμούς εδάφους-αέρα, καθώς και εξειδικευμένο προσωπικό για να διδάξει τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων της Βενεζουέλας. Τέλος, οι ανεπτυγμένες πολιτικές σχέσεις Ρωσίας και Βενεζουέλας μεταφράστηκαν αφενός σε ρώσικη στρατιωτική υποστήριξη και αφετέρου σε δανειοδότηση για την αναβάθμιση του οπλοστασίου των FANB. Οι θερμές σχέσεις Μόσχας και Καρακάς επιβεβαιώθηκαν από την υπογραφή επίσημων διακυβερνητικών συμφώνων.⁸³

Εν κατακλείδι, η εξωτερική πολιτική του Τσαβισμού παγιώθηκε σε δύο στρατηγικές επιδιώξεις. Η μία ήταν η στρατηγική της "ήπιας εξισορρόπησης" και η άλλη, εκείνη

---

⁸³ (Serbin and Pont 2017, 241)

της στρατηγικής της "σκληρής εξισορρόπησης". Η "ήπια εξισορρόπηση" ⁸⁴ θεμελιώθηκε γύρω από την ίδρυση περιφερειακών και διεθνών οργανισμών. Στόχος αυτών ήταν η προώθηση της ενδοπεριφερειακής πολιτικής συνεργασίας, η ανάδειξη του τοπικισμού, η προαγωγή του κρατικού ρόλου και η ανάδειξη μίας σοσιαλιστικής ατζέντας η οποία θα ήταν ελκυστική για όλα τα κράτη του συμπλέγματος Νότιας-Κεντρικής Αμερικής και Καραϊβικής. Η "ήπια εξισορρόπηση" επιδίωκε την αναβάθμιση της περιφερειακής αυτονομίας απέναντι στην διαχρονική αμερικανική κυριαρχία στο δυτικό ημισφαίριο. Ο Τσάβες πρώτιστος επιθυμούσε να αυξήσει το κόστος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στην Λατινική Αμερική. Στο πλαίσιο αυτό η Βενεζουέλα, επισφράγισε την τροχιά σύγκρουσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες αφού αναίρεσε όλες τις επικυρωμένες διεθνείς συμφωνίες που είχαν κληρονομηθεί από τις προγενέστερες φιλοαμερικανικές κυβερνήσεις. Συγκεκριμένα, αποχώρησε από την ομάδα των τριών (G-3), από την Κοινότητα των Κρατών των Άνδεων (CAN), καθώς και από τα επιμέρους όργανα του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (OAS) στα οποία παραδοσιακά είχε έντονη συμμετοχή. Η Βενεζουέλα αποκήρυξε ολόκληρο το δια-αμερικανικό σύστημα και μαζί με αυτό τα "αμερικανικής διανοήσης" δόγματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η "σκληρή εξισορρόπηση" βασίστηκε στην πεποίθηση του Τσάβες ότι αργά η γρήγορα θα συγκρουόταν με τις ΗΠΑ. Ο "ασύμμετρος πόλεμος που θα προέκυπτε από την επικείμενη εισβολή των ΗΠΑ" καθώς και οι διαχρονικά τεταμένες σχέσεις με την Κολομβία, ώθησαν τον Τσάβες στην πολιτικοοικονομική ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων. Αυτή η ενίσχυση πραγματοποιήθηκε τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό επίπεδο. Η ενδοκρατική ενίσχυση του στρατού ήταν τόσο ορμητική που τελικά τον μετουσίωσε σε στυλοβάτη του καθεστώτος. Έτσι τελικά, αναδείχθηκε στον δεύτερο σημαντικότερο πολιτικό δρώντα μετά την εκτελεστική εξουσία. Η πολιτική αναβάθμιση των FANB ξεχείλιζε τα εσωτερικά στεγανά και αναπάντεχα πέρασε στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Οι ένοπλες δυνάμεις ανέλαβαν πρωτόγνωρες αρμοδιότητες όπως ήταν η υπογραφή διεθνών συμφωνιών και η διαχείριση πολιτικών-διπλωματικών κρίσεων. Η στρατηγική της σκληρής εξισορρόπησης αντικατόπτριζε σε μεγάλο βαθμό το αναπτυσσόμενο πραιτοριανό ψυχογράφημα της Βενεζουέλας.⁸⁵

Συμπέρασμα Κεφαλαίου: Ο Ούγκο Τσάβες θεμελιώσε ένα άκρως συγκεντρωτικό και προσωποκεντρικό καθεστώς πάνω στα συντρίμια της Συνεργατικής Δημοκρατίας. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ενδημικής διαφθοράς, της κομματοκρατίας και η πολιτική αμέλεια που επέδειξαν οι διακυβερνήσεις του Punto Fijo, νομιμοποίησαν την λαϊκή απαίτηση για ολική αλλαγή και αναθεώρηση. Ο Τσάβες αξιοποίησε την επαναστατική ρητορική του και σε συνδυασμό με την

---

⁸⁴ Ως "ήπια εξισορρόπηση" (soft balancing) εννοείται η πολιτική της εξισορρόπησης με τη χρήση αποκλειστικά μη στρατιωτικών μέσων, όπως είναι αξιοποίηση των διεθνών θεσμών, της διπλωματίας και των οικονομικών μέσων, ούτως ώστε να καθυστερήσει, να υπονομεύσει και να ματαιώσει τις πολιτικές του αντιπάλου. Όπως καθίσταται φανερό, η ήπια εξισορρόπηση υιοθετείται συνήθως από τους περισσότερο αδύναμους δρώντες (Γκόφας και Τζιφάκης 2017, 61-62)

⁸⁵ (Serbin and Pont 2017, 238)

πετρελαϊκή ισχύ της Βενεζουέλας, εκπλήρωσε αυτήν την εντολή μέσω της Μπολιβαριανής Επανάστασης. Η τελευταία αποτέλεσε ουσιαστικά ένα υβριδικό κίνημα με αυταρχικό, συγκεντρωτικό και στρατιωτικοποιημένο προσανατολισμό το οποίο αντλούσε την λαϊκή συναίνεση από την υπόσχεση της πάταξης των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων. Μπορεί τα διαρκή έσοδα από το πετρέλαιο να πρόσφεραν στιγμές πρόσκαιρης ευδαιμονίας, ωστόσο το καθεστώς του Τσάβες ευδιάκριτα δεν ήταν θεμελιωμένο στις αρχές της βιώσιμης ειρήνης. Τόσο πριν, όσο και κατά τις ημέρες διακυβέρνησης του ηγέτη της Μπολιβαριανής Επανάστασης, τα στοιχεία των ενδοκρατικών συγκρούσεων ήταν ευλογοφανή. Η μεροληψία, η οικονομική δυσχέρεια, η άδικη κατανομή του εθνικού πλούτου και τα αυταρχικά στοιχεία του πολιτικού συστήματος που έκανε χρήση βίας τις στιγμές εκείνες που ένιωθε την νομιμοποίηση του να απειλείται, σκιαγραφούσαν τις συνθήκες αρνητικής ειρήνης που επικρατούσαν στην Βενεζουέλα. Σε αυτό το σημείο έχουν μπει οι βάσεις για την παγίωση της δομικής βίας, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν και εξάρσεις άμεσης βίας. Ωστόσο, η ενδοκρατική σύγκρουση δεν θα φτάσει στο αποκορύφωμά της επί Ούγκο Τσάβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ ΜΑΔΟΥΡΟ (2013 -)

3.1 Ποιος είναι ο σημερινός πρόεδρος της Βενεζουέλας

Ο Νικόλας Μαδούρο, γόνος οικογένειας μεσαίας τάξης, ξεκίνησε την σταδιοδρομία του σαν οδηγός λεωφορείου στο Καρακάς και αργότερα συνέχισε ως αρχηγός συνδικάτου. Εκδήλωσε από νωρίς το ενδιαφέρον του για την αριστερή ιδεολογία και για αυτόν τον λόγο μετέβη για σπουδές στην Κούβα. Ως στιγμή καθοριστικής σημασίας για την πορεία του υπήρξε η συνάντηση που είχε με τον Ούγκο Τσάβες στην φυλακή Σαν Φρανσίσκο Δε Γιάρε τον Δεκέμβριο του 1993, λίγο μετά από το αποτυχημένο πραξικόπημα του 1992 στο οποίο ηγήθηκε ο τελευταίος. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα ο Μαδούρο εντάχθηκε στους κόλπους του Σοσιαλιστικού Κόμματος συμμετέχοντας ενεργά στην προεκλογική εκστρατεία των προεδρικών εκλογών του 1998. Το 1999 ήταν μέλος της Εθνικής Συντακτικής Συνέλευσης όταν και πραγματοποιήθηκε η αναθεώρηση του συντάγματος. Έναν χρόνο αργότερα εκλέχθηκε ως μέλος της Εθνοσυνέλευσης, επανεκλέχθηκε το 2005 και διετέλεσε πρόεδρος της έως και το 2006. Στις 7 Αυγούστου 2006, ανέλαβε τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών εν μέσω διπλωματικής κρίσης ανάμεσα σε Βενεζουέλα και Ισραήλ όταν το τελευταίο απέσυρε τον πρεσβευτή του από το Καρακάς. Κατά την διάρκεια της επταετούς θητείας του ως ΥΠΕΞ ανέπτυξε στενές σχέσεις με τους πρώην ηγέτες της Λιβύης και του Ιράν, Μουαμάρ Καντάφι και Μαχμούτ Αχμαντινετζάντ αντίστοιχα. Το χρίσμα του Μαδούρο ως πολιτικός διάδοχος του Ούγκο Τσάβες ήρθε στις 8 Δεκεμβρίου 2012, λίγες μέρες πριν το τελευταίο ταξίδι του Τσάβες στην Κούβα για να υποβληθεί σε εγχείρηση. Τότε ήταν που ο Τσάβες αναφέρθηκε πρώτη φορά δημόσια για την κατάσταση της υγείας του, θίγοντας το ενδεχόμενο να μην μπορεί να είναι πια ο επικεφαλής του PSUV και της κυβέρνησης, ενώ δεν διέψευσε την πιθανότητα για ανάγκη διεξαγωγής προώρων εκλογών.⁸⁶ Η επιλογή Μαδούρο αποτέλεσε έκπληξη διότι μέχρι εκείνο το σημείο δεν ήταν καν ο δεύτερος στην ιεραρχία του κόμματος. Το νούμερο 2 ήταν ο στενότερος συνεργάτης του Τσάβες και τότε πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης Διοσδάδο Καβέγιο, ο οποίος διατηρούσε πολύ μεγάλη επιρροή στις τάξεις του στρατού. Στον αντίποδα, την επιλογή Μαδούρο πρόκρινε ο ίδιος ο Φιντέλ Κάστρο και το καθεστώς της Αβάνας. Ο Μαδούρο ως αντιπρόεδρος του Σοσιαλιστικού Κόμματος ανακοίνωσε τον θάνατο του Ούγκο Τσάβες στις 5 Μαρτίου 2013 από καρκίνο, έναν μήνα πριν τις πρόωρες προεδρικές εκλογές.⁸⁷

---

⁸⁶ Το βίντεο με την τελευταία ομιλία του Ούγκο Τσάβες <https://www.youtube.com/watch?v=JzQCQm77GK4> . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο άκουσμα της επιλογής του Νικόλας Μαδούρο ως διαδόχου της κομματικής ηγεσίας, ο ίδιος φαίνεται να ξαφνιάζεται

⁸⁷ (Britannica)

3.2 Οι προεδρικές εκλογές του 2013

Στις 9 Μαρτίου 2013 και αμέσως μετά την κηδεία του Ούγκο Τσάβες, ο Νικόλας Μαδούρο ορκίστηκε προσωρινός πρόεδρος της Βενεζουέλας. Έπειτα ανακοίνωσε ότι θα ήταν υποψήφιος για τις επερχόμενες προεδρικές εκλογές, οι οποίες σύμφωνα με το σύνταγμα έπρεπε να διεξαχθούν μέσα σε 30 ημέρες από τον επίσημο διορισμό του προσωρινού προέδρου. Τελικά ορίστηκαν για τις 14 Απριλίου 2013 λόγω υλικοτεχνικών προβλημάτων. Είναι ενδεικτικό πως κατά την σύντομη προεκλογική εκστρατεία, η πλευρά Μαδούρο χρησιμοποίησε αποκλειστικά και μόνο την εικόνα του Τσάβες προκειμένου να πείσει τους ψηφοφόρους και παράλληλα αξιοποίησε τον παγιωμένα πανίσχυρο κρατικό-κομματικό μηχανισμό καθώς και την επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η θέση του Σοσιαλιστικού Κόμματος ήταν ότι η ψήφος στον Μαδούρο ισοδυναμεί με ψήφο στον Τσάβες και έτσι ο πρώτος αυτοανακηρύχθηκε ως ο "πολιτικός γιος" του δεύτερου. Εν τέλει, το βράδυ της 14ης Απριλίου βρήκε νικήτρια την παράταξη του Μαδούρο με ποσοστό 50,76%, έναντι της Δημοκρατικής Ενότητας του Ενρίκε Καπρίλες που έλαβε 49,07%. Αυτή η μικρή διαφορά των 235.000 ψήφων δεν αντικατόπτριζε τις προεκλογικές εκτιμήσεις που προέβλεπαν νίκη του Μαδούρο με τουλάχιστον 14%. Οι αναλυτές απέδωσαν την εκλογική απόκλιση στην έλλειψη πολιτικών ικανοτήτων από πλευράς Μαδούρο σε σχέση με τους προκατόχους του. Ωστόσο, η παράταξη της αντιπολίτευσης αρνήθηκε να αναγνωρίσει την εκλογική έκβαση κάνοντας λόγο για νοθεία και χειραγώγηση της διαδικασίας, απαιτώντας την εκ νέου καταμέτρηση ψήφων από την εθνική εκλογική αρχή. Ακόμη και κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου η αντιπολίτευση κατηγορούσε ανοικτά την μεροληπτική στάση των κυβερνητικά ελεγχόμενων ΜΜΕ υπέρ της παράταξης του Μαδούρο. Η ασύμμετρα μεγαλύτερη διάθεση τηλεοπτικού χρόνου για το PSUV σε σχέση με τις υπόλοιπες παρατάξεις καθώς και η εντεταμένη χρήση κρατικών πόρων στους οποίους η σοσιαλιστική παράταξη είχε απεριόριστη πρόσβαση προκειμένου να ενισχύσει την προεκλογική της εκστρατεία, αποτέλεσαν τις κυριότερες μορφές των άλλων πολιτικών συνδυασμών. Οι αντιδράσεις πριν και μετά την εκλογική έκβαση υπογράμμιζαν την μεγάλη πόλωση που ήδη υπήρχε μέσα στην χώρα.⁸⁸

3.3 Το καθεστώς Μαδούρο

Το καθεστώς Μαδούρο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κληρονομιά των προγενέστερών του, δηλαδή της συνεργατικής δημοκρατίας του Punto Fijo και του Ούγκο Τσάβες. Δεν πρόκειται δηλαδή για ένα αυθύπαρκτο είδος διακυβέρνησης αλλά για μία σύζευξη πολιτικών χαρακτηριστικών από τα προηγούμενα καθεστάτα. Αυτό φαντάζει εύλογο εφόσον σκεφτούμε ότι ο Τσαβισμός παρά την επαναστατική οπτική του περί κοινωνικής ανακατασκευής, στην ουσία συνέχισε τις περισσότερες πρακτικές από την δημοκρατία του Punto Fijo και ότι ο Μαδούρο αποτελεί τον πολιτικό διάδοχο του Ούγκο Τσάβες.

---

⁸⁸ (The Guardian 2013)

Το χαρακτηριστικό της Βενεζουέλας ως petro-state, δηλαδή η πετρελαιοκεντρική δομή του κράτους και η ραντιέρινη οικονομία της λόγω της εξάρτησης της τελευταίας από τα κέρδη που αποφέρει η παραγωγή και εξαγωγή πετρελαίου, διαμόρφωσαν την πολιτική διαχείρισης και λήψης αποφάσεων από πλευράς Μαδούρο. Το καθεστώς του τελευταίου δεν σταμάτησε να χρησιμοποιεί την δυναμική επιμέρους παραμέτρων που βρήκε από τον προκάτοχο του όπως είναι ο έλεγχος των ΜΜΕ, η μανιχαιστική ρητορική (*"εμείς είμαστε η καλύτερη επιλογή για τον λαό ενώ οι άλλοι είναι προδότες, εχθροί του λαού και πόνια των ξένων"*) και η δημιουργία ενός στενού πολιτικού συστήματος στο οποίο κυριαρχούν οι άνθρωποι της εξουσίας και οι αντίπαλες πολιτικές φωνές βρίσκονται σε απομόνωση. Άλλο ένα παρελθοντικό κατάλοιπο που παρατηρείται στο καθεστώς του νυν προέδρου της Βενεζουέλας είναι η συνεργασία μεταξύ των εξουσιαστών. Το χαρακτηριστικό αυτό γνώρισμα που προϋπήρχε ήδη από την περίοδο της συνεργατικής δημοκρατίας, συνεχίστηκε για να ενισχύει την θέση της πολιτικής ελίτ και για να επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση στα πετρελαϊκά κέρδη. Ο Μαδούρο όμως δεν σύναψε συμμαχία με κάποια άλλη πολιτική παράταξη για να ενισχύσει την κυβερνητική του ασφάλεια. Αυτή τη φορά, στην θέση του πολιτικού εταίρου βρέθηκαν οι ένοπλες δυνάμεις, τα σώματα ασφαλείας και οι παραστρατιωτικοί δρώντες. Ο ανορθόδοξος αυτός συνασπισμός με επίκεντρο την εκτελεστική εξουσία, υλοποιήθηκε με το βλέμμα στραμμένο στις αντικυβερνητικές φωνές και βασίστηκε στο σκεπτικό ότι η έγκαιρη καταστολή των τελευταίων με την χρήση των κατασταλτικών μηχανισμών, θα δημιουργούσε ένα καθεστώς το οποίο ουσιαστικά θα ήταν απροσπέλαστο σε οποιονδήποτε επικριτή και αμφισβητία. Αυτό αποτυπώνεται στις κατασταλτικές πρακτικές που μέχρι και σήμερα εφαρμόζονται από τον κρατικό μηχανισμό. Τέτοιες είναι: οι νυχτερινοί έφοδοι στα σπίτια των πολιτικών της αντιπολίτευσης, οι κρατήσεις σε πολίτες που συμμετέχουν σε πορείες διαμαρτυρίας και οι αυθαίρετες συλλήψεις και ποινές φυλακίσεις άνευ δίκης στους αντίπαλους πολιτικούς ηγέτες.

3.3.1 Η κυβερνητική χειραγώγηση των ΜΜΕ

Από την στιγμή ο Νίκολας Μαδούρο ανήλθε στην εξουσία το 2013, φρόντισε να ασκήσει εντεταμένη πίεση στα μέσα ενημέρωσης καθώς δεν δίστασε να αυξήσει τον πολύπλευρο κυβερνητικό έλεγχο πάνω σε αυτά. Το σημερινό καθεστώς της Βενεζουέλας εργαλειοποιεί τις δικαστικές διώξεις και τις δημόσιες επιθέσεις για να εκφοβίζει και τελικά να ελέγχει τα αντικυβερνητικά κανάλια και τους δημοσιογράφους. Οι τελευταίοι έχουν καταγγείλει επιθέσεις τόσο από την αστυνομία όσο και από τον στρατό.

Μέχρι στιγμής έχουν κλείσει παραπάνω από 50 μέσα ενημέρωσης και πέραν αυτού έχει καθιερωθεί η πρακτική της απομάκρυνσης ξένων δικτύων από τους δέκτες της Βενεζουέλας όπως συνέβη με τα κολομβιανά κανάλια Caracol TV και RCN. Το σήμα τους κόπηκε από την κρατική υπηρεσία τηλεπικοινωνιών Conatel. Ο υφυπουργός για τη Διεθνή Επικοινωνία Γουίλιαμ Καστίγιο, απέδωσε το κύμα απομάκρυνσης των τηλεοπτικών δικτύων στην προσπάθεια της κυβέρνησης να προστατέψει τον λαό και

τις νόμιμες Αρχές από τις επιθέσεις του μιντιακού πολέμου που υφίσταται η Βενεζουέλα.⁸⁹

Η κυβερνητική κλιμάκωση στην άσκηση πίεσης και ελέγχου επί των ΜΜΕ καταγράφεται στις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις του 2014. Από τότε και έπειτα, έχουν καταγραφεί σοβαρές παραβιάσεις της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας του Τύπου και περιστατικά επιθέσεων σε δημοσιογράφους. Μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2014 καταγράφηκαν αθροιστικά, 325 τέτοιες περιπτώσεις. Ο αριθμός αυτός ήταν αυξημένος κατά 240% σε σχέση με το 2013. Σε αυτές τις περιπτώσεις διαπιστώθηκαν επιθέσεις, απειλές, προσβολές, λογοκρισία, φραστικές επιθέσεις, δικαστικές διώξεις και διοικητικές κυρώσεις. Μάλιστα τον Φεβρουάριο του ίδιου χρόνου, η κυβέρνηση μέσω της κρατικής υπηρεσίας τηλεπικοινωνιών, είχε μπλοκάρει το σύστημα ανάρτησης φωτογραφιών στο Twitter. Η πλειονότητα των διαδηλωτών αδυνατούσε να δημοσιεύσει τις φωτογραφίες από την αστυνομική βία στις διαδηλώσεις, με την κυβέρνηση να ισχυρίζεται ότι επρόκειτο για τυπικό τεχνικό πρόβλημα. Στις ίδιες αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, το καθεστώς Μαδούρο επιστράτευσε και την δικαιοσύνη για να ασκήσει πίεση στον ανεξάρτητο Τύπο και να ελέγξει την ενημέρωση. Ο ίδιος ο πρόεδρος είχε προαναγγείλει δημόσια πως θα έπαιρνε αυστηρά μέτρα για να δώσει ένα τέλος *"στον κιτρινισμό και στην προπαγάνδα που τροφοδοτεί τον θάνατο"*.⁹⁰

Σε ανάλογα επίπεδα κυμάνθηκε η λογοκρισία και η καταπίεση της ελευθεροτυπίας τα επόμενα χρόνια. Η κυβέρνηση συνέχισε την στρατηγική εξοστρακισμού της *"εγχώριας και διεθνούς προπαγάνδας"* χρησιμοποιώντας τις συλλήψεις, την αστυνομική βία και τον έλεγχο των μυστικών υπηρεσιών επί των δημοσιογράφων ως τα κυριότερα μέσα. Μέσα στους τέσσερις πρώτους μήνες του 2017 καταγράφηκαν περισσότερες από 200 επιθέσεις σε δημοσιογράφους, τέσσερις αυθαίρετες προφυλακίσεις δημοσιογράφων από τις υπηρεσίες ασφάλειας και μόνο για το ίδιο έτος έκλεισαν 40 ραδιοφωνικοί σταθμοί μετά από κυβερνητική απόφαση. Οι δημοσιογράφοι που επώνυμα κατήγγειλαν την διαφθορά στα κυβερνητικά προγράμματα διανομής φαγητού και τις πολιτικές κακοδιαχείρισης της PDVSA, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την χώρα και να συνεχίζουν την άσκηση του επαγγέλματος τους σε γειτονικά κράτη εξαιτίας των απειλών που δέχθηκαν.⁹¹

Πέραν των συμβατικών μέσων, η κυβέρνηση έχει επινοήσει και άλλες μεθόδους ως μοχλούς πίεσης στα ΜΜΕ και τους δημοσιογράφους. Ένας από αυτούς είναι ο *"Συνταγματικός Νόμος κατά του μίσους για την ειρηνική συνύπαρξη και την ανοχή"*, που ψηφίστηκε από την Συνταγματική Εθνοσυνέλευση στις 8 Νοεμβρίου 2017. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, είναι ποινικά κολάσιμα όλα εκείνα τα δημοσιεύματα, οι διαδικτυακές αναρτήσεις και οι δηλώσεις πολιτικών προσώπων οι οποίες σύμφωνα με την κυβέρνηση προωθούν τη βία, το μίσος και την διάκριση. Η ποινή φυλάκισης σε αυτές τις περιπτώσεις κυμαίνεται από τα 10 έως τα 20 έτη. Πρόκειται για ένα

⁸⁹ (Πιπίνης 2018, 239-240)

⁹⁰ (Πιπίνης 2018, 240-241)

⁹¹ (Allsop 2019)

κυβερνητικό τέχνασμα που κατέχει νομιμοποιημένο μανδύα και της επιτρέπει, είτε να αποτρέπει την έκφραση ελεύθερης γνώμης υπό τον φόβο της φυλάκισης, είτε να ταυτίζει τις αντικυβερνητικές δημόσιες τοποθετήσεις και δηλώσεις, με κινδύνους κατά της εθνικής ασφάλειας. Άλλος ένας σημαντικός μοχλός πίεσης επί των ΜΜΕ αποτελεί η μονοπωλιακή διάθεση σε δημοσιογραφικό χαρτί από μεριάς κυβέρνησης. Οι εφημερίδες που δεν είναι φιλικά προσκείμενες στην κυβέρνηση αντιμετωπίζουν προβλήματα διάθεσης χαρτιού και κατά συνέπεια αδυνατούν να συνεχίσουν τον κύκλο εργασιών τους. Το πιο χαρακτηριστικό θύμα αυτής της έμμεσης μεθόδου που περιορίζει την ελευθερία του Τύπου είναι ο τερματισμός της κυκλοφορίας της *El Nacional*, της τελευταίας αντικυβερνητικής εφημερίδας που κυκλοφορούσε σε όλη την χώρα.

Οι τακτικές εκφοβισμού προς τους δημοσιογράφους, η επιβολή λογοκρισίας με ποικίλους τρόπους, η ανύπαρκτη ελευθερία του Τύπου, η δημιουργία ενός στρατού κρατικών τηλεοπτικών σταθμών (13 στο σύνολο τους) και ο αυθαίρετος τερματισμός εκπομπής των ξένων μέσων ενημέρωσης με πρόφαση τις ενέργειες αποσιώπησης της προπαγάνδας κατά του Νίκολας Μαδούρο, έχουν οδηγήσει την Βενεζουέλα στην 143η θέση της παγκόσμιας κατάταξης της ελευθερίας του Τύπου. Αυτό σημαίνει ότι βρίσκεται στην τρίτη χειρότερη θέση του δυτικού ημισφαιρίου πίσω μόνο από το Μεξικό και την Κούβα (147η και 172η θέση αντίστοιχα).⁹²

3.3.2 Η συνέχιση του στρατιωτικοποιημένου καθεστώτος

Ο Τσάβες ήταν ο διανοητής της πολιτικο-στρατιωτικής συμμαχίας σύμφωνα με το πρότυπο της Κουβανικής Εθνοφρουράς. Σύμφωνα με αυτήν, οι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφάλειας φρουρούν την επανάσταση από οποιαδήποτε εσωτερική και εξωτερική απειλή, με αντάλλαγμα πολιτικές και διοικητικές θέσεις στην καρδιά του κρατικού μηχανισμού. Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 1999 προέκυψαν τα άρθρα 328 και 236 κατά τα οποία *"οι ένοπλες δυνάμεις είναι υπεύθυνες για την τήρηση της τάξης καθώς και για τον σχηματισμό των εθνικών πλάνων ανάπτυξης"* και ο *"διορισμός ή ο προβιβασμός συνταγματαρχών και στρατηγών θα γίνονται απευθείας από τον πρόεδρο"* αντίστοιχα. Η στρατιωτική αναρρίχηση κατόπιν προεδρικής επιλογής, ουσιαστικά αποτελούσε έναν έμμεσο τρόπο ο οποίος ξεχώριζε τους πιστούς στρατιωτικούς από τους αντιφρονούντες. Οι πρώτοι θα προβιβάζονταν σε ηγετικά στελέχη του στρατού και οι δεύτεροι θα παρέμεναν στα χαμηλά επίπεδα της στρατιωτικής ιεραρχίας υπό καθεστώσ *"επιτήρησης"*.

Ο Μαδούρο εμπνεόμενος από τον προκάτοχό του, είχε έγκαιρα αντιληφθεί ότι η στρατιωτική ανοχή αποτελεί το κλειδί για την βιωσιμότητα του καθεστώτος. Για αυτό λοιπόν, είτε με θεμιτά είτε με αθέμιτα μέσα εξακολουθεί να προσφέρει στον στρατό (ακόμη και στους πιο χαμηλόβαθμους) ευρεία πρόσβαση σε πόρους. Η παροχή πόρων στους στρατιωτικούς ηγέτες εξαγοράζει την ανοχή τους και τελικά η συγκεκριμένη

---

⁹² (Reporters Without Borders 2018)

συναίνεση από τους τελευταίους, καταφέρνει και συντηρεί ευλαβικά το στρατιωτικοποιημένο καθεστώς που παρέλαβε από τον Τσάβες. Βάσει αυτών δεν αποτελεί σύμπτωση το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μερίδιο από τις κρατικές δαπάνες συνεχίζει να αφορά τον στρατιωτικό και τον αμυντικό τομέα.

Ο Μαδούρο εξαγοράζει την ανοχή του στρατού μέσω χρηματοδότησης. Η χρηματοδότηση αυτή, προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό αλλά και εκτός αυτού. Η εκτός κρατικού προϋπολογισμού χρηματοδότηση προέρχεται από το ειδικό κρατικό ταμείο FONDEN, το οποίο συγκεντρώνει πόρους από την Κεντρική Τράπεζα, την PDVSA και από τα κέρδη εξόρυξης μετάλλων. Αυτοί διανέμονται τελικά στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφάλειας. Το FONDEN ιδρύθηκε το 2005 με υποτιθέμενο σκοπό να ευνοήσει την βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Όμως, χάρις στην επίκληση του άρθρου 328 (ο στρατός έχει λόγο στην χάραξη της εθνικής στρατηγικής ανάπτυξης) κρίθηκε ότι οι ένοπλες δυνάμεις δικαιούνται την πρόσβαση στους πόρους. Κατά την δεκαετία 2005-2015, υπολογίζεται ότι το FONDEN διέθεσε στον στρατό περίπου 6,9 δισεκατομμύρια δολάρια και μάλιστα σε αρκετές χρονιές, οι ένοπλες δυνάμεις έφθαναν να απορροφούν μέχρι και το 45% των πόρων του ταμείου. Την ίδια ώρα άλλοι τομείς όπως η εκπαίδευση και το σύστημα υγείας, λάμβαναν αθροιστικά μόλις 2,6 δισ. δολάρια. Οι αριθμοί επιβεβαιώνουν την ζωτική σημασία του στρατού στην καρδιά του καθεστώτος.⁹³

Τα μειούμενα έσοδα από την στάσιμη πετρελαϊκή δραστηριότητα των τελευταίων χρόνων σε διεθνές επίπεδο και άρα οι περιορισμένες διαθέσιμες επιλογές για την χρηματοδότηση των κατασταλτικών οργάνων ως αμοιβή για την φρούρηση του καθεστώτος, αναπληρώνονται από την εμπλοκή των τελευταίων σε παράνομες δραστηριότητες υπό τις ευλογίες της κυβέρνησης. Οι αξιωματούχοι του στρατού εκμεταλλεύονται την έλλειψη τροφίμων στα ράφια των καταστημάτων και τα πουλάνε στην μαύρη αγορά. Η τιμή πώλησης βρίσκεται σε πολλαπλάσια τιμή από αυτήν που έχει θεσπίσει το κράτος. Τα παράνομα προνόμια στους στρατιωτικούς τα οποία συμβάλλουν στην στήριξη του Μαδούρο, σχετίζονται μεταξύ άλλων και με την διακίνηση ναρκωτικών. Επίσης, έχουν καταγραφεί περιστατικά στα οποία η Εθνική Φρουρά (National Guard) αποσπά χρήματα ή εκβιάζει τους ανθρώπους που προσεγγίζουν τα σύνορα με την Κολομβία ώστε να εγκαταλείψουν την χώρα. Τέλος ο Μαδούρο έχει "νομιμοποιήσει" και την παράνομη εξόρυξη χρυσού από τους στρατιωτικούς αξιωματούχους. Πρόκειται για ένα αχανές "εξορυκτικό τόξο" έκτασης 110 χιλιάδων τετραγωνικών μέτρων στην νότια Βενεζουέλα το οποίο υποτίθεται προοριζόταν για συμβόλαια με εξορυκτικές εταιρίες χρυσού. Αντί αυτού και με την ανοχή της κυβέρνησης, λεηλατείται από μέλη του στρατού και παραστρατιωτικές οργανώσεις.⁹⁴

Ο δεσμός της κυβέρνησης με τον στρατό και τούμπαλιν επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι τουλάχιστον 60 από τις 576 κρατικοποιημένες εταιρίες της

---

⁹³ (Tian και da Silva 2019)

⁹⁴ (Larratt-Smith 2019)

Βενεζουέλας διοικούνται από κάποιον στρατιωτικό. Επίσης οι 9 από τις 32 υπουργικές θέσεις βρίσκονται στα χέρια υψηλόβαθμου των ενόπλων δυνάμεων. Πρώτα ο Τσάβες και έπειτα ο Μαδούρο, κατάφεραν να ευθυγραμμίσουν τα κυβερνητικά συμφέροντα με αυτά του στρατού. Όταν αμφισβητείται η νομιμοποίηση της κυβέρνησης τότε αμφισβητούνται τα συμφέροντα του ανώτατων στρατιωτικών, δηλαδή τα πολιτικά και διοικητικά αξιώματα που κατέχουν καθώς και η ανεξάντλητη πρόσβαση στον άκοπο πλουτισμό με παράνομους τρόπους. Τα μέλη των ΕΔ επομένως, έχουν ως πρώτιστο κίνητρο να διαφυλάξουν το επωφελές για αυτούς status quo και σαν έσχατο κίνητρο την υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας, την τήρηση της τάξης ή οποιασδήποτε αλλαγής που πιθανώς θα έθετε σε επισφάλεια τα προνόμια τους. Τα συγκεκριμένα κίνητρα αποτελούν τον λόγο για τον οποίο ο δεσμός αυτού του πολιτικοστρατιωτικού συνασπισμού είναι τόσο συμπαγής.

3.3.3 Συγκεντροποίηση των εξουσιών

Στις βουλευτικές εκλογές της 7ης Δεκεμβρίου 2015, ο Νικόλας Μαδούρο και οι θιασώτες του Τσαβισμού οδηγήθηκαν σε μια ιστορική και πρωτόγνωρη εκλογική συντριβή. Η ενωμένη αντιπολίτευση με την ονομασία *Ενωμένη Δημοκρατική Τράπεζα* (MUD) υπό την ηγεσία του Ενρίκε Καπρίλες κέρδισε 112 έδρες, ενώ το *Ενωμένο Σοσιαλιστικό Κόμμα* (PSUV) του Μαδούρο μόλις 51. Το αποτέλεσμα αυτό δεν προδίκαιζε μόνο τον απόλυτο έλεγχο της Εθνοσυνέλευσης από την αντιπολίτευση, αλλά θα της επέτρεπε να προχωρήσει σε δραστικές διαφοροποιήσεις, όπως ήταν η έγκριση αμνηστίας για τους βουλευτές της οι οποίοι συλλαμβάνονταν με αυθαίρετο τρόπο από την κυβέρνηση. Επίσης, θα διέθετε την απαραίτητη ισχύ για να προχωρήσει στην διαδικασία δημοψηφίσματος σχετικά με την καθαίρεση του Νικόλας Μαδούρο και την προκήρυξη προώρων εκλογών. Αν και η πλευρά του τελευταίου αναγνώρισε αρχικά τον εκλογικό θρίαμβο της αντιπολίτευσης, ωστόσο, χρησιμοποίησε τους φιλοκυβερνητικούς δικαστικούς μηχανισμούς με τέτοιον τρόπο που δεν επέτρεψαν την απώλεια της Εθνοσυνέλευσης από την κυβερνητική σφαίρα ελέγχου. Το Ανώτατο Δικαστήριο μπλόκαρε κατά εξακολούθηση τις αποφάσεις, τους νόμους και τα ψηφίσματα που προερχόταν από την Εθνοσυνέλευση, ακόμη και αν είχαν να κάνουν με νόμους που στόχευαν την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων.

Στη συνέχεια, οι κυριότερες ενέργειες για αμφισβήτηση της νομοθετικής εξουσίας που από το 2015 βρισκόταν υπό τον έλεγχο της αντιπολίτευσης, σημειώθηκαν τον Ιανουάριο του 2016. Το Ανώτατο Δικαστήριο βρήκε παρατυπίες στην εκλογή τριών βουλευτών της αντιπολίτευσης στην περιφέρεια την Αμαζόνας. Η κυβέρνηση δεν τους αναγνώριζε διότι βρήκε μία κατάλληλη αφορμή ώστε να χαρακτηρίσει την λειτουργία της Εθνοσυνέλευσης παράνομη και παράτυπη. Η αντιπολίτευση αρνήθηκε πεισματικά το ενδεχόμενο της επανάληψης εκλογών στην συγκεκριμένη περιφέρεια ή και την επανεξέταση του τρόπου εκλογής των τριών αντιπροσώπων της. Το αποτέλεσμα αυτού του θεσμικού αδιεξόδου ήταν η κήρυξη της Εθνοσυνέλευσης σε "απείθεια" από το Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο συνέχισε ακάθεκτα την τακτική άρνησης επικύρωσης νόμων και ψηφισμάτων που προέρχονταν από αυτήν. Η

πολιτική ένταση κλιμακώθηκε ακόμη περισσότερο τον Οκτώβριο του 2016, όταν το Εθνικό Εκλογικό Συμβούλιο (CNE) ματαίωσε οριστικά και αμετάκλητα το ενδεχόμενο διεξαγωγής δημοψηφίσματος προεδρικής καθαίρεσης για το οποίο η αντιπολίτευση εργαζόταν συστηματικά.⁹⁵

Ωστόσο, η κορύφωση της πρόθεσης Μαδούρο να ελέγξει και τις τρεις εξουσίες έλαβε χώρα στις 29 Μαρτίου 2017. Το Ανώτατο Δικαστήριο ανακοίνωσε πως θα αναλάβει τις νομοθετικές αρμοδιότητες της Εθνοσυνέλευσης οι οποίες θα εκτελούνταν είτε απευθείας από το ΑΔ, είτε από κάποιο άλλο ορισμένο όργανο *"έτσι ώστε να διαφυλάξει το κράτος δικαίου ενόσω η Εθνοσυνέλευση λειτουργεί υπό συνθήκες απείθειας και ακυρότητας"*. Η διατάραξη της ισορροπίας των εξουσιών σε συνδυασμό με τα κυβερνητικά ψηφίσματα για άρση βουλευτικής ασυλίας στους αντιπροσώπους της αντιπολίτευσης, πυροδότησαν πλήθος εσωτερικών, εξωτερικών, ακόμη και εσωκομματικών⁹⁶ κατακραυγών. Υπό την πίεση χιλιάδων διαδηλωτών, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να ανακαλέσει τόσο την απόφαση της 29ης Μαρτίου όσο και τα συμβατά με αυτήν ψηφίσματα, την 1η Απριλίου 2017. Παρ' όλα αυτά, το καθεστώς *"απείθειας"* υπό το οποίο λειτουργούσε η Εθνοσυνέλευση δεν αναιρέθηκε. Πρέπει να σημειωθεί ότι το καθεστώς Μαδούρο είχε επιχειρήσει να καταλύσει την νομοθετική εξουσία της Εθνοσυνέλευσης και το 2016, ύστερα από προεδρικό διάταγμα το οποίο είχε δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Σύμφωνα με αυτό, προβλεπόταν η *"παροδική παύση της άσκησης των αρμοδιοτήτων που κατείχε η Εθνοσυνέλευση εν μέσω της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης και οικονομικού συναγερμού"*.

Η υπερκέρραση της Εθνοσυνέλευσης σημειώθηκε τελικά στις 30 Ιουλίου 2017 και μάλιστα υπό τον νόμιμο μανδύα της διεξαγωγής εκλογών μετά από σχετικό προεδρικό διάταγμα. Οι πολίτες της Βενεζουέλας καλούνταν να ψηφίσουν τα μέλη της νέας Συντακτικής Συνέλευσης, του κοινοβουλευτικού σώματος που θα κατείχε ευρύτερες αρμοδιότητες και μεταξύ άλλων θα εξέταζε το ενδεχόμενο της αναθεώρησης του Συντάγματος. Η διαμαρτυρόμενη αντιπολίτευση αρνήθηκε να συμμετάσχει στις εκλογές και αναπόδραστα λοιπόν, η σύνθεση της Συντακτικής Συνέλευσης ήταν κατά περίπου 100% από φιλοκυβερνητικούς εκπροσώπους. Ο σφετερισμός της νόμιμης Εθνοσυνέλευσης από την νεοεκλεγείσα Συντακτική Συνέλευση σημειώθηκε και επίσημα στις 4 Αυγούστου 2017 όταν ορκίστηκαν τα νέα μέλη της. Το νέο σώμα καταδικάστηκε και δεν αναγνωρίστηκε τόσο από σύσσωμη την αντιπολίτευση, όσο και από διεθνείς υπερεθνικούς οργανισμούς (ΕΕ, Mercosur, Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών) καθώς και από τουλάχιστον 40 κράτη. Ανάμεσά τους ήταν οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιαπωνία, η Αργεντινή κτλ, εκφράζοντας μάλιστα τις ανησυχίες τους πως η άλογη αυτή εκλογή είναι υπεύθυνη για την επιδείνωση της πολιτικής αστάθειας και παράλληλα θέτει εν

⁹⁵ (International Commission of Jurists 2017)

⁹⁶ Η κυριότερη εσωκομματική εναντίωση απέναντι στα συγκεκριμένα κυβερνητικά ψηφίσματα, σημειώθηκε από την πλευρά της Γενικής Εισαγγελέως του Ανώτατου Δικαστηρίου και πιστής "τσαβίστα" από την εποχή του Ούγκο Τσάβες, Λουίζα Ορτέγκα. Η άσκηση κριτικής της Ορτέγκα στην κεντρική κυβέρνηση, στοίχησε την αποπομπή της από το αξίωμα.

αμφιβόλω τον διαχωρισμό των εξουσιών καθώς διαρρηγνύει τις αρχές της δημοκρατίας.⁹⁷

3.4 Οι προεδρικές εκλογές του 2018, η δεύτερη θητεία του Μαδούρο και ο "μεταβατικός πρόεδρος" της χώρας

Στα τέλη του 2017 και περίπου ένα χρόνο πριν από τις επικείμενες προεδρικές εκλογές για τον Δεκέμβριο του 2018, οι ηγέτες της αντιπολίτευσης (MUD) προσπάθησαν να ανοίξουν κύκλο διαπραγματεύσεων με την κυβέρνηση. Το φλέγον ζήτημα που τέθηκε στις συνομιλίες ήταν οι συνθήκες διαφάνειας που θα έπρεπε να τηρηθούν στις επερχόμενες εκλογές. Τα αιτήματα της αντιπολίτευσης αφορούσαν την λήψη εγγυήσεων σχετικά με την ανασύσταση του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου (CNE) και την παρουσία διεθνών παρατηρητών ως δικλείδες εγγύησης για την διεξαγωγή ελεύθερης και δίκαιης εκλογικής αναμέτρησης. Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 2018 η Συντακτική Συνέλευση απέρριψε τα αιτήματα, τερμάτισε τις διαπραγματεύσεις με την αντιπολίτευση και τελικώς κήρυξε την διεξαγωγή εκλογών στις 20 Μαΐου 2018 αντί για τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, παραβιάζοντας την συνταγματική προϋπόθεση της τουλάχιστον 6μηνης απόστασης ανάμεσα στην ημέρα ανακοίνωσης της ημερομηνίας εκλογών και της ημερομηνίας διεξαγωγής τους. Αναμενόμενα λοιπόν η κατακερματισμένη αντιπολίτευση αποφάσισε να μποϊκοτάρει τις εκλογές, αφενός λόγω της κλιμάκωσης των προφυλακίσεων σε βάρος των ηγετικών και επιφανών στελεχών της και αφετέρου για τον λόγο ότι η διαδικασία εξασφάλισης εχεγγύων για διεξαγωγή δίκαιων εκλογών κατέρρευσε. Το μοναδικό στέλεχος που αποφάσισε να σπάσει το μποϊκοτάζ από τον συνασπισμό της αντιπολίτευσης ήταν ο Χένρι Φάλκον, ένας πρώην διοικητής μιας μεγάλης περιφέρειας της Βενεζουέλας.

Το PSUV του Νικόλας Μαδούρο δεν δυσκολεύτηκε τελικά να επανεκλεγεί. Η εκμετάλλευση του κρατικού μηχανισμού και ο έλεγχος επί του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου, των δικαστηρίων, της Συνταγματικής Συνέλευσης σε συνδυασμό με την αξιοποίηση της προπαγάνδας από τα φιλοκυβερνητικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, αποδυνάμωσαν την προεκλογική καμπάνια του Φάλκον ο οποίος ούτως ή άλλως δεν διέθετε τα χαρακτηριστικά του πολιτικού κύρους και της εκτεταμένης λαϊκής υποστήριξης που θα απειλούσαν τον Μαδούρο. Στην αναμέτρηση δεν υπήρξαν διεθνώς διαπιστευμένοι εκλογικοί παρατηρητές και η κυβέρνηση επιστράτευσε εργάτες, αναθέτοντας τους την αρμοδιότητα διανομής φαγητού μόνο για εκείνους που θα επιδείκνυαν την κάρτα μέλους του PSUV έξω από τα εκλογικά τμήματα. Οι διαμορφωμένες συνθήκες προμήνυαν την τελικά άνετη εκλογική επικράτηση της παράταξης Μαδούρο (67,7%) έναντι του ισχνού 21% που έλαβε ο βασικότερος αντίπαλός του. Παρ' όλα αυτά, σημειώθηκε ιστορικό χαμηλό στην προσέλευση ψηφοφόρων στις κάλπες με το 46,1% της αποχής να αποδίδεται στο εκλογικό μποϊκοτάζ από το ευρύτερο αντιπολιτευτικό τόξο. Η αντιπολίτευση μέσω του εκλογικού μποϊκοτάζ σκόπευε να αποτρέψει την νομιμοποίηση της επανεκλογής

---

⁹⁷ (International Commission of Jurists 2017)

Μαδούρο, ωστόσο τόσο η ίδια η πράξη, όσο και το αποτέλεσμα της τελικά παρουσίασαν αμυδρή επίδραση.⁹⁸

Μέχρι την επίσημη έναρξη της δεύτερης προεδρικής θητείας, ο Μαδούρο διέθετε τον απαραίτητο χρόνο για να προχωρήσει σε εσωτερική ανασύνταξη αφού η παράλληλη εσωστρέφεια της αντιπολίτευσης του το επέτρεπε. Έλαβε αντίμετρα για πιθανές απόπειρες πραξικοπήματος και προχώρησε σε καθαιρέσεις αντιφρονούντων στους ενδοστρατιωτικούς κόλπους. Συνέλαβε και φυλάκισε στρατιωτικούς που εμφανίζονταν ως απειλή για το καθεστώς και μάλιστα φυλάκισε ένα μέλος της Εθνοσυνέλευσης με την κατηγορία του ενορχηστρωτή της απόπειρας δολοφονίας κατά του Μαδούρο τον Αύγουστο του 2018. Επίσης προέβη σε ανασχηματισμό κυβέρνησης και αύξησε τον κυβερνητικό έλεγχο στα δικαστικά όργανα και τις μυστικές υπηρεσίες μέσω εσωτερικών ανακατατάξεων. Η δεύτερη θητεία Μαδούρο άρχισε επίσημα στις 10 Ιανουαρίου 2019 και θεωρήθηκε παράνομη από την Εθνοσυνέλευση, τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον διακυβερνητικό οικονομικό οργανισμό των G7 καθώς και από πλήθος χωρών του δυτικού ημισφαιρίου. Όλοι αυτοί οι διεθνείς και υπερεθνικοί δρώντες αναγνώριζαν μόνο την Εθνοσυνέλευση ως μοναδικό νόμιμο και δημοκρατικό όργανο στην Βενεζουέλα.⁹⁹

Στον αντίποδα, η αντιπολίτευση άρχισε να ανακάμπτει και να γίνεται πιο ενεργητική. Σε αυτό βοήθησε η ανάδυση ενός νέου προσώπου, του Χουάν Γκουαηδό ο οποίος εκλέχθηκε σε πρώτη φάση πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης στις 5 Ιανουαρίου 2019. Στα μέσα του ίδιου μήνα, ο Γκουαηδό δήλωνε την πρόθεση του να διατελέσει μεταβατικός πρόεδρος της χώρας μέχρις ότου διεξαχθούν νέες εκλογές υπό συνθήκες διαφάνειας και διεθνούς εποπτείας. Καθώς αυξανόταν το πολιτικό του έρεισμα και ενισχυμένος από το ξέσπασμα νέων αντικυβερνητικών διαδηλώσεων τις οποίες υποκινούσε η αντιπολίτευση, αυτοανακηρύχθηκε μεταβατικός πρόεδρος της Βενεζουέλας στις 23 Ιανουαρίου 2019. Έκτοτε, η Εθνοσυνέλευση αναλώθηκε σε διαδικασίες εκπόνησης ψηφισμάτων που κήρυτταν το παράνομο της κυβέρνησης και συνέχισε με την κατάθεση προτάσεων που αφορούσαν: την εγκαθίδρυση ενός μεταβατικού κυβερνητικού πλαισίου, την προσφορά αμνηστίας σε εκείνους τους στρατιωτικούς αξιωματούχους που θα υποστήριζαν την δημοκρατική αποκατάσταση και την χάραξη εθνικής στρατηγικής για εισαγωγή ανθρωπιστικής βοήθειας από το εξωτερικό.¹⁰⁰

Ο Γκουαηδό ο οποίος αναγνωρίζεται ως νόμιμος πρόεδρος της Βενεζουέλας από τις ΗΠΑ και άλλες 58 χώρες, έκανε επανειλημμένα έκκληση για μαζικές εξεγέρσεις εναντίων του νυν προέδρου της χώρας. Ωστόσο ο υποστηριζόμενος από συνολικά 21 χώρες, Νικολάς Μαδούρο κατέπνιξε όλες εκείνες τις λαϊκές κινητοποιήσεις και μαζικές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας που ανταποκρίθηκαν στο ανοικτό κάλεσμα του Γκουαηδό.

---

⁹⁸ (Phillips 2018)

⁹⁹ (International Crisis Group 2019)

¹⁰⁰ (Mogollon και McDonnell 2019)

Συμπέρασμα Κεφαλαίου: Ο Νικολάς Μαδούρο επέλεξε τον πλέον ασφαλή πολιτικό δρόμο για να βρεθεί στο προεδρικό αξίωμα. Απλώς παρέλαβε την πολιτική κληρονομιά του Ούγκο Τσάβες και αυτοπροβαλλόμενος ως ο πολιτικός του γιος, συνέχισε τις πρακτικές της Μπολιβαριανής Επανάστασης. Η ασφυκτική πίεση και ο δρακόντειος έλεγχος επί των θεσμών και των ΜΜΕ, δεν περιόρισαν τα κυβερνητικά γνωρίσματα του συγκεντρωτισμού και της στρατιωτικοποίησης όπως προϋπήρχαν επί Τσάβες. Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις διακυβερνήσεις Τσάβες και Μαδούρο είναι η ένταση της κοινωνικής αστάθειας και η κλιμάκωση της βίας στα χρόνια του δεύτερου. Αυτό οφείλεται σε δύο λόγους, πρώτον στην έλλειψη πολιτικών ικανοτήτων για τον σημερινό πρόεδρο της Βενεζουέλας και δεύτερον, στην συγκυρία της πτώσης της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, το οποίο ως διαχρονικά κυριότερη πηγή εσόδων για το κράτος, δεν πρόσφερε πλέον τα κέρδη των προγενέστερων ετών. Οι συνθήκες αυτές ήταν την λαϊκή συναίνεση προς το σοσιαλιστικό καθεστώς, το οποίο στην προσπάθεια να διαφυλάξει την πολιτική του ασφάλεια, εντατικοποίησε τόσο την χρήση βίας όσο και την τακτική της εξόντωσης των πολιτικών του αντιπάλων. Η ανακύκλωση της αμφισβήτησης και της βίας, έχουν φτάσει την Βενεζουέλα σχεδόν στο αποκορύφωμα της ενδοκρατικής σύγκρουσης. Σε αυτό το σημείο δεν ευσταθεί ούτε η έννοια της αρνητικής ειρήνης για να περιγράψει την υφιστάμενη κατάσταση στην Βενεζουέλα, ενώ πέρα από την ύπαρξη της άμεσης και της δομικής βίας τείνει να θεμελιωθεί και η πολιτισμική βία, δηλαδή η νομιμοποίηση της άμεσης και της δομικής βίας στο κοινωνικό θυμικό. Στο επόμενο κεφάλαιο θα μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίον οι εξάρσεις των κρίσεων φτάνουν την ενδοκρατική σύγκρουση στο αποκορύφωμά της, παγιώνοντας ουσιαστικά την πολιτισμική βία στην Βενεζουέλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

BENEZOYELA: ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΝΔΑ ΚΡΙΣΕΩΝ

4.1 Εμφύλιος πόλεμος ή ενδοκρατική σύγκρουση (intra-state conflict);

Σύμφωνα με τους Καλύβα και Balcells, εμφύλιος είναι ο μη διακρατικός ή ο ενδοκρατικός πόλεμος στον οποίο δεν συγκρούονται δύο κράτη, αλλά τουλάχιστον δύο παρατάξεις τις οποίες ακολουθούν και υποστηρίζουν οι πολίτες του ίδιου κράτους. Επιπροσθέτως, πέραν του ενδοκρατικού πλαισίου, μία ένοπλη αντιπαράθεση χαρακτηρίζεται ως εμφύλια όταν η μορφή της σύγκρουσης συνιστά περίπτωση πολέμου. Αυτό σημαίνει ότι αναπτύσσονται οπλισμένα αντίπαλα στρατόπεδα και η μεταξύ τους αναμέτρηση παίρνει διάφορες μορφές ανάλογα με τον τύπο οργάνωσης των εμπόλεμων.¹⁰¹ Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην ενδοκρατική σύγκρουση και την εμφύλια σύρραξη, αποτελεί η ύπαρξη πολέμου μεταξύ δύο ή περισσότερων εξοπλισμένων στρατοπέδων, τα οποία υποστηρίζονται από πολίτες της ίδιας χώρας και στοχεύουν την κατάληψη της κρατικής εξουσίας και άρα την κατοχή του μονοπωλίου της νομιμοποιημένης χρήσης βίας. Το μοναδικό μέσο προς την πραγμάτωση αυτού του σκοπού είναι ο πόλεμος, το προϊόν της οργανωμένης βίας που λαμβάνει μια υποκειμενική υπόσταση οργάνωσης και εξελικτικής διάστασης, χωρίς αυτό βέβαια να αλλοιώνει την κεντρική θέση που καταλαμβάνει η έννοια της βίας στον πυρήνα της ύπαρξής του.¹⁰² Μόνο ο πόλεμος και η χρήση βίας από πλευράς των αντιμαχόμενων είναι σε θέση να ξεχωρίσει τους νικητές από τους ηττημένους στις εμφύλιες συρράξεις.

Η Βενεζουέλα δεν αποτελεί πεδίο εμφυλίου πολέμου. Αποτελεί περίπτωση ενδοκρατικής σύγκρουσης εξαιτίας της ευκρινώς μονόπλευρης άσκησης βίας. Συγκεκριμένα, η βία προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από τον κρατικό μηχανισμό και χρησιμοποιείται μονοδιάστατα εναντίον των πολιτών με ανορθολογικό τρόπο. Η κατάχρηση του νόμιμου μονοπωλίου της βίας από την κεντρική αρχή της Βενεζουέλας δεν αποτελεί εναλλακτική ή έσχατη επιλογή για την τήρηση της κοινωνικής τάξης. Τουναντίον λαμβάνεται υπόψη ως το ύψιστο πολιτικό μέσο που αυτή διαθέτει, προκειμένου να σιγήσει τους αμφισβητίες της διακυβέρνησής της. Αντιστρόφως τα αίτια αμφισβήτησης της διακυβέρνησης βρίσκονται στην πρωτοφανή οικονομική δυσχέρεια της χώρας τα τελευταία χρόνια. Ο δυσθεώρητος πληθωρισμός, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και οι καθημερινές ελλείψεις σε απαραίτητα τρόφιμα και φάρμακα, ενοχοποιούν την κυβέρνηση Μαδούρο σαν την βασικότερη αιτία όλων των δεινών. Όλες οι εκ μέρους της πολιτικές κακοδιαχείρισης, μετατρέπουν το κοινωνικό αίσθημα σκεπτικισμού αυτομάτως σε αναταραχή. Η κοινωνική ένταση με την σειρά της οξύνεται σε κοινωνική οργή και εκδηλώνεται σε οργανωμένες αλλά άοπλες μορφές κινητοποίησης. Η κλιμάκωση της κοινωνικής

¹⁰¹ (Kalyvas και Balcells 2010, 415-422)

¹⁰² (Λίτσας 2010, 37)

κινητοποίησης οξύνεται από τα τυφλά επίπεδα κρατικής βίας καθώς και από τον πολιτικό συγκεντρωτισμό της κυβέρνησης. Η τελευταία ελέγχει όλους τους κυβερνητικούς θεσμούς με ασφυκτικό τρόπο, διαθέτει μία στρατιά φιλικά προσκείμενων τηλεοπτικών δικτύων, επεμβαίνει στην ελευθερία του Τύπου και παράλληλα εξοβελίζει τους πολιτικούς αντιπάλους της. Άρα λοιπόν, η κατάσταση στην Βενεζουέλα θα μπορούσε να παρομοιαστεί με έναν φαύλο κύκλο. Η κατάρρευση της κοινωνικής ευημερίας έχει θέσει την κυβέρνηση PSUV υπό καθεστώς κοινωνικής αμφισβήτησης. Η δεύτερη υπερασπίζεται την νομιμοποίηση της μέσω πρακτικών καταστολής εκπυρσοκροτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο εντεταμένες κινητοποιήσεις. Ωστόσο, όπως οι εντεταμένες κινητοποιήσεις ενεργοποιούν τα ένστικτα επιβίωσης των αυταρχικών καθεστώτων προκειμένου να επιβεβαιώσουν την θεσμική τους προστασία, έτσι και η διακυβέρνηση Μαδούρο καταφεύγει στην χρήση υψηλότερων επιπέδων βίας και στην υιοθέτηση πιο αυταρχικών επιλογών.

Κοντολογίς, η ενδοκρατική σύγκρουση της Βενεζουέλας είναι το επακόλουθο των αναδυόμενων εσωτερικών κρίσεων και ολόκληρη η διαδικασία της σύγκρουσης αποτελεί το άθροισμα των επιμέρους κρίσεων. Οι συνιστώσες των κρίσεων παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι επιπτώσεις τους έχουν γίνει εμφανείς, όχι μόνο σε ενδοκρατικό επίπεδο αλλά και στο ευρύτερο περιφερειακό υποσύστημα.

Η διαδρομή στην σύγχρονη ιστορία της Βενεζουέλας στο προηγούμενο κεφάλαιο, ήταν για να θίξει το ευρύτερο πλαίσιο της ενδοκρατικής σύγκρουσης. Η ενδοκρατική σύγκρουση αποτελεί την μεγάλη εικόνα. Αντίθετα, οι επιμέρους κρίσεις συνθέτουν την μικρότερη εικόνα διότι αφενός εντάσσονται στην συγκρουσιακή κατάσταση της Βενεζουέλας και αφετέρου επειδή σχετίζονται με συγκεκριμένα και ευκρινώς ορισμένα ζητήματα. Οι επιμέρους κρίσεις λειτουργούν ως πολλαπλασιαστές αποσταθεροποίησης αφού επιδεινώνουν την ενδοκρατική σύγκρουση. Το παρών κεφάλαιο εξετάζει την κάθε αναδυόμενη κρίση ξεχωριστά και προσπαθεί να ρίξει φως, τόσο στο περιεχόμενο της, όσο και στις επιπτώσεις της στο εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον.

4.2 Η πολυδιάστατη πτυχή της κρίσης στη Βενεζουέλα και οι ενδοκρατικές - υποσυστημικές συνέπειες της

4.2.1 Ανθρωπιστική κρίση

4.2.1.A Καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Οι οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και αξιωματούχοι των Ηνωμένων Πολιτειών, έχουν εκφράσει επανειλημμένα την ανησυχία τους για την αλλοίωση των δημοκρατικών θεσμών και για τις απειλές στις οποίες είναι εκτεθειμένες τα δικαιώματα της ελευθερίας, του λόγου και του Τύπου στην Βενεζουέλα για περισσότερο από δέκα χρόνια. Οι συνθήκες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της χώρας βρίσκονταν ήδη σε δεινή θέση από τα χρόνια εξουσίας του Τσαβες ωστόσο

επιδεινώθηκαν σε ραγδαίο βαθμό από την ημέρα που ο Μαδούρο ανέλαβε την ηγεσία.

Οι προπηλακισμοί έχουν αυξηθεί από τις δυνάμεις ασφαλείας και τις οργανώσεις που απαρτίζονται από οπλισμένους πολίτες και είναι φίλα προσκείμενοι στην κυβέρνηση, τους λεγόμενους *colectivos*. Οι τελευταίες επιστρατεύονται έχοντας ως ειδική αποστολή την βίαιη καταστολή των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων. Τον Αύγουστο του 2017 το γραφείο του Υπατού Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα (UNOCHR) εξέδωσε μια έκθεση με περιεχόμενο τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν από τα σώματα ασφαλείας στο πεδίο των διαδηλώσεων για το 2016. Σύμφωνα με αυτήν την έκθεση, οι κρατικοί μηχανισμοί καταστολής χρησιμοποιούν την βία με συστηματικό τρόπο έτσι ώστε να αποτρέψουν διαδηλώσεις, να συνθλίψουν τους αντιφρονούντες και να διαποτίσουν το αίσθημα του φόβου. Επισημαίνεται ότι οι αποδέκτες της κρατικής βίας υπέστησαν βανουσοτήτες, ταπεινωτική μεταχείριση και σε ορισμένες φορές βασανισμό. Τον Ιούνιο του 2018 πάλι το UNOCHR, εξέδωσε μακροσκελή αναφορά κάνοντας λόγο για τους προπηλακισμούς που λάμβαναν χώρα ακόμη και από μονάδες που υποτίθεται ότι είναι υπεύθυνες για την πάταξη της εγκληματικότητας. Μεταξύ άλλων στηλιτεύτηκε και η συνεχιζόμενη ατιμωρησία για τους αξιωματούχους των σωμάτων ασφαλείας, ακόμη και αν αυτοί βρίσκονται αναμειγμένοι σε υποθέσεις ανθρωποκτονιών κατά την διάρκεια των διαδηλώσεων.¹⁰³

Τον Ιούνιο του 2018, το PROVEA, ο μεγαλύτερος οργανισμός που σχετίζεται με την παρατήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Βενεζουέλα, επιβεβαίωσε ότι το έτος 2017 υπήρξε το χειρότερο σε ό,τι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, από την πρώτη φορά (1989) που ο συγκεκριμένος οργανισμός δημοσίευσε σχετική έκθεση. Εκτός των αναφορών περί παραβιάσεων πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, το PROVEA στηλίτευσε την κυβέρνηση Μαδούρο για την αδυναμία και την νωθρότητα που επέδειξε προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανθρωπιστική κρίση. Αυτή αποτελεί την βασική αιτία για την περαιτέρω αύξηση των μεταναστευτικών ροών και των ανθρωποκτονιών.¹⁰⁴

Τον Φεβρουάριο του 2019, η ομάδα παρατήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Βενεζουέλα Foro Penal, κατέγραψε 7 θανάτους, 107 αυθαίρετες κρατήσεις και 58 τραυματισμούς που προήλθαν από σφαίρες των κρατικών σωμάτων ασφαλείας, όταν τα τελευταία μαζί με την συνδρομή των *colectivos*, προσπάθησαν να εμποδίσουν την είσοδο βοήθειας στη χώρα στις 22-23 Φεβρουαρίου 2019.¹⁰⁵ Τον Μάρτιο του 2019, το State Department ανέφερε εξωδικαστικές εκτελέσεις από μέρους των σωμάτων ασφάλειας και των *colectivos*, περιπτώσεις βασανισμού από τις μυστικές υπηρεσίες, βάνουσες συνθήκες εγκλεισμού στις φυλακές και την ύπαρξη πολιτικών κρατουμένων. Αυτές οι περιπτώσεις αντικατοπτρίζουν τις κυριότερες συνθήκες κάτω από τις οποίες παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Βενεζουέλα. Σύμφωνα

¹⁰³ (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner 2018)

¹⁰⁴ (PROVEA 2018)

¹⁰⁵ (Foro Penal 2019)

με την ίδια αναφορά του αμερικανικού ΥΠΕΞ, η κυβέρνηση Μαδούρο δεν φαίνεται πρόθυμη να ερευνήσει τα αδικήματα που φέρεται να έχουν διαπράξει οι υπεύθυνοι των ανθρωποκτονιών στα πεδία των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων και στις φυλακές. Πέραν αυτού, το φιλοκυβερνητικό Ανώτατο Δικαστήριο της Βενεζουέλας έχει άρει κατ' εξακολούθηση την ασυλία των μελών της αντιπολίτευσης, εκθέτοντας τους κατά αυτόν τον τρόπο στην προδιάθεση της κυβέρνησης για επικείμενες συλλήψεις και ενδεχομένως σε προφυλάκιση, εκτός και αν ζητήσουν άσυλο σε ξένη πρεσβεία στο Καρακάς ή αν αυτοεξοριστούν. Τον Αύγουστο του 2018 οι μυστικές υπηρεσίες της χώρας είχαν συλλάβει τον αντιπολιτευόμενο νομοθέτη Χουάν Ρεκέσενς τον οποίο διατηρούν υπό κράτηση μέχρι και σήμερα, ενώ από τον Μάρτιο του 2019 κρατείται και ο επικεφαλής του πολιτικού γραφείου του Χουάν Γκουαηδό, Ρομπέρτο Μαρρέρο. Σύμφωνα με το Foro Penal, οι πολιτικοί κρατούμενοι μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου 2019 υπολογίζονταν στους 470.¹⁰⁶

Η εκτεταμένη κατάχρηση εξουσίας και οι συνεχιζόμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενεργοποίησαν πλήθος χωρών και διεθνών οργανισμών για να διεξάγουν έρευνες και αναφορές για την καταπίεση που υφίστανται τα δικαιώματα των πολιτών της Βενεζουέλας. Από τον Σεπτέμβριο του 2017, ομάδα από κράτη παρότρυνε το Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα (ΣΗΕΑΔ), να υποστηρίξει την έκκληση του Υπατού Αρμοστή για την διεξαγωγή διεθνούς έρευνας σχετικά με την κακομεταχείριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Βενεζουέλα είχε ήδη παρουσιαστεί μέσα από σχετική έκθεση των Ηνωμένων Εθνών τον Αύγουστο του 2017. Τον Ιούνιο του 2018, ο Υπάτος Αρμόστης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ώθησε το ΣΗΕΑΔ να προχωρήσει σε διεξαγωγή έρευνας με σκοπό την ενδελεχή καταγραφή και διερεύνηση των περιστατικών που αφορούν την παραβίαση των ΑΔ. Έπειτα τα συμπεράσματα από την έκθεση δόθηκαν στον εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ICC). Στις 26 Σεπτεμβρίου 2018 το ΣΗΕΑΔ ενέκρινε απόφαση με την οποία εξέφραζε "βαθύτατη ανησυχία" σχετικά με την ένταση της βίαιης καταπάτησης των ΑΔ, καλώντας αρχικά την κυβέρνηση της Βενεζουέλας να αποδεχτεί την ανθρωπιστική βοήθεια.

Τον Μάρτιο του 2019 μία τεχνική ομάδα από το UNOCHR κατέφθασε στη Βενεζουέλα προκειμένου να ξεκινήσει έρευνα σύμφωνα με προγενέστερη απόφαση του ΣΗΕΑΔ. Στις 27 Σεπτεμβρίου 2019, το Συμβούλιο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ενέκρινε ψήφισμα σύμφωνα με το οποίο καταδίκασε την αμείωτη καταπάτηση των ΑΔ από την κυβέρνηση Μαδούρο. Στα πλαίσια του ψηφίσματος προχώρησε στην εγκαθίδρυση ενός ανεξάρτητου διερευνητικού γραφείου στην Βενεζουέλα με σκοπό να διασφαλίζει την λογοδοσία και την απονομή δικαιοσύνης σε δράστες και θύματα αντιστοίχως. Μεταξύ άλλων έχουν γίνει προσπάθειες και από πρώην αξιωματούχους της Βενεζουέλας καθώς και από τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών (OAS) μαζί με γειτονικές χώρες προκειμένου να ενισχύσουν τις προσπάθειες του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου να εξιχνιάσει τις υποθέσεις των κατά συρροή εγκλημάτων του

---

¹⁰⁶ (Gunson 2019)

σημερινού καθεστώτος της χώρας. Τον Φεβρουάριο του 2018 μάλιστα, ο εισαγγελέας του ICC είχε ξεκινήσει προκαταρκτική έρευνα.

Τέλος πάλι με αποδέκτη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, η πρώην γενική εισαγγελέας του Ανώτατου Δικαστηρίου και μέχρι πρότινος πιστή σύμμαχος του Μαδούρο μέχρι και την κατάλυση της Εθνοσυνέλευσης από την Συντακτική Συνέλευση το 2017, Λουίζα Ορτέγκα, κατέθεσε φάκελο ο οποίος αποδεικνύει περισσότερες από 1.800 περιπτώσεις εξωδικαστικών εκτελέσεων. Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο φάκελο οι εξωδικαστικές εκτελέσεις διεπράχθησαν από την αστυνομία και τον στρατό, με την Ορτέγκα να καλεί το ΔΠΔ να απαγγείλει κατηγορίες σε βάρος του Μαδούρο και των υπολοίπων μελών του υπουργικού συμβουλίου.¹⁰⁷

4.2.1.B Μεταναστευτική κρίση

Για αρκετά ήδη μεγάλο διάστημα πριν το ξέσπασμα της προεδρικής κρίσης τον Ιανουάριο του 2019 κατά την οποία ο Χουάν Γκουαηδό αυτοανακηρύχτηκε μεταβατικός πρόεδρος της Βενεζουέλας, η τελευταία αντιμετώπιζε μία απρόσκοπτα εκτεταμένη έλλειψη σε φαγητό και φάρμακα. Η διαφθορά που επικρατεί στις τάξεις των κυβερνητικών οργάνων (μεταξύ αυτών η PDVSA και ο στρατός) τα οποία είναι υπεύθυνα για την διανομή τους στους πολίτες, αποτελεί ένα από τα πολλά αίτια για τις συνεχιζόμενες ελλείψεις βασικών αγαθών στην χώρα. Οι πολιτικές διώξεις στους πολίτες αντικυβερνητικών πεποιθήσεων και οι επιπτώσεις του υπερπληθωρισμού όπως η αδυναμία αγοραστικής ικανότητας και οι εκτεταμένες συνθήκες φτώχειας, σκιαγραφούσαν μια άκρως δεινή κατάσταση. Το αποπνικτικό κλίμα δυσχέρειας σε συνδυασμό με την πεισματική άρνηση του Νικολάς Μαδούρο να αποδεχτεί τις προτάσεις για διεθνή ανθρωπιστική βοήθεια, επιδείνωναν συνεχώς την κατάσταση. Το τελικό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν ένα πρωτοφανές, τόσο την χώρα όσο και για την Λατινική Αμερική, κύμα μετανάστευσης. Μέχρι το 2018, ο Ύπατος Αρμοστής των ΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR) μαζί με ειδικούς εκτιμούσαν ότι περισσότεροι από τρία εκατομμύρια άνθρωποι (περίπου ένας στους 10) εγκατέλειψαν την χώρα. Ο κυριότερος προορισμός για αυτούς τους ανθρώπους αποτέλεσαν οι χώρες της Νότιας Αμερικής και της Καραϊβικής. Αν και ο UNHCR έχει υποστηρίξει ότι οι περισσότεροι πολίτες που εγκαταλείπουν την Βενεζουέλα δεν λογίζονται ως πρόσφυγες, παρ' όλα αυτά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό εξ' αυτών χρειάζεται ανθρωπιστική βοήθεια, προστασία και ευκαιρίες προκειμένου να ομαλοποιήσουν τις συνθήκες διαβίωσης τους. Μέχρι τον Οκτώβριο του 2019, ο UNHCR και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM), συνεκτιμούσαν πως ο αριθμός των προσφύγων και των μεταναστών που προέρχονται από την Βενεζουέλα έχει ξεπεράσει τους 4,6 εκατομμύρια ανθρώπους.

Ο κυριότερος προορισμός των εκτοπισμένων Βενεζουελάνων είναι γενικά η Λατινική Αμερική και μετά η περιοχή της Καραϊβικής (3,4 εκατομμύρια είχαν ως προορισμό αυτές τις ευρύτερες περιοχές), με σημαντικότερη χώρα-προορισμό την γειτονική

---

¹⁰⁷ (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner 2018)

Κολομβία στην οποία υπολογίζεται ότι έχουν κατευθυνθεί περισσότεροι από 1,4 εκατομμύρια άνθρωποι. Υψηλός είναι και ο αριθμός των ανθρώπων που έχουν μετατοπιστεί στο Περού (860.871), στο Εκουαδόρ (330.414), στην Χιλή (371.163), στην Αργεντινή (145.000), στην Βραζιλία (212.441), στον Παναμά (94.596), στο Μεξικό και στη νότια Καραϊβική. Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε χώρα από αυτές ανταποκρίνεται με διαφορετικό τρόπο στην διαδικασία υποδοχής και μετέπειτα αποδοχής των ανθρώπων αυτών. Η μεταναστευτική πολιτική του εκάστοτε κράτους προσαρμόζεται στις ενδοκρατικές συνθήκες και στις οικονομικές δυνατότητες που επικρατούν σε αυτό. Για παράδειγμα, η Κολομβία βρίσκεται σε μία εύθραυστη μεταβατική περίοδο ανακωχής μεταξύ κυβέρνησης και παραστρατιωτικών ομάδων κατά την οποία προσπαθεί να ορθοποδήσει. Το μαζικό κύμα μετανάστευσης δημιουργεί διάχυτη ανησυχία για ενδεχόμενους κλυδωνισμούς στην διαδικασία εκχειρίδας. Η ανησυχία προκύπτει από την ένταση της μεταναστευτικής εισροής στην Κολομβία εν μέσω μετάβασης και από το γεγονός ότι ο μεγαλύτερος όγκος από τους εκπατρισθέντες βενεζουελάνους βρίσκεται εκτεθειμένος σε συνθήκες που απειλούν την ατομική τους ασφάλεια. Αυτές οι συνθήκες προκύπτουν από την ανεξέλεγκτη δράση καρτέλ ναρκωτικών, διακινητών ανθρώπων και άλλων συνιστωσών από το διεθνές οργανωμένο έγκλημα στην επικράτεια της Κολομβίας. Από γεωγραφικής άποψης, τα κοινά σύνορα συνολικού μήκους 1.378 μιλίων Βενεζουέλας και Κολομβίας και η ύπαρξη επτά επίσημων διασυνοριακών σημείων διέλευσης και άλλων εκατό ανεπίσημων, καθιστούν αδύνατη την ακριβή καταγραφή του αριθμού των ανθρώπων που διέρχονται από τα σύνορα. Η πόλη της Κούκουτα στην βορειανατολική Κολομβία αποτελεί το βασικότερο σημείο υποδοχής των μεταναστευτικών ροών από την Βενεζουέλα.

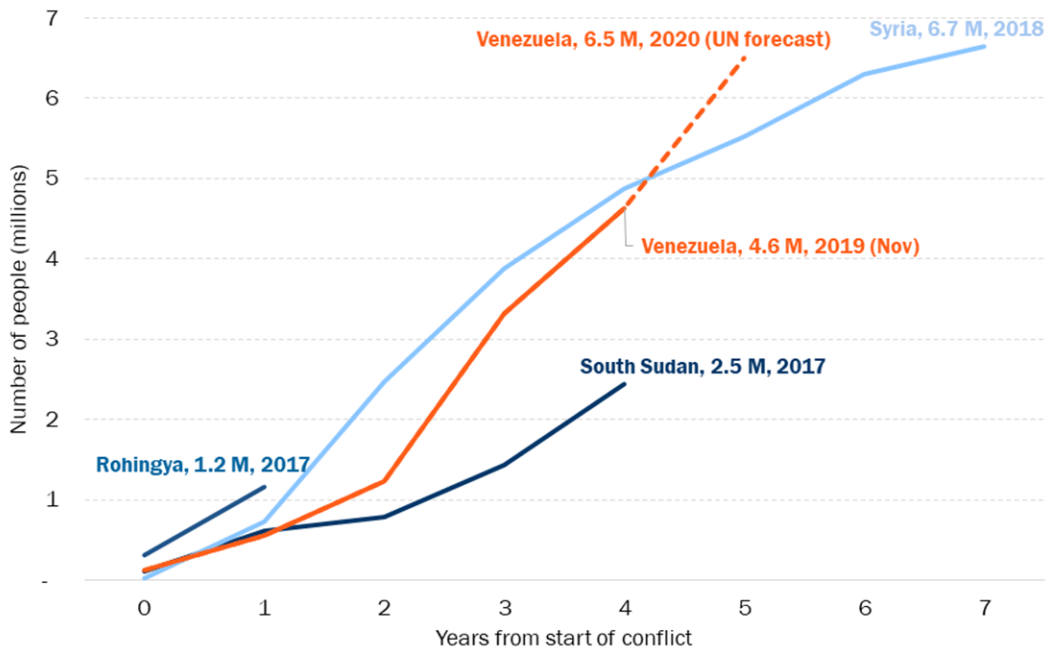
Το μεταναστευτικό ζήτημα, έχει επηρεάσει και τις μικρότερες περιοχές γύρω από την τελευταία. Το σύμπλεγμα νησιών Τρινιντάντ και Τομπάγκο στην Καραϊβική αποτελεί την χαρακτηριστικότερη περίπτωση. Για την εν λόγω μικρή νησιωτική χώρα που ο συνολικός πληθυσμός της δεν ξεπερνάει τα 1,4 εκατομμύρια κατοίκους, έχει εκτιμηθεί ότι μέχρι τα τέλη του 2018 φιλοξενούσε παραπάνω από 60.000 χιλιάδες εκτοπισμένους ανθρώπους που προέρχονται από την Βενεζουέλα. Τα απόνερα της μεταναστευτικής κρίσης από την Βενεζουέλα αύξησαν τον πληθυσμό του Τρινιντάντ και Τομπάγκο παραπάνω από 4%.¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ (Congressional Research Service 2019)

Εικόνα V
Τα κυριότερα διεθνή κύματα μεταναστευτικών ροών

Figure 1: Refugee displacement (stock) from start of conflict to peak displacement

Source: Authors' calculations based on UNHCR Population Statistics; R4V (Venezuela figures) **BROOKINGS**

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κυβέρνηση της Βενεζουέλας έχει καταστήσει ιδιαίτερος δύσκολη την διαδικασία απόκτησης διαβατηρίου από τους πολίτες. Με αυτόν τον τρόπο δυσχεραίνει την απόδειξη της νομικής υπόστασης τους στα κέντρα υποδοχής των άλλων χωρών. Επίσης, δεν πρέπει να λησμονούνται οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν τόσο για τους μεμονωμένους ανθρώπους που εγκαταλείπουν την Βενεζουέλα, όσο και για τις χώρες που επίκειται να τους υποδεχθούν. Ανθρωπιστικοί εμπειρογνώμονες υποστηρίζουν ότι το 60% των μεταναστών που βρίσκονται σε άλλη χώρα χωρίς να διαθέτουν έγγραφα ταυτοποίησης, είναι εκτεθειμένοι σε ενδεχόμενα από σύλληψη ή απέλαση μέχρι σε κακομεταχείριση από εγκληματικές οργανώσεις, κυρίως από τοπικά καρτέλ και διακινητές ανθρώπων. Μεγάλος είναι και ο προβληματισμός για τους αναδυόμενους κινδύνους που προκύπτουν από το γεγονός ότι οι χώρες-υποδοχείς, αναμένεται να φιλοξενήσουν υποσιτισμένους ανθρώπους, των οποίων η υγεία βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Όλες οι χώρες οι οποίες αναμένεται να σηκώσουν το βαρύ φορτίο από την μεταναστευτική κρίση, είναι ιδιαίτερα ανήσυχες με τα κρούσματα διάδοσης ασθενειών που έχουν καταγραφεί στο πλαίσιο αυτής. Η κατάρρευση του συστήματος υγείας στην Βενεζουέλα και η αδυναμία πρόσβασης των πολιτών σε βασικά φάρμακα και εμβόλια¹⁰⁹ πυροδότησαν την ραγδαία αύξηση στα κρούσματα ελονοσίας (406.000 χιλιάδες περιστατικά για το 2017 με 69% αύξηση από το 2016), φυματίωσης (10.185 περιπτώσεις για το 2017, 41% αύξηση των

¹⁰⁹ Η Βενεζουέλα αποτελεί την μοναδική χώρα παγκοσμίως που έχει όλο και διαρκώς μικρότερη πρόσβαση σε θεραπείες για τον καρκίνο και το AIDS

αντίστοιχων κρουσμάτων), ιλαράς (3.545 περιστατικά και 62 θάνατοι μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2018) και HIV (120.000 περιστατικά, 24% αύξηση)¹¹⁰. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, πάνω από 79.000 φορείς του HIV στην Βενεζουέλα διέκοψαν την λήψη αντίστοιχης θεραπείας, με τους θανάτους από AIDS να υπερβαίνουν τους 5.000 μόνο για το 2018. Αυτό σημαίνει ότι τα διαπερατά σύνορα με την Κολομβία και την Βραζιλία, είναι άκρως ευάλωτα στο ενδεχόμενο να αποτελέσουν πύλη για την διάδοση των εν λόγω ασθενειών στην ευρύτερη επικράτεια των τελευταίων κρατών. Για το 2017 στη Κολομβία καταγράφηκαν 13.310 νέες περιπτώσεις κρουσμάτων HIV, με τις 108 εξ' αυτών (0,8%) να προέρχονται από εξωτερική χώρα και από αυτές τις 108, οι 90 (83,3%) προέρχονταν από την Βενεζουέλα. Ομοίως και για το 2018, το 89,6% από τις συνολικές περιπτώσεις στις οποίες ο ιός του HIV εισήχθη στην Κολομβία από εξωτερική χώρα, προερχόταν από την Βενεζουέλα.¹¹¹

Τέλος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η σφοδρή εκροή οικονομικών πόρων από τα κράτη-υποδοχείς προκειμένου να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των μεταναστών όπως τροφή, φάρμακα, εμβόλια, στέγαση. Αναλόγως μεγάλης σημασίας είναι και οι στρατηγικές διαχείρισης που θα ακολουθήσουν τα συγκεκριμένα κράτη για το εάν και σε ποιο βαθμό θα είναι σε θέση να αφομοιώσουν ή να αξιοποιήσουν τους μετανάστες στον κοινωνικό τους ιστό. Η ανεξέλεγκτη ροή ανθρώπων στα όμορα κράτη, ενδέχεται να προκαλέσει την έξαρση της ξеноφοβίας η οποία με την σειρά της δεν είναι διόλου απίθανο να αποτελέσει την απαρχή για πολιτικές και ιδεολογικές ανακατατάξεις στην περιοχή.

4.2.2 Οικονομική Κρίση

Οι οικονομολόγοι έχουν αποφανθεί για την περίπτωση της Βενεζουέλας ότι αποτελεί την μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική κατάρρευση που έχει συμβεί εκτός πολέμου τα τελευταία 45 χρόνια και μάλιστα, είναι δύο φορές χειρότερη από το κραχ της Wall Street που έπληξε τις ΗΠΑ το 1929. Αυτό είναι οξύμωρο αν σκεφτούμε ότι η Βενεζουέλα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, ήταν από τις πιο εύπορες χώρες της Νοτίου Αμερικής και πως σήμερα είναι η χώρα με τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο.

Δύο είναι οι σημαντικότερες αιτίες για την οικτρή οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται πλέον η Βενεζουέλα. Πρώτον, η λανθασμένη οικονομική πολιτική που ακολούθησε ο Τσάβες κατά την οποία, η εγχώρια οικονομία δομήθηκε αποκλειστικά και μόνο στα πετρελαϊκά κέρδη, οι μηδενικές επενδύσεις σε -εκτός πετρελαίου-τομείς και όλες εκείνες τις αποφάσεις που στο πλαίσιο της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης εκμηδένισαν τόσο τα κίνητρα ανταγωνιστικότητας, όσο και τα επίπεδα υποδοχής άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι απαλλοτριώσεις και οι εθνικοποιήσεις, οι υψηλές κρατικές δαπάνες για χορήγηση επιδομάτων, ο έλεγχος συναλλάγματος και τιμών προϊόντων καθώς και ο κυβερνητικός έλεγχος της Κεντρικής Τράπεζας αποδείχθηκαν λανθασμένες αποφάσεις και στο σύνολο τους μία άκρως άστοχη οικονομική

¹¹⁰ (Daniels 2019)

¹¹¹ (Rodriguez-Morales, και συν. 2019)

στρατηγική. Ο Νικολάς Μαδούρο συνέχισε κατά γράμμα αυτές τις πολιτικές, αδυνατώντας να απογαλακτίσει την εξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο ή έστω να πατάξει την διαφθορά που πήγαζε από αυτό.

Η δεύτερη αιτία, συναντάται στην θητεία του τελευταίου και δεν είναι άλλη από την συγκυρία της κατακόρυφης πτώσης (έως και 50%) της παγκόσμιας πετρελαϊκής τιμής από το 2014. Η πτώση αυτή συνέβη λόγω αύξησης της πετρελαϊκής παραγωγής και από χώρες όπως οι ΗΠΑ και ο Καναδάς. Το αποτέλεσμα ήταν να πληγεί η κυριότερη αρτηρία της κυβερνητικής χρηματοδότησης. Η κυβέρνηση Μαδούρο δεν προχώρησε σε κάποια προσαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής όπως αύξηση φόρων ή μείωση των κρατικών δαπανών, αντιθέτως προσπάθησε να φρενάρει το αυξανόμενο έλλειμμα προϋπολογισμού με την τύπωση χρήματος. Αυτό με την σειρά του οδήγησε σε υψηλό πληθωρισμό, τον οποίο η κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει με θέσπιση ανώτατης τιμής στα προϊόντα ώστε να μπορούν να αγοράζονται από τους φτωχότερους πολίτες. Απόφαση εξίσου λανθασμένη διότι όπως αποδείχθηκε, οδήγησε αφενός στον περιορισμό των προμηθειών και αφετέρου πυροδότησε μια ανέναη σειρά από δοσοληψίες στην μαύρη αγορά.¹¹²

Για το 2019, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF), έκανε λόγο πως η οικονομία της χώρας θα βρισκόταν για έκκτη συνεχόμενη χρονιά σε συστολή. Σύμφωνα με το IMF το ΑΕΠ της Βενεζουέλας βρίσκεται σε σταθερή καθοδική πορεία, εκτιμώντας πως για το 2019 θα ανερχόταν στα 70 δισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή 28 δις. δολάρια λιγότερα σε σχέση με τα επίπεδα του 2018. Πρέπει να σημειωθεί ότι για το 2012 ανερχόταν στα 331 δις \$.¹¹³ Γενικότερα, υπολογίστηκε πως κατά την περίοδο 2011-2017, η χώρα βρισκόταν σε περίοδο αρνητικής ανάπτυξης καθώς η οικονομική συστολή της προσέγγιζε το 14%.

Σε απόλυτη ευθυγράμμιση με την κατακόρυφη πτώση της παραγωγικής δυνατότητας της χώρας (ΑΕΠ) βρίσκεται και ο υπερπληθωρισμός. Η τύπωση μεγάλης ποσότητας χαρτονομισμάτων, έχει δημιουργήσει έναν υπερπληθωρισμό πρωτοφανούς μεγέθους στα χρονικά. Με τον υπερπληθωρισμό της Βενεζουέλας μπορούν να συγκριθούν μόνο οι αντίστοιχοι της Γερμανίας του 1923 και της Ζιμπάμπουε στα τέλη της δεκαετίας του 2000. Σημειώνεται ότι η κυβέρνηση Μαδούρο δεν προχωράει στην ενημέρωση των κρατικών οικονομικών μεγεθών τα τελευταία χρόνια, γεγονός που οδηγεί το IMF και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ανά τον κόσμο να εκτιμούν ότι ο πληθωρισμός της για το 2019 θα σημείωνε αύξηση της τάξης από 200.000% μέχρι 300.000% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο.¹¹⁴

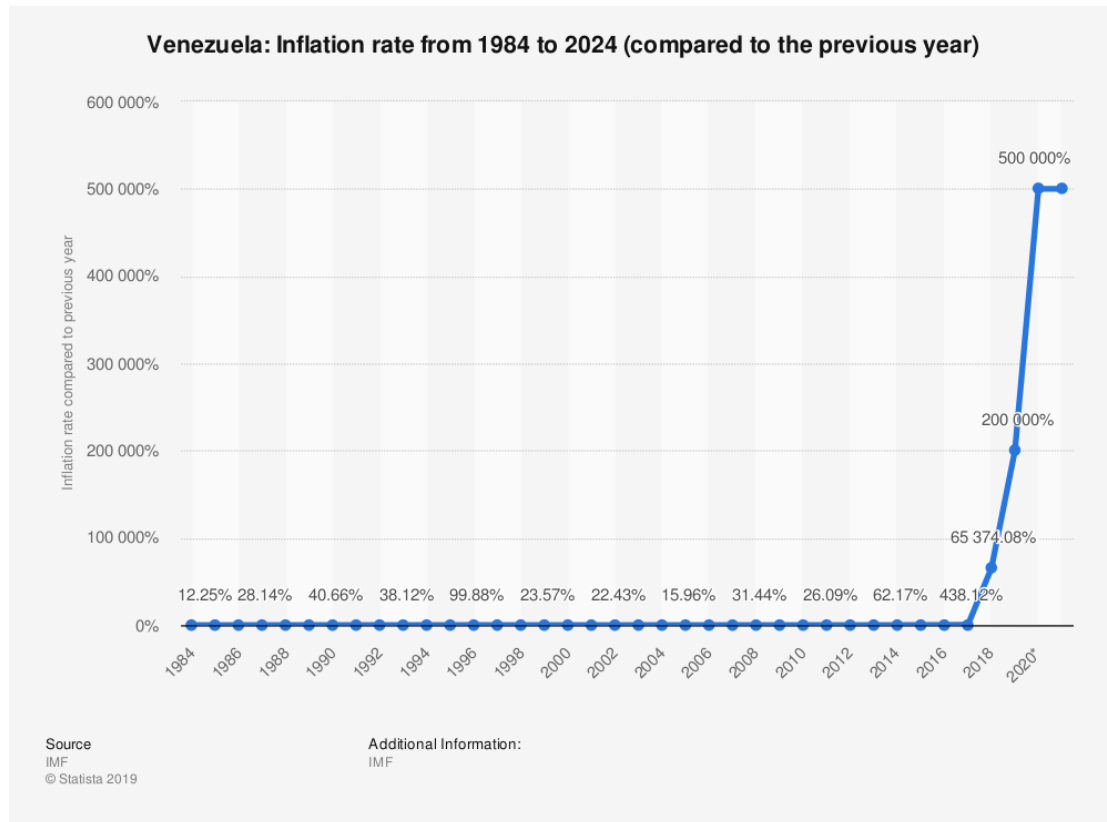
---

¹¹² (The Economist 2017)

¹¹³ (International Monetary Fund 2019)

¹¹⁴ (International Monetary Fund 2019) Percent change in GDP in constant dollars (adjusted for inflation)

Εικόνα VI Πληθωρισμός σε ανεξέλεγκτη τροχιά

Μαζί με όλα αυτά, έρχεται να προστεθεί και το πρόβλημα της έλλειψης συναλλάγματος στα κρατικά ταμεία λόγω της αποταμιευτικής τους αμέλειας επί σειρά ετών. Αυτό οδηγεί στην αδυναμία εισαγωγής βασικών προϊόντων και φαρμάκων το οποίο νομοτελειακά, συμβάλλει στην διόγκωση της ανθρωπιστικής και μεταναστευτικής κρίσης.

Εξίσου μεγάλο είναι και το δημόσιο χρέος της χώρας. Σύμφωνα με εκτιμήσεις για το 2018, το ΔΧ της Βενεζουέλας είναι της τάξης του 182% ως ποσοστό επί του ΑΕΠ¹¹⁵, ενώ χρησιμοποιώντας τον δείκτη χρέος-εξαγωγές εμφανίζεται σαν την πιο χρεωμένη χώρα του κόσμου.¹¹⁶ Επίσης, η κυβέρνηση φαίνεται σε δεινή θέση σχετικά με την αποπληρωμή των χρεών της, ούσα ουσιαστικά ανήμπορη να διαπραγματευτεί την αναδιάρθρωση του χρέους. Προχωράει μόνο σε σταδιακές εξοφλήσεις μικρών ποσών, μόνο και μόνο για να αποτραπεί η κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων της CITGO, της θυγατρικής εταιρείας διύλισης πετρελαίου της PDVSA με έδρα τις ΗΠΑ. Επίσης από το 2017 και μετά, η Βενεζουέλα φέρεται να έχει σταματήσει όλες τις πληρωμές στους κατόχους κρατικών ομολόγων. Την χαριστική βολή στην οικονομική αποσάθρωση της χώρας, έχουν δώσει εσχάτως οι ΗΠΑ και συγκεκριμένα η κυβέρνηση Τραμπ, με την επιβολή οικονομικών κυρώσεων στην σημερινή κυβέρνηση της Βενεζουέλας. Τα αμερικάνικα αυτά μέτρα, επιδιώκουν να ασκήσουν

¹¹⁵ (International Monetary Fund 2019)

¹¹⁶ (Council on Foreign Relations 2017)

πίεση στον Μαδούρο για να τον οδηγήσουν στην πολιτική του απομάκρυνση. Βάσει αυτών, η τωρινή κυβέρνηση της Βενεζουέλας δεν διαθέτει πρόσβαση στο αμερικάνικο χρηματοπιστωτικό σύστημα και άρα αποκόβεται από οποιαδήποτε δυνατότητα προσέλκυσης επενδύσεων από τις διεθνείς αγορές. Οι περαιτέρω περιορισμοί που έχουν επιβληθεί μεταξύ άλλων στον πετρελαϊκό τομέα, απαγορεύει τους πολίτες και όλες τις αμερικανικές εταιρίες να προχωρούν σε δοσοληψίες με την PDVSA. Αυτό για την Βενεζουέλα, πρακτικά σημαίνει ότι δεν μπορεί να δανειστεί (πέραν από Μόσχα, Πεκίνο, και εσχάτως από την Άγκυρα) για να ρυθμίσει τις υποχρεώσεις στους δανειστές της και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αναστρέψει το παραγωγικό ναδίρ πετρελαίου στα ιστορικά τη χώρας με μόλις 749.000 και 761.000 βαρέλια /ημέρα, τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 2019 αντιστοίχως¹¹⁷.

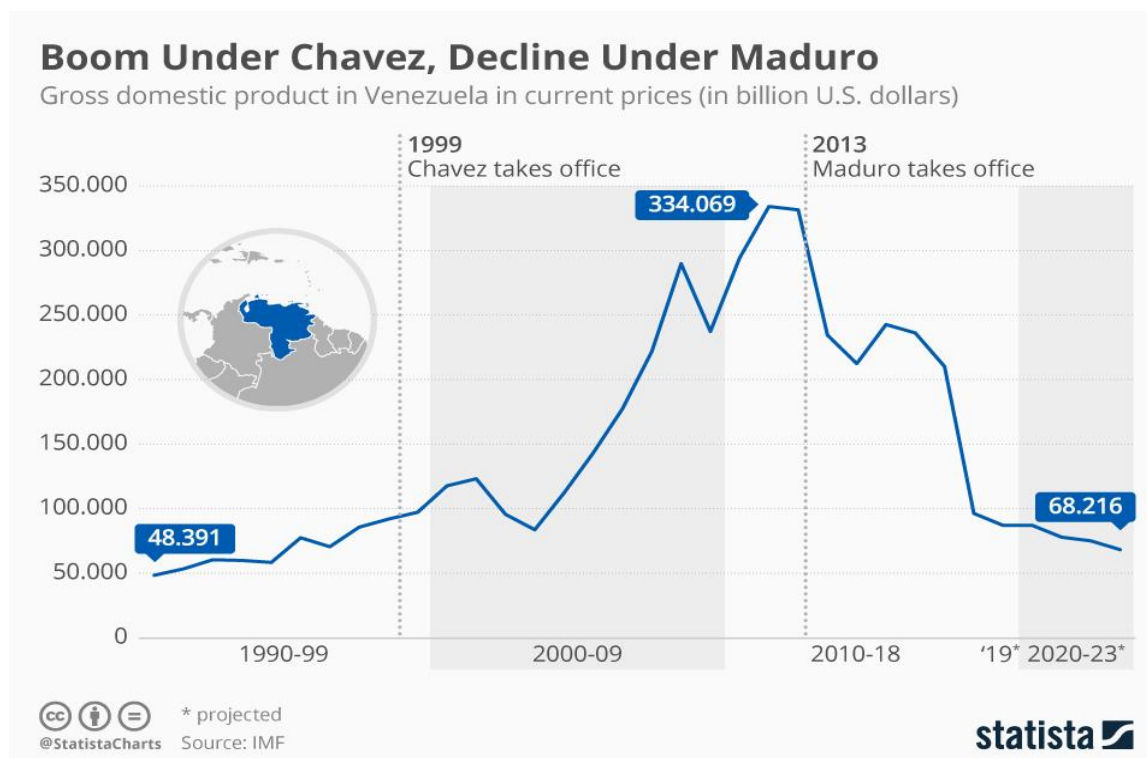
Συνεπώς, η κατακόρυφη πτώση του ΑΕΠ, ο υψηλότερος πληθωρισμός στον κόσμο, το αβάσταχτο δημόσιο χρέος και η εξωτερική οικονομική πίεση των ΗΠΑ μέσω επιβολής κυρώσεων, συνθέτουν την οικονομική κρίση της Βενεζουέλας. Σε συνδυασμό με την στάση Μαδούρο, που αντί να προχωρήσει σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις πάντως τύπου, αποδίδει το σημερινό χάος στον "οικονομικό πόλεμο" που δέχεται η χώρα του, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι όχι μόνο είναι εξαιρετικά δύσκολη η "επιδιόρθωση" αυτής της οικονομικής κρίσης, αλλά και ότι θα χρειαστούν χρόνια και ίσως δεκαετίες για ενδεχόμενη ανάκαμψη. Φυσικά δεν πρέπει να ξεχνάμε και το διαχρονικά εγκολπωμένο πρόβλημα της διαφθοράς στον πολιτικοοικονομικό βίο. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να συνεκτιμηθεί ακόμη μία μεταβλητή στην ομολογουμένως, δυσεπίλυτη εξίσωση της οικονομικής εξυγίανσης για την περίπτωση της Βενεζουέλας. Η τελευταία για το 2019, θεωρήθηκε ως η 8η πιο διεφθαρμένη χώρα παγκοσμίως και μακράν πρώτη σε θέματα διαφθοράς για ολόκληρο το δυτικό ημισφαίριο.¹¹⁸

---

¹¹⁷ (TRADING ECONOMICS)

¹¹⁸ (Transparency International 2019)

Εικόνα VII
Η κατάρρευση του ΑΕΠ επί διακυβέρνησης Μαδούρο

Εξετάζοντας τις οικονομικές επιπτώσεις στο ευρύτερο υποσύστημα, σύμφωνα με τον οίκο αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας *Moody's*, η οικονομική κρίση που πλήττει εδώ και 6 χρόνια την Βενεζουέλα δεν έχει άμεσο αντίκτυπο στις οικονομίες της Λατινικής Αμερικής. Αυτό οφείλεται κυρίως στο εμπόριο και τις επενδύσεις ισχυής έντασης μεταξύ των χωρών του ευρύτερου υποσυστήματος, με αποτέλεσμα οι οικονομικοί τριγμοί που ταλανίζουν την Βενεζουέλα, να μην έχουν διαχυθεί στα όμορα κράτη. Πράγματι από εμπορικής πλευράς, οι κυριότεροι εταίροι της Βενεζουέλας είναι κατά πρώτον η γειτονική Κολομβία, από την οποία παραδοσιακά εισήγαγε τρόφιμα, φάρμακα και εξήγαγε υδρογονάνθρακες με προορισμό κάποιο διυλιστήριο ή μία μονάδα πυρόλυσης. Έπειτα ακολουθούν η Χιλή και το Περού, οι οποίες εισάγουν ένα αμελητέο ποσοστό από την Βενεζουέλα και στη συνέχεια η Βραζιλία και η Αργεντινή, με την Βενεζουέλα να εισάγει διαχρονικά περισσότερο από την πρώτη.¹¹⁹ Ο οίκος αξιολόγησης, καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η οικονομική κατάρρευση της Βενεζουέλας, επηρεάζει με έμμεσο τρόπο τις οικονομίες του υποσυστήματος και αυτός δεν είναι άλλος από το ξέσπασμα του μεταναστευτικού. Από γεωπολιτικής άποψης, η χώρα η οποία θα υποστεί το μεγαλύτερο οικονομικό βάρος λόγω της μεταναστευτικής κρίσης, είναι αυτή που θα αναλάβει την υποδοχή των περισσότερων μεταναστών, και αυτή δεν είναι άλλη από την Κολομβία. Όπως συζητήθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η τελευταία φέρεται να έχει υποδεχτεί μέχρι στιγμής, παραπάνω από 1,4 εκατομμύρια μετανάστες. Η οικονομία της Κολομβίας είναι αρκετά εύθραυστη τα τελευταία χρόνια καθώς επίσης

¹¹⁹ (Fuentes 2018, 1-3)

δεν διαθέτει τις απαραίτητες δομές ώστε να ανταπεξέλθει στην συντήρηση ενός τόσο μεγάλου καταπονημένου πληθυσμού. Η τελευταία εδώ και χρόνια παρουσιάζει σταδιακή υποχώρηση στην οικονομία της στην τάξη του 0,2% (μέχρι το 2020) ετησίως αδυνατώντας να πιάσει ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης μεγαλύτερους του 2% σε όλο αυτό το διάστημα. Η Κολομβία, όπως και ολόκληρη η Νότια Αμερική, διαχρονικά βρίσκεται αντιμέτωπη με προβλήματα πληθωρισμού και ανεργίας. Τα επίπεδα της ανεργίας για την Κολομβία κατά τον Ιανουάριο 2020, σημείωσαν τα υψηλότερα επίπεδα της τελευταίας δεκαετίας αφού ξεπέρασαν το 13%.¹²⁰ Αν και μέχρι στιγμής, η Κολομβία μαζί με τις χώρες των Άνδεων (Περού, Χιλή) δεν έχουν διαθέσει μεγάλα ποσά από τους κρατικούς πόρους προς την ανθρωπιστική βοήθεια των μεταναστών, αφήνοντας την οικονομική βοήθεια στην αρμοδιότητα της Καθολικής Εκκλησίας και σχετιζόμενων ΜΚΟ, είναι σχεδόν δεδομένο ότι μελλοντική επιδείνωση του μεταναστευτικού στο πλαίσιο της απρόσκοπτης συνέχισης (χρόνος) και της αύξησης των ροών (ένταση), θα προκαλέσουν σοβαρότατο πρόβλημα στα δημοσιονομικά της Κολομβίας. Οι δύο μεταβλητές του χρόνου και της έντασης, είναι αυτές που θα κρίνουν το οικονομικό φορτίο που θα πρέπει να επωμιστεί (κυρίως) η γειτονική Κολομβία. Με τις μεταβλητές των σημερινών δεδομένων, έχει υπολογιστεί ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα και η αναλογία χρέους προς ΑΕΠ της τελευταίας, θα αυξάνονται κατά 0,6% και 2,2% ετησίως για τα επόμενα πέντε χρόνια αντίστοιχα. Για αυτόν τον λόγο, το Περού και η Χιλή έχουν ήδη αρχίσει να δέχονται όλο και λιγότερους μετανάστες ώστε να μην καταπονήσουν τους κρατικούς προϋπολογισμούς τους.¹²¹ Στο ίδιο μήκος κύματος εμφανίζεται και ο Παναμάς, με τους πολίτες της χώρας να διεξάγουν επανειλημμένως εκστρατείες κατά του μεταναστευτικού επειδή το εκλαμβάνουν ως κίνδυνο για την οικονομική τους ασφάλεια. Για αυτόν τον λόγο, η κυβέρνηση της χώρας πήρε αντίμετρα με σκοπό να χαλιναγωγήσει το πρόβλημα, ορίζοντας την τιμή για έκδοση βίζας στα 60 \$. Ομοίως έπραξε και το Εκουαδόρ, θεσπίζοντας την αντίστοιχη τιμή στα 250 \$.¹²²

Δεν πρέπει να διαφεύγει επίσης ότι η μαζική φυγή εκατομμυρίων βενεζουελάνων σημαίνει την αποδυνάμωση του εργατικού δυναμικού της χώρας. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό εξ' αυτών που εγκαταλείπουν την χώρα, βρίσκεται σε εργάσιμη ηλικία που υπό διαφορετικές προϋποθέσεις, θα μπορούσε να συμβάλει στην σταδιακή οικονομική ανάκαμψη ή την ριζική ανοικοδόμηση της Βενεζουέλας μετά το πέρας της κρίσης. Αυτός ο πληθυσμός που είναι τεχνικά καταρτισμένος, είναι πολύ πιθανό να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην βιομηχανία της χώρας από την οποία θα φιλοξενηθεί.

Τέλος, η τρωτότητα της εγχώριας οικονομίας και η διόγκωση του επιπέδου της φτώχειας έχουν παίξει καταλυτικό ρόλο στην αύξηση των επιπέδων της εμπορίας ανθρώπων. Αυτό το φαινόμενο, συνήθως αφορά τις γυναίκες και τα νεαρότερα

---

¹²⁰ (TRADING ECONOMICS)

¹²¹ (Fuentes 2018, 4-7)

¹²² (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) 2016)

κορίτσια του ντόπιου πληθυσμού τα οποία προκειμένου να γλυτώσουν από την ανέχεια, παρασύρονται σε επικίνδυνες καταστάσεις όπως είναι η πορνεία. Έχουν καταγραφεί περισσότερες από 6.500 περιπτώσεις βενεζουελάνων που εκδίδονται στην Κολομβία.¹²³ Η χειρίστη έκφανση αυτού του φαινομένου στην Βενεζουέλα, είναι ο σεξουαλικός τουρισμός, κατά τον οποίο τα θύματα εμπορίας (μεταξύ αυτών και παιδιά) γίνονται υποκείμενα σεξουαλικής εκμετάλλευσης σε χώρες της Καραϊβικής, και συγκεκριμένα στο Τρινιντάντ & Τομπάγκο και στην Δομινικανή Δημοκρατία. Δυστυχώς, η Βενεζουέλα ανήκει στην κατηγορία εκείνων των κρατών που αποτελούν ταυτόχρονα πηγή, διέλευση και προορισμό για τέτοια φαινόμενα. Το Γραφείο Παρακολούθησης και Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων του State Department για το 2017, κατέταξε την χώρα στην θέση 3 (Tier 3).¹²⁴ Η κατάταξη 3 για θέματα που αφορούν την εμπορία ανθρώπων, πρακτικά σημαίνει ότι η κυβέρνηση της Βενεζουέλας δεν τηρεί ούτε τα ελάχιστα κριτήρια σε ότι αφορά την παροχή ασφάλειας στους πολίτες της απέναντι στα ειδηχθή αυτά φαινόμενα. Ούτε προβαίνει επίσης σε σοβαρές προσπάθειες για να τα αντιμετωπίσει.

4.2.3 Ενεργειακή κρίση

Ακόμη μία συνιστώσα κρίσης στην Βενεζουέλα είναι η πρόσφατη ενεργειακή κρίση που πλήττει την χώρα, ιδιαίτερα εντόνως κατά την διάρκεια του 2019. Η εν λόγω κρίση εκδηλώνεται με γενικευμένα μπλακ-άουτ τα οποία από τον Μάρτιο του ίδιου έτους έχουν αρχίσει να αποτελούν περιοδικό φαινόμενο για την χώρα λόγω της συστηματικής τους εμφάνισης. Από τα τρία χειρότερα γενικά μπλακ-άουτ, τα δύο συνέβησαν τον Μάρτιο (8 και 30 του μηνός) και το τρίτο στις 23 Ιουλίου. Ο κοινός παρανομαστής τους ήταν η εκτεταμένη διάρκεια, από 4 ημέρες έως μία εβδομάδα, και το εκτεταμένο εύρος διότι έπληξε τουλάχιστον τις 13 από τις 23 πολιτείες της χώρας. Στην ακραία τους μορφή σημειώθηκαν σε 18 πολιτείες ταυτόχρονα. Ως εκ τούτου, λειτουργεί ως παράγοντας κλιμάκωσης της κρίσης διότι επιβαρύνει τα προβλήματα με τα οποία ο κοινωνικός ιστός βρίσκεται αντιμέτωπος τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα η διακοπή του ηλεκτροφωτισμού δημιουργεί προβλήματα στις δημόσιες μεταφορές, στους σηματοδότες στο μετρό και είναι παράγοντας που ευθύνεται για την υπολειτουργία του διεθνούς αεροδρομίου του Καρακάς. Τα αυτόματα μηχανήματα τραπεζικών συναλλαγών τίθενται εκτός λειτουργίας, ενώ μεταξύ άλλων, πλήττονται οι τηλεφωνικές συνδέσεις και το δίκτυο ύδρευσης. Στα μπλακ-άουτ του Μαρτίου καταγράφηκαν 15 θάνατοι νεφροπαθών λόγω αδυναμίας παροχής υπηρεσιών αιμοκάθαρσης, καθώς επίσης δεν έλειψαν και τα περιστατικά αναρχίας καθώς στο πλαίσιο της ολικής συσκότισης τα τοπικά μαγαζιά υπήρξαν υποκείμενα λεηλασίας από τις τοπικές συμμορίες.¹²⁵

Αν και η κυβέρνηση του Νίκολας Μαδούρο κατηγορεί ανοικτά τις ΗΠΑ για δολιοφθορά και συγκεκριμένα για "ηλεκτρομαγνητικές επιθέσεις" στα υδροηλεκτρικά φράγματα και στις εγκαταστάσεις των εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής

¹²³ (John 2018)

¹²⁴ (Department of State 2019)

¹²⁵ (FRANCE 24 2019)

ενέργειας, η αλήθεια είναι ότι οι τελευταίες αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα, από την εποχή του Ούγκο Τσάβες. Συγκεκριμένα, ο υδροηλεκτρικός σταθμός Gurí που παράγει το 80% της ηλεκτρικής ενέργειας της Βενεζουέλας, δυσλειτουργούσε ήδη από το 2010 λόγω εκτεταμένης ξηρασίας. Η τελευταία από τότε είχε προκαλέσει την μείωση της στάθμης του νερού στις υποδομές του σταθμού. Μπορεί βέβαια οι τότε επιφανειακές λύσεις όπως η επιβολή ορίου στην παροχή ηλεκτρικών υπηρεσιών και κάποιες συγκυρίες σαν τις έντονες βροχοπτώσεις που μετέπειτα ανέβασαν την στάθμη του νερού, να έκρυσαν το πρόβλημα κάτω από το χαλάκι, ωστόσο, όπως κάθε καινούργια κρίση που αναδύεται στην Βενεζουέλα έτσι και το ξέσπασμα της πρωτόγνωρης αυτής ενεργειακής κρίσης, έχει την ρίζα της σε όλες εκείνες τις λανθασμένες αποφάσεις που λήφθηκαν στο παρελθόν. Μία από αυτές ήταν η εθνικοποίηση του τομέα το 2007. Η συγκεκριμένη ενέργεια προκάλεσε την αντικατάσταση καταρτισμένων ιδιωτών από φιλοκυβερνητικούς οι οποίοι δεν είχαν κάποια προϋπηρεσία στον κλάδο. Η κατάσταση στη συνέχεια επιδεινώθηκε λόγω του επερχόμενου "brain drain" από την χώρα. Ένα πολύ σημαντικό επακόλουθο της μαζικής φυγής από την χώρα είναι ότι μεταξύ των ανθρώπων που εγκατέλειψαν την Βενεζουέλα υπολογίζονται περίπου 25.000 πρώην εργαζόμενοι στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας.¹²⁶

Το οξύμωρο για τον συγκεκριμένο τομέα είναι ότι υπήρξε αρκετά μεγάλη ένταση επενδύσεων και κατά συνέπεια δεν παραμελήθηκε. Από το 1950 μέχρι το 1998 η κυβέρνηση είχε διαθέσει 48,254 εκατομμύρια δολάρια για την αναβάθμιση του τομέα, ενώ για τον ίδιο λόγο από το 1999 μέχρι και το 2014, εκταμιεύτηκαν άλλα 96,128 εκ. δολάρια. Το πρόβλημα (και στην συγκεκριμένη περίπτωση) ήταν ότι οι πολιτικές αποφάσεις πάντοτε επικρατούσαν έναντι των αντίστοιχων τεχνικών και χρηματοοικονομικών. Με άλλα λόγια, ακόμη και για τον ενεργειακό τομέα αποδείχθηκε ότι ο κυβερνητικός μηχανισμός λήψης αποφάσεων ενεργούσε βάσει κομματικών κριτηρίων και όχι σύμφωνα με το ορθολογιστικό πρότυπο του οποίου η μόνιμη επιδίωξη είναι το όφελος να υπερβαίνει το κόστος. Η αμέλεια αυτού επέφερε τα σημερινά αποτελέσματα της ενεργειακής ανεπάρκειας. Η αδυναμία στην απεριόριστη προσφορά ηλεκτρικής ενέργειας στρέφει τα εργοστάσια, τα σχολεία, τα νοσοκομεία και τα σπίτια, να προαγοράζουν "πακέτα" ηλεκτρικής ενέργειας συγκεκριμένης ποσότητας και συγκεκριμένου χρόνου.

Ο Bautista στην έρευνα του διαπιστώνει ότι η Βενεζουέλα εκμεταλλεύεται μόλις το 66% των υδροηλεκτρικών της δυνατοτήτων.¹²⁷ Η ευρύτερη επίδραση της ενεργειακής κρίσης και συγκεκριμένα των επανειλημμένων διακοπών ηλεκτροδότησης, αποτυπώνεται στο γεγονός ότι το 96% των εγχώριων επιχειρήσεων αναγκάστηκε να αναστείλει ή να μειώσει την παραγωγή του κατά το πρώτο τρίμηνο του 2019. Το 14% εξ' αυτών διέκοψε εντελώς την δραστηριότητα του, ενώ οι εναπομείνουσες

---

¹²⁶ (FRANCE 24 2019)

¹²⁷ (Bautista 2012, 330-331)

επιχειρήσεις που συνέχισαν τον κύκλο των εργασιών τους απέδιδαν μόλις στο 18% των ικανοτήτων τους.¹²⁸

Συμπέρασμα Κεφαλαίου: Η πολιτική αστάθεια της Βενεζουέλας σε συνδυασμό με την ανθρωπιστική, την οικονομική και την ενεργειακή κρίση αποκορυφώνουν την ενδοκρατική σύγκρουση της Βενεζουέλας καθώς επίσης, την ένταση και την συχνότητα της άμεσης βίας που ασκείται μέσα σε αυτήν. Οι συνέπειες των κρίσεων της Βενεζουέλας, ιδιαιτέρως αυτές της μεταναστευτικής κρίσης, επηρεάζουν το κρατικό σύμπλεγμα Νοτίου-Κεντρικής Αμερικής και Καραϊβικής με άμεσο τρόπο. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την Βενεζουέλα έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, με την τελευταία να εκδηλώνει σταδιακά την πρόθεσή της να διαχειριστεί την κρίση. Η διαχείριση της κρίσης και ο μετριασμός της άμεσης βίας, αποτελούν τα πρώτα βήματα για την εν γένει αντιμετώπιση της ενδοκρατικής σύγκρουσης στην Βενεζουέλα. Χωρίς αυτά τα βασικά προαπαιτούμενα, δεν μπορούν να υπάρξουν σκέψεις για peacemaking, peacebuilding και βιώσιμη ειρήνη στην χώρα της Νοτίου Αμερικής.

---

¹²⁸ (Pietrosemoli και Rodriguez-Monroy 2019)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ

5.1 Βενεζουέλα: Πεδίο διεθνούς κρίσης

Η διαμορφωμένη κατάσταση στην Βενεζουέλα δεν συγκροτεί την τελευταία ως πεδίο ενδοκρατικής σύγκρουσης και μόνο. Και αυτό επειδή η μονομερής άσκηση βίας από τον κρατικό μηχανισμό και η συνεπαγόμενη κοινωνικοπολιτική πόλωση του ενδοκρατικού σκηνικού, νομοτελειακά προκαλούν τις δράσεις, τις αντιδράσεις και την λήψη αποφάσεων από τους εξωτερικούς δρώντες. Οι συγκεκριμένες ενέργειες από την μεριά των παραγόντων του διεθνούς περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αέναης κρατικής προσπάθειας αποκόμισης των περισσότερων δυνατών οφελών, εγκολλώνονται στην στρατηγική που χαράζουν σχετικά με την κρίση της Βενεζουέλας. Η διαμορφωμένη αυτή στρατηγική ταυτόχρονα εξυπηρετεί και προωθεί τα εθνικά τους συμφέροντα. Η ανάδυση αντικρουόμενων εθνικών συμφερόντων μεταφράζεται σε αντικρουόμενη παροχή εξωτερικής στρατιωτικής, οικονομικής, πολιτικής και διπλωματικής βοήθειας στους αντιμαχόμενους δρώντες του εσωτερικού περιβάλλοντος. Με άλλα λόγια, η ετερότητα μεταξύ των επιμέρους εξωτερικών στρατηγικών που άπτονται στο πεδίο της ενδοκρατικής σύγκρουσης, ενισχύει την υφιστάμενη σύγκρουση των εσωτερικών δρώντων και παράλληλα κλιμακώνει την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο εσωτερικό και το διεθνές περιβάλλον. Η Βενεζουέλα για αυτόν τον λόγο αποτελεί πεδίο διεθνούς κρίσης.

Το διεθνές πεδίο των συγκρουόμενων συμφερόντων με φόντο την Βενεζουέλα, σκιαγραφείται από την αντιτιθέμενη στάση μεταξύ δύο πόλων. Ο πρώτος πόλος αποτελείται από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μαζί με τους δυτικούς της συμμάχους. Ο δεύτερος πόλος περιλαμβάνει τον άξονα Ρωσίας, Κίνας, Κούβας και Ιράν. Σε ότι αφορά την στάση των Ηνωμένων Πολιτειών, οι δυσμενείς κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην Βενεζουέλα σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη χρήση κρατικής βίας, την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την κατάλυση της δημοκρατίας και κυρίως τα οικονομικά και στρατιωτικά ανοίγματα του Μαδούρο προς την Ρωσία, την Κίνα και την Κούβα, ενεργοποιούν επαναλαμβανόμενες κρίσεις εξωτερικής πολιτικής για τις ΗΠΑ σε σχέση με την Βενεζουέλα. Η απειλητική παρουσία της Ρωσίας στην γεωπολιτική "πίσω αυλή" της Αμερικής, όχι μόνο εκκινεί κρίσεις εξωτερικής πολιτικής ανάμεσα στην τελευταία και την Βενεζουέλα, αλλά ιδιαίτερα μεταξύ ΗΠΑ-Ρωσίας. Η προσλαμβάνουσα απειλή που αναδύεται από την ρωσική στρατιωτική παρουσία μέσα στην γεωπολιτική εμβέλεια, για την οποία οι ΗΠΑ από το 1823 και το Δόγμα Μονρόε διατηρούν την πρωτοκαθεδρία, εκτραχύνει τις διακρατικές σχέσεις ΗΠΑ-Ρωσίας και ΗΠΑ-Βενεζουέλας.

Η κλιμάκωση της παράστασης απειλής για τις ΗΠΑ αυξάνουν τις πιθανότητες για αμερικανική προβολή ισχύος στην χώρα της Νοτίου Αμερικής. Βέβαια, η

προσλαμβάνουσα απειλή για τις ΗΠΑ δεν αναδύεται αποκλειστικά και μόνο από την δραστηριοποίηση των ανταγωνιστριών δυνάμεων στην Βενεζουέλα. Και αυτό γιατί η κατάρρευση των πολιτικοοικονομικών δομών της τελευταίας εγείρουν συνθήκες εκτεταμένης περιφερειακής αστάθειας, οι οποίες με την σειρά τους θρέφουν αναδυόμενους κινδύνους και απειλές για την ίδια την εθνική ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι επιπτώσεις από την μεταναστευτική κρίση και την ανεξέλεγκτη διακίνηση ναρκωτικών με την Βενεζουέλα ως κράτος-διέλευση αυτών των φαινομένων, είναι ήδη αισθητές στην αμερικανική επικράτεια. Συνεπώς η αμερικανική διαχείριση της κρίσης για την Βενεζουέλα, εκπονείται σύμφωνα με τα κελεύσματα των εθνικών συμφερόντων και διαμορφώνεται στο γενικότερο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού των συσχετισμών ισχύος. Η διεθνής κρίση της Βενεζουέλας αποτελεί απότοκο της διεθνούς μάχης μεταξύ των εξωτερικών δρώντων που επιζητούν την υπεράσπιση του status quo και των αντίστοιχων που επιδιώκουν την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ως ηγέτιδα δύναμη του μπλοκ που στοχεύει την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης, έχει χαράξει την πολιτική διαχείρισης της κρίσης σύμφωνα με αυτόν τον σκοπό. Ο σκοπός της αλλαγής του status quo έχει εξομοιωθεί με την προεδρική απομάκρυνση του Νικολάς Μαδούρο και όλα τα επιστρατευμένα μέσα μέχρι στιγμής διαμορφώνονται σύμφωνα με αυτόν τον στόχο. Τα αμερικάνικα μέσα για την αλλαγή του status quo διατηρούν μέχρι στιγμής νομικό και διπλωματικό περιεχόμενο, όχι στρατιωτικό.

Πέραν των παραπάνω, πρέπει να υπογραμμιστεί και το διακύβευμα της παρατεταμένης Αμερικανορωσικής σύγκρουσης που περιστρέφεται γύρω από την Βενεζουέλα. Η τελευταία αποτελεί ένα οικόπεδο εξόχως σημαντικής γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής σημασίας, διότι κατέχει αποθέματα φυσικών πηγών ενέργειας με συνολική αξία 14,3 τρισεκατομμυρίων δολάρια. Συγκεκριμένα, είναι η πρώτη χώρα σε αποθέματα πετρελαίου παγκοσμίως (τα αποθέματα της ξεπερνούν το άθροισμα αποθεμάτων από ΗΠΑ, Καναδά και Μεξικό), η όγδοη σε αποθέματα φυσικού αερίου (καλύπτει το 2,7% της παγκόσμιας προσφοράς), η δεύτερη σε αποθέματα χρυσού (σε αξία ξεπερνάει το ΑΕΠ της Δανίας), η τρίτη μεγαλύτερη παραγωγός χώρα σε άνθρακα, καθώς επίσης διαθέτει υψηλά αποθέματα σιδήρου (σε αξία ξεπερνάει το ΑΕΠ της Ισπανίας), κολτανίου και βωξίτη. Συν τοις άλλοις, η Βενεζουέλα βρίσκεται κυριολεκτικά με το ένα πόδι στην Νότια και με το άλλο στην Κεντρική Αμερική. Διαθέτει ευρεία πρόσβαση στην λεκάνη της Καραϊβικής, ευνοώντας την απρόσκοπτη μεταφορά εξαγωγών σε ολόκληρο το δυτικό ημισφαίριο. Από την άλλη, διαθέτει ευνοϊκή μορφολογία για τα δεδομένα του υποσυστήματος διότι η έκταση της δεν κατακερματίζεται από το δάσος του Αμαζονίου όπως συμβαίνει με την Βραζιλία, ούτε διαρρηγνύεται από την οροσειρά των Άνδεων όπως αντιστοίχως συμβαίνει για το Περού και την Βολιβία. Η ένταξη της Βενεζουέλας σε κάποιον από τους αντιμαχόμενους συνασπισμούς, αυτομάτως θα αύξανε την κατανομή ισχύος υπέρ του ηγετικού δρώντα σε αυτόν τον πόλο.

Τέλος, πρέπει να τονισθεί ακόμη ένας λόγος που κατευθύνει την αμερικανική διαχείριση της κρίσης προς την αλλαγή του status quo, δηλαδή στην απομάκρυνση

της τρέχουσας σοσιαλιστικής κυβέρνησης. Αυτός έγκειται στην χαμιλτονική αποστολή των αμερικανών ενόπλων δυνάμεων για την διασφάλιση της ομαλής ροής πετρελαίου από τις πετρελαιοπηγές στα παγκόσμια οικονομικά κέντρα, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του αναπτυσσόμενου κόσμου. Η αποστολή αυτή απειλείται από τις λεγόμενες ζώνες αστάθειας¹²⁹ διότι θέτουν εν κινδύνω την ομαλή ροή κρίσιμων πρώτων υλών προς τα σύγχρονα κέντρα της παγκόσμιας οικονομίας.¹³⁰ Γενικά, η χαμιλτονική αποστολή των ΗΠΑ συναρτήσκει των ζωνών αστάθειας αποσκοπεί στην:

- ✚ Ύπαρξη εναλλακτικών πηγών πετρελαίου, ούτως ώστε η αποσταθεροποίηση μίας πετρελαιοπαραγωγού χώρας ή οι γεωπολιτικές σκοπιμότητες ενός retro-state να μην είναι σε θέση να διαταράξουν σημαντικά την παγκόσμια αγορά πετρελαίου
- ✚ Προστασία της μεταφοράς των παγκόσμιων πετρελαϊκών ροών από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες στα παγκόσμια οικονομικά κέντρα, καθώς αυτές διασχίζουν την ζώνη αστάθειας. Περίπου το 20% και το 50% των παγκόσμιων ενεργειακών μεταφορών, διασχίζει τα στενά του Ορμούζ στον Περσικό Κόλπο και τα στενά της Μάλακα μεταξύ Ινδονησίας και Μαλαισίας, αντίστοιχα.

Ο μακροπρόθεσμος στόχος της χαμιλτονικής στρατηγικής είναι η συρρίκνωση της ζώνης αστάθειας και η ενσωμάτωση των χωρών της στις τάξεις των σταθερών κρατών που συμμετέχουν επιτυχώς στο ανοικτό διεθνές οικονομικό σύστημα.¹³¹ Το ίδιο ισχύει ασφαλώς και για την περίπτωση της πετρελαιοπαραγωγού Βενεζουέλας. Η επιτυχημένη διαχείριση κρίσης από την πλευρά ΗΠΑ θα επιφέρει μια διπλή επιτυχία. Θα αναχαιτίσει την ζώνη αστάθειας η οποία πηγάζει από την Βενεζουέλα και διαχέεται στο περιφερειακό σύστημα και παράλληλα, θα την επανεντάξει στο σύστημα κρατών που υπερασπίζονται την παγκόσμια τάξη και τηρούν τους διεθνείς κανόνες.

Παράλληλα με την διαδικασία διαχείρισης της ενδοκρατικής σύγκρουσης από μεριάς εσωτερικών και εξωτερικών κρατικών δρώντων, έχουν υλοποιηθεί ανάλογες διαδικασίες και από τους περιφερειακούς, διεθνείς και υπερεθνικούς οργανισμούς με σκοπό την ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος. Το παρών κεφάλαιο θα στηριχθεί σε τρεις άξονες. Ο πρώτος αφορά τις ενέργειες διαχείρισης κρίσης από τους δρώντες που επιδιώκουν την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης. Ο δεύτερος διερευνά τις αντίστοιχες από το κρατικό μπλοκ που επιθυμεί την διατήρηση του status quo. Ο τρίτος δεν θα μπορούσε να αγνοήσει τις εσωτερικές ενέργειες διαχείρισης της κρίσης, δηλαδή αυτές που προέρχονται από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές στο ενδοκρατικό

---

¹²⁹ Τα κυριότερα φαινόμενα που πηγάζουν από την ζώνη της αστάθειας είναι η πειρατεία, το οργανωμένο έγκλημα και η αθρόα μετακίνηση πληθυσμών. Η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι ανθρωπιστικές καταστροφές αποτελούν τις παραφάδες των ζωνών αστάθειας.

¹³⁰ (Παπασωτηρίου 2008, 170)

¹³¹ (Παπασωτηρίου 2008, 171-172)

πλαίσιο της σύγκρουσης, την κυβέρνηση και την αντιπολίτευση. Η πρώτη επιζητάει προφανώς την διατήρηση του status quo και η δεύτερη την αλλαγή του. Ο κοινός παρανομαστής του κεφαλαίου είναι η μελέτη, των σχετικών με την Βενεζουέλα, αποφάσεων που αφορούν την διαχείριση της σύγκρουσης. Ο έμμεσος στόχος του κεφαλαίου είναι να υπογραμμίσει τόσο την διολίσθηση της Βενεζουέλας σε "κέντρο φιλοξενίας" εγκληματικών δικτύων, όσο και την ενασχόληση των κρατικών ιθυνόντων της με παράνομες συναλλαγές.

5.2 Εξωτερικές ενέργειες διαχείρισης της κρίσης με σκοπό την αλλαγή του status quo

Η στάση της διεθνούς κοινότητας σχετικά με την κρίση στην Βενεζουέλα ήταν και εξακολουθεί να είναι διαχωρισμένη σε στρατόπεδα. Ωστόσο, η επιθυμία του κάθε διεθνούς δρώντα για αλλαγή ή διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης δεν ήταν πάντοτε ξεκάθαρη. Το ευκρινές πλέον σημείο αναφοράς που αποσαφηνίζει την στάση του εκάστοτε δρώντα σε ότι αφορά την ενδοκρατική σύγκρουση της Βενεζουέλας, θεωρείται η αναγνώριση ή όχι του Χουάν Γκουαηδό ως μεταβατικό πρόεδρο της χώρας. Βάσει λοιπόν της διπλωματικής αποδοχής ή καταδίκης του Γκουαηδό διακρίνονται τρία γκρουπ κρατών. Το γκρουπ των κρατών που αναγνωρίζει επίσημα τον Γκουαηδό ως νόμιμο πρόεδρο της χώρας με ηγέτιδα δύναμη τις ΗΠΑ και άλλες 58 χώρες. Σε αυτό το γκρουπ ανήκει επίσης και η πλειονότητα των διεθνών μη κρατικών δρώντων με ενδεικτικότερους εξ' αυτών την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών και την Διαμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης. Το δεύτερο γκρουπ του οποίου τα κράτη στηρίζουν ανοικτά την υφιστάμενη κυβέρνηση Μαδούρο και καταδικάζουν τις υπόνοιες παρέμβασης στα εσωτερικά του κράτους (Ρωσία, Κίνα, Κούβα και άλλες 17 χώρες) και το τρίτο, το οποίο απαρτίζεται από κράτη που τηρούν ουδέτερη στάση. Αυτά είναι η Νορβηγία, η Ουρουγουάη, το Μεξικό, η Ινδία και κάποιες μικρές χώρες της Καραϊβικής. Η τριμερής διαίρεση της διεθνούς κοινότητας για το ζήτημα της Βενεζουέλας, έχει παρακαλώσει την δράση των Ηνωμένων Εθνών και του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (OAS) για την εύρεση μιας ενδεδειγμένης λύσης που θα ήταν σε θέση να διαχειριστεί την ενδοκρατική σύγκρουση με αποδοτικό τρόπο. Η κατακερματισμένη στάση του διεθνούς περιβάλλοντος έχει αποδειχθεί τροχοπέδη στις προσπάθειες αποκατάστασης της ειρήνης μετά από εξωτερικές πρωτοβουλίες.¹³²

5.2.1 Πολιτική διαχείρισης της κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες

Οι ΗΠΑ ήταν χρονικά η πρώτη χώρα διεθνώς που αναγνώρισε τον Χουάν Γκουαηδό ως μοναδικό και νόμιμο πρόεδρο της χώρας, παροτρύνοντας και τις υπόλοιπες χώρες να πράξουν τον ίδιο. Έκτοτε, ο πρόεδρος Τραμπ βρίσκεται σε συνεχείς προσπάθειες σύμπραξης με τον μεταβατικό πρόεδρο Γκουαηδό και η Ουάσινγκτον υποστηρίζει εμπράκτως τις προσπάθειες του τελευταίου να εξαγοράσει την CITGO και τα

¹³² (Lowenthal and Smilde 2019)

περιουσιακά της στοιχεία που βρίσκονται στην Αμερική. Αυτή η κίνηση θα απέτρεπε την κατάσχεση της εταιρίας από πιστωτές, λόγω αδυναμίας της έγκαιρης πληρωμής των ομολόγων που είχε εκδώσει η PDVSA όταν αυτά έληγαν τον Ιανουάριο του 2020.

Τον Οκτώβριο του 2019, η κυβερνητική υπηρεσία USAID των ΗΠΑ, με σκοπό την προώθηση δημοκρατικών αξιών και την παροχή βοήθειας σε χώρες που αντιμετωπίζουν εσωτερικά προβλήματα, υπέγραψε διμερή συμφωνία με τον Γκουαηδό. Αυτή ήταν η πρώτη με τη Βενεζουέλα εδώ και 65 χρόνια.¹³³ Εν εξελίξει της ανθρωπιστικής κρίσης και κατόπιν της έκκλησης του Γκουαηδό μαζί με άλλους ανθρώπους της αντιπολίτευσης, οι ΗΠΑ έχουν προβεί σε συγκρατημένες ενέργειες περιθάλψης ανθρώπων στα σύνορα της χώρας και έχουν υποστηρίξει τα Ηνωμένα Έθνη για να εντείνουν την παροχή περιφερειακής αρωγής.

Αν και το επιτελείο του Τραμπ είχε δηλώσει πως όλα τα σενάρια βρίσκονται πάνω στο τραπέζι για την περίπτωση της Βενεζουέλας, φωτογραφίζοντας προφανώς το σενάριο μιας δυνητικής στρατιωτικής παρέμβασης, αυτό (μέχρι την στιγμή που εκπονείται η παρούσα μελέτη) δεν υλοποιήθηκε. Η σκληρή αμερικανική στάση κατά του Μαδούρο μέχρι στιγμής δεν έχει μεταφραστεί σε στρατιωτική επιχείρηση μέσα στην Βενεζουέλα αλλά σε ένα πολυσχιδές μίγμα κυρώσεων που στοχεύει τον Μαδούρο και τους εγχώριους και διεθνείς υποστηρικτές του.

5.2.1.A Κυρώσεις εις βάρος των αξιωματούχων της Βενεζουέλας

Η κυβέρνηση Τραμπ χρησιμοποίησε αρχές που προϋπήρχαν προκειμένου να επιβάλει κυρώσεις σε έναν αρκετά μεγάλο αριθμό αξιωματούχων της σημερινής κυβέρνησης του Καρακάς. Συγκεκριμένα, επιβλήθηκαν κυρώσεις εις βάρος ανθρώπων του κυβερνητικού θώκου και αξιωματούχων του στρατού, όπως προέβλεπε το *εκτελεστικό διάταγμα 13692*. Το τελευταίο θεσπίστηκε επί προεδρίας Ομπάμα (Μάρτιος 2015) για να εφαρμόσει τον νόμο *περί υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνίας των πολιτών στη Βενεζουέλα* του 2014. Μεταξύ των διατάξεων του, ο νόμος αυτός εξουσιοδοτεί τον Πρόεδρο να επιβάλει κυρώσεις (μπλοκάρισμα περιουσιακών στοιχείων και περιορισμοί στην βίζα) σε αυτούς που ο τελευταίος θεωρεί ως υπαίτιους για την χρήση βίας, την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και σε εκείνους που έδωσαν εντολές σύλληψης ή προφυλάκισης για πολίτες, επειδή συμμετείχαν στις διαμαρτυρίες του 2014. Η στρατηγική των κυρώσεων ξεκίνησε επί προεδρίας Ομπάμα μέσω του υπουργείου Οικονομικών, "παγώνοντας" τα περιουσιακά στοιχεία έξι μελών των σωμάτων ασφαλείας της Βενεζουέλας και ενός εισαγγελέα για την ίδια περίοδο των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων.¹³⁴ Βάσει του ίδιου εκτελεστικού διατάγματος, το υπουργείο Οικονομικών επί προεδρίας Τραμπ επέβαλε κυρώσεις που προβλέπουν το "πάγωμα"

¹³³ (USAID 2019)

¹³⁴ (Federal Register 2015)

των περιουσιακών στοιχείων και των τραπεζικών λογαριασμών για 82 ακόμη μέλη της παρούσας κυβέρνησης και του στρατού (ανάμεσα τους η σύζυγος και ο γιος του Μαδούρο), σε 8 μέλη του Ανώτατου Δικαστηρίου, στους αρχηγούς των Ενόπλων Δυνάμεων, της Εθνικής Φρουράς και της Εθνικής Αστυνομίας, σε 4 κυβερνήτες πολιτειών, στον διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Βενεζουέλας και στον Υπουργό Εξωτερικών.

Η διοίκηση Τραμπ μεταξύ άλλων, έχει προχωρήσει στην δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων και των ταξιδιωτικών εγγράφων δύο υψηλόβαθμων αξιωματούχων της κυβέρνησης. Αυτοί είναι ο αντιπρόεδρος Tareck el Aissami και ο πρώην αρχηγός των μυστικών υπηρεσιών, Pedro Luis Martin. Οι δύο αυτοί πρώην υψηλόβαθμοι του καθεστώτος, λαμβάνονται υπόψη ως ενεργοί συμμετέχοντες σε κύκλωμα διακίνησης ναρκωτικών που προέρχεται από την Βενεζουέλα. Για τον ίδιο λόγο το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ επέβαλλε κυρώσεις σε 22 μεμονωμένα άτομα και 27 εταιρίες με την κατηγορία της συμμετοχής τους σε εγκληματική οργάνωση που διακινεί ναρκωτικά, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου *Kingpin Act* (Foreign Narcotics Kingpin Designation Act, 1901)

5.2.1.B Κυρώσεις περιορισμού πρόσβασης στις αμερικανικές χρηματοοικονομικές αγορές

Τον Αύγουστο του 2017 η διοίκηση Τραμπ εξέδωσε το *εκτελεστικό διάταγμα 13808*, κατά το οποίο απαγορεύτηκε η πρόσβαση της κυβέρνησης της Βενεζουέλας συμπεριλαμβανομένης της PDSVA, στις χρηματοοικονομικές αγορές των ΗΠΑ. Το διάταγμα προέβλεπε κάποιες συγκεκριμένες εξαιρέσεις έτσι ώστε να πλήξει όσο το δυνατόν λιγότερο τους απλούς πολίτες της Βενεζουέλας καθώς και τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα που διατηρούνται σε αυτήν.¹³⁵ Οι συγκεκριμένες κυρώσεις περιορίζουν τις δυνατότητες πρόσβασης της κυβέρνησης στις διεθνείς αγορές ομολόγων και μετοχών. Αυτές υπήρξαν διαχρονική πηγή κεφαλαίου για την Βενεζουέλα και την PDVSA.

Το 2018 επικυρώθηκαν δύο εκτελεστικά διατάγματα για να ασκήσουν ακόμη μεγαλύτερη πίεση στην προσβασιμότητα της Βενεζουέλας στο αμερικανικό συνάλλαγμα. Το *εκτελεστικό διάταγμα 13827* (Μάρτιος 2018) απαγόρευσε σε όλους τους αμερικανούς επενδυτές την οποιαδήποτε αγορά ή συνδιαλλαγή με το νέο ψηφιακό νόμισμα της Βενεζουέλας ονόματι "petro" το οποίο δημιουργήθηκε από το καθεστώς Καρακάς προκειμένου να παρακάμψει τις αμερικάνικες κυρώσεις και για να του προσφέρει το απαραίτητο κεφάλαιο.¹³⁶ Το *εκτελεστικό διάταγμα 13835* (Μάιος 2018), απαγόρευσε με την σειρά του όλους τους αμερικανούς επενδυτές να αγοράσουν χρεόγραφα ή άλλα προϊόντα της χρηματοπιστωτικής αγοράς που θα ήταν εισπρακτέα από το καθεστώς της Βενεζουέλας ή την PDVSA. Αυτό επινοήθηκε για να αποκλείσει όλα εκείνα τα παραθυράκια διαφθοράς που θα ήταν σε θέση να

---

¹³⁵ (Federal Register 2017)

¹³⁶ (Federal Register 2018)

προσφέρουν μετρητά στους αξιωματούχους της σημερινής κυβέρνησης.¹³⁷ Τον Ιανουάριο του 2019 υπήρξαν επιπρόσθετοι περιορισμοί στις αγορές και στις ανταλλαγές κρατικών ομολόγων για την Βενεζουέλα και την PDVSA.

5.2.1.Γ Κυρώσεις στους εγχώριους οικονομικούς τομείς της Βενεζουέλας

Η διοίκηση Τραμπ το 2018 λάνσαρε μια σειρά από νέες κυρώσεις στοχεύοντας συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας της Βενεζουέλας. Αυτοί ήταν οι τομείς του πετρελαίου, του χρυσού και του χρηματοπιστωτικού. Πέραν αυτού, αποδέκτες κυρώσεων αποτέλεσαν και οι εσωτερικοί κυβερνητικοί θεσμοί της άμυνας και της ασφάλειας.

Τον Νοέμβριο του 2018, θεσπίστηκε το *εκτελεστικό διάταγμα 13850*, σύμφωνα με το οποίο δεσμεύθηκαν τα περιουσιακά στοιχεία και απαγορεύθηκαν οι συνδιαλλαγές με τους φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα της εξόρυξης χρυσού στη Βενεζουέλα. Η αμερικανική διοίκηση τους θεωρεί συνεργούς σε δόλιες πρακτικές διαφθοράς που μέσω παράνομων δοσοληψιών ευνοούν την κυβέρνηση Μαδούρο.¹³⁸ Βάσει του ίδιου διατάγματος, επιβλήθηκαν κυρώσεις σε 5 μεμονωμένα πρόσωπα και σε 23 οργανισμούς οι οποίοι ήταν αναμεμιγμένοι σε πρακτικές μηχανορραφίας με παράνομες ανταλλαγές συναλλάγματος συνολικής αξίας 2,4 δισ. δολαρίων. Ακολούθησαν κυρώσεις στην PDVSA, στην ρώσικη τράπεζα *Mosnarbank* με έδρα την Μόσχα (λόγω της διαμεσολάβησης της να μεταφέρει τις πωλήσεις από το βενεζουελάνικο πετρέλαιο σε τρίτους), στην κρατική εταιρία χρυσού της Βενεζουέλας *Minerven*, επειδή βοήθησε οικονομικά τον Μαδούρο μέσω παράνομων δραστηριοτήτων εξόρυξης χρυσού, καθώς και στην εγχώρια κρατικοποιημένη Τράπεζα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης.

Τον Απρίλιο του 2019, το αμερικάνικο Υπουργείο Οικονομικών επέβαλε περαιτέρω κυρώσεις στην Κεντρική Τράπεζα της Βενεζουέλας ενώ τον Ιούλιο του ίδιου έτους επιβλήθηκαν κυρώσεις στην υπηρεσία στρατιωτικής αντικατασκοπείας. Τον Απρίλιο και τον Σεπτέμβριο του 2019, το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ επέβαλε κυρώσεις σε εταιρίες και ιδιοκτήτες με πλωτά σκάφη που μεταφέρουν πετρέλαιο από την Βενεζουέλα στη Κούβα και το αντίστροφο. Οι εταιρίες που σταμάτησαν τις αποστολές αυτές, διαγράφηκαν από τις κυρώσεις. Ωστόσο στην λίστα των αμερικανικών κυρώσεων βρέθηκε εσχάτως και η κρατική εταιρία πετρελαίου της Κούβας λόγω της απρόσκοπτης στήριξης στην κυβέρνηση Μαδούρο.

---

¹³⁷ (Federal Register 2018)

¹³⁸ (Federal Register 2018)

5.2.1.Δ Κυρώσεις στις οντότητες που παρέχουν βοήθεια στην κυβέρνηση Μαδούρο

Στις 5 Αυγούστου 2019 επιβλήθηκαν νέες κυρώσεις στη κυβέρνηση Μαδούρο κατόπιν του εκτελεστικού διατάγματος 13884.¹³⁹ Σύμφωνα με αυτό, μπλοκάρονται όλα τα στοιχεία ιδιοκτησίας και συμφερόντων που διατηρεί η κυβέρνηση στις Ηνωμένες Πολιτείες ακόμη και αν αυτά διοικούνται από αμερικανούς υπηκόους. Το ΕΔ 13884 μεταξύ άλλων απαγορεύει τους αμερικανούς πολίτες να εμπλέκονται σε συναλλαγές με την κυβέρνηση της Βενεζουέλας εκτός και αν αυτό κριθεί ως απολύτως αναγκαίο από το Γραφείο Ελέγχου Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων των ΗΠΑ (OFAC). Το εν λόγω διάταγμα προβλέπει επίσης οικονομικές κυρώσεις αλλά και περιοριστικές ενέργειες στην βίβα των μη-αμερικανών πολιτών που εξακολουθούν να συνδράμουν στην αρωγή του Μαδούρο με οποιαδήποτε μέθοδο. Ομοίως, θα υποστούν ανάλογες ποινές και οι εταιρείες που δρουν στον τομέα της ενέργειας και συνάπτουν κοινοπραξίες με την PDVSA, δίνοντας ανάσα ζωής στον πετρελαϊκό τομέα της Βενεζουέλας. Στο πλαίσιο της οικονομικής ασφυξίας κατά της κυβέρνησης Μαδούρο μέσω επιβολής κυρώσεων δεν πρέπει να παραμεληθεί η συνέχιση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας στη χώρα. Για αυτόν τον λόγο, το OFAC έχει επωμιστεί την ευθύνη να εκδίδει ειδικές άδειες οι οποίες εξουσιοδοτούν αποκλειστικά και μόνο τις δοσοληψίες που σχετίζονται με την μεταφορά φαγητού, αγροτικών προϊόντων, φαρμάκων, προσωπικών εμβασμάτων ή οποιαδήποτε μορφή βοήθειας προς τη Βενεζουέλα.

5.2.2 Ενέργειες των ΗΠΑ για την διαχείριση της ζώνης αστάθειας από την Βενεζουέλα

Τον Μάιο του 2018, το foundation Insight Crime που έχει ως αντικείμενο την εξέταση των συνιστωσών του οργανωμένου εγκλήματος και κρίνονται ως δυνητική απειλή για την εθνική και την ατομική ασφάλεια στην περιοχή της Νότιας Αμερικής και της Καραϊβικής, εξέδωσε μια αναφορά-κόλαφο για την κυβέρνηση Μαδούρο. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αναφορά αναγνωρίστηκαν περισσότερα από 120 υψηλόβαθμα στελέχη της κυβέρνησης της Βενεζουέλας να εμπλέκονται σε εγκληματικές και παράνομες δραστηριότητες. Η διασύνδεση των κυβερνητικών αξιωματούχων με το διεθνές οργανωμένο έγκλημα έχει ταυτίσει το κράτος της Βενεζουέλας με ένα απέραντο κράτος μαφία.¹⁴⁰ Οι ενέργειες των ΗΠΑ σχετικά με τις ενέργειες πάταξης του οργανωμένου εγκλήματος στην Βενεζουέλα δεν εκκίνησαν από την πρόσφατη συγκυρία των ενδοκρατικών της κρίσεων. Η Βενεζουέλα στο πέρασμα του χρόνου απέδειξε ότι πρόκειται για περιφερειακό κράτος που γενικά τείνει στην ανάπτυξη διμερών σχέσεων με το οργανωμένο έγκλημα. Η διαχρονική αυτή τάση, εκκόλαψε τις αναδυόμενες απειλές της περιφερειακής σταθερότητας και τελικά διαμόρφωσε το πρόσφορο έδαφος για την δραστηριοποίηση των παράνομων

¹³⁹ (Federal Register 2019)

¹⁴⁰ (InSight Crime 2018)

δικτύων του σήμερα. Σε συνδυασμό με την αποσάθρωση των πολιτικών θεσμών της Βενεζουέλας, η δραστηριοποίηση τους γίνεται ιδιαίτερα ανεξέλεγκτη.

Επομένως, όπως κλιμακώθηκε η δραστηριότητα του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος στην επικράτεια της Βενεζουέλας εξαιτίας του παρατεταμένου θεσμικού κενού της τελευταίας, έτσι ακριβώς κλιμακώθηκε και η ένταση του μηχανισμού λήψης αποφάσεων των ΗΠΑ με σκοπό την ανάσχεση του επερχόμενου κύματος απειλών προς την περιφερειακή και εθνική ασφάλεια.

5.2.2.A Αντιμετώπιση της διακίνησης ναρκωτικών

Η Βενεζουέλα αποτελεί έναν διαχρονικό πονοκέφαλο για τις ΗΠΑ, επειδή θεωρείται η χώρα-διέλευση (*transit χώρα*) από την οποία μεταφέρονται μεγάλες ποσότητες κοκαΐνης στην επικράτειά της. Οι προοδευτικές τάσεις αστάθειας που έχει επιδείξει η Βενεζουέλα, έχουν κινητοποιήσει τους μηχανισμούς αποτροπής των ΗΠΑ κατά της διακίνησης των ναρκωτικών. Αυτό εξηγείται επειδή γνωρίζουν ότι οι εσωτερικές της τρωτότητες σε συνδυασμό με την γεωπολιτική γειννίαση με την εξίσου ασταθή Κολομβία, ευνοούν την ανεξέλεγκτη δράση των διακινητών ναρκωτικών. Οι τελευταίοι επωφελοούνται και με μαθηματική ακρίβεια εντείνουν τις ροές ναρκωτικών ουσιών στις Ηνωμένες Πολιτείες και όχι μόνο. Για τον λόγο αυτό ήδη από το 1978, ΗΠΑ και Βενεζουέλα είχαν προχωρήσει σε συμφωνία για κοινές δράσεις και διανομή πληροφοριών με κύριο σκοπό τον περιορισμό του προβλήματος. Το 2005 όμως, η Βενεζουέλα τερμάτισε την συνεργασία της με τον *Οργανισμό Καταπολέμησης Ναρκωτικών των ΗΠΑ (DEA)* κατηγορώντας την υπηρεσία για κατασκοπεία. Έκτοτε και μέχρι σήμερα, η Βενεζουέλα έχει αποτύχει να συμμορφωθεί στις διεθνείς επιταγές κατά των ναρκωτικών όπως ορίζονται από τις διαδικασίες πιστοποίησης του *Νόμου Εξουσιοδότησης για τις Διεθνείς Σχέσεις* (2003).¹⁴¹ Τον Αύγουστο του 2019, ο πρόεδρος Τραμπ επεσήμανε ξανά την πεισματική άρνηση της Βενεζουέλας να συμμορφωθεί στα διεθνή πρότυπα κατά των ναρκωτικών και το *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR)* την ίδια ώρα, έδινε έμφαση στην ανησυχητική τροχιά εκτράχυνσης των ροών διακίνησης ναρκωτικών που προέρχονται από τη Βενεζουέλα. Αυτό γιατί:

- ✚ Η μεταφορά της κοκαΐνης διακινείται μέσω ξηράς, αέρος και θαλάσσης και οι εναέριες πτήσεις προέρχονται συνήθως από τις πολιτείες που βρίσκονται κοντά στα σύνορα με την Κολομβία. Άρα λοιπόν ο επιχειρησιακός έλεγχος ως πρώτο βήμα για τον περιορισμό τους, κρίνεται ιδιαίτερα πολύπλοκος
- ✚ Το δίκτυο διακίνησης ναρκωτικών στη Βενεζουέλα φέρεται να είναι οργανωμένο και αρκετά δικτυωμένο. Η χώρα αποτελεί την αφετηρία της διακίνησης ναρκωτικών με τελικό προορισμό την Καραϊβική, την Κεντρική Αμερική, τις ΗΠΑ, τη Δυτική Αφρική και την Ευρώπη. Στις παράνομες αυτές δραστηριότητες έχουν εμπλακεί και οι

---

¹⁴¹ (whitehouse.gov 2019)

παραστρατιωτικές οργανώσεις της Κολομβίας, *Επαναστατικές Ένοπλες Ομάδες της Κολομβίας* (FARC) μαζί με τον *Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό* (ELN), ενώ αυξημένη ανησυχία προκαλεί και η καταγεγραμμένη δραστηριοποίηση του μεξικανικού καρτέλ των Σανς (cartel of the Suns).¹⁴² Το συγκεκριμένο καρτέλ συνεργάζεται με τον στρατό και την Εθνική Φρουρά της Βενεζουέλας για να διακινεί ποσότητες κοκαΐνης στις ΗΠΑ. Τα εξίσου αδύναμα και άκρως διεφθαρμένα καθεστώτα του Ελ Σαλβαδόρ, τις Δομινικανής Δημοκρατίας και της Ονδούρας θεωρούνται ενδιάμεσα σημεία διέλευσης.¹⁴³

Η πάταξη της διακίνησης ναρκωτικών με επίκεντρο την Βενεζουέλα κρίνεται υπερβολικά δύσκολη υπόθεση. Οι κυρώσεις, τα εκτελεστικά διατάγματα και οι επικηρύξεις από την DEA, δεν θεωρούνται επαρκή εργαλεία για να αποτρέψουν την συνέχιση αυτού του εγκληματικού κυκλώματος. Η πιο δημοφιλής επιτυχία των ΗΠΑ επ' αυτού ήταν η σύλληψη των δύο ανιψιών της συζύγου του Μαδούρο, Franqui Francisco Flores de Freitas και Efrain Antonio Flores Campo. Και οι δύο καταδικάστηκαν σε 18 χρόνια φυλάκισης σε αμερικανική ομοσπονδιακή φυλακή επειδή αποπειράθηκαν να διακινήσουν κοκαΐνη στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η σύλληψή τους πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2015 στην Αιτή και έναν χρόνο αργότερα καταδικάστηκαν στις ΗΠΑ.

5.2.2.B Αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων

Καθώς η οικονομία της Βενεζουέλας συνεχίζει να καταρρέει με σταθερούς ρυθμούς, οι εγκληματικές οργανώσεις δε διστάζουν να υποδουλώνουν άνδρες, γυναίκες και παιδιά, καθιστώντας τους ουσιαστικά αιχμάλωτους στο εμπόριο λευκής σαρκός εντός και εκτός χώρας. Στο εσωτερικό της χώρας, τα θύματα διακινούνται από αγροτικές σε αστικές περιοχές με τελικό προορισμό την πορνεία. Στην ακραία μορφή αυτού του φαινομένου, έχουν καταγραφεί επίσης και περιπτώσεις δουλείας. Στο εξωτερικό οι γυναίκες και τα κορίτσια υπόκεινται σε σεξουαλική εκμετάλλευση, ενώ οι άνδρες και τα νεαρότερα ηλικίας αγόρια διακινούνται για να καταλήξουν σε χειρονακτικές εργασίες. Μερικά από αυτά στρατολογούνται για λογαριασμό των παραστρατιωτικών οργανώσεων της Κολομβίας. Αν και η κυβέρνηση Μαδούρο ισχυρίζεται πως έχει εντατικοποιήσει τα επιχειρησιακά αντίμετρα κατά της εμπορίας ανθρώπων, ωστόσο δεν έχει δημοσιεύσει επίσημα στοιχεία που να γνωστοποιούν τον αριθμό των θυμάτων που έχει βοηθήσει, τις υποθέσεις που έχει διερευνήσει επιτυχώς καθώς και ποιες ήταν οι ποινές που επιβλήθηκαν στους δράστες προκειμένου να μπορεί να στηρίξει τον ισχυρισμό της.

Το ΥΠΕΞ των ΗΠΑ μέσω της έκθεσης *Trafficking in Persons* (TIP), κατατάσσει την Βενεζουέλα στην θέση 3 για 6η συνεχόμενη χρονιά, πράγμα που σημαίνει ότι βρίσκεται στην χειρίστη παγκόσμια κατάταξη, σε ότι αφορά την τήρηση επιταγών

¹⁴² (InSight Crime 2018)

¹⁴³ (U.S Department of State 2019, 271)

που σχετίζονται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του human trafficking. Τον Σεπτέμβριο του 2019, η κυβέρνηση Τραμπ, ήρε τις σχετικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Βενεζουέλα λόγω της θέσης 3 που κατέχει στην έκθεση TIP, έτσι ώστε να συνεχιστούν οι προσπάθειες ενίσχυσης της κοινωνίας των πολιτών, των δημοκρατικών θεσμών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έναντι της ειδικθούς αυτής κοινωνικής μάστιγας. Το *State Department* το 2018, είχε προχωρήσει στην εκταμίευση 3 εκατομμυρίων δολαρίων με προορισμό τα κράτη που επηρεάστηκαν από την περιφερειακή μεταναστευτική κρίση της Βενεζουέλας, παροτρύνοντας τα να συντονίσουν τις προσπάθειες τους κατά του human trafficking.

5.2.2.Γ Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας

Το State Department από το 2006 και έπειτα, επιβεβαιώνει ότι σε ετήσια βάση η Βενεζουέλα "δεν συνεργάζεται πλήρως" με τις ΗΠΑ στο πλαίσιο των αντιτρομοκρατικών εγχειρημάτων, όπως ορίζεται από την ενότητα 40Α, του νόμου *Ελέγχου Εξαγωγών Όπλων* (Arms Export Control Act, AECA). Ο AECA σε αυτήν την περίπτωση προβλέπει την Βενεζουέλα ως στόχο μαζικού εμπάργκο πώλησης αμερικανικών όπλων. Η πιο πρόσφατη σχετική απόφαση εξαιτίας της άρνησης της Βενεζουέλας να συνεργαστεί σε θέματα πάταξης της τρομοκρατίας όπως ορίζεται από τον συγκεκριμένο νόμο, έλαβε χώρα τον Μάιο του 2019.¹⁴⁴ Η αμερικάνικη καχυποψία που πηγάζει (και) από την αρνητική στάση της Βενεζουέλας να λάβει δράση κατά της τρομοκρατίας, γίνεται εντονότερη εάν ληφθεί υπόψη η απόφαση του αμερικανικού Υπουργείου Οικονομικών το 2008 να επιβάλλει κυρώσεις (πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και περιορισμοί συναλλαγών) σε δύο άτομα και σε δύο ταξιδιωτικά γραφεία στη Βενεζουέλα επειδή αυτά παρείχαν οικονομική βοήθεια στην Χεζμπολάχ. Η τελευταία βρίσκεται στην λίστα των διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων του State Department. Οι κυρώσεις αυτές είχαν επιβληθεί βάσει του *εκτελεστικού διατάγματος 13224* που έχει ως αντικείμενο την αποτροπή της τρομοκρατικής χρηματοδότησης. Πιο πρόσφατα, το ΥΠΕΞ των ΗΠΑ κατέληξε ότι τα διαπερατά σύνορα της Βενεζουέλας προσφέρουν εύφορο έδαφος στη προσέλκυση τρομοκρατικών οργανώσεων. Οι πιο γνωστές από αυτές που δραστηριοποιούνται στην εδαφική επικράτεια της χώρας, είναι οι αντάρτες της Κολομβίας FARC και ELN, καθώς επίσης και υποστηρικτές της Χεζμπολάχ.

5.2.3 Η δράση των διεθνών οργανισμών και των διπλωματικών σωμάτων με φόντο την αλλαγή του status quo

5.2.3.A Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Το Συμβούλιο Ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών έχει διχοτομηθεί στα μόνιμα μέλη τα οποία, από την μία τάσσονται υπέρ του Μαδούρο (Ρωσία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας) και από την άλλη, σε εκείνα που τάσσονται κατά και στηρίζουν ανοικτά τον

---

¹⁴⁴ (Federal Register 2019)

Χουάν Γκουαηδό (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία). Αυτός ο κατακερματισμός φθείρει την συνεκτικότητα και παρακωλύει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με την Βενεζουέλα. Παρ' όλα αυτά, η δράση των Ηνωμένων Εθνών έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο ως διανοητή και συντονιστή των ενεργειών για την διεθνή αρωγή υπέρ της τρέχουσας ανθρωπιστικής κρίσης στη Βενεζουέλα. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR) μαζί με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (IOM), συντονίζουν τις κυβερνήσεις άλλων χωρών, έτερους φορείς των ΗΕ, διεθνείς ή ντόπιες ΜΚΟ που βρίσκονται στη Βενεζουέλα, το Διεθνές Κίνημα του Ερυθρού Σταυρού και την κοινωνία των πολιτών με στόχο την μεταξύ τους συνεργασία και την από κοινού συνεισφορά τόσο στους εκπατρισμένους βενεζουελάνους, όσο και στα σημεία υποδοχής των κρατών που υποδέχονται τις μεταναστευτικές ροές. Η UNHCR και το IOM τον Δεκέμβριο του 2018, εκπόνησαν το Περιφερειακό Σχέδιο Προσφύγων και Μετανάστευσης, ως πυλώνα της επιχειρησιακής και συντονιστικής στρατηγικής, προτρέποντας όλους τους δρώντες της περιοχής να εναρμονίσουν τις δράσεις τους χωρίς βέβαια να παραβλέπουν και τις ανάγκες προστασίας στην εκάστοτε κοινότητα υποδοχής. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες ποικίλουν από χώρα σε χώρα, ωστόσο ως κοινή γραμμή καθορίζεται η παροχή βοήθειας στους μετανάστες και η διάθεση αναγκαίων εφοδίων στις χώρες που θα τους φιλοξενήσουν, δηλαδή είδη πρώτης ανάγκης, φάρμακα και προοπτικές για άσυλο. Προς την υλοποίηση αυτού του πλάνου εκταμιεύτηκαν 738 εκατομμύρια δολάρια.¹⁴⁵ Η παραπάνω πολιτική και προοπτική υλοποίησης βασίζεται στην Διαδικασία του Κίτο (Quito Process), ενός περιφερειακού μηχανισμού συνεργασίας που υφίσταται από το 2018 και έχει θέσει ως στόχο την ευθυγράμμιση των πολιτικών των κρατών-υποδοχέων σε θέματα που αφορούν την ανθρωπιστική ανταπόκριση, και θέματα που σχετίζονται με αναδυόμενες απειλές ή κινδύνους από το μαζικό κύμα μεταναστευτικών ροών.¹⁴⁶

Με το βλέμμα στραμμένο στο ζήτημα της Βενεζουέλας, οι ΗΠΑ κάλεσαν τον Οργανισμό για τρεις συναντήσεις έκτακτης ανάγκης μέσα στο 2019. Στις 28 Φεβρουαρίου 2019, η αμερικάνικη πλευρά διατύπωσε και πρότεινε ένα δικό της σχέδιο επίλυσης στο Συμβούλιο Ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών, ωστόσο η Κίνα και η Ρωσία άσκησαν βέτο.¹⁴⁷

5.2.3.Β Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών

Ο περιφερειακός φορέας Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών (OAS) που αποτελείται από τα 35 κυρίαρχα κράτη του δυτικού ημισφαιρίου (με εξαίρεση την Κούβα), είχε δώσει προσοχή στην πολιτική κρίση της Βενεζουέλας ήδη από το 2016. Ο γενικός γραμματέας Λουίς Αλμάγκρο έχει εκπονήσει αρκετές αναφορές και έχει συγκαλέσει το Μόνιμο Συμβούλιο του OAS σε συνεδριάσεις με επίκεντρο την κρίση της χώρας, καθώς και τις πιθανές διεξόδους που μπορούν να προσφέρουν οι περιφερειακοί και διεθνείς δρώντες σε αυτήν. Όμως ακόμη και ο OAS εμφανίζεται διαιρεμένος σε ότι

¹⁴⁵ (thedialogue.org)

¹⁴⁶ (Washington Office on Latin America 2019)

¹⁴⁷ (U.S Department of State 2019)

αφορά τις προθέσεις διαχείρισης της κρίσης από τα κράτη-μέλη του. Εντός των κόλπων του υπάρχει η Κοινότητα της Καραϊβικής (CARICOM) η οποία τηρεί στάση απροθυμίας να παρέμβει στα εσωτερικά της Βενεζουέλας. Οι χώρες της CARICOM είχαν αναπτύξει καλές διμερείς σχέσεις με την τελευταία, ήδη από τα χρόνια εξουσίας του Ούγκο Τσάβες. Ο τελευταίος είχε προωθήσει ελκυστικές συμφωνίες για τα κράτη της Καραϊβικής διότι θα μπορούσαν να εισάγουν φθηνό πετρέλαιο και να λαμβάνουν επιδοτούμενα πετρελαϊκά προϊόντα από τη Βενεζουέλα.

Τον Ιούνιο του 2018, με 19 ψήφους υπέρ¹⁴⁸ από τα συνολικά 34 μέλη, ο OAS πέρασε ψήφισμα κατά το οποίο στηλίτευε την επανεκλογή Μαδούρο μετά τις προεδρικές εκλογές τον Μάιο του 2018. Αυτό κατέκρινε την ανομία της εκλογικής διαδικασίας και εξουσιοδότησε τα κράτη-μέλη να λάβουν εκείνα τα απαραίτητα μέτρα (κατά κύριο λόγο κυρώσεις) που θα είναι σε θέση επιταχύνουν την δημοκρατική επαναφορά της Βενεζουέλας. Οι 19 αυτές χώρες απέρριψαν την νομιμοποίηση της δεύτερης θητείας Μαδούρο τον Ιανουάριο του 2019 και έκαναν έκκληση για έναν νέο γύρο προεδρικών εκλογών υπό καθεστώς διαφάνειας και διεθνούς εποπτείας. Μετέπειτα αναγνώρισαν ως νόμιμο πρόεδρο της χώρας τον Χουάν Γκουαϊδό.

Η κυβέρνηση Μαδούρο από την άλλη γνωστοποίησε τις προθέσεις αποχώρησης από τον OAS στις 28 Απριλίου 2017 εξαιτίας των "ενεργειών ανάμειξης" του περιφερειακού θεσμού στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας, επικαλούμενη το άρθρο 143 του OAS. Σύμφωνα με αυτό, η Βενεζουέλα δεν θα συμμετείχε στον OAS για δύο χρόνια, αρχής γενομένης από την ημερομηνία κοινοποίησης της επιθυμίας απόσυρσης. Η πρόθεση αυτή τελικά πραγματοποιήθηκε. Ενώ η Βενεζουέλα της κυβέρνησης Μαδούρο απέσυρε τον εκπρόσωπο της από τον OAS στα πλαίσια της διετούς αναστολής της συμμετοχής της σε αυτόν, στον αντίποδα ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών υποδέχτηκε στις τάξεις του έναν απεσταλμένο από την Εθνοσυνέλευση, δηλαδή από την "κυβέρνηση Γκουαϊδό", σαν μόνιμο εκπρόσωπο της Βενεζουέλας. Με αυτόν τον τρόπο επισφραγίστηκε η διπλωματική αναγνώριση του OAS στον μεταβατικό πρόεδρο της χώρας. Τέλος, στις 23 Σεπτεμβρίου 2019, οι 16 χώρες της Λατινικής Αμερικής που έχουν επικυρώσει την Δια-αμερικανική Συνθήκη Αμοιβαίας Βοήθειας ή αλλιώς Συνθήκη του Ρίο (TIAR ή Rio Treaty) του 1947, ενέκριναν απόφαση με την οποία δημιούργησαν ένα νόμιμο πλαίσιο βάσει του οποίου οι συγκεκριμένες χώρες οφείλουν να επιβάλλουν κυρώσεις, να παγώσουν λογαριασμούς και να μπλοκάρουν ύποπτες συναλλαγές που αφορούν τους αξιωματούχους του Μαδούρο και τον ίδιο. Επίσης στα πλαίσια της TIAR σχηματίστηκε μια ad hoc κοιμισιόν για να θέσει επί τάπητος τις προοπτικές επίλυσης της κρίσης, δίνοντας παράλληλα έμφαση σε θέματα συνεργασίας και διαχείρισης πληροφοριών.

---

¹⁴⁸ Ο OAS απαιτεί συνολικά 18 ψήφους για να περάσει απόφαση από το Μόνιμο Συμβούλιο

5.2.3.Γ Ομάδα της Λίμα

Το σύμφωνο της Λίμα υπογράφηκε από 12 χώρες του δυτικού ημισφαιρίου στις 8 Αυγούστου 2017. Σκοπός της σύστασης αυτής της ομάδας ήταν η επίσημη καταδίκη των ενεργειών διάβρωσης της δημοκρατίας και της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Βενεζουέλα. Οι χώρες που υπέγραψαν αυτή τη συμφωνία είναι: η Βραζιλία, η Αργεντινή, ο Καναδάς, η Χιλή, η Κολομβία, η Κόστα Ρίκα, η Γουατεμάλα, η Ονδούρα, το Μεξικό, ο Παναμάς, η Παραγουάη και το Περού.¹⁴⁹ Το 2018 δεν αναγνώρισαν την επανεκλογή του Μαδούρο μετά τις προεδρικές εκλογές τον Μάιο του ίδιου έτους. Στις 4 Ιανουαρίου 2019, οι 13¹⁵⁰ χώρες-μέλη του γκρουπ της Λίμα έκαναν έκκληση στον Μαδούρο να μην αναλάβει ξανά τα προεδρικά καθήκοντα μετά το επίσημο πέρας της πρώτης του θητείας. Τελικά τα κράτη-μέλη της ομάδας της Λίμα συμφώνησαν να επαναπροσδιορίσουν τους διπλωματικούς τους δεσμούς με τη Βενεζουέλα. Αυτή η διπλωματική αναθεώρηση μεταφράστηκε σε ταξιδιωτικούς αποκλεισμούς, σε επιβολή κυρώσεων στους αξιωματούχους του Μαδούρο, στον τερματισμό οποιασδήποτε στρατιωτικής συνεργασίας με τη Βενεζουέλα, καλώντας και τα υπόλοιπα μέλη της διεθνούς κοινότητας να πράξουν αναλόγως. Αν και η ομάδα της Λίμα καταδικάζει με συνέπεια την συστηματική καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την υπονόμευση της Εθνοσυνέλευσης και γενικότερα όλες τις ενέργειες Μαδούρο που παραπέμπουν σε κατάχρηση εξουσίας, είναι αντίστοιχα επικριτική και σε οποιοδήποτε ενδεχόμενο που προβιβάζει την στρατιωτική επέμβαση στην χώρα. Μετά από την σύσκεψη στις 4 Μάιου 2019, η ομάδα της Λίμα προέτρεψε την διεθνή κοινότητα να συνεργαστεί στο θέμα της κρίσης της Βενεζουέλας και μάλιστα καυτηρίασε τον ρόλο της Ρωσίας, της Κούβας και της Τουρκίας ως αποσταθεροποιητικούς παράγοντες στην ενδοκρατική σύγκρουση.¹⁵¹

5.2.3.Δ Διεθνής Ομάδα Επαφής

Η Διεθνής Ομάδα Επαφής (ICG) αποτελεί ένα σύνολο από κράτη τα οποία ενεργούν για την εγκαθίδρυση των απαραίτητων εγγυήσεων που θα διασφάλιζαν την αξιοπιστία της επόμενης εκλογικής αναμέτρησης στην Βενεζουέλα. Η ομάδα αυτή συνεδρίασε για πρώτη φορά τον Φεβρουάριο του 2019 και διασαφήνισε τις διαδικασίες που θα πρέπει να τηρηθούν ώστε να υπάρξουν δίκαιες εκλογές στο μέλλον. Αυτές ορίστηκαν: ο ορισμός νέου εκλογικού σώματος, η απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων και η άρση της απαγόρευσης συμμετοχής μεμονωμένων ανθρώπων και πολιτικών παρατάξεων στις εκλογές. Εκτός αυτού, η Διεθνής Ομάδα Επαφής ανέλαβε και επιπρόσθετες αρμοδιότητες, όπως την μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας στην χώρα και την παρεμβολή της σε διεθνείς πρωτοβουλίες για διάλογο μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης ως όργανο συντονισμού. Επίσης έχει εναρμονιστεί με την ομάδα της Λίμα και μαζί συνεργάζονται σε θέματα που αφορούν

¹⁴⁹ Μετά την εκλογή του Andres Manuel Obrador στα τέλη του 2018, το Μεξικό αποχώρησε από το Lima Group

¹⁵⁰ Μετά την αποχώρηση του Μεξικό, στο Lima Group εισήλθαν οι Γουιάνα και Αγία Λουκία

¹⁵¹ (U.S Department of State 2019)

την εκπόνηση προτάσεων για μελλοντική διευθέτηση. Η σύνθεση του ICG είναι σχετικά ανομοιογενής αφού τα μέλη της αποτελούνται από τα κράτη της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ολλανδίας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Σουηδίας, της Μ. Βρετανίας, της Βολιβίας, της Κόστα Ρίκα, του Εκουαδόρ, του Παναμά και της Ουρουγουάης.

5.2.3.Ε Ευρωπαϊκή Ένωση

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και η στάση της ΕΕ σχετικά με την κρίση της Βενεζουέλας. Η ευρωπαϊκή πολιτική διαχείριση της κρίσης είναι ουσιαστικά πανομοιότυπη με αυτή των ΗΠΑ αφού έχει επιβάλλει μία σειρά από κυρώσεις στους αξιωματούχους της κυβέρνησης Μαδούρο, με σκοπό την πίεση και την διεθνή απομόνωση του καθεστώτος μέχρι να το εξαναγκάσει σε απομάκρυνση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προχωρήσει στις εξής ενέργειες: υιοθέτηση εμπάργκο διάθεσης όπλων στη Βενεζουέλα, επιβολή κυρώσεων εις βάρος των κυβερνητικών αξιωματούχων από τις 13 Νοεμβρίου 2017, και στην επίσημη αναγνώριση της "κυβέρνησης Γκουαϊδό" από την πλευρά του Ευρωκοινοβουλίου ως νόμιμη ηγεσία της χώρας. Εντούτοις, η στάση της Ένωσης διαφοροποιείται από την αντίστοιχη των ΗΠΑ σχετικά με πιθανότητα στρατιωτικής επέμβασης στην Βενεζουέλα. Όπως και άλλοι δρώντες, κρατικοί ή μη, έτσι και η ΕΕ, έχει αποκλείσει το συγκεκριμένο ενδεχόμενο ή οποιοδήποτε άλλο που θα έδειχνε ανοχή στην χρήση βίας, μέσω επίσημης τοποθέτησης στις 30 Απριλίου 2019. Αντιθέτως έχει συναινέσει στην συνέχιση της διπλωματίας μέσω συνομιλιών, παρέχοντας υποστήριξη τόσο στην συγκρότηση, όσο και στις δράσεις της Διεθνούς Ομάδας Επαφής (ICG).

Η επικριτική στάση της Ευρωπαϊκής ένωσης έναντι της κυβέρνησης Μαδούρο, πρωτοξέκινισε την άνοιξη του 2017. Τότε κλιμάκωσε την υποτυπώδη μορφή διπλωματικής πίεσης προς το καθεστώς προκειμένου να το εξαναγκάσει σε μεταρρυθμίσεις εκδημοκρατισμού. Στις 27 Απριλίου 2017, εν μέσω των αιματηρών αντικυβερνητικών διαδηλώσεων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε ψήφισμα του (υπέρ 450, κατά 35, απείχαν 100), καταδίκασε τον αυταρχισμό της κυβέρνησης, ζητώντας από τον Μαδούρο να προχωρήσει στην αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και στην απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων. Στις 2 Αυγούστου του ίδιου έτους, η Υπατη Αρμοστής Εξωτερικής Πολιτικής της ΕΕ Φεντερίκα Μογκερίνι, με ανακοίνωση της εξέφραζε εκ μέρους των κρατών-μελών της Ένωσης, την ανησυχία της για την απόφαση του Μαδούρο να προχωρήσει στην "απορρόφηση" της *Εθνοσυνέλευσης από την ολοκληρωτικά φιλοκυβερνητική Συντακτική Συνέλευση, ως κίνηση που επιδεινώνει την κρίση και παραγκωνίζει όλους τους νόμιμους θεσμούς που προβλέπονται από το Σύνταγμα.*¹⁵²

---

¹⁵² (European Council of the European Union)

5.2.4 Προσπάθειες αλλαγής του status quo από τον διεθνή παράγοντα με peacemaking

Οι προσπάθειες του διεθνούς περιβάλλοντος για μείωση της αδιαλλαξίας μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης ξεκίνησαν το 2014. Η ενδοκρατική κλιμάκωση της βίας και η φαινομενική απώλεια του ελέγχου της εσωτερικής τάξης ενεργοποίησαν τους διεθνείς δρώντες σε ενέργειες εξομάλυνσης. Για το διάστημα 2014-2019, υπήρξαν συνολικά τέσσερις απόπειρες peacemaking. Αυτές μεταφράστηκαν σε πρωτοβουλίες από πλευράς διεθνών δρώντων για διάλογο και διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε κυβέρνηση και αντιπολίτευση.

5.2.4.A UNASUR και Αγία Έδρα (2014)

Οι αιματηρές διαδηλώσεις της "la salida" που στοίχησαν τη ζωή περίπου 40 διαδηλωτών μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 2014, λειτούργησαν ως η αιτία για την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια διεξαγωγής διαλόγου. Η απόπειρα αυτή υποστηρίχθηκε από το περιφερειακό και διακυβερνητικό φόρουμ επί θεμάτων εμπορικής ολοκλήρωσης UNASUR, εκπροσωπούμενο από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Βραζιλίας, της Κολομβίας, του Εκουαδόρ, καθώς και από τον απεσταλμένο της Αγίας Έδρας στη Βενεζουέλα. Το πιο χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης προσπάθειας αποτέλεσε ο διορισμός τριών ομάδων εργασίας ως συμπληρωματικοί φορείς στις διεργασίες του διαλόγου. Συγκεκριμένα, η πρώτη ("κομισιόν αλήθειας") θα διευκρίνιζε τα επίπεδα της βίας για το 2014, η δεύτερη θα εξετάζε το θέμα της αμνηστίας των πολιτικών κρατουμένων και η τρίτη θα εστίαζε στην σχέση μεταξύ εθνικών και περιφερειακών πολιτικών αρχών. Τελικά η προσπάθεια τερματίστηκε ανεπιτυχώς εν μέσω της κρατικής καταστολής σε φοιτητικές διαδηλώσεις, με αιτία την κυβερνητική αθέτηση για τον περιορισμό της χρήσης βίας.

5.2.4.B Αγία Έδρα (2016-17)

Το 2016 σημαδεύτηκε από το συνεχιζόμενο μπρα-ντε-φερ ανάμεσα σε αντιπολίτευση και κυβέρνηση. Η πρώτη κλιμάκωσε τις προσπάθειες για διεξαγωγή δημοψηφίσματος προεδρικής ανάκλησης και η δεύτερη το παρεμπόδιζε με μεθοδικό τρόπο, μέσω του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου (CNE) το οποίο ήλεγχε και ελέγχει μέχρι σήμερα. Ως κρίσιμο σημείο θεωρείται η περίοδος στα μέσα Οκτωβρίου 2016, όταν μετά την συγκέντρωση των απαραίτητων υπογραφών για την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα, τα κρατικά δικαστήρια ακύρωσαν την διεκπεραίωση του. Το CNE διέκοψε οριστικά και αμετάκλητα την πιθανότητα υλοποίησης του. Τα γεγονότα αυτά εξαργίωσαν την αντιπολίτευση και τους πολίτες, με αποτέλεσμα να κινητοποιούνται πορείες ακόμη και έξω από το Προεδρικό Μέγαρο. Υπό τον φόβο ενός νέου κύματος βίας, οι δύο μεριές συναντήθηκαν για να συζητήσουν και να διαπραγματευτούν, πρώτα στις 23 Οκτωβρίου και έπειτα στις 11-12 Νοεμβρίου 2016, κατόπιν νέας παρέμβασης της Αγίας Έδρας. Η τελευταία ανέλαβε πιο ενεργητικό ρόλο σε σχέση με τον διάλογο του 2014. Τα θέματα που

τέθηκαν στο τραπέζι ήταν η ομαλοποίηση της Εθνοσυνέλευσης και η αλλαγή των μελών του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου. Αν και η κατάσταση φάνηκε σχετικά ελεγχόμενη μετά και την ματαίωση της μεγάλης αντικυβερνητικής πορείας στις 3 Νοεμβρίου έξω από το Προεδρικό Μέγαρο, τον επόμενο μήνα ωστόσο εκτροχιάστηκε εκ νέου. Την 1η Δεκεμβρίου, ο γραμματέας της Αγίας Έδρας έστειλε γράμμα στις δύο πλευρές γνωστοποιώντας πως θα συνέχιζε τις διεργασίες, αν και μόνο αν τηρηθούν τέσσερις όροι. Αυτοί ήταν, η επικύρωση των δύο συνθηκών που τέθηκαν τον Νοέμβριο, συν την αναγνώριση της Εθνοσυνέλευσης από την κυβέρνηση (η τελευταία την θεωρούσε υπό καθεστώς "απειθείας") και την από κοινού συμφωνία για διεξαγωγή εκλογών μέσα στο νέο έτος. Το συγκεκριμένο τελεσίγραφο εξόργισε την κυβέρνηση. Στις 20 Ιανουαρίου 2017, διεθνείς μεσολαβητές (μεταξύ αυτών ο πρώην πρόεδρος της Ισπανίας Luis Zapatero) και ο εκπρόσωπος της Αγίας Έδρας, συναντήθηκαν με τον Μαδούρο στο Προεδρικό Μέγαρο με σκοπό να τον πείσουν να ξαναρχίσει τον διάλογο με την αντιπολίτευση, χωρίς όμως κάποιο ουσιαστικό αντίκρισμα. Η δεύτερη απόπειρα τερματίστηκε και τυπικά, όταν ο εκπρόσωπος της Αγίας Έδρας κατά την επιστροφή του στην Ρώμη τον Ιανουάριο του 2017, ανακοίνωσε το τέλος της συμμετοχής της.¹⁵³

Η δεύτερη απόπειρα σηματοδότησε μία πιο στιβαρή σειρά διεργασιών από μεριάς τρίτου παράγοντα. Το Βατικανό που είχε ξεκαθαρίσει πως θα ενεργούσε ως διοργανωτής και όχι ως μεσάζων, έκανε προτάσεις, έθεσε όρους και άσκησε πίεση στα αντιμαχόμενα μέρη για επίτευξη συμφωνίας.

5.2.4.Γ Οι συζητήσεις στον Άγιο Δομίνικο (2017-2018)

Ο τρίτος γύρος συζητήσεων μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκλογής του εξ' ολοκλήρου φιλοκυβερνητικού νομοθετικού σώματος της Συντακτικής Συνέλευσης (Αύγουστος 2017) και της ανακήρυξης προεδρικών εκλογών στα πρώτα μισά του 2018 από τις οποίες θα απείχε η αντιπολίτευση κατόπιν της απόφασης της να εφαρμόσει εκλογικό μποϊκοτάζ. Οι νέες συζητήσεις μεταφέρθηκαν λοιπόν στον Άγιο Δομίνικο, με τον Luis Zapatero να ενεργεί ως διοργανωτής. Στις 16 Νοεμβρίου 2017, ο ΥΠΕΞ της Δομινικανής Δημοκρατίας ανακοίνωσε πως κυβέρνηση και αντιπολίτευση είχαν έρθει σε συμφωνία για την ατζέντα της συζήτησης στην πρώτη φάση των διαλόγων στις 1 και 2 Δεκεμβρίου. Οι πρώτες συναντήσεις φάνηκαν παραγωγικές και δημιούργησαν αισιοδοξία για αναλόγως επιτυχημένη πορεία κατά τον δεύτερο γύρο του διαλόγου στα μέσα Δεκεμβρίου. Στις 23 Δεκεμβρίου μάλιστα, η κυβέρνηση ελευθέρωσε έναν αριθμό πολιτικών κρατούμενων ως χειρονομία καλής θέλησης. Ωστόσο το πισωγύρισμα δεν άργησε να εμφανιστεί όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να περιορίσει τις δυνατότητες συμμετοχής των κομμάτων που σε πρωτότερες εκλογικές διαδικασίες είχαν εφαρμόσει και πάλι την στρατηγική του μποϊκοτάζ. Η συγκεκριμένη απόφαση κλόνισε την εμπιστοσύνη της αντιπολίτευσης για τις συνομιλίες. Στη συνέχεια, στις 6 Φεβρουαρίου 2018 η κυβέρνηση παρουσίασε με μονόπλευρο τρόπο ένα έγγραφο

---

¹⁵³ (Smilde and Ramsey 2020)

ονόματι "Συμφωνία για την Δημοκρατική Συνύπαρξη της Βενεζουέλας". Το καθεστώς αφού πρώτα το παρουσίασε δημόσια και προχώρησε στην μονόπλευρη αυτοεπικύρωση του, κατηγόρησε την εκ των υστέρων άρνηση της αντιπολίτευσης να υπογράψει το σύμφωνο διότι καθοδηγήθηκε από τις ΗΠΑ. Μία ημέρα μετά, η αντιπολίτευση παρουσίασε την δική της αντιπρόταση. Η διαφορά ανάμεσα στις δύο προσεγγίσεις ήταν ότι η κυβέρνηση πρόσφερε γενικότητες, ενώ από την άλλη πλευρά, η αντιπολίτευση απαιτούσε συγκεκριμένους όρους. Οι όροι της αντιπολίτευσης αφορούσαν τις εκλογικές προϋποθέσεις διαφάνειας και συγκεκριμένα την θέσπιση εκλογικών αρχών που θα διασφάλιζαν τους συνταγματικά επιβαλλόμενους ελέγχους ενόψει των επερχόμενων εκλογών. Η κυβέρνηση επί αυτού, είχε υποστηρίξει τον επικείμενο ερχομό μίας αποστολής από τα Ηνωμένα Έθνη αλλά με ασαφή τοποθέτηση. Μολαταύτα, η αντιπολίτευση κλιμάκωσε τις απαιτήσεις της γνωστοποιώντας ότι σε περίπτωση συγκατάθεσής και υπογραφής της, η κυβέρνηση θα έπρεπε να φέρει μια αποστολή εκλογικής επιτήρησης των ΗΕ μέσα σε λιγότερο από 48 ώρες και ότι η προεκλογική εκστρατεία θα άρχιζε εάν και μόνο αν η συγκεκριμένη αποστολή θα είχε τεθεί σε ισχύ. Μεταξύ άλλων, η αντιπολίτευση απαίτησε να αποσυρθούν οι σχετικοί με την δυνατότητα συμμετοχής στην εκλογική αναμέτρηση περιορισμοί, είτε αυτοί αφορούν συγκεκριμένους πολιτικούς αρχηγούς είτε πολιτικές παρατάξεις. Αν και οι δύο πλευρές συμφώνησαν στους δύο νέους διευθυντές του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου, η κυβέρνηση δεν έκανε περαιτέρω βήματα. Τουναντίον, επέμεινε στις αόριστες τοποθετήσεις της κάνοντας λόγο για την "θεσμική συνύπαρξη". Αυτή προέβλεπε την δημιουργία μιας κοιμισιόν στην οποία θα συμμετείχαν από κοινού μέλη της Συντακτικής Συνέλευσης και της Εθνοσυνέλευσης. Φυσικά αυτό δεν είχε απολύτως κανένα σημείο τομής με τον όρο της διάλυσης της αντισυνταγματικής Συντακτικής Συνέλευσης από την μεριά της αντιπολίτευσης. Προφανώς, η χάραξη κόκκινων γραμμών από την αντιπολίτευση οδήγησαν την κυβέρνηση να μην υπογράψει την πρότασή της καθώς τελικά ήταν απύσχα από την συνεδρίαση της 7ης Φεβρουαρίου 2018. Κατά την ημερομηνία αυτή τερματίστηκε και η τρίτη απόπειρα αποκατάστασης της ειρήνης.¹⁵⁴

Αυτή η προσπάθεια χαρακτηρίστηκε από την ανάπτυξη ολοκληρωμένων προτάσεων εκ μέρους των μεσολαβητών, την χειροπιαστή συζήτηση των θεμάτων που τέθηκαν στο τραπέζι, καθώς και από την λεπτομερή οριοθέτηση των σημείων εκείνων που χωρίζουν τους αντιμαχόμενους.

5.2.4.Δ Η μεσολάβηση της Νορβηγικής κυβέρνησης (2019)

Το τέταρτο και τελευταίο τόλμημα για να ξανακαθίσουν κυβέρνηση και αντιπολίτευση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, ξεκίνησε από την Διεθνή Ομάδα Επαφής (ICG) κατόπιν πρωτοβουλίας της Ύπατης Εκπροσώπου Εξωτερικών Υποθέσεων και Πολιτικής Ασφάλειας της ΕΕ, κυρίας Φεντερίκα Μογκερίνι. Αρχικά τον Φεβρουάριο του 2019, πολυμερείς ομάδες του ICG έφτασαν στο Καρακάς για να

¹⁵⁴ (Smilde and Ramsey 2020)

συναντήσουν τους δύο αντιπάλους και έπειτα στα μέσα Μαΐου, οι Μαδούρο και Γκουαηδό συμφώνησαν να στείλουν εκπροσώπους τους στο Όσλο. Η νορβηγική κυβέρνηση είχε αναφέρει ότι κατά την πρώτη και προκαταρκτική φάση, θα διερευνηθούν οι προθέσεις των πολιτικών δρώντων να συναινέσουν στην εύρεση λύσης για την χώρα. Χαρακτηριστικό της νορβηγικής προσέγγισης¹⁵⁵ αποτέλεσε η επιλογή της εκκίνησης των επαφών με χρήση της μετακινούμενης διπλωματίας (*shuttle diplomacy*) και τους νορβηγούς μεσολαβητές να πάλλονται μεταξύ των αντιπροσώπων της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. Έπειτα, στις αρχές Ιουλίου το θέατρο της διαπραγμάτευσης μεταφέρθηκε στο νησιωτικό Μπαρμπάντος της Καραϊβικής, αυτή τη φορά με την συμμετοχή όλων και πρόσωπο με πρόσωπο. Η καινούργια σειρά ξεκίνησε με μία νέα πρόταση της αντιπολίτευσης. Πρότεινε την πρόσκαιρη ανάκληση αξιωμάτων για τους Μαδούρο και Γκουαηδό, τους οποίους θα αντικαθιστούσε ένα μεταβατικό Κρατικό Συμβούλιο. Το τελευταίο θα λειτουργούσε υπό την επιτήρηση ενός ουδέτερου Αντιπροέδρου και θα αποτελούταν από έναν αυστηρώς ισοβαρή αριθμό εκπροσώπων κυβέρνησης και αντιπολίτευσης. Το Κρατικό Συμβούλιο θα ήταν υπεύθυνο για την επιτήρηση των νέων εκλογών και μέχρι εκείνη την ημέρα θα αναλάμβανε την διακυβέρνηση της χώρας. Σε αντάλλαγμα, η αντιπολίτευση τόνισε πως θα έπειθε τις ΗΠΑ να προχωρήσουν στην σταδιακή άρση είτε των προσωπικών, είτε των κυρώσεων που αφορούν τους εγχώριους οικονομικούς τομείς της Βενεζουέλας. Είναι κοινό μυστικό ότι η αντιπολίτευση θα δεχόταν συμβιβασμούς σε αυτήν την πρόταση. Εντούτοις, η αλήθεια είναι ότι ακόμα και οι πιο μετριοπαθείς φατρίες στους κόλπους της θα ήταν σύμφωνες μόνο με ένα σενάριο κατά το οποίο ο Μαδούρο δεν θα παραιτούταν (η μοναδική παραχώρηση) αλλά με αδιαπραγμάτευτους όρους, την διεξαγωγή προεδρικών εκλογών υπό την εποπτεία καινούργιας εκλογικής αρχής, την επιτήρηση τους από την διεθνή κοινότητα, τον έλεγχο του εκλογικού μητρώου και την εξουσιοδότηση για διεξαγωγή ψηφοφορίας και στο εξωτερικό.

Στον αντίποδα, η κυβέρνηση απέρριψε την πρόταση της αντιπολίτευσης και μέχρι στιγμής, δεν έχει κοινοποιήσει την αντιπρόταση της. Ίσα-ίσα, αναλώθηκε μόνο σε κατά το δοκούν δημόσιες τοποθετήσεις σχετικά με την πορεία των διαπραγματεύσεων με σκοπό να τις παγώσει και να εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο. Παρότι η πλευρά Μαδούρο φέρεται να είναι εξίσου πρόθυμη να κάνει συμβιβασμούς, όπως είναι ο διορισμός καινούργιας εκλογικής αρχής και η τοποθέτηση νέων δικαστών για το Ανώτατο Δικαστήριο με αντάλλαγμα την άρση κυρώσεων, παρ' όλα αυτά η σκληροπυρηνική τσαβική συνιστώσα της κυβέρνησης είναι απολύτως εγκάθετη στο ενδεχόμενο υποχώρησης στην βούληση της αντιπολίτευσης. Αυτή είναι που απορρίπτει οποιαδήποτε κουβέντα περί διεξαγωγής νέων προεδρικών εκλογών. Στις 6 Αυγούστου 2019 και σε συνέχεια των τριών προγενέστερων προσπαθειών για *peacemaking*, η προσπάθεια της Νορβηγίας βάλτωσε και αυτή. Σε αυτό συνετέλεσε και το καινούργιο πακέτο οικονομικών κυρώσεων των ΗΠΑ, το οποίο χρησιμοποιήθηκε από τον Μαδούρο ως αφορμή εξόδου. Ομοίως και ο Γκουαηδό ο

---

¹⁵⁵ (Norwegian Ministry of Foreign Affairs)

οποίος με την αποχώρησή του ουσιαστικά ενέδωσε στην αδιάλλακτη πτέρυγα του δικού του συνασπισμού που δεν θέλει να διατηρεί κανέναν απολύτως διάυλο επικοινωνίας με τον Μαδούρο. Η λήξη της τέταρτης απόπειρας μεσολάβησης θα συμβεί και επίσημα στις 15 Σεπτεμβρίου 2019, όταν η αντιπολίτευση χαρακτήρισε τον διαπραγματευτικό μηχανισμό του Μπαρμπάντος εξαντλημένο.

Η προσέγγιση της Νορβηγίας πήγε την διαδικασία διαχείρισης της κρίσης σε άλλο επίπεδο. Κατά πρώτον, η Νορβηγία έχει διατηρήσει μέχρι στιγμής ένα μοναδικό προφίλ. Αυτό του ουδέτερου και δίκαιου παράγοντα. Αυτό το κατάφερε, δηλώνοντας πως η προεδρική εκλογή του Μαδούρο διεξήχθη κάτω από ανελεύθερες συνθήκες, ενώ στον αντίποδα δεν έχει αναγνωρίσει την προεδρία της χώρας από τον Γκουαϊδό.¹⁵⁶ Κατά δεύτερον, μπορεί στο αρχικό και διερευνητικό στάδιο να συνεργάστηκε με την Διεθνή Ομάδα Επαφής, ωστόσο στη συνέχεια η νορβηγική αποστολή δεν ταυτίστηκε με την γραμμή της ICG αφού διατήρησε την δική της ανεξάρτητη ατζέντα. Αυτή η διαφοροποίηση ήταν σημαντική διότι σε περίπτωση που η δομή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Κομισιόν θα είχε αλλάξει, η αποστολή της ICG θα είχε εγκαταλειφθεί και νομοτελειακά θα αποσυντόνιζε τις πρωτοβουλίες της Νορβηγίας. Αντιθέτως, το ΥΠΕΞ της Νορβηγίας διαχειρίστηκε την επίλυση της κρίσης σαν εθνική αποστολή. Επίσης, οι ειδικοί peacemakers της Νορβηγίας είχαν οριοθετήσει από πριν, τις 5 φάσεις της διαπραγματευτικής διαδικασίας. Αυτές ήταν:

1. διερευνητικές συνομιλίες
2. σύνθεση της ατζέντας
3. διαπραγμάτευση
4. συμφωνία
5. επιτήρηση της συμφωνίας

Μέσα στον τριμηνιαίο κύκλο επαφών, η νορβηγική διεργασία έφτασε μέχρι και το τρίτο βήμα, παρουσιάζοντας σταθερό διαπραγματευτικό ρυθμό. Τέλος, ο τέταρτος κύκλος peacemaking εξήρε έναν ακόμη πολύ σημαντικό παράγοντα για την τελική επίλυση της κρίσης. Την μεταβλητή των άκαμπτων φατριών που βρίσκονται στο εσωτερικό των μεν και των δε. Οι μαξιμαλιστικές τους απαιτήσεις αποτελούν παράμετρο βαρύνουσας σημασίας την οποία οι επόμενες διαδικασίες λήψης αποφάσεων πρέπει να εκτιμήσουν σοβαρά.

Έτσι λοιπόν, το μοτίβο της συμπεριφοράς του Μαδούρο στο πεδίο των διαπραγματεύσεων είναι επαναλαμβανόμενο. Εισέρχεται στις συζητήσεις ακόμη και αν δεν διατίθεται πραγματικά να κάνει κάποια παραχώρηση. Έπειτα δραπετεύει από αυτές, επικαλούμενος κάποια αφορμή ή δικαιολογία. Η αλήθεια είναι πως τα αισθήματα καχυποψίας και μίσους της κυβέρνησης προς την αντιπολίτευση και τανάπαλιν, τοποθετούν τις απαιτήσεις για την κάθε μία πλευρά στα όρια του μαξιμαλισμού. Οι σχέσεις των δύο αντιμαχόμενων πολιτικών πλευρών στην Βενεζουέλα, εξελίσσονται σε παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Επομένως οι μελλοντικές απόπειρες αποκατάστασης ειρήνης θα πρέπει για αρχή να ξεκινήσουν

---

¹⁵⁶ (Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2019)

από τον μετριασμό του διλήματος ασφαλείας που χαρακτηρίζει τις μεταξύ τους σχέσεις.

5.3 Η δράση Κούβας, Ρωσίας και Κίνας στην Βενεζουέλα ως υπερασπιστές του status quo

Η Κούβα είναι με διαφορά, ο πιο πιστός και πιο ικανός περιφερειακός σύμμαχος της Βενεζουέλας μέσα στο ευρύτερο φίλο-Μαδουρικό μπλοκ της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής (Νικαράγουα, Βολιβία, Σουρινάμ και λοιπές μικρές νησιωτικές χώρες της Καραϊβικής) στο οποίο ηγείται. Ο περιφερειακός αυτός συνασπισμός-σύμμαχος του Μαδούρο, παρέχει υποστήριξη στον πρόεδρο της Βενεζουέλας και δεν διστάζει να μπλοκάρει τις αποφάσεις των περιφερειακών υπερεθνικών οργανισμών που τίθενται κατά της υφιστάμενης κυβέρνησης. Η στρατηγική σύζευξη ανάμεσα στα ιδεολογικά ταυτισμένα καθεστώτα της Αβάνας και του Καρακάς, είναι θεμελιωμένη ήδη από το 2000. Τότε είχε υπογραφεί συμφωνία με την οποία η Κούβα κατέστη κράτος-πελάτης της Βενεζουέλας διότι θα μπορούσε να εισάγει πετρέλαιο σε ευνοϊκές τιμές από αυτήν. Η Βενεζουέλα από την άλλη πλευρά έλαβε τεχνική βοήθεια και άλλες υπηρεσίες. Μέχρι το 2014, η παρουσία προσωπικού από την Κούβα στην Βενεζουέλα υπολογιζόταν στα 40.000 άτομα. Τα 3/4 από αυτούς εργάζονταν στον τομέα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.¹⁵⁷ Αν και δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί με ακρίβεια ο σημερινός αριθμός των επαγγελματιών κουβανών που εξακολουθούν να βρίσκονται εκεί, εντούτοις βεβαιώνεται ότι ένα τμήμα των κουβανικών μυστικών υπηρεσιών κινείται παρασκηνιακά εντός των ενόπλων δυνάμεων της Βενεζουέλας. Αυτό είναι υπεύθυνο για τον έλεγχο, την αναγνώριση και αν χρειαστεί για την διάλυση των δυνητικών προσπαθειών για πραξικόπημα ή πιθανών βλέψεων για αλλαγή του status quo. Η αποτρεπτική χρήση των μυστικών υπηρεσιών της Κούβας από τον Μαδούρο προκειμένου να συνθέσει ένα καθεστωτικό άβατο, έχει αποδοκιμαστεί και από τον ίδιο τον Τραμπ. Η Κούβα μέχρι και σήμερα, συνεχίζει με αμειώτους ρυθμούς την εισαγωγή πετρελαίου από την Βενεζουέλα και αντιστρόφως, η τελευταία κάνει τα πάντα προκειμένου να διατηρεί την ροή προμηθειών στη νησιωτική χώρα ακόμη και αν χρειαστεί να το εισάγει ή να το προμηθευτεί από αλλού. Ο αυτοσκοπός για την μείωση ενδεχομένου ανάπτυξης τριβών στη μεταξύ τους σχέση αλληλεξάρτησης είναι αρκετά ευκρινής. Όπως είχε αναφερθεί και στη σχετική ενότητα, η Κούβα έχει γίνει στόχος αμερικανικών κυρώσεων εξαιτίας της ανοικτής στήριξης προς τον Μαδούρο και των συνεχιζόμενων πετρελαϊκών ροών που καταλήγουν σε αυτήν.¹⁵⁸

Η Ρωσία έχει παραμείνει πιστή σύμμαχος της Βενεζουέλας σε πολιτικό επίπεδο και ταυτόχρονα αποτελεί τον βασικότερο συνέταιρο της σε θέματα αμυντικής προμήθειας, ενώ δεν παραλείπει να την στηρίζει και οικονομικά μέσω χορήγησης δανείων και πραγματοποίησης επενδύσεων. Η Βενεζουέλα υπήρξε πολύ σημαντική αγορά για την Ρωσία την περίοδο 2006-2013, προμηθεύοντας την πρώτη με οπτικά

¹⁵⁷ (Piccone and Trinkunas 2014, 2-5)

¹⁵⁸ (U.S Department of the Treasury 2019)

συστήματα συνολικής αξίας 4 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η πιο πρόσφατη αγορά της Βενεζουέλας από την ρώσικη οπλοβιομηχανία, ήταν τα 5.000 βλήματα επιφανείας-αέρος το 2017. Έναν χρόνο αργότερα, η Ρωσία παρέταξε δύο βομβαρδιστικά πυρηνικών ικανοτήτων στη Βενεζουέλα (είχε σημειωθεί και ένα αντίστοιχο το 2008). Η κίνηση αυτή ήταν η απόλυτη επίδειξη ανοικτής στήριξης προς τον Μαδούρο. Η χώρα του τελευταίου αναλώνεται σε προσπάθειες επέκτασης του προσδόκιμου ζωής των ρωσικών εξοπλισμών που έχει λάβει αυτά τα χρόνια. Αυτό γίνεται από τα προγράμματα συντήρησης και μέσω των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών τα οποία, Καρακάς και Κρεμλίνο έχουν επίσημα επικυρώσει. Για αυτόν το λόγο κατέφθασαν 100 εμπειρογνώμονες και μέλη του ρωσικού στρατού στη Βενεζουέλα τον Μάρτιο του 2019. Έναν μήνα αργότερα, η ρωσική κυβέρνηση ανακοίνωσε την ολοκλήρωση κατασκευής ενός κέντρου εκπαίδευσης στη Βενεζουέλα, στο οποίο οι πιλότοι των ενόπλων δυνάμεων θα εκπαιδεύονται με ρωσικά στρατιωτικά ελικόπτερα.¹⁵⁹ Σε ότι αφορά τις ενεργειακές επενδύσεις (φυσικό αέριο και πετρέλαιο) με αποδέκτη την Βενεζουέλα, η Ρωσία έχει επενδύσει συνολικά 17 δισεκατομμύρια δολάρια.

Σε διπλωματικό επίπεδο, η επίσημη θέση της Ρωσίας είναι ότι η κρίση στη Βενεζουέλα θα πρέπει να επιλυθεί με ειρηνικά μέσα και χωρίς την παραμικρή εξωτερική παρέμβαση. Επίσης στηρίζει απόλυτα τον Νικολάσ Μαδούρο και τον χαρακτηρίζει ως τον αδιαμφισβήτητο πρόεδρο της χώρας, για τον οποίο οι πολίτες της χώρας έχουν αποφανθεί με όλους τους νόμιμους και προβλεπόμενους όρους. Η Ρωσία, χρησιμοποιώντας το χαρτί της Βενεζουέλας μέσω της εμπράγματης στήριξης στον Μαδούρο, αντιτίθεται στα αμερικανικά σχέδια "καθεστωτικής μετάβασης" και το κυριότερο, έχει εντοπίσει το κατάλληλο κενό ισχύος που της επιτρέπει να ασκήσει πολιτική και οικονομική επιρροή στο δυτικό ημισφαίριο.¹⁶⁰ Το 2017, η Ρωσία είχε αναδιαρθρώσει το χρέος ύψους 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων της Βενεζουέλας προς αυτήν, προσφέροντας οικονομική ανακούφιση στον Μαδούρο. Το 2018, κατά την επίσκεψη του τελευταίου στη Μόσχα, επικυρώθηκε συμφωνία που προέβλεπε ότι η κρατική πετρελαϊκή εταιρία της Ρωσίας και επί χρόνια επενδύτρια στη Βενεζουέλα, Rosneft, θα δάνειζε το ποσό των 6,5 δισ. δολαρίων στην PDVSA ως προπληρωμή για την εισαγωγή βενεζουελάνικου πετρελαίου στην Ρωσία. Η Rosneft αποδεικνύεται σε σημαντικό παίκτη της κρίσης, διότι αφενός προμηθεύει την Βενεζουέλα με αραιωτικά πετρελαίου (τα έχει μέγιστη ανάγκη επειδή της επιτρέπουν να επεξεργάζεται και να αραιώνει το αργό της πετρέλαιο) και αφετέρου, επειδή αποτελεί τον συντονιστή των πετρελαϊκών αποστολών από την Βενεζουέλα προς την Ρωσία και το αντίστροφο. Με αυτόν τον τρόπο, η Rosneft συμβάλλει στην οικονομική επιβίωση του Μαδούρο και για αυτόν τον λόγο, αρκετοί ιθύνοντες του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ θεωρούν ότι η συγκεκριμένη εταιρεία πρέπει να αποτελέσει υποκείμενο οικονομικών κυρώσεων.¹⁶¹ Η Ρωσία και ειδικά η Rosneft αποδεικνύονται στους πλέον

---

¹⁵⁹ (Balmforth και Rodionov 2019)

¹⁶⁰ (Atlantic Council 2019)

¹⁶¹ (Berg 2019)

καταλυτικούς δρώντες που συμβάλλουν στην μέχρι στιγμής διατήρηση του status quo.

Σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες χώρες, η Κίνα αν και σύμμαχος του Μαδούρο δεν έχει επιδείξει τόσο αδιάλλακτη θέση στο ζήτημα της κρίσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα γεωστρατηγικά συμφέροντα που διατηρεί στην περιοχή δεν είναι τόσο έντονα όσο είναι της Ρωσίας και παράλληλα, δεν προτίθεται να ασκήσει ηγεμονική αμφισβήτηση στην Ουάσινγκτον μέσω του Καράκας. Το Πεκίνο έχει μόνο οικονομικά συμφέροντα στη περιοχή. Οι κινέζικες επενδύσεις ύψους 62,2 δισεκατομμυρίων που πραγματοποιήθηκαν στην Βενεζουέλα για την περίοδο 2007-2016 είναι ενδεικτικές. Οι επενδύσεις αυτές είχαν ως επίκεντρο την κατασκευή δομών, την έναρξη διαφόρων εγχειρημάτων οικονομικής ανάπτυξης και μεταξύ άλλων, δεν έλειψε η προσφορά στρατιωτικού εξοπλισμού αντί πετρελαϊκών προκαταβολών. Το κινέζικο αποτύπωμα στην Βενεζουέλα με οικονομικούς όρους είναι ιδιαίτερος έντονο αν συνυπολογιστούν και οι συνολικά 18 πιστώσεις δανείων ύψους 67 δισεκατομμυρίων δολαρίων με το τελευταίο (5 δισ. \$) να χορηγείται το 2018. Όμως, αν και η Κίνα αποδείχθηκε υπομονετική με την ασυνέπεια της Βενεζουέλας στην αποπληρωμή του χρέους της, το κρίσιμο σημείο που διαφοροποίησε την στάση του Πεκίνου με αυτήν ήταν οι συστηματικές καθυστερήσεις των πετρελαϊκών αποστολών προς την Κίνα από το 2016. Έκτοτε και ειδικά από το 2019 η Κίνα έχει αποδείξει την ελαστική στάση που διατηρεί επί του θέματος (εν αντιθέσει με την Ρωσία), ούσα πρόθυμη να υποστηρίξει τις απόπειρες διαλόγου ανάμεσα σε Μαδούρο και Γκουαϊντό, ακόμη και να συμμετάσχει ως επιτηρήτρια σε μελλοντική διαδικασία διεξαγωγής προεδρικών εκλογών στη χώρα. Το Πεκίνο έχει βρεθεί σε επικοινωνία ακόμη και με τον "μεταβατικό πρόεδρο" Χουάν Γκουαϊντό.¹⁶²

5.4 Ενέργειες διαχείρισης της κρίσης από το εσωτερικό περιβάλλον

Η χρήση των διαπραγματεύσεων από τον Μαδούρο ως στρατηγική η οποία του εξοικονομεί χρόνο (buying time strategy) δεν γίνεται τυχαία. Η χρήση της συγκεκριμένης στρατηγικής πρώτον, αποτρέπει την ανεπιθύμητη κλιμάκωση της κρίσης και δεύτερον, βολιδοσκοπεί τις προθέσεις των εσωτερικών και των εξωτερικών εχθρών του για μία αμοιβαία αποδεκτή συμφωνία στο μέλλον. Αυτή είναι μία από τις λίγες στρατηγικές που έχει στην διάθεση του ώστε να διαχειριστεί την δυσμενή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η Βενεζουέλα.

Η παρούσα μελέτη κρίνει αναγκαίο να διαχωρίσει τις ενέργειες διαχείρισης της κρίσης που λήφθηκαν από τον εσωτερικό μηχανισμό, ανάλογα με το αν οι συγκεκριμένες αποφάσεις αφορούν το εσωτερικό ακροατήριο (εσωτερικές) ή το διεθνές (εξωτερικό). Η συγκεκριμένη ειδοποιός διαφορά είναι σημαντική εάν σε μία πρώτη ματιά αναλογιστούμε την ασυμμετρία κρατικής ισχύος μεταξύ εσωτερικού και

---

¹⁶² (Kaplan and Penfold 2019)

εξωτερικού επιπέδου. Με διαφορετικά λόγια, το καθεστώς της Βενεζουέλας στο πλαίσιο προφανώς της βούλησης του να διατηρήσει το επικερδές για αυτό status quo, χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους για να το επιτύχει. Οι πρακτικές του όμως, είναι πέρα ως πέρα διαφορετικές στην εσωτερική και την εξωτερική σφαίρα πολιτικής. Αυτό οφείλεται στην εξίσου ασύμμετρη ισχύ που διατηρεί στις αντίστοιχες σφαίρες. Στο ενδοκρατικό επίπεδο, ο Μαδούρο είναι ο απόλυτα ισχυρός δρών επειδή ελέγχει τις ένοπλες δυνάμεις, τα σώματα ασφαλείας, τους δικαστικούς θεσμούς και τις παραστρατιωτικές οργανώσεις. Η ανεξέλεγκτη ισχύς που διαθέτει, του επιτρέπει να χρησιμοποιεί εξαναγκασμό, βία και φόβο προκειμένου να επιβεβαιώνει την πολιτική του κυριαρχία αλλά και να διατηρεί την πρωτοβουλία των κινήσεων. Ωστόσο, στο εξωτερικό επίπεδο η Βενεζουέλα αποτελεί ένα διπλωματικά απομονωμένο κράτος-παρία το οποίο σφυροκοπείται από την οικονομική ασφυξία των κυρώσεων. Η δυσμενής πολιτικοοικονομική ικανότητα της Βενεζουέλας σε διεθνές επίπεδο έχει εκμηδενίσει την ισχύ του Μαδούρο σε αυτό. Αυτό τον οδηγεί σε απελπισμένες αποφάσεις που δεν χαρίζουν παρά μόνο παροδικές στιγμές ανακούφισης. Έτσι λοιπόν ο εξαιρετικά ασύμμετρος τρόπος λήψης αποφάσεων του Καρακάς ανάμεσα στην εσωτερική και την εξωτερική διαχείριση της κρίσης, εξηγείται από την ασύμμετρη κατοχή ισχύος σε ενδοκρατικό και διεθνές επίπεδο. Εξίσου ασύμμετρες είναι και οι αντίστοιχες επιδιώξεις του καθεστώτος. Στο πρώτο είναι η διατήρηση της πρωτοκαθεδρίας, ενώ στο δεύτερο είναι αποκλειστικά και μόνο η εξοικονόμηση χρόνου, αν όχι η επιβίωση.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί και η συμπεριφορά της αντιπολίτευσης στην διαχείριση της κρίσης, ως συστατικό στοιχείο του εσωτερικού περιβάλλοντος.

5.4.1 Εσωτερική διάσταση της κυβερνητικής διαχείρισης

5.4.1.A Τα ψηφίσματα 155, 156 και το Σχέδιο Σαμόρα

Η πιο εμφατική ενέργεια διαχείρισης της κρίσης από την κυβέρνηση, κρίνεται η απόπειρα ελέγχου της μέχρι τότε ελεγχόμενης από την αντιπολίτευση Εθνοσυνέλευσης, στις 29 Μαρτίου 2017 μέσω των ψηφισμάτων 155 και 156. Η συγκεκριμένη απόφαση λήφθηκε από το φιλοκυβερνητικό Ανώτατο Δικαστήριο με πρόφαση την παράτυπη εκλογή τριών βουλευτών της αντιπολίτευσης και την ανάγκη για διαφύλαξη του κράτους δικαίου. Στην πραγματικότητα ήταν μία απόφαση που θα υλοποιούσε έναν διττό σκοπό. Πρώτον θα εξασφάλιζε τον απόλυτο έλεγχο όλων των εξουσιών και δεύτερον θα αποδυνάμωνε πολιτικά την αντιπολίτευση. Βέβαια, κατόπιν της εσωτερικής οργής και της διεθνούς κατακραυγής, η κυβέρνηση αναίρεσε υποτυπωδώς τα ψηφίσματα 155 και 156 με τα καινούργια ψηφίσματα 157 και 158, τα οποία ακύρωναν τις περισσότερες από τις προηγούμενες διατάξεις. Τελικά, η Εθνοσυνέλευση εκτοπίστηκε από την Συντακτική Συνέλευση το καλοκαίρι του 2017 μετά από την διεξαγωγή εκλογών. Οι τελευταίες είχαν οριστεί κατόπιν κυβερνητικού διατάγματος. Ενδιάμεσα βέβαια, η κυβερνητική ανάκληση των ψηφισμάτων 155 και

156 δεν φάνηκε ικανή να κατευνάσει το μένος των πολιτών που πυροδοτήθηκε από αυτά. Οι αντικυβερνητικές διαδηλώσεις του Απριλίου 2017 ήταν οι πολυπληθέστερες και οι πιο αιματηρές από την αρχή των κρίσεων το 2014.

Τα σκηνικά χάους που επικρατούσαν, ώθησαν την κυβέρνηση να εφαρμόσει το Σχέδιο Σαμόρα στις 18 Απριλίου. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα στρατηγικό σχέδιο καταστολής το οποίο προβλέπει τη συμμετοχή του στρατού αλλά και των "πολιτών", για να εξασφαλιστεί η εσωτερική τάξη μέσω της συγχρονισμένης επιχείρησης των ενόπλων δυνάμεων, της πολιτοφυλακής και των λαϊκών δυνάμεων. Αυτό αποτέλεσε την πράσινη φάση του Σχεδίου Σαμόρα, δηλαδή την πρώτη του φάση, κατά την οποία η Βενεζουέλα μετατρέπεται σε ένα απέραντο πεδίο στρατιωτικών και αστυνομικών επιχειρήσεων. Η δεύτερη φάση του, εφαρμόστηκε στις 17 Μαΐου και προέβλεπε ότι για τα ζητήματα της εσωτερικής ασφάλειας πέραν της εμπλοκής των ενόπλων σωμάτων, θα συμμετείχε και η Guardia Nacional Bolivariana η οποία θα αποκτούσε τον έλεγχο όλων των αστυνομικών σωμάτων που διαχειρίζονταν από τους δήμους και τις περιφέρειες. Με άλλα λόγια, επετεύχθη η στρατιωτικοποίηση της δράσης όλων των δυνάμεων ασφαλείας υπό τις εντολές της κυβέρνησης. Το Σχέδιο Σαμόρα, αποτελεί τον καθρέφτη της εσωτερικής διαχείρισης της κρίσης, διότι εν μέσω κατάστασης εκτάκτου ανάγκης η κυβέρνηση κλιμάκωσε την χρήση καταστολής των δυνάμεων ασφαλείας και προχώρησε σε αυθαίρετες συλλήψεις διαδηλωτών και πολιτικών αντιπάλων. Η αιτιολόγηση της εφαρμογής του Σχεδίου Σαμόρα στηρίχθηκε στο επιχείρημα ότι πρόκειται για ενέργεια που θα απέτρεπε την κατάρρευση της σοσιαλιστικής κυβέρνησης. Η ίδια κατηγορήσει ανοικτά την Ουάσινγκτον ως εγκέφαλο συντονισμού των διαδηλώσεων προκειμένου να προκαλέσει τριγμούς στην άρχουσα τάξη. Η συγκεκριμένη επιχείρηση ουσιαστικά ένταξε στις εχθρικές δυνάμεις όλες εκείνες τις ομάδες που βρίσκονται εναντίον του συνταγματικά εδραιωμένου κυβερνητικού συστήματος. Οι συγκεκριμένες ομάδες σύμφωνα με την κυβέρνηση επιδιώκουν την κρατική αποσταθεροποίηση και ως εκ τούτου, όλες οι πολιτικές συλλήψεις νομιμοποιούνται ως αποτρεπτικές ενέργειες κατά της αστάθειας.

Συν τοις άλλοις, πάλι με σκοπό την διαφύλαξη του καθεστώτος συστάθηκε το ειδικό σώμα της "Εθνικής Ένοπλης Ομάδας Κατά των Πραξικοπηματιών" τον Ιανουάριο του 2017. Η κύρια αρμοδιότητα του είναι η αντιμετώπιση του "εσωτερικού εχθρού", εκείνου δηλαδή που συνωμοτεί με σκέψεις για πραξικόπημα κατά της κυβέρνησης προκειμένου να δημιουργήσει συνθήκες αποσταθεροποίησης στη Βενεζουέλα.¹⁶³

5.4.1.B Ανούσιες κινήσεις και εργαλειοποίηση της κρίσης

Σε ότι αφορά την εσωτερική διαχείριση χωρίς όρους καταστολής, ο Μαδούρο κρίνεται εντελώς αδύναμος να διαχειριστεί την κρίση σαν πολιτικός ηγέτης διαμέσου της λήψης ενδεδειγμένων πολιτικοοικονομικών αποφάσεων που αποσκοπούν στην χαλιναγώγηση της. Τέτοιες θα ήταν οι μεταρρυθμίσεις και η αναθεώρηση της

¹⁶³ Για τα ψηφίσματα 155-156 και την επιχείρηση Σαμόρα βλ. (Πιπίνης 2018, 134-145)

οικονομικής πολιτικής. Φυσικά, κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ριζικές αλλαγές όπως για παράδειγμα, την σταδιακή ιδιωτικοποίηση των διαφόρων τομέων της εγχώριας οικονομίας, την κατάργηση των ελέγχων τιμών, την άρση της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας μπολίβαρ με δολάριο και την ανεξαρτητοποίηση της Κεντρικής Τράπεζας από τους φορείς του κράτους. Οι αλλαγές αυτές απαιτούν από την πολιτική οικονομία να συμβαδίσει με τα κελεύσματα της μακροοικονομικής θεωρίας και της δημοσιονομικής πολιτικής και ταυτόχρονα να αποσυνδεθεί από τα μικροπολιτικά και κομματικά συμφέροντα. Πέραν της οικονομικής ατζέντας, θα έπρεπε να τεθεί στο τραπέζι και η αναθεώρηση της χώρας σε θέματα που αφορούν τις δημοκρατικές αξίες, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ισορροπία μεταξύ των εξουσιών. Ωστόσο τέτοιου είδους παρεκκλίσεις, θα απέφεραν πολιτικό κόστος στο PSUV και τον Μαδούρο διότι θα εκλαμβάνονταν ως ενέργειες εξαγνισμού από την σοσιαλιστική κληρονομιά του Τσάβες και ταυτοχρόνως, ένα ασυγχώρητο άνοιγμα στα καπιταλιστικά πρότυπα της Δύσης.

Για αυτούς τους λόγους, ο Μαδούρο προχωράει σε επιφανειακές και πρόσκαιρες ενέργειες διαχείρισης της κοινωνικοοικονομικής κρίσης όπως είναι οι συνολικά 26 αυξήσεις του βασικού μισθού επί θητείας του. Η πιο πρόσφατη αύξηση ξεπέρασε το 300% το 2019. Απόφαση χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα, αν αναλογιστούμε ότι ένα ρολό χαρτιού κόστιζε 2,6 εκατομμύρια μπολίβαρ (0,60 δολάρια στην ισοτιμία) λόγω του υπερπληθωρισμού. Μολαταύτα, ο καθρέφτης των οικονομικά ανορθόδοξων αποφάσεων που λαμβάνει η κυβέρνηση, αποτελεί η επιλογή της τελευταίας να διαγράψει πέντε μηδενικά από το πληθωριστικό μπολίβαρ προκειμένου να υιοθετήσει ένα καινούργιο νόμισμα, το "κυρίαρχο μπολίβαρ". Η μεταρρύθμιση αυτή πραγματοποιήθηκε το 2018, με στόχο να τιθασεύσει τον μεγαλύτερο πληθωρισμό του κόσμου.

Τέλος στο ακραίο του φάσμα, ο Μαδούρο εκμεταλλεύεται τις εσωτερικές συνθήκες φτωχοποίησης για να ενισχύσει το κίνημα του. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του κυβερνητικού μονοπωλίου στην διάθεση τροφίμων (πρόγραμμα CLAPS) το οποίο προσφέρει πακέτα τροφίμων στα σπίτια εκείνων που διαθέτουν την *ταυτότητα της πατρίδας*. Πρόκειται για μια κάρτα με την οποία ο πολίτης ταυτοποιείται και στη συνέχεια του εξασφαλίζει πρόσβαση σε προϊόντα (τρόφιμα, επιδοτούμενη βενζίνη) και υπηρεσίες που διαθέτει η κυβέρνηση. Η απόκτηση της ταυτότητας της πατρίδας πραγματοποιείται μετά από αίτηση στην κρατική οργάνωση *Κίνημα Είμαστε Βενεζουέλα*, με την οποία επιδοκιμάζουν την πολιτική της κυβέρνηση και δηλώνουν υποταγή.¹⁶⁴ Επομένως, το καθεστώς Μαδούρο όχι απλά δεν έχει καταφέρει να ελέγξει την κρίση, τουναντίον, έχει επινοήσει και μέθοδο για να αντλεί διττό κέρδος από αυτήν. Πρώτον, με την διανομή τροφίμων ενισχύεται το ανθρωπιστικό προσωπείο της κυβέρνησης και επιτυγχάνεται η επιμήκυνση της σχέσης εξάρτησης ανάμεσα σε κράτος και πολίτες επειδή το κρατικό πακέτο ενίσχυσης συντελέσει στην επιβίωση των τελευταίων. Δεύτερον, ο διαχωρισμός των πολιτών σε αυτούς που διαθέτουν την *ταυτότητα της πατρίδας* και σε αυτούς που δεν τη διαθέτουν, επιτρέπει στην

¹⁶⁴ Για την εργαλειοποίηση του προγράμματος CLAPS βλ. (Πιπίνης 2018, 224-232)

κυβέρνηση να γνωρίζει ποιοι είναι υποστηρικτές της και ποιοι όχι. Η κυβέρνηση μάλιστα στις εκλογές της Συντακτικής Συνέλευσης της 30ης Ιουλίου 2017, απαίτησε από τους ψηφοφόρους να φέρουν μαζί τους την συγκεκριμένη ταυτότητα. Η προσκόμιση της ταυτότητας στις εκλογές θα ξεκαθάριζε τους πραγματικούς υπέρμαχους του Σοσιαλιστικού Κόμματος από εκείνους που την αιτούνται αποκλειστικά και μόνο για να λάβουν τα τρόφιμα.

5.4.2 Εξωτερική διάσταση της κυβερνητικής διαχείρισης

5.4.2.A Ψηφιακό νόμισμα και η λύση της Τουρκίας

Στις 20 Φεβρουαρίου 2018, κυκλοφόρησε το εικονικό ψηφιακό νόμισμα petro από την κυβέρνηση της Βενεζουέλας. Ήταν μία κίνηση ελιγμού απέναντι στην κλιμάκωση της οικονομικής ασφυξίας από τις αμερικανικές κυρώσεις καθώς και μέθοδος επαναπρόσβασης της χώρας στο διεθνές σύστημα χρηματοδότησης. Το petro έχει ως εγγύηση τα αποθέματα πετρελαίου, χρυσού, φυσικού αερίου και διαμαντιών της χώρας και κυκλοφόρησε παράλληλα με το εθνικό νόμισμα, με στόχο την αποφυγή της χρεωκοπίας και της πλήρους κατάρρευσης της οικονομίας. Έτσι το συγκεκριμένο κρυπτονόμισμα χρησιμοποιήθηκε ως: μέθοδος συναλλαγών, μέσο για αγορά αγαθών από το διαδίκτυο, μέσο πληρωμής μισθών από τις οικονομικές μονάδες και το κυριότερο, μέσο επιβίωσης των βενεζουελάνων καθώς πολλοί από αυτούς θα ήταν σε θέση να προμηθεύονται αγαθά που δεν είναι διαθέσιμα στη χώρα τους. Η αγοραπωλησία του petro απευθύνεται σε εσωτερικούς και διεθνείς καταναλωτές ενώ για την υλοποίηση του βοήθησαν και ρώσοι τεχνοκράτες.

Η Βενεζουέλα, πέραν των ισχυρών συμμαχιών που διατηρεί με την Κούβα και την Ρωσία από τις οποίες λαμβάνει υλική και άυλη υποστήριξη σε συνδυασμό με την ήπια σχέση οικονομικού ενδιαφέροντος που διατηρεί με την Κίνα, έχει στραφεί και σε άλλους δρώντες όπως είναι η Τουρκία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Το άνοιγμα στις χώρες αυτές πραγματοποιείται με την πώληση χρυσού από τα αποθέματα της χώρας. Συγκεκριμένα, το 2018, η Βενεζουέλα προσέφερε 9,1 τόνους χρυσού αξίας 900 εκ. δολαρίων σε τούρκικες εταιρίες, ενώ το 2019, 15 τόνοι χρυσού είχαν ως προορισμό τα ΗΑΕ με αντάλλαγμα πολύτιμο ρευστό. Η Τουρκία έχει υιοθετήσει ρητορική στήριξης του Μαδούρο, έχει καταδικάσει τις κυρώσεις των ΗΠΑ και κατόπιν, αποδοκίμασε την αυτοανακήρυξη Γκουαϊντό εν μέσω της καινούργιας πολιτικής κρίσης που ξέσπασε τον Ιανουάριο του 2019.

Συνεπώς η Βενεζουέλα στο εξωτερικό περιβάλλον αντιδράει στην -αμερικανικής διανοήσης- επιθετική στρατηγική "μέγιστης πίεσης" με συνιστώσες τις οικονομικές κυρώσεις και τον διπλωματικό συνασπισμό εναντίων της, με απώτερο σκοπό την επιβίωση της. Για να το επιτύχει χρησιμοποιεί την στρατηγική της *αντιστάθμισης*

(hedging).¹⁶⁵ Η έννοια της *αντιστάθμισης* περιγράφει την υιοθέτηση μιας δέσμης στρατηγικών, από μια (συνήθως αδύναμη) χώρα που στόχο έχουν να την προστατεύσουν από το ενδεχόμενο να υποχρεωθεί να επιλέξει μία από τις ακόλουθες πολιτικές απέναντι σε μια ισχυρότερη χώρα: την πρόσδεση στο άρμα της, την εξισορρόπηση της, ή την ουδετερότητα.

5.4.3 Η διάσταση της αντιπολίτευσης στη διαχείριση της κρίσης

Η έλλειψη μέσων για την αντιπολίτευση προκειμένου να παρέμβει με καθοριστικό τρόπο στην διαχείριση της κρίσης, αποτελεί την αιτία για το περιορισμένο πλήθος επιλογών που διαθέτει. Αυτό οφείλεται στον συγκεντρωτισμό του καθεστώτος Μαδούρο από την στιγμή που ελέγχει όλους τους θεσμικούς ή μη, πυλώνες ισχύος, δηλαδή την εκτελεστική, την δικαστική και τη νομοθετική εξουσία, τα MME, τις Ένοπλες Δυνάμεις, τα Σώματα Ασφαλείας, την PDVSA, την μυστική αστυνομία (SEBIN) και μεταξύ άλλων, τις παραστρατιωτικές οργανώσεις από μισθοφόρους πολίτες όπως είναι οι *colectivos*, η μαρξιστική οργάνωση των Turamayo (MRT), η βίαση οργάνωση της La Piedrita και αρκετές άλλες. Η αντιπολίτευση έχει κατακερματιστεί επίσης από την μακρόχρονη στρατηγική φθοράς που εφαρμόζεται από την κυβέρνηση. Οι συλλήψεις και οι επαναλαμβανόμενες φυλακίσεις για τα ηγετικά της στελέχη αποτελούν τον πυρήνα της κυβερνητικής αυτής στρατηγικής. Ωστόσο, πέραν των κυβερνητικών περιορισμών, η αντιπολίτευση έχει αποδείξει ότι δεν αποτελεί μια ομοιογενή μονάδα. Τουναντίον, συνθέεται από ένα μίγμα αντικυβερνητικών φατριών που δεν διαθέτουν σημεία ταύτισης μεταξύ τους. Το αποτέλεσμα του ετερόκλητου στοιχείου στους κόλπους της αντιπολίτευσης είναι ότι οι διχογνωμίες σχετικά με την χάραξη της πολιτικής, ξεπερνούν τις απαιτούμενες ενέργειες συντονισμού.

Το πιο κοινότυπο συστατικό μέρος της στρατηγικής της αντιπολίτευσης για την διαχείριση της κρίσης είναι η διεξαγωγή αντικυβερνητικών διαδηλώσεων. Οι διαδηλώσεις θεωρούνται μαζικό μήνυμα για την μη νομιμοποίηση της κυβέρνησης Μαδούρο, και κατά συνέπεια πρόκειται για έναν μοχλό πίεσης στο καθεστώς μέχρις ότου επιτευχθεί η τελική αποχώρησή του. Από το 2014 έχουν καταγραφεί δεκάδες χιλιάδες διαδηλώσεις και μάλιστα, μόνο για το 2019 σημειώθηκαν 16.739 (46 ανά ημέρα) πορείες διαμαρτυρίας.¹⁶⁶

Στο θεσμοθετημένο πλαίσιο, η αντιπολίτευση εκμεταλλεύομενη την σαρωτική νίκη της στις βουλευτικές εκλογές του 2015 και χάρη στην κατοχή της πλειοψηφίας της

---

¹⁶⁵ Αν και η εξωτερική διάσταση της Βενεζουέλας που άπτεται της κυβερνητικής διαχείρισης κρίσης μοιάζει με περίπτωση εξωτερικής εξισορρόπησης, αυτό δεν ισχύει. Και αυτό γιατί η σύναψη συμμαχιών με την Ρωσία, την Κούβα και η ανάπτυξη σχέσεων πρόσκαιρου οικονομικού ενδιαφέροντος με την Κίνα, σε συνδυασμό με την μακροχρόνια συστολή των φορτίων ισχύος της λόγω της παρατεταμένης ενδοκρατικής σύγκρουσης, δεν κρίνονται ως ικανές συνθήκες οι οποίες θα εξισορροπήσουν την ισχύ του δυτικού συνασπισμού που έχει συσπειρωθεί απέναντί της. Για την στρατηγική hedging βλ. (Γκόφας και Τζιφάκης 2017, 62)

¹⁶⁶ (FRANCE 24 2020)

Εθνοσυνέλευσης, εκκίνησε τις απαιτούμενες διαδικασίες για διεξαγωγή δημοψηφίσματος ανάκλησης του Μαδούρο. Το τελευταίο δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ λόγω της επαναλαμβανόμενης παρεμβολής του Ανώτατου Δικαστηρίου, μπλοκάροντας τελικά τα σχετικά ψηφίσματα.

Στο εκλογικό πεδίο, η αντιπολίτευση έχει επιλέξει την στρατηγική του μποϊκοτάζ, υιοθετώντας κατά εξακολούθηση την εφαρμογή του στις τελευταίες προεδρικές εκλογές. Ο σκοπός του εκλογικού μποϊκοτάζ είναι να θίξει το νομιμοποιητικό κύρος της εκλογικής διαδικασίας και της έκβασής της. Εντούτοις, η στρατηγική αυτή έχει αποδειχθεί αναποτελεσματική, αν όχι ανούσια. Αυτό δεν προκύπτει μόνο από την εμπειρία της Βενεζουέλας αλλά γενικότερα από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Μία μελέτη του ιδρύματος Brookings το 2010, εξέτασε 171 περιπτώσεις μποϊκοτάζ και διαπίστωσε ότι μόνο το 4% απέφερε θετικά αποτελέσματα. Άρα λοιπόν, τα εκλογικά μποϊκοτάζ δεν αυξάνουν την πιθανότητα αλλαγής του καθεστώτος, ίσα-ίσα, μέσω των κινήματων άρνησης συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία χάνεται ο έλεγχος των βασικών θεσμών της εξουσίας και το μόνο που επιτυγχάνεται είναι η διάβρωση της ικανότητας τους να αμφισβητήσουν την κυβερνητική ισχύ.¹⁶⁷

Τέλος, η απόφαση της αντιπολίτευσης να ορίσει τον πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης Χουάν Γκουαηδό ως νόμιμο και μεταβατικό πρόεδρο της χώρας, καθιστώντας την Βενεζουέλα ως το μοναδικό κράτος που διαθέτει δύο πρόεδρους, αποτελεί την σημαντικότερη εσωτερική κίνηση που ίσως μελλοντικά καθορίσει την έκβαση της κρίσης. Η ανάδειξη Γκουαηδό σχημάτισε ένα εγχώριο και διεθνές σημείο αναφοράς γύρω από την πολιτική παρουσία του. Ο Γκουαηδό σε εσωτερικό επίπεδο κατάφερε να συσπειρώσει πολιτικά τον συνασπισμό της αντιπολίτευσης και ομοίως ενίσχυσε την κινητοποίηση των διαδηλώσεων από τους πολίτες. Πράγματι, από τις 700 διαδηλώσεις μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2018, ο αριθμός τους εκτινάχθηκε στις 6.000 στους τρεις πρώτους μήνες του 2019.¹⁶⁸

Η αναγνώριση της προεδρικής του νομιμότητας από το εξωτερικό περιβάλλον αποτέλεσε νόμιμη και στρατηγική κίνηση. Πρώτον, μέσω του Γκουαηδό υποδείχτηκε για ακόμη μια φορά η υποστήριξη του διεθνούς παράγοντα προς τον μοναδικό δημοκρατικά εκλεγμένο θεσμό που έχει απομείνει στη χώρα δηλαδή την Εθνοσυνέλευση και δεύτερον, περιόρισε τις δυνατότητες εκπροσώπησης της Βενεζουέλας από την κυβέρνηση Μαδούρο, στους πολυμερείς θεσμούς όπως την Δια-αμερικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα (IADB) και τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών (OAS). Με αυτόν τον τρόπο δόθηκε η δυνατότητα στον Γκουαηδό να ορίσει τους δικούς του εκπροσώπους και πρεσβευτές.¹⁶⁹

Ωστόσο, παρά την αποτροπή του διπλωματικού απομονωτισμού της Βενεζουέλας και εκτός από την αποφυγή της προβληματικής της εκπροσώπησής στα διεθνή φόρα από τους ανθρώπους του PSUV, η παραπάνω διπλωματική επιτυχία δεν επαρκεί για να

---

¹⁶⁷ (Foreign Affairs 2018)

¹⁶⁸ (Foreign Affairs 2019)

¹⁶⁹ (Center for Strategic & International Studies (CSIS) 2020)

μετατοπίσει το status quo όσο διαρκεί η ανελαστική στάση του στρατού. Αυτό διαβεβαιώθηκε στις 30 Απριλίου 2019, όταν οι Χουάν Γκουαηδό και Λεοπόλδο Λόπες εμφανίστηκαν σε μια στρατιωτική βάση στο Καρακάς καλώντας τους πολίτες και τους στρατιωτικούς να ξεκινήσουν την τελική φάση της απομάκρυνσης του Νικολάσ Μαδούρο. Η απόφαση τους να απευθυνθούν απευθείας στον στρατό, θεωρήθηκε ως κίνηση που αλλάζει το παιχνίδι. Ο στρατός όμως παρέμεινε πιστός στην κυβέρνηση και έτσι το σχέδιο εξέγερσης με όνομα "*Επιχείρηση Ελευθερία*" ολοκληρώθηκε μόλις δύο ώρες μετά την εφαρμογή του. Η παταγώδης επιτυχία της Επιχείρησης Ελευθερία απέδειξε ότι ο Γκουαηδό έχει πολύ δρόμο μπροστά του για να εξισορροπήσει την εσωτερική ισχύ που διαθέτει ο Μαδούρο.

Επομένως, σε πλήρη αντιστοιχία με την κυβερνητική διαχείριση της κρίσης στην εσωτερική και την εξωτερική της έκφανση, η πολιτική διαχείρισης της αντιπολίτευσης είναι εξίσου ασύμμετρη λόγω τις ετεροβαρούς ισχύος που διαθέτει στο εσωτερικό και το εξωτερικό της περιβάλλον. Στο εξωτερικό απολαμβάνει την αποδοχή 59 χωρών και συμμετέχει ενεργητικά σε διεθνείς συσκέψεις όπου συζητούνται τα προβλήματα και σχεδιάζονται τα πλάνα ανοικοδόμησης για την Βενεζουέλα. Αυτό σημαίνει ότι η διπλωματική ισχύς του Γκουαηδό στο διεθνές στερέωμα είναι κατά πολύ μεγαλύτερη με την αντίστοιχη του Μαδούρο. Ωστόσο, η διεθνής διπλωματική ισχύς δεν αποτελεί παράγοντα εξισορρόπησης για το εσωτερικό περιβάλλον. Όσο η κυβέρνηση Μαδούρο συνεχίζει να ασκεί ασφυκτικό έλεγχο σε όλους τους κρατικούς θεσμούς, η διπλωματική ισχύς του Γκουαηδό δεν θα διαθέτει καθοριστικό αντίκτυπο για την έκβαση της κρίσης.

Συμπέρασμα Κεφαλαίου: Η Βενεζουέλα είναι πλέον ένα αποτυχημένο κράτος που μέσα στην επικράτειά της δραστηριοποιούνται σχεδόν όλα τα επιμέρους στοιχεία του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Κάποιοι κρατικοί δρώντες επωφελούνται από αυτήν την κατάσταση και ως εκ τούτου επιθυμούν την διατήρηση του status quo, μέσω της ανοικτής στήριξης που προσφέρουν στον Νικολάσ Μαδούρο. Έτεροι όμως δρώντες, επιθυμούν να ανατρέψουν την υφιστάμενη κατάσταση, αφενός επειδή η εξαγωγή αστάθειας από την Βενεζουέλα θέτει σε επισφάλεια την περιφερειακή και την εθνική ασφάλεια των γειτονικών κρατών, και αφετέρου για τον λόγο ότι δεν μπορεί να συνεχιστεί η αθρόα καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανεξέλεγκτη συνέχιση της ανθρωπιστικής κρίσης χωρίς κάποια διεθνή αντίδραση. Είναι κοινό μυστικό μεταξύ άλλων, ότι το διακύβευμα της σύγκρουσης ανάμεσα στις δυνάμεις της διατήρησης και της ανατροπής του status quo, είναι η προσχώρηση της πετρελαιοπαραγωγού και εξαιρετικά πλούσιας σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους, Βενεζουέλας στον εκάστοτε διεθνή συνασπισμό. Το αποτέλεσμα από την εν λόγω σύγκρουση είναι η αναγωγή της ενδοκρατικής σύγκρουσης σε ζήτημα διεθνούς κρίσης. Θεωρητικά, μία διεθνής κρίση μπορεί να πάρει άσχημη τροπή και μία απρόσεκτη απόφαση να πυροδοτήσει γενικευμένο πόλεμο. Ωστόσο, ακόμη και αν σε μία πρώτη ανάγνωση οι διεθνείς δρώντες μπορεί να προβάλλονται ως οι κύριοι υπεύθυνοι για το σημερινό αδιέξοδο της χώρας, εντούτοις, μόνο αυτοί διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα για την επίτευξη της αρνητικής ειρήνης και τον μετριασμό της

άμεσης βίας σε πρώτη φάση, και έπειτα να προχωρήσουν στην σταδιακή πάταξη της πολιτισμικής και της δομικής βίας ως προπομπό για τις επιχειρήσεις οικοδόμησης ειρήνης που θα ακολουθήσουν στο μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΟΙ ΚΡΙΣΙΜΟΤΕΡΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Το κεφάλαιο αυτό απομονώνει και εξετάζει έξι συγκεκριμένες σταθερές διαχείρισης της κρίσης από τον εξωτερικό παράγοντα. Σε αρχικό βαθμό εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίον αυτές έχουν αξιοποιηθεί ή είναι υπό σκέψη να αξιοποιηθεί η επίδραση τους στην τελική έκβαση της κρίσης προκειμένου να ανατραπεί η υφιστάμενη κατάσταση από τους διεθνείς δρώντες. Στη συνέχεια θα συζητηθεί η προοπτική του κάθε συντελεστή ξεχωριστά να αποτελέσει σημείο αναφοράς για την απαρχή του peacemaking και του peacebuilding στη Βενεζουέλα. Ως σύνοψη θα αποτελέσει η ολική διερεύνηση των προοπτικών peacebuilding, αυτή τη φορά από τη σκοπιά της αλληλεπίδρασης και των έξι συντελεστών μαζί.

6.1 Η παράμετρος των κυρώσεων

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι χρηματοοικονομικές κυρώσεις έχουν εξελιχθεί σε βασικό εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Η διοίκηση Τραμπ έχει αξιοποιήσει ευρέως αυτό το εργαλείο και ειδικότερα στις προσπάθειες της να προκαλέσει αλλαγή καθεστώτος στην Βενεζουέλα και στο Ιράν. Στις 21 Μαρτίου 2019, ο πρώην σύμβουλος εθνικής ασφάλειας John Bolton είχε γράψει στο twitter ότι εάν ο πρόεδρος της Βενεζουέλας δεν παραιτηθεί από την εξουσία *"ο ίδιος και οι φίλοι του θα στραγγαλιστούν οικονομικά"*. Την επόμενη ημέρα ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε κυρώσεις σε βάρος μίας από τις κυριότερες τράπεζες της Βενεζουέλας καθώς και σε τέσσερεις θυγατρικές της, δηλώνοντας ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες *"θα συνεχίσουν να λαμβάνουν μέτρα για να πιέζουν τον Μαδούρο, το καθεστώς του και εκείνους που τον υποστηρίζουν, μέχρι να φύγουν από την μέση και να επιτρέψουν την δημοκρατική μετάβαση"*.¹⁷⁰

Σε γενικότερες γραμμές, η αμερικανική στρατηγική σχετικά με την κρίση της Βενεζουέλας έχει οικοδομηθεί στην επιβολή των σκληρών κυρώσεων. Ειδικότερα μετά την ανάληψη καθηκόντων από τον πρόεδρο Ντόναλντ Τραμπ το 2017, οι ΗΠΑ έχουν προχωρήσει στην επιβολή οριζόντιων και κάθετων κυρώσεων επί της Βενεζουέλας δηλαδή σε τομείς της εγχώριας οικονομίας αλλά και σε μεμονωμένα άτομα του καθεστώτος ή φίλια σε αυτό αντίστοιχα. Κατά αυτόν τον τρόπο, η διαχείριση της κρίσης στην Βενεζουέλα από μεριάς ΗΠΑ, έχει γίνει ουσιαστικά συνώνυμη με την χρήση της επιθετικής στρατηγικής του εκβιασμού (blackmail).¹⁷¹ Οι κυρώσεις ως υποσύνολο της στρατηγικής του εκβιασμού, επιδιώκουν να εξαναγκάσουν τον στόχο σε αλλαγή συμπεριφοράς. Για να λειτουργήσουν όμως οι κυρώσεις με αυτόν τον τρόπο, πρέπει να στοχεύουν σε μια συμπεριφορά που ο στόχος μπορεί να την αλλάξει ακόμη και απρόθυμα. Το στοχευόμενο μέρος πρέπει

¹⁷⁰ (Cohen και Weinberg 2019)

¹⁷¹ Για την στρατηγική του εκβιασμού βλ. (George 1991, 413-443)

επίσης να πιστεύει ότι οι κυρώσεις θα αρθούν εάν εγκαταλείψει την συμπεριφορά του. Βεβαίως, η αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης στρατηγικής, εφόσον διαθέτει δύο μέρη (τον επιτιθέμενο και τον αμυνόμενο), συναρτάται:

- ✚ Από τον υποκειμενικό τρόπο που το αμυνόμενο μέρος θα ερμηνεύσει την εκτοξευόμενη απειλή και θα κρίνει εάν η επιμονή στην διατήρηση του status quo είναι περισσότερο ωφέλιμη σε σχέση με την επικείμενη συμμόρφωση προς τους όρους που έχουν τεθεί από τον επιτιθέμενο
- ✚ Από την αξιοπιστία του επιτιθέμενου μέρους και τα κίνητρα των αντιμαχόμενων πλευρών σχετικά με την εξέλιξη και την έκβαση της κρίσης¹⁷²

Οι ΗΠΑ ως επιτιθέμενο μέρος και ως η μοναδική σύγχρονη παγκόσμια υπερδύναμη διαθέτει τόσο την αξιοπιστία, όσο και την ισχύ για να υλοποιήσει τις απειλές της. Αυτό έχει ήδη πραγματοποιηθεί με τις επιβληθείσες κυρώσεις που έχουν προξενήσει ακόμη μεγαλύτερα πλήγματα στην καταρρέουσα εγχώρια οικονομία της τελευταίας, καθώς επίσης και σε ατομικό επίπεδο μέσω των τραπεζικών δεσμεύσεων, του παγώματος περιουσιακών στοιχείων και των ενταλμάτων σύλληψης. Με αυτόν τον τρόπο ασκεί αφόρητη προσωπική πίεση στους ίδιους τους καθεστωτικούς υποστηρικτές με σκοπό την αλλαγή συμπεριφοράς και την δημιουργία κινήτρων για εξαναγκαστική συμμόρφωση προς τους όρους των ΗΠΑ.

Επίσης, σχετικό με το χαρακτηριστικό της αξιοπιστίας είναι αυτό που αποκαλείται ως νομιμότητα των απαιτήσεων του εκβιασμού. Εάν αυτός που χρησιμοποιεί τον εκβιασμό είναι σε θέση να τον συνδυάσει με το αίτημα για αλλαγή του status quo σύμφωνα με τους κανονισμούς του διεθνούς συστήματος, τότε μπορεί να δικαιολογήσει την προσφυγή σε αυτή την στρατηγική ως μέσο το οποίο αποσκοπεί στην διόρθωση μιας ιστορικής αδικίας, στην αντιμετώπιση μιας πολιτικής αναγκαιότητας ή στην εκπλήρωση μιας απαίτησης που σχετίζεται με ζητήματα εθνικής ασφάλειας. Το καθεστώς Μαδούρο είναι εμποτισμένο από ένα φάσμα ειδικών πράξεων το οποίο εκτείνεται από την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καταστολή με χρήση ανεξέλεγκτης βίας μέχρι την κρατική διαφθορά και την πλήρη εξάλειψη των θεσμικών αντίβαρων και της δημοκρατίας. Για αυτόν τον λόγο η επιβολή κυρώσεων από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της κρίνονται ως νομιμοποιημένες ενέργειες εντός της διεθνούς κοινότητας.

Ωστόσο, η μέχρι στιγμής αναποτελεσματικότητα της χρήσης κυρώσεων για την ανατροπή του Μαδούρο, έγκειται στο δεύτερο χαρακτηριστικό που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του εκβιασμού δηλαδή στην σχετική ύπαρξη κινήτρων προς το ζητούμενο της κρίσης. Εάν η εκβιαζόμενη μεριά πιστέψει ότι η υποχώρηση στην απαίτηση της πλευράς που εκβιάζει, δεν θα την κατευνάσει αλλά απλώς θα την ενθαρρύνει για να απαιτήσει ακόμη περισσότερα στο μέλλον, τότε ενδέχεται να είναι εξαιρετικά απρόθυμη να κάνει ακόμη και την παραμικρή παραχώρηση. Στην εξεταζόμενη κρίση της Βενεζουέλας, το δίλλημα που θέτει το βάρος των κυρώσεων

---

¹⁷² (George 1991)

στην σημερινή κυβέρνηση του Καρακάς είναι η πλήρης υποχώρηση στις αμερικανικές απαιτήσεις προκειμένου να μην συνεχιστεί το δυσβάσταχτο κόστος από τις κυρώσεις, ειδάλλως, αυτές θα συνεχίσουν να υφίστανται μέχρις ότου επιτευχθεί ο πολιτικός στόχος της Ουάσινγκτον που δεν είναι άλλος από τον εξαναγκαστικό διωγμό του υφιστάμενου καθεστώτος.

Ωστόσο, η πεισματική επιμονή του τελευταίου να μην υποχωρήσει στις αμερικανικές απαιτήσεις εξηγείται από δύο κίνητρα:

- ✚ Τον φόβο
- ✚ Το κέρδος

Ο Μαδούρο γνωρίζει πως η απώλεια του προεδρικού θώκου και η κατάρρευση του κυβερνητικού του οικοδομήματος, θα οδηγήσει τον ίδιο και τους πολιτικούς του συμμάχους είτε στη φυλακή, είτε στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο εξαιτίας της σωρείας ποινικών αδικημάτων που έχουν διαπραχθεί όλα αυτά τα χρόνια. Σε αυτό συνεπικουρούν και τα δικαστικά τετελεσμένα πρώην δικτατόρων της Λατινικής Αμερικής όπως είναι η περίπτωση του Αουγκούστο Πινοσέτ της Χιλής, καθώς επίσης και η φυλάκιση πρώην προέδρων της Βραζιλίας, του Περού και της Γουατεμάλας λόγω σκανδάλων διαφθοράς. Επιπροσθέτως υπάρχουν και οι νωπές μνήμες από το πολιτικό παρελθόν της χώρας και συγκεκριμένα από το πραξικόπημα του 2002, όταν ο Τσάβες απομακρύνθηκε προσωρινά από την αντιπολίτευση του τότε ηγέτη Pedro Carmona. Ο τελευταίος κατά την διάρκεια της διήμερης διακυβέρνησής του ανέστειλε το Σύνταγμα, έκλεισε το Κοινοβούλιο, παρέπεμψε όλους τους έπαρχους και δημάρχους στην δικαιοσύνη και μεταξύ άλλων άρχισε να διώκει τους οπαδούς τους Τσάβες.¹⁷³ Οι πιστοί του Μαδούρο φοβούνται την επανάληψη του συγκεκριμένου σεναρίου στην περίπτωση που εγκαταλείψουν τον νυν πρόεδρο. Πέρα από τα αντίποινα της αντιπολίτευσης και των βέβαιων δικαστικών διεργασιών που θα ακολουθήσουν, τα στελέχη του καθεστώτος υπολογίζουν και στην απρόσκοπτη ροή των κερδών που τους επιφέρουν οι παράνομες δραστηριότητες όπως είναι η διακίνηση ναρκωτικών, η παράνομη εξόρυξη χρυσού και άλλων μετάλλων, η διαφθορά εντός των κοινωνικών προγραμμάτων διανομής τροφίμων, οι πωλήσεις πετρελαίου και κοινών αγαθών στην μαύρη αγορά. Η σταθερή εισοδηματική ροή που προκύπτει από αυτές τις παράνομες συναλλαγές, διασφαλίζεται μόνο με την διατήρηση της εξουσιαστικής μόχλευσης. Άρα λοιπόν τα συγκεκριμένα κίνητρα έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα ανθεκτικά στην απόκρουση της αμερικανικής στρατηγικής και συνεπώς, στην διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης.

Συμπερασματικά λοιπόν, η λογική των καταναγκαστικών κυρώσεων δεν ισχύει για τις περιπτώσεις που ο στόχος των τελευταίων είναι η αλλαγή καθεστώτος. Εφόσον το κόστος της παραίτησης από την εξουσία πάντα θα υπερβαίνει το όφελος από πιθανή άρση των κυρώσεων, ένα στοχοποιημένο κράτος θεωρητικά δεν μπορεί να συναινέσει σε μια εξωτερική απαίτηση για αλλαγή καθεστώτος. Το συγκεκριμένο πόρισμα είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρο για επαναστατικά καθεστώτα, όπως στις περιπτώσεις της

---

¹⁷³ (Foreign Affairs 2019)

Βενεζουέλας και του Ιράν, των οποίων η εγγώρια νομιμοποίηση βασίζεται εν μέρει στην δημόσια περιφρόνηση προς τις Ηνωμένες Πολιτείες.¹⁷⁴

Οι τελευταίες πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχουν ιστορικά προηγούμενα αλλαγής καθεστώτος ως άμεσο επακόλουθο μακροχρόνιων πιέσεων από κυρώσεις. Αυτό θα έπρεπε να είναι ακόμη πιο εύληπτο έπειτα από το μάθημα μισού αιώνα μάταιων προσπαθειών της Ουάσινγκτον να απομακρύνει το κομμουνιστικό καθεστώς της Κούβας. Παρά λοιπόν την επίτευξη σαφώς πιο περιορισμένων πολιτικών στόχων μέσω χρήσης αμερικανικών κυρώσεων όπως συνέβη για παράδειγμα στη περίπτωση της Μιανμάρ το 2015, όταν αποδυνάμωσαν την πολιτική ισχύ τοπικών αξιωματικών προκαλώντας τελικά την διεξαγωγή εκλογών, αλλά και σε εκείνη του Ιράν που υπό την διοίκηση Ομπάμα εξανάγκασαν την Ισλαμική Δημοκρατία στην συμφωνία του Κοινού Περιεκτικού Σχεδίου Δράσης (JCPOA) για την παύση της ανάπτυξης των ιρανικών πυρηνικών όπλων, η σημερινή κυβέρνηση των ΗΠΑ θα πρέπει να αντιληφθεί ότι οι κυρώσεις από μόνες τους δεν είναι σε θέση να ανατρέψουν μία κυβέρνηση. Συγχρόνως, το κόστος που αναδύεται τόσο για την ίδια όσο και για τους απλούς πολίτες της Βενεζουέλας είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τα δυνητικά οφέλη.¹⁷⁵ Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από τις κυρώσεις των ΗΠΑ είναι:

Πρώτον, οι κυρώσεις κατά της Βενεζουέλας έχουν επιδεινώσει την ανθρωπιστική κρίση της χώρας προκαλώντας την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, την κορύφωση του πληθωρισμού, της ανεργίας και συνεπώς την διόγκωση των μεταναστευτικών κυμάτων που προέρχονται από αυτήν. Ο αντίκτυπος των κυρώσεων γίνεται αισθητός από την πλειοψηφία των απλών πολιτών, ενώ στην αντίπερα όχθη δημιουργεί πολύ μικρότερες επιπτώσεις στην πολιτική ηγεσία της χώρας που εξακολουθεί να εξασφαλίζει τα έσοδα της από μη νόμιμες συναλλαγές.

Δεύτερον, οι αυστηρές αμερικανικές κυρώσεις "νομιμοποιούν" το καθεστώς της Βενεζουέλας, το οποίο καταδεικνύοντας τις ΗΠΑ ως τον αποκλειστικό υπεύθυνο για όλα τα δεινά της χώρας, αποποιείται των πολιτικών ευθυνών του για την τραγική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα. Σύν τοις άλλοις, η επιβολή κυρώσεων λειτουργεί ως συγκολλητικό στοιχείο μεταξύ των διαφορετικών και ανταγωνιστικών φραξιών εντός του κυβερνητικού κόμματος PSUV, συσπειρώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο ένα ενιαίο μπλοκ αντίστασης κατά του αμερικανικού ιμπεριαλισμού.

Τρίτον, ένας από τους πολιτικούς στόχους της Ουάσινγκτον είναι η μετάβαση στην δημοκρατία και συνεπώς, στην κοινωνικοοικονομική ευημερία. Όμως, η οικονομική καταπόνηση ως απόρροια των κυρώσεων στη Βενεζουέλα, την βυθίζουν όλο και περισσότερο στη δίνη ενός αποτυχημένου/ νάρκο-κράτους, προσφέροντας έτσι τις ιδεατές συνθήκες για την δραστηριοποίηση των καρτέλ ναρκωτικών, των παραστρατιωτικών οργανώσεων και οποιωνδήποτε άλλων συνιστωσών του οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό σημαίνει ότι τα μέσα (κυρώσεις) έρχονται σε αντίθεση με τον τελικό στόχο (επαναφορά της σταθερότητας). Ίσα-ίσα, η εκτράχυνση

---

¹⁷⁴ (Cohen and Weinberg 2019)

¹⁷⁵ (Cohen and Weinberg 2019)

της ενδοκρατικής σύγκρουσης που προκαλείται από την πολιτική επιβολής κυρώσεων απαιτεί περισσότερη προσπάθεια και σαφώς περισσότερους πόρους για την μελλοντική ανοικοδόμηση της χώρας.

Τέταρτον, όταν οι ΗΠΑ επιβάλλουν εντεταμένες κυρώσεις, δημιουργούν δυσαρέσκεια και αποξενώνουν τους δυνητικούς διεθνείς εταίρους. Η ισχύς των κυρώσεων των Ηνωμένων Πολιτειών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το καθεστώς του δολαρίου ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα και προτιμώμενο μέσο συναλλαγών στο διεθνές εμπόριο, γεγονός που δίνει στο αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα έναν τεράστιο ρόλο στις παγκόσμιες επιχειρηματικές συναλλαγές. Εντούτοις, όσο περισσότερο οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν τις κυρώσεις για να επιβάλουν πολιτικές που δεν διαθέτουν την καθολική υποστήριξη, τόσο περισσότερο οι άλλες χώρες (συμπεριλαμβανομένων των συμμάχων των ΗΠΑ) θα αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις έναντι του δολαρίου και του χρηματοπιστωτικού συστήματος των ΗΠΑ. Ήδη η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση αναζητούν τρόπους περιορισμού της έκθεσης τους τόσο στο δολάριο, όσο και στο αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.¹⁷⁶

Συμπέρασμα 1: Ακόμη και αν το διεφθαρμένο καθεστώς της Βενεζουέλας νομιμοποιεί την χρήση κυρώσεων ή η υιοθέτηση της συγκεκριμένης πολιτικής δικαιολογείται στη βάση της Μακιαβελικής οπτικής της Realpolitik με τον σκοπό να αγιάζει τα μέσα, η επιβολή των οικονομικών κυρώσεων δεν παύει να είναι μία ανορθολογική στρατηγική. Οι κυρώσεις όχι μόνο ιστορικά δεν έχουν υπάρξει αιτία αλλαγής καθεστώτος, τουναντίον για την ώρα προξενούν μόνο παράπλευρες απώλειες. Ενισχύουν την καχυποψία των συμμάχων επί της αμερικανικής ηγεμονίας, προσφέρουν κίνητρα για ακόμη μεγαλύτερο πολιτικό και οικονομικό άνοιγμα της Βενεζουέλας σε Ρωσία και Κίνα αντίστοιχα και το κυριότερο, εντείνουν την ανθρωπιστική κρίση της χώρας. Οι κυρώσεις επιδρούν στη διόγκωση της ανεργίας, του υπερπληθωρισμού, της παραοικονομίας και των προσφυγικών κυμάτων. Με άλλα λόγια η επιβολή κυρώσεων διατηρεί μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ατομική ασφάλεια και πιο συγκεκριμένα με την οικονομική ασφάλεια των Βενεζουελάνων. Η εκμηδένιση της ατομικής ασφάλειας συνδράμει στην πολιτικοκοινωνική αστάθεια και ως εκ τούτου ο Μαδούρο, προκειμένου να διατηρήσει τα κυβερνητικά κεκτημένα, θα συνεχίσει να ασκεί βία και να καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα έτσι ώστε να επιβεβαιώσει την προσωπική του πολιτική ασφάλεια, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο έναν αέναο φαύλο κύκλο. Η διεθνής κοινότητα με τις ΗΠΑ ως αιχμή του δόρατος, πρέπει σταδιακά να χαλαρώσουν και τελικά να άρουν τις κυρώσεις στη Βενεζουέλα. Σε πρώτο βαθμό πρέπει να εστιάσουν στην άμεση παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και έπειτα μέσω συντονισμένων ενεργειών να διαθέσουν πόρους για την ανασυγκρότηση της οικονομίας. Στο πλαίσιο των κοινών προγραμμάτων από τους διεθνείς φορείς και του μακροπρόθεσμου πλάνου της οικονομικής ανάκαμψης, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η σταδιακή επιστροφή των προσφύγων και η επανένταξή τους στο εργατικό-επιστημονικό δυναμικό της χώρας

---

¹⁷⁶ (Cohen and Weinberg 2019)

μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης και τέλος, δεν πρέπει να παραμεληθεί η συστηματική καταγραφή, προώθηση και ενίσχυση της τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Βενεζουέλα. Η εκτίμηση ότι η αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης ταυτίζεται με έναν απλό οικονομικό στραγγαλισμό ο οποίος από μόνος του θα οδηγήσει τον Μαδούρο στην έξοδο ή έστω σε διαπραγματεύσεις, είναι πέρα για πέρα λανθασμένος και στην πράξη έχει ήδη αποδειχθεί.

6.2 Η παράμετρος της μαξιμαλιστικής προσέγγισης των ΗΠΑ

Πέραν της επιβολής οριζόντιων και κάθετων κυρώσεων στους οικονομικούς τομείς και στους κρατικούς θύνοντες της Βενεζουέλας αντίστοιχα, η γενικότερη προσέγγιση των Ηνωμένων Πολιτειών σε ότι αφορά τη διαχείριση της κρίσης της Βενεζουέλας κρίνεται ως μαξιμαλιστική. Οι οικονομικές-χρηματοοικονομικές κυρώσεις σε συνδυασμό με την σκληρή ρητορική και τις υπόνοιες για ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση με σκοπό την ανατροπή του PSUV, εντάσσουν την αμερικανική διαχείριση της κρίσης στο πλαίσιο της στρατηγικής χάραξης κόκκινης γραμμής.

Με άξονα την τελευταία, οι ΗΠΑ έχουν υιοθετήσει μια άκαμπτη και μονομερή προσέγγιση η οποία αποσκοπεί στην εκδίωξη του Μαδούρο ανεξαρτήτως κόστους. Οτιδήποτε πέραν της επίτευξης του συγκεκριμένου αυτοσκοπού κρίνεται ως απορριπτό, με αποτέλεσμα να συνεχίζεται ένα ανεξάντλητο ρητορικό, οικονομικό και διπλωματικό σφυροκόπημα στην Βενεζουέλα μέχρις ότου αυτός υλοποιηθεί. Η ευρύτερη πολιτική και ρητορική της κυβέρνησης Τραμπ προς το καθεστώς Μαδούρο αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για την Λατινική Αμερική, μιας στρατηγικής που θυμίζει προηγούμενες περιόδους αμερικανικής μονομέρειας. Η συγκεκριμένη στρατηγική καθορίστηκε για πρώτη φορά από τον πρώην σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, John Bolton σε μια ομιλία του το 2018 στο Μαϊάμι. Ο τελευταίος διακήρυξε την αντίθεση της αμερικανικής ηγεσίας στην "Τρόικα της Τυραννίας" η οποία αποτελείται από την Νικαράγουα, την Κούβα και την Βενεζουέλα, όλες τους αυταρχικές κυβερνήσεις που διατηρούν θερμές σχέσεις με την Ρωσία και την Κίνα. Μάλιστα μέσω της επίκλησης του δόγματος Μονρόε το οποίο οι ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν ιστορικά για να δικαιολογήσουν τις παρεμβάσεις τους στο δυτικό ημισφαίριο, εκτός της Βενεζουέλας επιβλήθηκαν κυρώσεις και εμπάργκο και στις υπόλοιπες δύο κορυφές από τις οποίες διαμορφώνεται το τρίγωνο της "Τρόικας της Τυραννίας".

Ο έτερος βραχίονας της αμερικανικής στρατηγικής μέγιστης πίεσης αποτελείται από την απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας. Η σιωπηλή και συγκρατημένη ρητορική της συγκεκριμένης επιλογής μέσω της αφηρημένης πρότασης "*όλες οι επιλογές είναι στο τραπέζι*", αποτελεί ως επί το πλείστον μια διατύπωση που έχει σαν κυριότερο αποδέκτη τους εξόριστους Βενεζουελάνους που έχουν εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους της Φλόριντα, και λιγότερο τους στρατιωτικούς προγραμματιστές του Πενταγώνου. Αυτό όμως δεν παύει να αποτελεί έμμεση υπόνοια στρατιωτικής

επέμβασης.¹⁷⁷ Μια ενδεχόμενη αμερικανική στρατιωτική επιχείρηση στην Βενεζουέλα με σκοπό την βίαιη εκδίωξη του Μαδούρο, θα όξυνε τις τρωτότητες που διαχέονται εξαιτίας της ανθρωπιστικής κρίσης και θα έθετε σε κίνδυνο την περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα.

Η Βενεζουέλα έχει πληθυσμό 33 εκατομμυρίων κατοίκων και διαθέτει έκταση που είναι διπλάσια του Ιράκ. Ο στρατός της αριθμεί προσωπικό 160.000 ατόμων, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα περίπου 100.000 μέλη των φιλοκυβερνητικών ένοπλων ομάδων και παραστρατιωτικών οργανώσεων. Συνυπολογίζοντας το διαμορφωμένο γεωστρατηγικό περιβάλλον κατά το οποίο η Κίνα διατηρεί δορυφορική εγκατάσταση παρακολούθησης στην αεροπορική βάση Capitan Manuel Rios στο Γκουαρίκο και με την Ρωσία να έχει εγκαταστήσει μονάδα κυβερνοχώρου σε ναυτική βάση στο νησί Λα Ορτσίλα βόρεια του Καρακάς, πιθανή εμπλοκή των αμερικανικών δυνάμεων θα σήμαινε την εκτροπή της Βενεζουέλας σε Συρία της Λατινικής Αμερικής.¹⁷⁸ Ένα τέτοιο σενάριο θα μετέτρεπε την χώρα σε ένα μακρόχρονο θέατρο πολέμου δια αντιπροσώπων και αυτομάτως θα σηματοδοτούσε κατάσταση ολικής αναρχίας η οποία νομοτελειακά θα ήταν αδύνατο να συγκρατηθεί μέσα στα όρια των συνόρων της Βενεζουέλας. Υπενθυμίζεται πως στις επεμβάσεις του Αφγανιστάν και του Ιράκ ενεπλάκησαν πάνω από δύο εκατομμύρια στρατιωτικοί του αμερικανικού στρατού κατά τις οποίες καταναλώθηκαν περισσότερα από 1,8 τρισεκατομμύρια δολάρια για τις επιχειρήσεις και τις μετέπειτα διαδικασίες οικοδόμησης ειρήνης. Αυτό σημαίνει ότι σε αντίστοιχη περίπτωση που επιτευχθεί ο πολιτικός στόχος στη Βενεζουέλα δηλαδή η καθαίρεση Μαδούρο, ο στρατός των Ηνωμένων Πολιτειών οφείλει να παραμείνει στην χώρα για την διαδικασία της ανοικοδόμησης κράτους, ενώ πρωτύτερα θα έχει προηγηθεί μία αναπόφευκτη θυσία πόρων και ανθρώπινου δυναμικού. Σε περίπτωση που οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ θα έχουν παρουσία στην εδαφική κυριαρχία της Βενεζουέλας, συνεπάγεται η εκ των υστέρων πρόκληση της συνέχισης εχθροπραξιών με πρώην μέλη του στρατού, κολομβιανούς αντάρτες, colectivos και άλλα μέλη πολιτοφυλακών που θα εξοπλίζονται από την Ρωσία και την Κούβα. Για αυτόν τον λόγο άλλωστε οι συμμαχικές δυνάμεις των ΗΠΑ απορρίπτουν το εν λόγω σενάριο. Διότι καμία δεν προτίθεται να θυσιάσει υλικά και άυλα μέσα για ένα μη εγγυημένο πολιτικό διακύβευμα.¹⁷⁹

Κατά συνέπεια, οι συμπληρωματικές αμερικανικές επικλήσεις του δόγματος Μονρόε πλάι στην ρητορική της "Τρόικας της Τυραννίας" σε συνδυασμό με τις αφηρημένες υπόνοιες περί άσκησης στρατιωτικής ισχύος, αποτελούν μια άσχημη υπενθύμιση του αμερικανικού παρεμβατισμού στην περιοχή. Συν τοις άλλοις, η ηθική απολυτότητα των ΗΠΑ σχετικά με την κρίση της Βενεζουέλας κινδυνεύει να ερμηνευτεί ως προσωπική σύγκρουση ανάμεσα στην τελευταία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ως εκ τούτου, η αδιάλλακτη αμερικανική στάση, τουλάχιστον σε ότι αφορά την πιθανότητα εισβολής στη Βενεζουέλα, καθίσταται απορριπτέα από τις κρατικές και μη κρατικές

---

¹⁷⁷ (Naim και Toro, Foreign Affairs 2020)

¹⁷⁸ (Πρωτόπαπας 2019)

¹⁷⁹ (Mora, Foreign Affairs 2019)

οντότητες του διεθνούς συστήματος. Το αποτέλεσμα που προκύπτει από την αμερικανική ανελαστικότητα είναι η απουσία συντονισμού ανάμεσα στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Οι εταίροι της Αμερικής βρίσκονται μπροστά στο φάσμα της πόλωσης σε αυτούς που απορρίπτουν οποιαδήποτε συζήτηση παρέμβασης ακόμη και εντατικοποίησης των οικονομικών κυρώσεων και σε εκείνους που θα ήταν διατεθειμένοι να συνδράμουν στην υλοποίηση της αμερικανικής πρότασης. Μέσω αυτής της διάσπασης τίθεται σε επισφάλεια η συνοχή των προσπαθειών για εξεύρεση λύσης. Για την ώρα όμως, όλοι οι διεθνείς εταίροι συμφωνούν πως η διπλωματική εξεύρεση λύσης και η νόμιμη επαναφορά της Βενεζουέλας μέσω ελεύθερων και δίκαιων εκλογών, αποτελούν τις πλέον ορθολογικές και ενδεδειγμένες οδούς.

Συμπέρασμα 2: Η μονομερής στρατηγική των ΗΠΑ για τη Βενεζουέλα δεν έχει να επιδείξει μέχρι στιγμής κάποια σημαντική πρόοδο. Αντιθέτως δημιουργεί σύγχυση και έλλειψη συντονισμού μεταξύ των συμμάχων της Αμερικής και κατά συνέπεια αυτοτορπιλίζει την επίλυση του ζητήματος δια μέσου της δημοκρατικής οδού που προκρίνει η πλειοψηφία του διεθνούς φιλελεύθερου συνασπισμού που αναγνωρίζει τον Γκουαϊντό. Στην χειρότερη περίπτωση που οι ΗΠΑ συνεχίσουν την μαζικιστική στρατηγική εν τη απουσία της *a priori* διαβούλευσης με τους συμμάχους, ενδέχεται να δημιουργηθούν ρήγματα στις διεταιρικές σχέσεις τα οποία: θα βαλτώσουν έτι περισσότερο τον κοινό μηχανισμό λήψης αποφάσεων σχετικά με την ανάσχεση της τρέχουσας ανθρωπιστικής κρίσης, θα παραλύσουν την χάραξη ενιαίας στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης και ενδεχομένως τα μελλοντικά σενάρια *peacebuilding* στη χώρα. Παράλληλα θα προσφέρουν πολύτιμο χρόνο στην κυβέρνηση Μαδούρο για αναδίπλωση και ανάπτυξη αντιμέτρων. Η αγορά χρόνου ευνοεί τον Μαδούρο και την ίδια ώρα που το διεθνές δημοκρατικό τόξο είναι διαιρεμένο και απρόθυμο να συναινέσει στην αμερικανική στρατηγική, η Ρωσία θα συνεχίσει να εκμεταλλεύεται το κενό ισχύος ώστε να προωθή τα συμφέροντα της χωρίς καμία απολύτως αντίσταση. Σε ανάλογη περίπτωση το 2002, οι αντιγνωμίες και η πόλωση που προέκυψαν ανάμεσα στους συμμάχους σχετικά με την επικείμενη εισβολή στο Ιράκ, απέφεραν την μεγαλύτερη "ενδοοικογενειακή" κρίση στη σύγχρονη ιστορία του ΝΑΤΟ. Επομένως, η απαρχή της διαχείρισης της κρίσης στη Βενεζουέλα θα αρχίσει μόνο από την επίγνωση των ΗΠΑ ότι η μονομερής και ορισμένες φορές, εμμονική στάση που επέδειξαν σχετικά με αυτήν, αποδείχθηκε ζημιογόνα. Η αμερικανική μονομέρεια πρέπει να αντικατασταθεί από την συλλογική δράση και μέσω του κεφαλαίου VI του Χάρτη του ΟΗΕ, να εκκινήσουν συντονισμένες διαδικασίες μεσολάβησης, διεθνών επιτροπών έρευνας και δικαστικών διακανονισμών στον δρόμο προς την επίτευξη ειρηνευτικής συμφωνίας ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Οι από κοινού δράσεις με σκοπό τον τερματισμό της σύγκρουσης χωρίς την χρήση βίας και άρα η αποκατάσταση της ειρήνης, θα αποτελέσουν τον θεμέλιο λίθο για τις προοπτικές οικοδόμησης ειρήνης στην Βενεζουέλα.

6.3 Η παράμετρος Γκουαηδό

Πριν από την αυτοανακήρυξη του Χουάν Γκουαηδό σε πρόεδρο της Βενεζουέλας στις 23 Ιανουαρίου 2019, η αντιπολίτευση είχε προτείνει μια νομική θεωρία στην διοίκηση Τραμπ. Σύμφωνα με αυτήν, οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν τον Γκουαηδό ως τον νόμιμο ηγέτη της χώρας. Η συγκεκριμένη θεωρία βασιζόταν στο θέσφατο της παράνομης επανεκλογής του Νικολάσ Μαδούρο το 2018 πράγμα που σήμαινε ότι η προεδρική θέση της Βενεζουέλας μετά από το τέλος της πρώτης θητείας του τελευταίου στις 10 Ιανουαρίου του ίδιου έτους, θεωρούταν κενή. Το άρθρο 233 του Συντάγματος της Βενεζουέλας αναφέρει ρητά πως εφόσον η Προεδρία είναι κενή, ο επικεφαλής της Εθνοσυνέλευσης καθίσταται προσωρινός πρόεδρος και προκηρύσσει νέες εκλογές. Η Ουάσινγκτον αποδέχθηκε αυτήν την συλλογιστική και μαζί με την δική της αναγνώριση προς τον Γκουαηδό, ακολούθησαν και οι αντίστοιχες από άλλα κράτη της διεθνούς κοινότητας.¹⁸⁰ Η πολιτική ανάδυση του τελευταίου αποτελεί την σημαντικότερη εξέλιξη στην πορεία της κρίσης και κρίνεται ως παράγοντας που διαφοροποιεί τις ισορροπίες σε εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον. Αυτό γιατί:

Πρώτον, αποτελεί ενοποιητικό στοιχείο της ιδεολογικά κατακερματισμένης αντιπολίτευσης της οποίας το πολιτικό φάσμα εκτείνεται από τον σοσιαλισμό μέχρι τον νεοφιλελευθερισμό. Πέραν των ιδεολογικών διαφορών, ο Γκουαηδό ανατροφοδότησε την χαμένη της αυτοπεποίθηση, η οποία μετά από την παράνομη παράκαμψη της νόμιμης Εθνοσυνέλευσης μέσω της Συντακτικής Συνέλευσης το 2017, την εκλογική ήττα του 2018 και εξαιτίας της θεσμικής και φυσικής βίας που τόσα χρόνια υφίσταται, είχε καταρρακωθεί.

Δεύτερον, λειτουργεί ως το κρισιμότερο σημείο καμπής του διεθνούς παράγοντα. Από τη στιγμή που ο Γκουαηδό αναγνωρίζεται από σχεδόν 60 κράτη με επίσημο τρόπο, θεωρείται το κέντρο βάρους στην εξελικτική πορεία διαχείρισης της κρίσης αποκλειστικά και μόνο με διπλωματικά μέσα. Εκτός αυτού, σχεδόν κανένα κράτος από αυτά που αναγνωρίζουν τον Γκουαηδό (πέραν των ΗΠΑ) δεν προτίθεται να ξεπεράσει την διπλωματική αναγνώριση του τελευταίου και να προβεί σε ζύμωση σκέψεων περί στρατιωτικής επέμβασης. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζονται τα ελάχιστα επίπεδα συντονισμού ανάμεσα στους δρώντες και παράλληλα επιτυγχάνεται ο μετριασμός της αμερικάνικης στάσης η οποία γενικά τείνει προς στην διολίσθηση χρήσης σκληρής ισχύος. Στην τελευταία περίπτωση ελλόχευε ο κίνδυνος της εκτροπής ορισμένων διεθνών εταίρων εκτός διπλωματικής οδού.

Τρίτον, συνδέει την ρεαλιστική διαχείριση της κρίσης μεταξύ του ενδοκρατικού και τους διεθνούς παράγοντα. Μέχρι στιγμής ο Γκουαηδό αποδεικνύεται σε θιασώτη του πραγματισμού, επιζητώντας την επίλυση του ζητήματος με διπλωματικά μέσα ή μέσω διεξαγωγής ελεύθερων εκλογών. Όπως αναφέρθηκε στις διαπραγματεύσεις της Νορβηγίας, η επιρροή που ασκούν οι σκληροπυρηνικές πτέρυγες μέσα στις

---

¹⁸⁰ (Trinkunas, Foreign Affairs 2019)

παρατάξεις στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων είναι βαρύνουσας σημασίας. Στην παράταξη της ιδεολογικά ετερόκλητης αντιπολίτευσης συνυπάρχουν οι ακραίες φωνές που δεν θέλουν απολύτως κανένα σημείο επαφής με το PSUV και για αυτόν τον λόγο, εμμένουν στην άποψη της βίαιης κυβερνητικής ανατροπής με κάθε κόστος. Η τελευταία λύση είχε αρχίσει να συζητιέται έντονα στους κόλπους της αντιπολίτευσης, μέσω του άρθρου 187 του Συντάγματος της Βενεζουέλας. Σύμφωνα με το άρθρο 187, το νομοθετικό σώμα της Εθνοσυνέλευσης έχει την εξουσία να εγκρίνει ξένες στρατιωτικές αποστολές μέσα στη χώρα. Το σενάριο επίκλησης του συγκεκριμένου άρθρου διέγειρε τις φωνές των ακραίων φατριών που ήταν υπέρμαχοι της πρόσκλησης ξένης στρατιωτικής αποστολής. Μία από αυτές ήταν η κοινοβουλευτική ομάδα Bloque 16 de Julio με επικεφαλής την Corina Machado που ως κύρια υπερασπίστρια του άρθρου 187, δήλωνε ότι θα άνοιγε τον δρόμο προς την εφαρμογή της αρχής της ευθύνης για την προστασία (Responsibility to Protect) από την διεθνή κοινότητα. Η Machado βέβαια και κάποιοι άλλοι, κατηλεύθηκαν το άρθρο 187 καθαρά και μόνο για μικροπολιτικά συμφέροντα.¹⁸¹ Εάν δεν υπήρχε ο Γκουαηδό για να υποβιβάσει την πιθανότητα εφαρμογής του άρθρου και τελικά να το βγάλει παντελώς εκτός πολιτικού κάδρου, υπήρχε ο κίνδυνος της υλοποίησης του. Το συγκεκριμένο κάλεσμα θα δημιουργούσε ρήγματα στον διεθνή παράγοντα διότι θα διαιρούσε τα κράτη που αναγνωρίζουν τον Γκουαηδό σε αυτά που θα ήταν υπέρ της ανταπόκρισης στο άρθρο 187 με χρήση στρατιωτικής ισχύος και σε εκείνα που θα τάσσονταν κατά. Ο Γκουαηδό κατάφερε λοιπόν να σιγάσει τις ακραίες εσωτερικές φωνές και ταυτόχρονα απέτρεψε μία κρίση (πόλωση δημοκρατικών συμμάχων) μέσα στην κρίση.

Τέταρτον, αποτελεί το εχέγγυο για το μέλλον της Βενεζουέλας. Ο πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης, σε πρώτο βαθμό περιόρισε την απόλυτη ενδοκρατική ισχύ του Νικόλας Μαδούρο και ταυτόχρονα ανανέωσε το κύμα αμφισβήτησης επί της διακυβέρνησής του. Στο σενάριο της εκλογικής επικράτησης του Γκουαηδό, οι ΗΠΑ και τα υπόλοιπα 58 κράτη που τον αναγνωρίζουν θα διαθέτουν έναν αξιόπιστο σύμμαχο για την πολύχρονη αποκατάσταση της χώρας σε δημοκρατικό, οικονομικό και θεσμικό επίπεδο.

Πέμπτον, η ενισχυμένη επανατοποθέτηση της αντιπολίτευσης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό πολιτικό περιβάλλον μέσω του Χουάν Γκουαηδό αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ισορροπία της διπλωματικής ισχύος.¹⁸² Η πορεία προς την ισοβαρή κατανομή διπλωματικής ισχύος ανάμεσα σε κυβέρνηση και αντιπολίτευση, νομοτελειακά θα οδηγήσει τον Μαδούρο στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και μοιραία θα τον εξαναγκάσουν σε πιθανούς συμβιβασμούς ή και εκμαιοσύσεις

---

¹⁸¹ (Fiorella 2019)

¹⁸² Ο Martin Wight ορίζει την ισορροπία της διαπραγματευτικής ισχύος ως την δυνατότητα του συμβιβασμού, της αμοιβαίας παραχώρησης και της ίσης κατανομής των διαπραγματευτικών πλεονεκτημάτων. (...) Σημαίνει ότι κάθε πλευρά έχει την δυνατότητα να εξαναγκάσει την άλλη πλευρά, είτε αρνούμενη να προβεί σε παραχωρήσεις, είτε διεξάγοντας μια αθέμιτη διαπραγμάτευση όπως με την εκμετάλλευση ενός άμεσου πλεονεκτήματος προκειμένου να πουλήσει ακριβά τις παραχωρήσεις της, στην οποία περίπτωση υπάρχει ένα στοιχείο έλλειψης της ισορροπίας. (Wight 2011, 228-229)

εκλογικού ενδιαφέροντος. Αντιθέτως η επί μακρόν ασυμμετρία στην ισορροπία της διαπραγματευτικής ισχύος εξαιτίας του κατακερματισμού της αντιπολίτευσης, δεν δημιουργούσε τα απαραίτητα κίνητρα απειλής για τον Μαδούρο τα οποία θα τον οδηγούσαν στο τραπέζι των συνομιλιών.

Συμπέρασμα 3: Ο Γκουαηδό αποτελεί τον πυλώνα του ρεαλισμού εντός της παράταξης του, όντας η μοναδική προσωπικότητα που διαθέτει το κύρος για να χαλιναγωγήσει τις ακραίες φωνές χωρίς να υποστεί πολιτικό κόστος. Αναλόγως και στο διεθνές επίπεδο αποτελεί τον ρεαλιστικό κρίκο μεταξύ των εξωτερικών συμμάχων. Η διεθνής κοινότητα χρειάζεται μια ισχυρή και ενιαία αντιπολίτευση χωρίς ροπές προς απελπισμένες και μη-ρεαλιστικές λύσεις που αποκλίνουν από την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Αυτός άλλωστε πρέπει να είναι ο απώτερος στόχος των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Ταυτόχρονα, ο Χουάν Γκουαηδό κρατάει ζωντανή την εκπροσώπηση της Βενεζουέλας στους διεθνείς θεσμούς καθώς αλληλεπιδρά με τον διεθνή παράγοντα στις συζητήσεις που αφορούν το μέλλον της χώρας του όπως για παράδειγμα συνέβη στην ολομέλεια της συνάντησης του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ στο Νταβός όπου και μίλησε. Από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών, αυτές έχουν επενδύσει τόσο πολύ στην παρουσία του σε σημείο να του εμπιστευτούν την διαχείριση της CITGO, της εταιρίας διύλισης πετρελαίου και θυγατρικής της PDVSA με έδρα τις ΗΠΑ. Η CITGO είναι ζωτικής σημασίας διότι αποτελεί την παραδοσιακή πηγή συναλλάγματος για τη Βενεζουέλα και άρα είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για την μελλοντική οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Σε ότι αφορά την CITGO, ο Μαδούρο στην απέλπιδα προσπάθειά του να αποκτήσει ρευστότητα το 2016, τοποθέτησε σαν ενέχυρο το 50,1% των μετοχών της με αντάλλαγμα την λήψη δανείου από ρωσική εταιρεία. Με άλλα λόγια, η πέμπτη μεγαλύτερη εταιρεία διύλισης πετρελαίου στο έδαφος των ΗΠΑ ενδέχεται να εξαγοραστεί από εταιρεία ρωσικών συμφερόντων. Ο Γκουαηδό τοποθετήθηκε στο μάνατζμεντ της εταιρείας για να αποτρέψει την πραγματοποίηση της παράνομης αυτής συναλλαγής και ταυτόχρονα για να προστατέψει ένα περιουσιακό στοιχείο ζωτικής σημασίας για το μέλλον της Βενεζουέλας.¹⁸³ Έτσι λοιπόν η αμφίδρομη σχέση αντιπολίτευσης και ΗΠΑ, επίκειται να επιφέρει πολύπλευρη οικονομική βοήθεια και τεχνογνωσία στην προσπάθεια της κρατικής και θεσμικής ανάκαμψης. Ο Γκουαηδό γνωρίζει ότι η διαδικασία ανοικοδόμησης θα πάρει δεκαετίες και είναι δεδομένο πως η οικονομική ανάκαμψη θα αποβεί ιδιαίτερος επίπονη καθώς θα χρειαστεί να υπογραφούν τεράστιες συμφωνίες με δυτικές και κινεζικές αναπτυξιακές τράπεζες για να ξεκινήσει η ανασυγκρότηση της Βενεζουέλας.¹⁸⁴ Τέλος δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι σε περίπτωση κατάρρευσης του υφιστάμενου καθεστώτος, η αντιπολίτευση του Γκουαηδό θα βρίσκεται σε ετοιμότητα για να διαχειριστεί το πολιτικό χάος και την θεσμική αταξία που αναπόφευκτα θα υπάρξει σε ένα τέτοιο σενάριο. Σε αυτό το ενδεχόμενο θα είναι ο άμεσος αποδέκτης μίας μεγάλου όγκου ανθρωπιστικής βοήθειας.

---

¹⁸³ (Monaldi 2019)

¹⁸⁴ (Stuenkel 2019)

6.4 Η παράμετρος του στρατού

Ο στρατός της Βενεζουέλας εδώ και δύο δεκαετίες δεν είναι υπεύθυνος αποκλειστικά και μόνο με τα αμυντικά ζητήματα της χώρας. Αρχής γενομένης από τα πρώιμα χρόνια της προεδρίας του Ούγκο Τσάβες μέχρι την σημερινή διακυβέρνηση του Νικολάς Μαδούρο, έχει εγκολληθεί βαθιά μέσα στα πολιτικά, κοινωνικά και επιχειρηματικά τεκταινόμενα της χώρας. Αυτό άλλωστε ήταν και το αντίτιμο για την κυβερνητική χειραγώγησή τους ως αδιαμφισβήτητο μέσο αποτροπής απέναντι στους εγχώριους αμφισβητίες της καθεστωτικής νομιμοποίησης όπως επίσης και απέναντι στον "συσπειρωμένο" εναντίον της εξωτερικό παράγοντα. Για την περίπτωση της εξωτερικής αποτροπής, οι παραστρατιωτικές, οι ρωσικές, οι κουβανικές και οποιεσδήποτε άλλες εξοπλισμένες συνιστώσες με επίκεντρο τις Μπολιβαριανές Εθνικές Ένοπλες Δυνάμεις (FANB) λειτουργούν ως μηχανισμός αποτροπής απέναντι στους εξωτερικούς αμφισβητίες, γνωστοποιώντας τους ότι η εισβολή στην Βενεζουέλα θα ισοδυναμεί με έναν πόλεμο τριβής υψηλού κόστους.

Ο Γκουαηδό γνωρίζει ότι για να γύρει η πλάστιγγα υπέρ του συνασπισμού του αλλά και για να αυξηθούν οι πιθανότητες μεταβολής του status quo, απαιτείται να φέρει τις FANB στο πλευρό του. Αυτό είναι ήδη αναντίρρητα αντιληπτό και αποδεικνύεται από το ανοικτό κάλεσμα του ηγέτη της αντιπολίτευσης στα στελέχη του στρατού κατά την επιχείρηση "Επιχείρηση Ελευθερία" στις 30 Απριλίου 2019, όταν τους ζήτησε να συμμετάσχουν στην τελική φάση απομάκρυνσης του Νικολάς Μαδούρο. Το εγχείρημα σημείωσε παταγώδη αποτυχία επειδή ο στρατός δεν ανταποκρίθηκε σε αυτό το κάλεσμα. Σε άλλη περίπτωση, η αντιπολίτευση προσπάθησε να προσεταιριστεί τις FANB μέσω εισαγωγής νόμου από την Εθνοσυνέλευση, προσφέροντας αμνηστία σε όλα εκείνα τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων που θα βοηθούσαν στην αποκατάσταση της δημοκρατίας. Ωστόσο και αυτό το εγχείρημα αποδείχθηκε αρκετά αδύναμο για να μεταβάλλει την εσωτερική ισορροπία και προφανώς κάποια πιθανή τροποποίηση του status quo. Και αυτό διότι τα κίνητρα των FANB για την υπεράσπιση της υφιστάμενης τάξης, σχεδόν ταυτίζονται με τα αντίστοιχα των καθεστωτικών αξιωματούχων. Τα κίνητρα αυτά απορρέουν από:

- ✚ Την πεισματική υπεράσπιση των εισοδηματικών ροών από τις νόμιμες και (κυρίως) παράνομες πηγές πλουτισμού που διατηρούν¹⁸⁵

---

¹⁸⁵ Σε αυτήν την περίπτωση πρέπει να παρατεθεί ακόμη ένας λόγος που οδηγεί την συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων σε διενέργειες παράνομων συναλλαγών και διαφθοράς πέραν του κέρδους. Συγκριτικά με τα ανώτερα στελέχη των FANB, τα χαμηλόβαθμα κλιμάκια του στρατού αμείβονται με εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς. Συγκεκριμένα βάσει των τρεχουσών συναλλαγματικών ισοτιμιών, ένας στρατηγός των ενόπλων δυνάμεων δεν αμείβεται με παραπάνω από 10 \$ τον μήνα, την ώρα που οι χαμηλόμισθοι του στρατού κάτω από τις τραγικές οικονομικές συνθήκες της χώρας θέλοντας και μη, γίνονται μέρος του αχανούς κυκλώματος διαφθοράς με αγοραπωλησίες προϊόντων στη μαύρη αγορά κτλ. Κατά συνέπεια, στο κύριο κίνητρο της υπεράσπισης του status quo για λόγους προάσπισης των παράνομων εισοδηματικών ροών από πλευράς FANB, διακρίνονται δύο υφιστάμενα υπο-κίνητρα: το κέρδος ή η απληστία για τα υψηλόβαθμα στελέχη και η επιβίωση για τα χαμηλόβαθμα.

- ✚ Τον φόβο για μελλοντικές διώξεις που αφορούν διαφθορά, εμπορία ναρκωτικών και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ο θάνατος διαδηλωτών, η άδικη φυλάκιση και τα βασανιστήρια¹⁸⁶
- ✚ Τον βαθύτατο και πολυδαίδαλο μηχανισμό επιτήρησης εντός των FANB ο οποίος ελέγχει την αφοσίωση των μελών τους και αποτρέπει τις πραξικοπηματικές συνομοσίες. Οι συγκεκριμένοι έλεγχοι είναι δρακόντειοι και πραγματοποιούνται με την τεχνική υποστήριξη κουβανών αξιωματούχων. Όλοι όσοι κρίνονται ως δυνητική απειλή για τις FANB και την κυβέρνηση φυλακίζονται και βασανίζονται. Για το 2019 υπολογίζονταν περισσότεροι από 100 στρατιωτικοί-πολιτικοί κρατούμενοι¹⁸⁷
- ✚ Την ιστορική επίγνωση της Βενεζουέλας, σύμφωνα με την οποία και τα έξι στρατιωτικά πραξικοπήματα που πραγματοποιήθηκαν από την έναρξη των δημοκρατικών κυβερνήσεων (1958) και μετά έχουν αποτύχει. Το παρελθόν της χώρας αναφέρει πως σε γενικές γραμμές, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν δείξει συγκατάβαση προς το status quo και την υπεράσπιση του, ενώ αντίθετα, τις φορές εκείνες που αποπειράθηκαν να το αλλάξουν απέτυχαν σε όλες τους τις προσπάθειες. Από την στιγμή που υπάρχει ένας ικανός αριθμός από αποτρεπτικούς λόγους για επικείμενη στρατιωτική προσπάθεια αλλαγής της υφιστάμενης κατάστασης, ποιος ο λόγος να το επιχειρήσουν όταν ακόμη και τα ιστορικά δεδομένα είναι εναντίον τους;

Όλοι συμφωνούν πως η μελλοντική αποπολιτικοποίηση και η απομάκρυνση των FANB από τα οικονομικά δρώμενα είναι απολύτως απαραίτητη. Μολαταύτα, αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί με ακαριαίο τρόπο. Απεναντίας, ο απογαλακτισμός πρέπει να πραγματοποιηθεί σταδιακά, μέχρις ότου οι FANB θα είναι υπεύθυνες αποκλειστικά και μόνο για τα αμυντικά θέματα της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι η παρουσία των σημερινών στρατιωτικών αξιωματούχων κατά τη συγκεκριμένη μεταβατική περίοδο μέχρι τη στιγμή που η δημοκρατία της Βενεζουέλας θα έχει θεμελιωθεί σε στέρεες βάσεις, ενδεχομένως να κρίνεται ως αναγκαία συνθήκη. Η τεκμηρίωση για την παρουσία μερίδας του σημερινού φιλοκυβερνητικού στρατού στην επόμενη ημέρα της χώρας προκύπτει από δύο λόγους.

Πρώτον, η παρούσα πολιτικο-στρατιωτική συμμαχία καθώς και η de facto στρατιωτική συμμετοχή σε παράνομες δοσοληψίες, έχει συνεισφέρει στην μετατροπή της Βενεζουέλας σε ένα αχανές ναρκο-κράτος. Στην επικράτεια της δραστηριοποιούνται καρτέλ ναρκωτικών, ελαφρά οπλισμένες πολιτοφυλακές που εκβιάζουν τους ντόπιους πληθυσμούς των παραμεθόριων περιοχών, διακινητές ανθρώπων, παραστρατιωτικές οργανώσεις από την Κολομβία και πολλά άλλα εγκληματικά στοιχεία που εκμεταλλεύόμενες το πολιτικό κενό ισχύος, διασαλεύουν την ασφάλεια και την σταθερότητα της χώρας. Τα συγκεκριμένα όμως προβλήματα θα εξακολουθούν να υφίστανται και την επόμενη ημέρα της δημοκρατικής αποκατάστασης και σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται να λυθούν αυτόματα από μία

¹⁸⁶ (Foreign Affairs 2019)

¹⁸⁷ (International Crisis Group 2019)

πολιτική μετάβαση και μόνο. Σε αντιδιαστολή με την ελλιπή πληροφόρηση¹⁸⁸ που θα διαθέτει η νέα κυβέρνηση για τα θέματα του οργανωμένου εγκλήματος στην επικράτεια της Βενεζουέλας, μόνο οι FANB έχουν πρόσβαση σε επαρκείς πληροφορίες για το πως, που και πότε δραστηριοποιείται το βαθύ αυτό δίκτυο. Επίσης διαθέτουν τον απαραίτητο εξοπλισμό και την βασική εκπαίδευση για να εξαναγκάσουν τον ολικό ή μερικό αφοπλισμό των παράνομων ομάδων ή έστω να αποτρέψουν και να περιορίσουν την ανεξέλεγκτη δραστηριοποίησή τους. Η σύσταση ενός καινούργιου σώματος για τον σκοπό αυτό, θα απαιτήσει εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, πόρους, τεχνογνωσία και κυρίως χρόνο. Η Βενεζουέλα δεν τα διαθέτει αυτή τη στιγμή.

Δεύτερον, μία ακαριαία και ολική αναδιάρθρωση του στρατού που θα σήμανε την αποπομπή σχεδόν ολόκληρης της πλειοψηφίας των σημερινών αξιωματούχων των FANB, θα οδηγούσε σε ένα εκτεταμένο κύμα αντίδρασης των τελευταίων. Αυτό γιατί θα απολέσουν τα πολιτικά, οικονομικά και διοικητικά αξιώματα που τόσα χρόνια το PSUV τους είχε προσφέρει απλόχερα. Η παραπάνω αμφισβήτηση των πηγών πλουτισμού καθώς και η περιθωριοποίησή τους από τη νέα κυβέρνηση ως μορφή πολιτικών αντιπάλων από την τελευταία, θα οδηγούσε σε μία νέα και πολύ επικίνδυνη φάση εσωτερικής σύγκρουσης χαμηλής εντάσεως. Οι πρωτοστάτες του νέου κύκλου σύγκρουσης θα απαρτίζονται από τα πρώην μέλη των FANB και δίπλα τους θα συγκεντρωθούν όλες οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος που εδώ και χρόνια δημιουργούν αποσταθεροποιητικά προβλήματα. Στην περίπτωση μάλιστα που τοποθετηθούν αμερικανικά στρατεύματα στην Βενεζουέλα, είναι πολύ πιθανό να προσελκύσουν τα συστατικά στοιχεία της "λαθραίας παγκοσμιοποίησης"¹⁸⁹ και μαζί τους ενδέχεται να εμπλακούν οι αντάρτες της FARC και της ELN από την Κολομβία, καθώς και αντίστοιχες ομάδες από την Κούβα και το Ιράν. Ήδη το τελευταίο δραστηριοποιείται στην ήπειρο μέσω της ανάπτυξης πολυδαίδαλων δικτύων από την Χεζμπολάχ, ενώ την ίδια ώρα στρατολογεί και εκπαιδεύει μαχητές στο Περού.¹⁹⁰ Σε αυτό το σενάριο δηλαδή, αντί για τον αυτοσκοπό της σταθεροποίησης ενυπάρχει ο κίνδυνος των ακριβώς αντίθετων αποτελεσμάτων, δηλαδή ενός νέου γύρου αποσταθεροποίησης υπό τη μορφή ανταρτοπόλεμου. Το ολικό ξερίζωμα του στρατού που για πολλά χρόνια αποτέλεσε ουσιαστικά διακυβέρνηση μέσα στην διακυβέρνηση,

---

¹⁸⁸ Σχετικά με την υπόθεση των πληροφοριών, αυτές διαχειρίζονται από την πανίσχυρη μυστική υπηρεσία της κυβέρνησης της Βενεζουέλας, την SEBIN. Η SEBIN συγκεντρώνει και αξιοποιεί τις απαραίτητες πληροφορίες για πιθανή εσωτερική ή εξωτερική απειλή προς την ασφάλεια της Βενεζουέλας. Οι αστυνομικοί της SEBIN χρησιμοποιούνται στις επιχειρήσεις σύλληψης πολιτικών της αντιπολίτευσης, σε επιχειρήσεις παρακολούθησης αντίπαλων πολιτικών στελεχών ή απλών πολιτών, ενώ έχουν χρησιμοποιηθεί και για την καταστολή των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων. Άρα λοιπόν, ένας από τους βασικότερους καθεστωτικούς βραχίονες που τόσα χρόνια συμβάλει στην διατήρηση των κεκτημένων για το PSUV, είναι σχεδόν βέβαιο πως στην περίπτωση της πολιτικής αλλαγής δεν θα διαμοιράσει τις πληροφορίες που διαθέτει στην αντίπαλη παράταξη, πόσο μάλλον όταν η τελευταία βρισκόταν επί μακρόν στο στόχαστρο της.

¹⁸⁹ Ο όρος της λαθραίας παγκοσμιοποίησης χρησιμοποιείται ως η έννοια της εισροής εσόδων για κράτη ή διεθνείς οργανώσεις, μέσω διεξαγωγής εμπορίου παράνομων αγαθών ως επικερδής διαδικασία κατά την οποία, τα εμπλεκόμενα μέρη δεν διαθέτουν τα απαραίτητα κίνητρα για να την εγκαταλείψουν ή να συμβιβαστούν με την εξεύρεση λύσης, οδηγώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην τροφοδότηση της ένοπλης βίας (Munkler 2005, 37-39)

¹⁹⁰ (Berman 2016)

ενδέχεται να παγιδέψει την Βενεζουέλα σε μία διελκυστίνδα συνθηκών ανάλογη με εκείνη του Ιράκ αμέσως μετά την ανατροπή του μπασαθικού καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν.¹⁹¹

Συμπέρασμα 4: Οι εθνικές ένοπλες δυνάμεις αποτελούν την δικλείδα ασφαλείας για την υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας από όλα τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ. Η δράση τους δεν πρέπει να υπερβαίνει τα όρια της κυριαρχικής διαφύλαξης και κατά συνέπεια δεν πρέπει να εμπλέκονται στην χάραξη πολιτικής και να μετατρέπονται σε υποκατάστατο της εκτελεστικής εξουσίας. Βέβαια, ο κρίσιμος αυτός διαχωρισμός είναι ιδιαίτερα συγκεχυμένος στην περίπτωση της Βενεζουέλας. Παρ' όλα αυτά και για μία σειρά από λόγους, οι ένοπλες δυνάμεις θα παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο σενάριο της αποκατάστασης και έπειτα της οικοδόμησης ειρήνης στην χώρα. Επομένως δεν πρέπει να ληφθούν βιαστικές αποφάσεις οι οποίες ενδεχομένως να μεταφραστούν στην ολική διάλυση τους. Τουναντίον, η ανάθεση έργου στα στελέχη των FANB μετά την δημοκρατική αποκατάσταση οφείλει να είναι σαφής και υλοποιήσιμη εντός προκαθορισμένου χρονικού πλαισίου. Εάν και εφόσον συνεισφέρουν στα κοινά αποδεκτά πρότυπα ασφάλειας και περιορίσουν την δράση των αποσταθεροποιητικών στοιχείων από τα εγκληματικά δίκτυα προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της δημοκρατίας και η πλήρης αποκατάσταση της τάξης, τότε θα είναι σε θέση να παραδώσουν την διακυβέρνηση στους πολιτικούς και τελικά να αποσυρθούν αποκλειστικά και μόνο στα αμυντικά τους ζητήματα. Μετά την σταθεροποίηση της εθνικής ασφάλειας θα πρέπει να τεθούν θέματα όπως είναι ο έλεγχος της διασποράς και η καταστροφή των ελαφρών όπλων (SALW) καθώς και τα πρότυπα διαφάνειας, κατά τα οποία η ιεραρχία, οι δυνατότητες ανέλιξης και γενικότερα η στελέχωση των ενόπλων δυνάμεων θα καθορίζονται από τις ικανότητες, την εκπαίδευση, την τεχνογνωσία και όχι από την ιδεολογία και τον βαθμό πίστης στη κυβέρνηση. Το ζήτημα DDR, δηλαδή η σταδιακή αποστράτευση, ο κλιμακούμενος αφοπλισμός και η τελική επανένταξη ανταρτών και πρώην μελών παραστρατιωτικών οργανώσεων στον κοινωνικοοικονομικό βίο ή ενδεχομένως στις ένοπλες δυνάμεις, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε δευτερεύοντα χρόνο.

6.5 Η παράμετρος των παραχωρήσεων

Για το ζήτημα της Βενεζουέλας έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής τέσσερις απόπειρες συμφιλίωσης μέσω διαλόγου οι οποίες οργανώθηκαν από μία τρίτη πλευρά. Παρ' όλες τις ξεκάθαρες προθέσεις εξεύρεσης ενός κοινά αποδεκτού συμβιβασμού που θα μετρίαζε την κρίση, τα δομικά εμπόδια που παρακωλύουν

---

¹⁹¹ Μετά την εισβολή στο Ιράκ και την καθαίρεση του σουνιτικού καθεστώτος που βρισκόταν στην εξουσία από το 1979, συστάθηκε η "Προσωρινή Συμμαχική Αρχή" (CPA) με σκοπό την διακυβέρνηση της χώρας ως μέρος του ευρύτερου σχεδίου το οποίο θα διασφάλιζε την ειρήνη και θα επέφερε τον εκδημοκρατισμό της. Ωστόσο, η CPA προέβη σε ενέργειες που όξυναν την κατάσταση ακόμη περισσότερο όπως ήταν η διάλυση του ιρακινού στρατού και η εκδίωξη όλων των μπασαθικών αξιωματούχων από την διοίκηση. Αυτές οι εκκαθαρίσεις σηματοδότησαν την έναρξη ενός νέου κύκλου βίας, αστάθειας και ανταρτοπόλεμου από την μεριά της σοουνιτικής κοινότητας που έχασε την εργασία της στη δημόσια διοίκηση και στις ένοπλες δυνάμεις. Για μία ενδελεχή παρουσίαση των γεγονότων πριν αλλά και μετά την εισβολή στο Ιράκ βλ. (Χειλά 2012, 217-246)

αυτόν τον στόχο, βρίσκονται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό υπόβαθρο της διαμάχης. Για την ακρίβεια οι τροχοπέδες εντοπίζονται:

Από την ενδοκρατική σκοπιά, η κυβέρνηση Μαδούρο είναι η κληρονόμος παράταξη του Τσάβες και της ιδεολογίας του Τσαβισμού, μιας εκ φύσεως μη-πλουραλιστικής και επαναστατικής ιδεολογίας, η οποία δεν θα αποδεχόταν μια ζημιόγωνα ανακατανομή πολιτικής ισχύος. Από την μεριά της αντιπολίτευσης, παρεμβάλλεται η ακραία πτέρυγα που απορρίπτει την εγκυρότητα του Μαδούρο ως νομιμοποιημένο συνομιλητή και άρα καταδικάζει την διαδικασία διαπραγματεύσεων μαζί του.

Από την εξωτερική σκοπιά, η διχοτόμηση της διεθνούς κοινότητας στις υποστηρίκτριες δυνάμεις του Μαδούρο και στις αντίστοιχες του Γκουαϊντό και κατ' επέκταση, η προερχόμενη από τον διεθνή παράγοντα υποστήριξη στα εκάστοτε στρατόπεδα της Βενεζουέλας, επηρεάζει την αντίληψη και τα κίνητρα των τελευταίων για τις "BATNA"¹⁹² που διαθέτουν. Με άλλα λόγια, η πλευρά Μαδούρο υπολογίζει τις συνομιλίες ως την έσχατη λύση επειδή συνεχίζει να λαμβάνει στήριξη από την Ρωσία, την Κούβα και την Κίνα και ομοίως, η πλευρά Γκουαϊντό έχει ελαχιστοποιήσει τις προθέσεις της για να διαπραγματευτεί επειδή απολαμβάνει την στήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών και την νομιμοποίηση του από τις υπόλοιπες δυνάμεις που έχουν αναγνωρίσει τη de jure προεδρεία του στην Βενεζουέλα.

Για την περίπτωση της εξωτερικής παρεμβολής ως ειρηνοποιός παράγοντας σε ενδοκρατική διαμάχη, η Cronin σχολιάζει πως "ενώ η επίλυση των συγκρούσεων εστιάζει στο πλαίσιο της διαταραγμένης πολιτικής δυναμικής του κρατικού μηχανισμού και αποσκοπεί στην ρύθμιση του, ο διεθνής παράγοντας μπορεί να εκτραπεί σε παράγοντα παρακώλυσης."¹⁹³ Πράγματι, αυτό επαληθεύεται στην ενδοκρατική σύγκρουση που εξετάζεται από την παρούσα μελέτη καθώς διαπιστώνεται πως ο διεθνής παράγοντας τροφοδοτεί ένα αδιέξοδο που ταυτόχρονα αποτελεί και παράδοξο. Ενώ η διεθνής κοινότητα διατίθεται να τερματίσει την κρίση, η ίδια επιτυγχάνει να αναιρεί αυτή τη πρόθεση μέσω της απόλυτης επιλογής στρατοπέδου η οποία υλοποιείται από την οικονομική ενίσχυση, την διπλωματική - πολιτική στήριξη και την δαιμονοποίηση του αντιπάλου, συνεπικουρώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο σε μία αντίρροπη ενίσχυση των "BATNA" για τα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα.

Είναι αλήθεια ότι η αμερικανική προσέγγιση από την προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ και έπειτα, υιοθετεί σκληρή και άκαμπτη γραμμή στα θέματα που αφορούν την εξωτερική πολιτική. Χαρακτηριστικότερο αυτού είναι ο πρόσφατος εμπορικός πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση της Βενεζουέλας όπου η αμερικανική διαχείριση ενισχύει το χάσμα αντί να το αμβλύνει, ενεργοποιώντας μάλιστα τους αντιαμερικανικούς συνασπισμούς με

---

¹⁹² Best Alternative To a Negotiated Agreement, δηλαδή οι διαθέσιμες εναλλακτικές επιλογές που διαθέτει μια πλευρά ως κίνητρο για να παρακάμψει την σύναψη κάποιας συμφωνίας, η οποία πιθανώς θα απαιτήσει παραχωρήσεις, συμβιβασμούς, άρα δηλαδή κόστος.

¹⁹³ (Cronin 2009, 35-42)

αποτέλεσμα να απομακρύνει το ενδεχόμενο επανέναρξης των συνομιλιών. Αντί αυτού χρειάζεται μία ηπιότερη προσέγγιση με χαρακτηριστικά ορθολογικής διαχείρισης κρίσης. Αυτή θα προϋπόθετε για αρχή κάποιες επώδυνες παραχωρήσεις που δίχως αμφιβολία θα αναιρούσαν την πολιτική μέγιστης πίεσης που εδώ και χρόνια εφαρμόζεται. Οι παραχωρήσεις αυτές θα μπορούσαν να είναι:

- ✚ Η έμμεση ή η σιωπηρή αναγνώριση της προεδρίας-κυβέρνησης Μαδούρο¹⁹⁴
- ✚ Η δέσμευση Γκουαϊντό και γενικότερα σύσσωμης της αντιπολίτευσης πως σε περίπτωση εκλογικής ήττας υπό καθεστώς δίκαιων και ελεύθερων συνθηκών, θα αναγνώριζαν την ήττα τους και συνεπώς την επανεκλογή του PSUV. Ένας ακόμη παράγοντας που λειτουργεί ως τροχοπέδη στις προσπάθειες διαλόγου μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών είναι το γεγονός ότι μετά το πέρας κάθε εκλογικής αναμέτρησης, ο ηττημένος αντικυβερνητικός συνασπισμός διαμαρτύρεται για το καθεστώς αποσάθρωσης (νοθεία, εκβιασμοί, χειραγώγηση MME και κοινωνικών προγραμμάτων για αγορά ψήφων) ως μηχανισμό ο οποίος καθορίζει τον τελικό νικητή. Από την άλλη το PSUV κρίνει την αντιπολίτευση ως μια μονίμως διαμαρτυρόμενη οντότητα που δεν διαθέτει επαρκή αυτογνωσία για να αναγνωρίσει τα στρατηγικά λάθη που την οδηγούν στις συνεχόμενες εκλογικές ήττες.
- ✚ Η εκπόνηση νόμων χορήγησης αμνηστίας που θα ήταν αρκετά ολοκληρωμένοι προκειμένου να μην ανατραπούν από εγχώρια ή διεθνή δικαστήρια και το ξεπάγωμα περιουσιακών στοιχείων-τραπεζικών λογαριασμών προς εκείνους τους τσαβιστές που θα συμμορφωθούν με τις επιταγές των νέων εκλογικών προϋποθέσεων. Το ίδιο θα ίσχυε και για εκείνους που θα είναι πρόθυμοι να πλαισιώσουν τις FANB στην από κοινού στρατιωτική και αστυνομική αποστολή αφοπλισμού των colectivos και των υπολοίπων παραστρατιωτικών οργανώσεων.

Η εκ των υστέρων πρόκληση του αισθήματος κοινωνικού δικαίου για τους πολίτες και τις οργανώσεις υποστήριξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα ήταν αναπόφευκτη μετά από τέτοιου είδους παραχωρήσεις. Ναι μεν το τίμημα τους θα παρουσίαζε κάποιο βαθμό κόστους, ωστόσο η εκπόνηση ενός ελκυστικού "σχεδίου εξόδου" για τον Μαδούρο και την ομάδα του θα προσέφερε τα απαραίτητα κίνητρα ούτως ώστε να διαπραγματευθούν, να συμφωνηθούν και τελικά να εφαρμοστούν οι απαιτήσεις για την διενέργεια ελεύθερων εκλογών. Σε αυτό το σενάριο, η χώρα θα έκανε ένα καθοριστικό βήμα προς τον εκδημοκρατισμό και συνεπώς η εξεύρεση διεξόδου θα επισπευδόταν. Στην αντίπερα όχθη οι απαιτήσεις θα πρέπει να είναι:

- ✚ *Ανασυγκρότηση της διοίκησης του Εθνικού Εκλογικού Συμβουλίου (CNE).* Όπως όλοι οι εκλογικοί θεσμοί της Βενεζουέλας, έτσι και το CNE πρέπει να αποπολιτικοποιηθεί. Το τελευταίο είναι για χρόνια φίλα προσκείμενο στις κυβερνήσεις του Τσαβισμού, γεγονός που μπορεί να αλλάξει κατόπιν

---

¹⁹⁴ (Smilde and Ramsey 2020)

συνταγματικής εξουσιοδότησης από την Εθνοσυνέλευση. Η τελευταία θα κριθεί υπεύθυνη για τον ορισμό των πέντε νέων ανεξάρτητων μελών του. Το CNE πρέπει να εξασφαλίσει την ελεύθερη εγγραφή των ψηφοφόρων και των πολιτικών υποψηφίων στους εκλογικούς καταλόγους καθώς και να επιτρέψει την επίβλεψη της εκλογικής αναμέτρησης από διεθνή επιτροπή.

- ✚ *Οργάνωση αποστολών διεθνούς επιτήρησης.* Οι τελευταίες προεδρικές εκλογές που επιτηρήθηκαν από ανεξάρτητο και ουδέτερο διεθνή φορέα ήταν εκείνες του 2006. Οι καταλληλότεροι διεθνείς δρώντες που μπορούν να αναλάβουν το έργο της επιτήρησης σύμφωνα με την Διακήρυξη των Αρχών για την Διεθνή Παρατήρηση των Εκλογών είναι ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών και η Ευρωπαϊκή Ένωση.
- ✚ *Εγγυήσεις για τα πολιτικά δικαιώματα όλων των υποψηφίων.* Το νέο CNE μαζί με την τεχνική υποστήριξη και την χρηματοδότηση που θα λάβει από την διεθνή κοινότητα, θα έχει ως στόχο την αποκατάσταση των πολιτικών δικαιωμάτων που εδώ και δύο δεκαετίες καταπατούνται συστηματικά. Αυτή η διεργασία οφείλει να προστατέψει τα δικαιώματα των μεμονωμένων υποψηφίων και των ευρύτερων πολιτικών συνδυασμών και να αποτρέψει τις περιπτώσεις φυλάκισης και άσκησης δίωξης εναντίον τους. Υπενθυμίζεται ότι η Βενεζουέλα διατηρεί παραπάνω από 450 πολιτικούς κρατούμενους και κατά καιρούς έχει απαγορέψει δια νόμου την συμμετοχή πολιτικών κομμάτων στις εκλογές.
- ✚ *Αποτροπή της μονοπωλιακής πρόσβασης στα μέσα ενημέρωσης και της αλόγιστης χρήσης κρατικών πόρων για ψηφοθηρικούς σκοπούς.* Οι κυβερνήσεις του Τσαβισμού μέσω της χειραγώγησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης, προβάλλουν διαρκώς τις προεκλογικές τους καμπάνιες και αντιστρόφως διαθέτουν ελάχιστο τηλεοπτικό χρόνο για τις εκστρατείες των αντιπάλων τους. Επίσης πρέπει να αποτραπεί η εργαλειοποίηση των κοινωνικών προγραμμάτων για την "αγορά" ψήφων και ομοίως να απαγορευτεί η κρατική χρηματοδότηση και η θεσμική μεροληψία προς τους υποψηφίους του PSUV.¹⁹⁵

Τέλος, στο επίκεντρο των περισσότερο βραχυπρόθεσμων προκλήσεων δεν βρίσκεται μόνο η εκλογική αναδιαμόρφωση μέσω του CNE αλλά και η διάχυτη ανθρωπιστική κρίση που συνεχώς επιδεινώνεται. Ωστόσο, ο Μαδούρο έχει χαρακτηρίσει τις προσφορές ανθρωπιστικής βοήθειας ως προπέτασμα καπνού για μία επικείμενη παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας και προπομπό γενικευμένης εισβολής στη Βενεζουέλα. Για τον λόγο αυτό έχει αρνηθεί πεισματικά τις προσφορές ανθρωπιστικής βοήθειας χαρακτηρίζοντας τις τελευταίες ως πολεμική ενέργεια.¹⁹⁶ Στο πλαίσιο λοιπόν των παραχωρήσεων και της ευρύτερης πολιτικής εξίσωσης θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η παράμετρος της επαναλαμβανόμενης άρνησης του Καρακάς να δεχθεί ανθρωπιστική βοήθεια. Οι πράξεις καλής θέλησης εκ μέρους του

¹⁹⁵ (Rendon 2020)

¹⁹⁶ (Mora, Council on Foreign Relations 2019)

εξωτερικού παράγοντα, αν μη τι άλλο μπορούν να άρουν την καχυποψία του Μαδούρο σχετικά με τις προθέσεις του, και τελικά να επιτρέψει την εισαγωγή εμπράγματης αρωγής.

Συμπέρασμα 5: Το άλυτο πρόβλημα που καθιστά την Βενεζουέλα πεδίο διεθνούς κρίσης είναι το γεγονός ότι πέρα από τις δύο αντίπαλες εσωτερικές παρατάξεις, και οι διεθνείς δρώντες δεν προτίθενται να προβούν σε παραχωρήσεις. Ίσα-ίσα η αταλάντευτη πολιτική, οικονομική και διπλωματική στήριξη του εξωτερικού περιβάλλοντος στην μεριά προτίμησής του στο εσωτερικό περιβάλλον, ενισχύει τα κίνητρα των δύο αντιπάλων να παρακάμψουν το ενδεχόμενο συνδιαλλαγής. Εν προκειμένω, η σκληρή στάση των ΗΠΑ απέναντι στον Μαδούρο ωθούν την Βενεζουέλα σε πλήρη δέσμευση με την Ρωσία, την Κίνα, την Κούβα και το Ιράν και ταυτόχρονα, το καθεστώς Καρακάς δαιμονοποιεί τις ΗΠΑ, τον Γκουαηδό και τα υπόλοιπα κράτη που αναγνωρίζουν την προεδρία του. Εντούτοις, κάποιου είδους παραχωρήσεις και κινήσεις καλής θελήσεως θα μπορούσαν να αποτελέσουν την απαρχή της αποκατάστασης της ειρήνης στη χώρα. Οι επώδυνες παραχωρήσεις σε ότι αφορά την τρέχουσα και μελλοντική ανοχή για τον Μαδούρο και τους υποστηρικτές του, θα άνοιγαν τον δρόμο στην διεξαγωγή εκλογών κατά τις οποίες θα απουσιάζουν όλα εκείνα τα στοιχεία που διαβρώνουν τις προδιαγραφές ισονομίας και ακεραιότητάς. Το ίδιο θα ίσχυε και για την για την μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας στο εσωτερικό της χώρας. Η Ουάσινγκτον θα μπορούσε να αναπτύξει κανάλια επικοινωνίας με το Καρακάς και συνεργαζόμενη με την Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού θα έκανε ένα μεγάλο βήμα για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης. Με το ίδιο σκεπτικό, μπορούν να αρθούν και οι αντίρροπες δυνάμεις καχυποψίας από τους διεθνείς δρώντες, που σε συνδυασμό με τα αντικρουόμενα συμφέροντα που διατηρούν στην Βενεζουέλα, παγιδεύουν την τελευταία σε καθεστώς άλυτου διεθνούς προβλήματος. Οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να προσφέρουν παραχωρήσεις στους ανταγωνιστές τους αρκεί αυτοί να δεσμευθούν ακλόνητη αφοσίωση στις αποδοτικές διαδικασίες αποκατάστασης ειρήνης στην χώρα. Οι αμερικανικές παραχωρήσεις επί της Ρωσίας, της Κίνας και της Κούβας για την Βενεζουέλα μπορούν να περιλαμβάνουν την διατήρηση ενός κοινή συναινέσει ποσοστού περιουσιακών στοιχείων που ήδη διαθέτουν σε αυτήν, την συμμετοχή τους στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων που θα αφορά την μελλοντική διαδικασία peacebuilding, την επίσημη αποκήρυξη των προγενέστερων σκέψεων περί στρατιωτικής επέμβασης στην Βενεζουέλα από τις ίδιες τις ΗΠΑ και ίσως, την ρητή αποκαθήλωση της Κούβας από την Τρόικα της Τυραννίας. Ασφαλώς θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα ορθολογικό όριο στα περιθώρια των παραχωρήσεων διότι τόσο ο ηγέτης της Βενεζουέλας όσο και οι ομόλογοί του στην Ρωσία, την Κίνα και την Κούβα, θα πρέπει να πεισθούν και όχι να κατευναστούν.

6.6 Η παράμετρος της περιφερειακής αστάθειας

Οι τελευταίοι μήνες του 2019, σηματοδεύτηκαν από εκτεταμένες και βίαιες διαδηλώσεις στο σύνολο της Νότιας και της Κεντρικής Αμερικής. Από την Βολιβία και τον Ισημερινό μέχρι την Ονδούρα και την Χιλή. Το περιεχόμενο όλων αυτών των

διαδηλώσεων αφορούσε μια ζοφερή σειρά παραπόνων κατά της εκλογικής νοθείας, της διαφθοράς και των αυξανόμενων τιμών στα καύσιμα και τα εισιτήρια δημόσιων μεταφορών.

Εάν ενωθεί το πάζλ από τις θρυαλλίδες όλων αυτών των επιμέρους διαδηλώσεων, θα διαπιστωθεί η ύπαρξη ενός κοινού παρανομαστή που δεν είναι άλλος από την οικονομική κακουχία σε περιφερειακό επίπεδο. Η Βενεζουέλα δεν αποτελεί το οικονομικό παράδειγμα προς αποφυγήν για την Λατινική Αμερική. Μπορεί η τελευταία να διάγει την μεγαλύτερη οικονομική κατάρρευση χωρίς εμπλοκή σε πόλεμο τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, ωστόσο οι επιδόσεις ανάπτυξης των οικονομιών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής για το 2019 υπήρξαν ιδιαίτερα προβληματικές και σε ανάλογη τροχιά με την πορεία της Βενεζουέλας, δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν το 0,2%. Αυτές οι επιδόσεις ανάπτυξης είναι οι χειρότερες μεγάλης περιοχής στον κόσμο και συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες των αναδυόμενων αγορών, απέχουν πολύ από την ανάπτυξη ύψους 3,9% που σημείωσαν οι τελευταίες. Αν και η δεκαετία 2003-2013 υπήρξε η περίοδος της γοργότερης οικονομικής ανάπτυξης στη σύγχρονη ιστορία της Λατινικής Αμερικής εξαιτίας της ζήτησης των φυσικών πόρων της ηπείρου από την Κίνα, η επιβράδυνση της κινέζικης οικονομίας από το 2014 καθώς και τα τεράστια εμπορικά ελλείμματα των οικονομιών της Ν. Αμερικής σε σχέση με την Κίνα, αποδείχθηκαν καταλυτικοί παράγοντες για το επερχόμενο κύμα συρρίκνωσης και μηδαμινής ανάπτυξης στην εξεταζόμενη περιοχή.¹⁹⁷ Τα απόνερα εκείνων των εξελίξεων, εξακολουθούν να είναι εμφανή ακόμη και σήμερα. Η Βραζιλία αντιμετώπισε μια από τις πιο βαθύτερες υφέσεις στην ιστορία της, η Αργεντινή υπέστη κρίση χρέους και συναλλάγματος, η ανάπτυξη συγκριτικά ανθεκτικότερων χωρών όπως του Περού και της Κολομβίας υπήρξε αποθαρρυντική και σχεδόν όλες οι λατινοαμερικανικές κυβερνήσεις βρέθηκαν αντιμέτωπες με την διαχείριση μη βιώσιμων δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η δε παραγωγικότητα της περιοχής είναι αποκαρδιωτική. Μόνο η υποσαχάρια Αφρική έχει χαμηλότερο δείκτη επενδύσεων προς ΑΕΠ παγκοσμίως. Το αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων αποτέλεσε η στασιμότητα των μισθών και η αύξηση της φτώχειας, τα οποία με την σειρά τους εκτυρσοκρότησαν τις μαζικές διαδηλώσεις κατά των τοπικών κυβερνήσεων που ούτε τήρησαν εκείνα που υποσχέθηκαν, ούτε φαίνεται να διαθέτουν τις ικανότητες για να διαχειριστούν τις αναδυόμενες κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις.¹⁹⁸

Οι οικονομικές δυσκολίες που οδήγησαν εκατομμύρια λατινοαμερικάνους στους δρόμους για τις διαδηλώσεις, αποτέλεσαν την αφορμή για καθολική αμφισβήτηση, όχι μόνο προς τις ανεύθυνες σημερινές κυβερνήσεις αλλά γενικότερα του ευρύτερου κοινωνικού και πολιτικού οικοδομήματος. Δεν είναι τυχαίο που τα περισσότερα κράτη του υποσυστήματος αντιμετωπίζουν χρόνια και λίγο πολύ παρεμφερή κοινωνικοπολιτικά αδιέξοδα. Για του λόγου το αληθές, ο πρώην πρόεδρος της Βολιβίας Έβο Μοράλες, διήγε ανάλογο πολιτικό βίο με τον Ούγκο Τσάβες και

¹⁹⁷ (Patey 2016)

¹⁹⁸ (Naim και Winter, Foreign Affairs 2019)

χρησιμοποίησε παρόμοιες πρακτικές με τον Νικολάσ Μαδούρο. Στα πρώτα χρόνια της πορείας του, συνέβαλε στην αλματώδη οικονομική ανάπτυξη και στον υποδιπλασιασμό του ποσοστού φτώχειας της Βολιβίας, γεγονός που τον έχρισε ως αδιαμφισβήτητο ηγέτη της χώρας. Η απληστία όμως για αέναη εξουσία και η ατέρμονη συγκεντροποίηση ισχύος στο πρόσωπο του, συνέβαλαν στην διεκδίκηση του χρίσματος στις προεδρικές εκλογές του 2019 για τέταρτη συνεχόμενη φορά, αψηφώντας την άρνηση των πολιτών να συναινέσουν σε τέταρτη προεδρική θητεία μετά από σχετικό δημοψήφισμα το 2016. Κατόπιν τούτου, διεκδίκησε την τρίτη στη σειρά επανεκλογή χρησιμοποιώντας κάθε αθέμιτο μέσο στις πρόσφατες εκλογές. Από πρακτικές νοθείας μέχρι την διακοπή του ρεύματος και των social media για 20 ολόκληρες ώρες έτσι ώστε να μην καταστεί αντιληπτή η ατασθαλία της εκλογικής καταμέτρησης. Τελικά η αλλαγή στάσης του στρατού και της αστυνομίας που κατά τα άλλα υπήρξαν χρόνιοι σύμμαχοι του, προξένησαν το πολιτικό κύκνειο άσμα του. Αυτά τα προβλήματα είναι διάχυτα στο κοινωνικοπολιτικό οικοδόμημα της Λατινικής & Κεντρικής Αμερικής και ποικίλλουν. Από θέματα ανισότητας, διαφθοράς μέχρι τις χρόνιες παθήσεις που αφορούν την καλλιέργεια και διακίνηση ναρκωτικών και φυσικά την εγκληματικότητα. Το πρόσφατο κύμα σκανδάλων διαφθοράς οδήγησε τους πρώην προέδρους της Βραζιλίας, του Περού και της Γουατεμάλας στην φυλακή, προσφέροντας ένα ακόμη κίνητρο για την αμφισβήτηση της αξιοπιστίας του κατεστημένου. Ωστόσο στο συγκεκριμένο πλαίσιο αμφιβολιών δεν συμπεριλήφθηκαν μόνο οι πολιτικοί και τα κόμματά τους. Οι παράπλευρες απώλειες της διαφθοράς και της κοινωνικοοικονομικής ανέχειας απειλούν να δημιουργήσουν ανεπανόρθωτες ζημιές στην πίστη των πολιτών της Λατινικής Αμερικής για την ίδια την δημοκρατία, ένας κίνδυνος που αποτυπώνεται από την πρόσφατη δημοσκόπηση που διεξήγαγε το *Latin American Public Opinion Project*, στο πανεπιστήμιο Vanderbilt. Σύμφωνα με αυτό, μόλις το 57,8% των Λατινοαμερικανών πιστεύει ότι η δημοκρατία είναι καλύτερη από οποιαδήποτε άλλη μορφή διακυβέρνησης την στιγμή που το ανάλογο ποσοστό για το 2014 ανερχόταν μεταξύ 66 και 70% (πτώση του ποσοστού κατά 8,6%).¹⁹⁹ Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι πολίτες επιθυμούν επιστροφή στις στρατιωτικές διδακτορίες που κυριάρχησαν στη περιοχή κατά τη δεκαετία του 1970, ωστόσο, το μίγμα οργής και απαξίωσης προς του πολιτικούς θεσμούς στρέφει αυτόματα τους ψηφοφόρους σε λύσεις λαϊκιστών ηγετών που αναλαμβάνουν την εξουσία επειδή υπόσχονται εύκολες λύσεις αλλά στην πράξη αδυνατούν να τις υλοποιήσουν.

Η Βενεζουέλα συνδέεται αμφίδρομα με τις παραπάνω τάσεις διότι βρίσκεται στην καρδιά ενός ήδη ασταθούς συμπλέγματος, από την οποία ξεκινά και έπειτα διαχέεται η κακόβουλη αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα μέλη του. Οι μεταναστευτικές ροές που έχουν απελευθερωθεί από αυτήν προσεγγίζουν τον αριθμό των 5 εκατομμυρίων ανθρώπων και μάλιστα για το 2020, προβλεπόταν να ξεπεράσουν τα αντίστοιχα νούμερα των συνολικών μεταναστευτικών μετακινήσεων που προήλθαν από το κράτος της Συρίας. Ο υψηλός αυτός όγκος ανθρώπινων μετακινήσεων διαχέεται σε

---

¹⁹⁹ (Cohen, Lupu and Zechmeister 2017)

κράτη που διαθέτουν προβληματικές οικονομίες, ελλείψεις στην υγειονομική περίθαλψη, αδύναμες υποδομές και περιορισμένες δημοσιονομικές δυνατότητες για να αναλάβουν την απορρόφηση τους. Εκτός αυτού κινούνται μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον για το οποίο έχει υπολογιστεί ότι σε ετήσια βάση, χάνεται το 15% (περίπου 1,58 δις δολάρια) του τρέχοντος αθροιστικού ΑΕΠ που παράγεται σε ολόκληρη τη Νότια Αμερική και Καραϊβική (περίπου 10,6 τρις δολάρια)²⁰⁰ λόγω της βίας από τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος και εξαιτίας της δυσλειτουργικής δικαιοσύνης, της διαφθοράς και των ελλιπέστατων ικανοτήτων αστυνόμευσης. Οι σχεδόν 5 εκατομμύρια μετανάστες από την Βενεζουέλα μετακινούνται ανεξέλεγκτα στο υποσύστημα, μέσα στο οποίο βρίσκονται οι 25 από τις συνολικά 50 πιο επικίνδυνες²⁰¹ πόλεις στον κόσμο, ενώ από αυτές τις 25, οι 20 βρίσκονται στην Κολομβία και την Βραζιλία (3 και 17 αντίστοιχα)²⁰², δηλαδή στα κράτη που αποτελούν τον πρώτο και τον πέμπτο κυριότερο προορισμό των μεταναστών αντίστοιχα. Από την άλλη, το βάρος των αφίξεων στη Κολομβία που συγκριτικά με όλα τα υπόλοιπα κράτη-υποδοχείς έχει επωμιστεί το μεγαλύτερο μεταναστευτικό βάρος (περίπου το 30% των συνολικών εκατρισεθόντων), την οδήγησαν σε εκείνο το κρίσιμο σημείο κόπωσης που την ώθησαν να λάβει μεταναστευτικά αντίμετρα και τελικά να κλείσει τα σύνορα της. Αυτή η αλλαγή πλεύσης δεν στηρίζεται μόνο στην δημοσιονομική της ανεπάρκεια, ούτε μπορεί να βασιστεί στο ανεδαφικό επιχείρημα του ξαφνικού ξυπνήματος της Κολομβίας από τον ξενοφοβικό της λήθαργο. Η απόφαση της μείωσης ροών εξηγείται σε συνάρτηση με την σύναψη ανακωχής μεταξύ κολομβιανής κυβέρνησης και των παραστρατιωτικών οργανώσεων το 2016 η οποία προσέφερε μία παροδική κατάπαυση πυρός στην ενδοκρατική σύγκρουση χαμηλής έντασης που διαρκεί από το 1963. Η μαζική εισροή μεταναστών - προσφύγων από την Βενεζουέλα έθετε τριγμούς αστάθειας στην εσωτερική συνοχή της Κολομβίας και ειδικότερα στην συνθήκη ειρήνης.²⁰³ Από την άλλη, οι παραστρατιωτικοί της FARC και της ELN ως πολέμιοι της ανακωχής, διέφυγαν και βρήκαν καταφύγιο στην Βενεζουέλα αφού εκμεταλλεύτηκαν το πολιτικό και θεσμικό κενό της τελευταίας. Οι σχέσεις βέβαια της Βενεζουέλας με τις παραστρατιωτικές οργανώσεις και άλλων εγκληματικών στοιχείων, δεν αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της συγκυρίας της κρίσης. Τουναντίον, ο αμφίδρομος αυτός δεσμός της Βενεζουέλας με τις παραστρατιωτικές οργανώσεις υπήρχε πριν τον Μαδούρο και μάλιστα δραστηριοποιούταν σε τρίτες χώρες. Χαρακτηριστικότερη περίπτωση ήταν εκείνη τον Μάρτιο του 2008, όταν μετά από επιδρομή του κολομβιανού στρατού σε στρατόπεδο του Εκουαδόρ που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των FARC, κατασχέθηκε πλήθος ευαίσθητων εγγράφων και ηλεκτρονικής αλληλογραφίας που αποκάλυπταν τους στενούς δεσμούς των ανταρτών των FARC με το καθεστώς Τσάβες. Αυτός ο δεσμός μεταξύ άλλων, αφορούσε διακίνηση όπλων και κοκαΐνης.²⁰⁴ Συνεπώς, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Νότια Αμερική ήταν ένα υποδειγματικό υποσύστημα, μέχρι τη

---

²⁰⁰ (statista 2018)

²⁰¹ Θάνατοι / 100.000 ανθρώπους

²⁰² (statista 2020)

²⁰³ (Nasr 2019)

²⁰⁴ (Sanchez 2017)

στιγμή που η κρίση της Βενεζουέλας διασάλεψε τις υψηλές προδιαγραφές τάξης. Γίνεται εύληπτη λοιπόν η διασύνδεση ανάμεσα στις τρωτότητες της Βενεζουέλας και του περιφερειακού περιβάλλοντος, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο δημιουργούνται πολύπλευρες απειλές.

Δυστυχώς η διεθνής κοινότητα υποπίπτει στο σφάλμα της απομονωμένης ερμηνείας του ζητήματος της Βενεζουέλας χωρίς να λαμβάνει υπόψη την αλληλεξάρτηση της με τις τρωτότητες του ευρύτερου υποσυστήματος. Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποδεικνύεται από την δυσαναλογία των αποφάσεων που λήφθηκαν αποκλειστικά και μόνο για την Βενεζουέλα σε σύγκριση με τις αποφάσεις που αφορούν τους κρατικούς δρώντες που υφίστανται τις συνέπειες από την κρίση της τελευταίας. Τα αμερικανικά εκτελεστικά διατάγματα με αποδέκτη την Βενεζουέλα είναι δεκάδες, οι συνολικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ, την ΕΕ, τον Καναδά και άλλες χώρες ξεπερνούν τις 300, όπως εξίσου μεγάλος είναι και ο όγκος εργασίας που έχει αφιερωθεί για το πλέγμα νομικών διατάξεων έναντι των εγκληματικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στην επικράτειά της. Από την άλλη, σε ότι αφορά τις σχετικές με την Λατινική Αμερική αποφάσεις συναρτήσει της κρίσης της Βενεζουέλας, ποσοτικά και ποιοτικά είναι ελάχιστες. Η διεθνής χρηματοδότηση στα κράτη της Νότιας Αμερικής που έχουν υποστεί τις συνέπειες από την μεταναστευτική έξαρση δεν ξεπερνάει συνολικά το 1 δισεκατομμύριο δολάρια. Το πόσο αυτό αντιστοιχεί μόλις στο 1,5% της παγκόσμιας παροχής βοήθειας και μεταφράζεται σε 125 \$ / εκατορισθέντα Βενεζουελάνο, την στιγμή που σε άλλη περίπτωση η αναλογία διεθνούς αρωγής ανέρχεται στα 1500 \$ / Σύριο.²⁰⁵ Συν τοις άλλοις, οι χώρες της Νότιας Αμερικής ως πειθήνια όργανα της αμερικανικής στρατηγικής επέβαλαν κυρώσεις στο καθεστώς της Βενεζουέλας καθώς και περιορισμούς στα περιουσιακά στοιχεία-τραπεζικούς λογαριασμούς των ανθρώπων της κυβέρνησης μέσω του μηχανισμού TIAR - Rio Treaty. Επομένως, ο εξωτερικός μηχανισμός διαχείρισης της κρίσης έτσι όπως αυτός έχει διαμορφωθεί παρουσιάζει ένα οξύμωρο. Η Βενεζουέλα ως αποτυχημένο κράτος, εξάγει αστάθεια σε όλο το εύρος της περιφέρειας, που σε συνδυασμό με την εξωτερική πίεση κυρίως μέσω κυρώσεων και την οκνηρή παροχή βοήθειας σε περιφερειακό επίπεδο δημιουργούνται δύο επακόλουθα:

- Ενισχύονται οι ΒΑΤΝΑ του Καρακάς και επομένως, τα αντανακλαστικά επιβίωσης και η ανάγκη για πόρους, το ωθούν σε ακόμη μεγαλύτερο άνοιγμα στη λαθραία παγκοσμιοποίηση μετατρέποντας την χώρα σε διεθνές εγκληματικό άσυλο
- Ο αριθμός των μεταναστών εκτραχύνεται, καθιστώντας το περιφερειακό πρόβλημα του μεταναστευτικού μη ελεγχόμενο

Με άλλα λόγια, η εξωτερική διαχείριση κρίσης που κανονικά θα έπρεπε να είχε συγκρατήσει το τέλμα της Βενεζουέλας, μέχρι στιγμής την βαλτώνει σε ένα έλος αλληλεξάρτησης με το οργανωμένο έγκλημα και λόγω των δικών της αποφάσεων, μεταφέρει τα προβλήματα της Βενεζουέλας σε κράτη με μακροχρόνιες

---

²⁰⁵ (Castaneda 2020)

κοινωνικοπολιτικές τρωτότητες και οικονομικές δυσκολίες. Η διεθνής κοινότητα που ακούσια ²⁰⁶ ευθύνεται για την ανεξέλεγκτη τροπή του μεταναστευτικού έχει συνεισφέρει στην περιοχή μόλις με το 1,5% της διεθνούς χρηματοοικονομικής βοήθειας. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται και ανατροφοδοτείται διαρκώς ένας φαύλος κύκλος που κάθε άλλο παρά οδηγεί το αδιέξοδο σε επίλυση.

Συμπέρασμα 6: Η αποτελεσματική ανάσχεση της Σοβιετικής Ένωσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τα πρώιμα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, κρίθηκε από το αποτελεσματικό πλέγμα σχέσεων που αναπτύχθηκε ανάμεσα στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Η -σύμφωνα με την Αμερική- σοβιετική ιδεολογικοπολιτική απειλή αντιμετωπίστηκε επιτυχώς επειδή η πρώτη φρόντισε να περιορίσει τις τρωτότητες που αναδύθηκαν στην μεταπολεμική Δυτική Ευρώπη. Τα οικονομικά τραύματα και η ευθραυστότητα που προέκυψαν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, λογίζονταν ως ικανές συνθήκες που θα μπορούσαν να συμπαρασύρουν τα δυτικά κράτη στην κομμουνιστική σφαίρα επιρροής. Η επίτευξη δηλαδή του ζητουμένου (αποτροπή κυριαρχίας ΕΣΣΔ στην υπόλοιπη Ευρώπη) δεν πραγματοποιήθηκε μόνο με ενέργειες που αφορούσαν τον ίδιο τον αποδέκτη (απειλή χρήσης βίας προς την ΕΣΣΔ) αλλά κυρίως με έμμεσο τρόπο, δηλαδή την παροχή στρατιωτικής (ΝΑΤΟ) και οικονομικής (σχέδιο Μάρσαλ) βοήθειας στην ευρύτερη περιφέρεια. Σε πλήρη αναλογία με την κρίση της Βενεζουέλας, η αποτελεσματική διαχείρισή της θα εξαρτηθεί από την στήριξη της διεθνούς κοινότητας στη Νότια Αμερική και στον βαθμό που θα επιτευχθεί η πάταξη των σημαντικότερων τρωτοτήτων που διαχρονικά την ταλανίζουν. Όσο ο διεθνής παράγοντας συνεχίσει να παραμελεί την κρισιμότητα της περιφερειακής ασφάλειας, τόσο περισσότερο διογκώνει το ανεξέλεγκτο περιφερειακό κενό ισχύος. Μέσα σε αυτό θα εντατικοποιείται η δραστηριοποίηση των καρτέλ ναρκωτικών, των παραστρατιωτικών οργανώσεων, των παράνομων διακινητών και το χειρότερο, θα ευνοείται η περιφερειακή ανάπτυξη τρομοκρατικών δικτύων και συγκεκριμένα της Χεζμπολάχ η οποία διατηρεί θερμές διασυνδέσεις με το Ιράν. Το τελευταίο εντείνει το αποτύπωμά του στην Λατινική Αμερική χάρις στην επί μακρόν παρουσία του στο αντιαμερικανικό περιφερειακό μπλοκ της Μπολιβαριανής Συμμαχίας της Αμερικής (ALBA) ως έθνος-παρατηρητής. Το Ιράν επίσης έχει συνδράμει στην έναρξη της Περιφερειακής Σχολής Άμυνας του ALBA στη Σάντα Κρουζ της Βολιβίας και έχει αναλάβει σημαντικό ρόλο στον τομέα της κατάρτισης των εγκαταστάσεων της Σχολής, υποδηλώνοντας τη δυνατότητα συνεργασίας με αριστερούς ριζοσπάστες της περιοχής. Μεταξύ άλλων, τα τελευταία τριάντα χρόνια έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο βάσεων πληροφοριών και συγκεκαλυμμένων κέντρων στην Βραζιλία, στην Χιλή, στην Κολομβία, στην Παραγουάη, στην Ουρουγουάη, στην Γουιάνα, στο Σουρινάμ και στο Τρινιντάντ και Τομπάγκο, τα οποία του επέτρεψαν να ξεκινήσει ή να υποστηρίξει τρία σχέδια δολοφονιών μέσα στο έδαφος των ΗΠΑ κατά την τελευταία δεκαετία. Είναι πασιφανής λοιπόν ο τρόπος με τον οποίον η Χεζμπολάχ και άλλοι μη κρατικοί δρώντες εκμεταλλεύονται την αστάθεια

---

²⁰⁶ Η επιβολή κυρώσεων συμβάλλει στην επιδείνωση των επιπέδων ανεργίας και κατ' αυτόν τον τρόπο λειτουργεί ως δευτερογενής παράγοντας του μεταναστευτικού διότι συμβάλλει στην δημιουργία κινήτρων εγκατάλειψης της χώρας από τους πολίτες.

του υποσυστήματος και χρησιμοποιούν τους εκκολαπτόμενους πολιτικοοικονομικούς δεσμούς του Ιράν με τη Νότια Αμερική ως κάλυψη, με σκοπό να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια του υποσυστήματος ή ακόμη και την ασφάλεια των ΗΠΑ.²⁰⁷

Βάσει των παραπάνω, η διεθνής κοινότητα πρέπει να ενισχύσει οικονομικά και τα 17 κράτη του συμπλέγματος Νότιας Αμερικής - Καραϊβικής που φιλοξενούν μετανάστες από τη Βενεζουέλα. Στο Global Humanitarian Overview που δημοσιεύτηκε από τον ΟΗΕ, υπογραμμίζεται ότι η υποστήριξη της ανθρωπιστικής κρίσης της Βενεζουέλας που έχει διαχυθεί σε ολόκληρη την περιφέρεια αντιστοιχεί σε 2,1 δισεκατομμύρια δολάρια για το 2020.²⁰⁸ Παράλληλα με την διαχείριση της ανθρωπιστικής κρίσης και την συγκράτηση του μεταναστευτικού σε όλο το υποσύστημα, πρέπει να συζητηθεί και ένα μακρόπνοο πλάνο με θέμα την ανάπτυξη κοινού μηχανισμού αντιμετώπισης της βίας, της εγκληματικότητας, της καλλιέργειας και διακίνησης ναρκωτικών, του αφοπλισμού των καρτέλ και των παραστρατιωτικών οργανώσεων. Με άλλα λόγια πρέπει να τεθεί σοβαρά το ενδεχόμενο δημιουργίας κοινού μηχανισμού υπερεθνικής ασφάλειας. Στην περίπτωση της κοινής εξωτερικής πολιτικής των κρατών της Νοτίου Αμερικής ως ενιαία αποστολή ανάσχεσης των κοινωνικών τρωτοτήτων, απαιτείται συντονισμός και πολυμερής συνεργασία, στοιχεία που το εν λόγω υποσύστημα δεν έχει παρουσιάσει στην ιστορική του διαδρομή. Τρίτα κράτη ή διεθνείς οργανισμοί (Νορβηγία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών) θα πρέπει να αποκωδικοποιήσουν τους λόγους²⁰⁹ για τους οποίους τα κράτη της Λατινικής Αμερικής δεν είχαν ποτέ παράδοση στην συντονισμένη σύμπραξη για θέματα εξωτερικής άμυνας-ασφάλειας και έπειτα να τα παρακινήσουν για την υλοποίηση αυτού του πλάνου. Στην βέλτιστη εκδοχή αυτού του εγχειρήματος, οι εξωτερικοί συντονιστές θα πρέπει να συνεισφέρουν στην ενίσχυση του εκπαιδευτικού

---

²⁰⁷ (Berman 2016)

²⁰⁸ (USAID 2020)

²⁰⁹ Υπάρχει μια συστημική εξήγηση για την έλλειψη συμπαγούς συνεργασίας και ολοκλήρωσης μεταξύ των λατινοαμερικανικών κρατών. Αυτό οφείλεται εν μέρει, στην ιστορική αντίσταση της περιοχής σε οποιαδήποτε αντιληπτή παρέμβαση στα εσωτερικά ενός κράτους, αρχής γενομένης από την μετάβαση της περιοχής στην δημοκρατία στα τέλη της δεκαετίας του '80. Αυτή η νοοτροπία σμιλεύτηκε στο κοινό θυμικό της Νότιας Αμερικής ως ήπειρος ξένων παρεμβάσεων και σαν πεδίο στο οποίο οι ΗΠΑ στήριζαν πραξικοπήματα και στρατιωτικές δικτατορίες για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Μετά το τέλος των δικτατοριών και στην αυγή της "δημοκρατικής συναίνεσης", οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να προστατεύσουν την κυριαρχία και την δημοκρατία τους, μέσω της ανάπτυξης ενδοπεριφερειακών μηχανισμών για να αντιμετωπίσουν τις μείζονες ιστορικές προκλήσεις της Ν. Αμερικής, δηλαδή τις δημοκρατικές οπισθοδρομήσεις (πραξικοπήματα) και τις πολιτικές κρίσεις που προκύπτουν από αυτές. Με άλλα λόγια, η προστασία της δημοκρατίας σε όλη την ήπειρο εξισώθηκε (i) με την άρνηση παρέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα άλλου κράτους ως αντανάκλαση του αμοιβαίου σεβασμού της κρατικής κυριαρχίας και (ii) εάν και εφόσον κρινόταν απαραίτητη η εμπλοκή σε εσωτερικές υποθέσεις έτερου κράτους, αυτό θα γινόταν αυστηρά και μόνο για την αποτροπή επίδοξων πραξικοπηματιών με αντίμετρα όπως: τον διπλωματικό απομονωτισμό, την αναστολή συμμετοχής σε περιφερειακούς οργανισμούς και επιβολή κυρώσεων (από τα ελάχιστα ψήγματα συνεργασίας μεταξύ των εν λόγω κρατών). Αυτό αποτυπώνεται στο αρχικό προοίμιο της χάρτας της UNASUR που δεσμεύει την οργάνωση για "απεριόριστο σεβασμό" στην κρατική κυριαρχία, γεγονός σε αντιδιαστολή με τις αρχές της πλειοψηφίας των πολυμερών οργανισμών που δεσμεύονται να προστατεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους διεθνείς κανόνες. Έτσι λοιπόν μπορεί να εξηγηθεί σε γενικότερο πλαίσιο, το κενό στα θέματα διακρατικής συνεργασίας και σε ειδικότερο, η σχετικά παθητική στάση των όμορων κρατών καθ' όλη την διάρκεια της ανθρωπιστικής κρίσης στην Βενεζουέλα. βλ. (Sabatini 2017) και (Stuenkel 2019)

συστήματος και στην καταπολέμηση του αναλφαβητισμού ως καθρέπτη της ευρύτατης κοινωνικής ανισότητας στην Λατινική Αμερική²¹⁰, στην ισχυροποίηση των δικαστικών θεσμών ως μηχανισμοί εξισορρόπησης και αποτροπής έναντι της υπέρ-προεδρίας και των καρτέλ ναρκωτικών που δρουν ως κράτος εν κράτει²¹¹, καθώς και στην στήριξη των αστυνομικών δυνάμεων μέσω της παροχής εξοπλισμού, τεχνογνωσίας, εκπαίδευσης και θέσπισης αυστηρών μηχανισμών ελέγχου έναντι της ενδοαστυνομικής διαφθοράς.

Εν κατακλείδι, η κρίση της Βενεζουέλας εξάγεται στο περιφερειακό επίπεδο και ισοδύναμα, η χρόνια αστάθεια της περιφέρειας εισάγεται στην Βενεζουέλα. Αυτό σημαίνει ότι η κρίση της Βενεζουέλας είναι ταυτόχρονα μία περιφερειακή κρίση. Άρα λοιπόν μαζί με την Βενεζουέλα, η Νότια και Κεντρική Αμερική πρέπει να γίνουν αποδέκτες οικονομικής βοήθειας και αντικείμενα πολιτικής στήριξης και κοινωνικής ευαισθησίας από την ευρύτερη διεθνή κοινότητα. Αν αυτό δεν υλοποιηθεί, η Χεζμπολάχ θα συνεχίσει να διευρύνεται στην περιοχή, τα γνωστά προβλήματα των ναρκωτικών και των κοινωνικών ανισοτήτων θα συνεχίσουν να παρεμβάλλονται στις απόπειρες αποκατάστασης της ειρήνης και αν συνυπολογίσουμε το πρόσφατο κύμα διαδηλώσεων σε συνδυασμό με την σφυγμομέτρηση κατά την οποία μόλις οριακά ένας στους δύο λατινοαμερικάνους πιστεύει ότι η δημοκρατία είναι το κατάλληλο πολίτευμα για την χώρα του, ενδέχεται να υπάρξουν καινούργιοι Μαδούρο σε υπόλοιπα κράτη της Λατινικής Αμερικής όπως και μία νέα συρροή από λαϊκιστές ηγέτες.

Ολικό συμπέρασμα: Οι έξι παραπάνω συντελεστές αποτελούν τους κυριότερους πόλους από τους οποίους πρέπει να εφορμήσει η εξωτερική διαχείριση της κρίσης. Οι συνεπαγόμενες προτάσεις που αναπτύχθηκαν, αποτελούν μια ορθολογική προέκταση των μέχρι στιγμής δεδομένων σε συνδυασμό με ιστορικά προηγούμενα. Ως άμεσος στόχος πρέπει να αποτελεί η αποκατάσταση της ειρήνης και μία πρόιμη μορφή πολιτικής συμφιλίωσης μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών της Βενεζουέλας. Η επίτευξη αυτού του είδους της αρνητικής ειρήνης ενδέχεται να πραγματοποιηθεί ακόμη και αν δεν ληφθούν σοβαρά υπόψη και οι έξι παράμετροι. Μολαταύτα ο απόλυτος σκοπός της εθνικής συμφιλίωσης, δηλαδή η επίτευξη της θετικής ειρήνης

---

²¹⁰ Είναι ενδεικτικό το στατιστικό στοιχείο της Ν. Αμερικής, πως ένας στους πέντε νέους ηλικίας 15-24 ετών βρίσκεται εκτός σχολείου και χωρίς δουλειά, με το συνολικό νούμερο του συγκεκριμένου πληθυσμού να ανέρχεται στους 20 εκατομμύρια ανθρώπους. Επίσης, υπολογίζονται ότι συνολικά 74 εκατομμύρια λατινοαμερικάνοι (12,4% του συνολικού πληθυσμού) ζουν με λιγότερα από 2 \$/ημέρα. Η εγκατάλειψη του σχολείου σε μικρή ηλικία για την ενασχόληση με χειρονακτικές εργασίες χαμηλής αμοιβής, συνθέτει ένα ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό χαμηλών δυνατοτήτων μέσα στα πλαίσια της άκρως ανταγωνιστικής και παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Παράλληλα, οι εργοδότες δεν μπορούν να βρουν καταρτισμένο προσωπικό για να στελεχώσουν τις ανοικτές θέσεις εργασίας. Αυτή η αναντιστοιχία ανθρώπινων πόρων βρίσκει την Λατινική Αμερική ως 30% πιο άνιση σε σχέση με τον παγκόσμιο μέσο όρο κοινωνικών ανισοτήτων, ενώ η ελλιπέστατη εκπαίδευση που συνεπάγεται την περιορισμένη προσφορά ατόμων με προσόντα, ανάγεται σε ένα από τα αίτια της οικονομικής επιβράδυνσης όλης της ηπείρου.

στην οποία θα θεμελιωθεί η διαδικασία ανοικοδόμησης της Βενεζουέλας, πρέπει να πραγματοποιήσει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνδέονται με την αντικατάσταση των κυρώσεων από την οικονομική βοήθεια, την υποχώρηση της αμερικανικής μονομέρειας προς όφελος της συντονισμένης κινητοποίησης και την κατάρτιση κοινών προγραμμάτων με συμμετοχή των ενδιαφερόμενων κρατών, τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις, τον Γκουαϊδό, τις διεθνείς παραχωρήσεις και την χαλιναγώγηση της περιφερειακής ανασφάλειας. Το peacebuilding στην Βενεζουέλα θα απαιτούσε την σύζευξη και των έξι συντελεστών που εξετάστηκαν προηγουμένως.

Η επίτευξη της θετικής ειρήνης ως βάση διεξαγωγής των μελλοντικών διαδικασιών peacebuilding στην Βενεζουέλα αποτελεί τον τελικό και απόλυτο στόχο. Ενδεχόμενες ενέργειες που θα αφορούν την διασφάλιση της ατομικής και ως εκ τούτου της εθνικής ασφάλειας, την ενίσχυση του κράτους δικαίου και των δικαστικών θεσμών, την ένταξη στην ελεύθερη αγορά για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων σε συνδυασμό με την δικαιότερη κατανομή των εσόδων που προκύπτουν από την εκμετάλλευση των πλούσιων φυσικών κοιτασμάτων της χώρας, θα έχουν επιτυχή έκβαση εφόσον παταχθούν τα στοιχεία της δομικής και της πολιτιστικής βία που για δεκαετίες έχουν διαποτίσει τον κοινωνικό ιστό της χώρας. Με διαφορετικά λόγια οι διαδικασίες ανοικοδόμησης ειρήνης δεν θα είναι βιώσιμες εάν πρωτίτερα δεν εξαλειφθούν οι βαθύτερες δομικές αιτίες που τροφοδοτούν την άμεση βία. Φυσικά, η πάταξη των τελευταίων ως βάση για την θετική ειρήνη, προϋποθέτει νωρίτερα την πολιτική συναίνεση μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών καθώς και μηχανισμούς επίβλεψης του μετριασμού της βίας, δηλαδή ένα ικανοποιητικό ποσοστό αρνητικής ειρήνης. Υπάρχει όμως τρόπος για να φτάσει η Βενεζουέλα στην θετική ειρήνη; Μερικά δυνητικά μέσα επ' αυτού θα ήταν:

1. Επαναφορά δημοκρατικών αντίβαρων και Συνταγματική τροπολογία σχετικά με τον περιορισμό της υπέρ-προεδρίας, ως μέσο αποτροπής έναντι της συγκέντρωσης όλων των εξουσιών στην εκτελεστική εξουσία και συγκεκριμένα στο πρόσωπο του προέδρου. Πρόκειται για χαρακτηριστικό γνώρισμα της Βενεζουέλας το οποίο πρωτοπαρουσιάστηκε στο Σύνταγμα του 1999 και τελικά εδραιώθηκε μετά την συνταγματική τροποποίηση του 2009. Η πρόσφατη αυτή αλλαγή κατήργησε τα όρια επανεκλογής για τον πρόεδρο της χώρας, τους κυβερνήτες των περιφερειών και άλλους εκλεγμένους αξιωματούχους. Η αόριστη προεδρική επανεκλογή έχει συσχετιστεί με τα αυταρχικά καθεστώτα της Λατινικής Αμερικής και αυτό δεν πρέπει να συνεχιστεί. Η μέγιστη προεδρική θητεία θα πρέπει να επανέλθει στα πρότυπα του Συντάγματος του 1961, δηλαδή να προβλέπονται μέχρι και δύο συνεχόμενες θητείες. Επίσης η επαναφορά ενός ανώτερου νομοθετικού σώματος από αυτό της Εθνοσυνέλευσης σαν υπεύθυνο όργανο για την επικύρωση διορισμών στις ανώτερες τάξεις των ενόπλων δυνάμεων, θα μπορούσε να συμβάλει στην εξισορρόπηση των προεδρικών εξουσιών ενώ μακροπρόθεσμα, θα ήταν σε θέση να διακόψει την χειραγώγηση του στρατού από τον πρόεδρο και την στρατιωτική στελέχωση σύμφωνα με τις προεδρικές υποδείξεις.

2. Δημιουργία Επιτροπών Αλήθειας και Δικαιοσύνης. Η σύσταση μιας Επιτροπής Αλήθειας και Δικαιοσύνης διμερούς υποστήριξης θα αποτελούσε καθοριστικό βήμα προς την πολυπόθητη εθνική συμφιλίωση. Η επιτροπή αυτή θα απαρτιζόταν από αναγνωρισμένους επαγγελματίες οι οποίοι θα είναι αποδεκτοί από τις δύο παρατάξεις και θα λαμβάνουν συμβουλές από διεθνείς εμπειρογνώμονες. Αντικείμενο της θα αποτελεί η πραγμάτωση αμερόληπτης έρευνας για τα εγκλήματα και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν προκύψει από την πολιτικοκοινωνική σύγκρουση των τελευταίων δεκαετιών. Η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών θα ήταν καλοδεχούμενη. Στο ίδιο μήκος κύματος οφείλει να λειτουργήσει και η μεταβατική δικαστική εξουσία, αναλαμβάνοντας συμπληρωματικό και συμβουλευτικό ρόλο για τις ΕΑΔ. Ο βοηθητικός ρόλος της δικαστικής εξουσίας σε αυτό το στάδιο θα αποτελούσε σημαντικό βήμα για την οριστική αμεροληψία και την ουδετερότητά της. Η σύσταση ΕΑΔ υπό το βλέμμα του διεθνούς παράγοντα μαζί με την σύμπραξη της μεταβατικής Δικαιοσύνης, έχουν εφαρμοστεί και έχουν αποφέρει θετικά αποτελέσματα στο Ελ Σαλβαδόρ, στην Χιλή, στην Αργεντινή, στην Ουρουγουάη και στην Γουατεμάλα.

3. Ενισχυμένη παρουσία του ΟΗΕ. Οι παραπάνω προτάσεις θα μπορούσαν να εφαρμοστούν, έπειτα να περιφρουρηθούν και τελικά να επιτευχθούν επιτυχώς, μέσω της υποστήριξης καθώς και από τον αναβαθμισμένο ρόλο του ΟΗΕ στη Βενεζουέλα. Οι διαιρέσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών έχουν εμποδίσει την έγκριση κάποιου ψηφίσματος σχετικά με αυτήν, ωστόσο μία πρόιμη συμφωνία ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους που διατηρούν συμφέροντα στην χώρα, θα μπορούσε να προωθήσει μεγαλύτερη ενότητα εντός του Συμβουλίου και τελικά να ανοίξει τον δρόμο για την δημιουργία μίας Ειδικής Πολιτικής Αποστολής ως υπεύθυνο όργανο για την βοήθεια και την παρακολούθηση της ειρηνευτικής πορείας. Εάν η συναίνεση του Συμβουλίου Ασφαλείας για τη Βενεζουέλα παραμείνει ανέφικτη, τα Ηνωμένα Έθνη θα μπορούσαν να εξετάσουν το ενδεχόμενο διορισμού ανώτερου συντονιστή και ειδικών απεσταλμένων σαν κύριους αρμόδιους για τον συντονισμό της τεχνικής βοήθειας που σχετίζονται με κοινωνικοοικονομικά και συνταγματικά θέματα, όπως επίσης και με ζητήματα που αφορούν την ιστορική αλήθεια και την δικαιοσύνη²¹².

---

²¹² (International Crisis Group 2020, 24-27)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μιλώντας με μαθηματικούς όρους, η ενδοκρατική σύγκρουση της Βενεζουέλας έχει αναχθεί σε μία ιδιαιτέρως πολύπλοκη και δυσεπίλυτη εξίσωση που στο κάλεσμά της επίλυσης της θα πρέπει να υπολογισθεί τόσο η ιστορική της πορεία, όσο και οι αποφάσεις των διεθνών δρώντων σχετικά με αυτήν. Οι κρατικές οντότητες του εξωτερικού περιβάλλοντος έχουν μεταφέρει τον διακρατικό τους ανταγωνισμό στην εσωτερική κρίση της Βενεζουέλας, διογκώνοντας έτι περισσότερο την κοινωνική πόλωση, το πολιτικό κενό ισχύος και το οικονομικό τέλμα στο οποίο βρίσκεται εδώ και χρόνια. Η προερχόμενη από το εξωτερικό ενίσχυση των δύο αντιμαχόμενων πλευρών συντηρεί την σύγκρουση διότι ενισχύει τα κίνητρα των παρατάξεων Μαδούρο και Γκουαϊντό να παρακάμψουν τον διάλογο, την διαπραγμάτευση και τελικά την συναίνεση. Εν ολίγοις, η εν γένει προσέγγιση της κρίσης από τον διεθνή παράγοντα λογίζεται ως οξύμωρη. Ενώ καταδικάζει τον πολιτικό εξαναγκασμό, την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την μεριά του Καρακάς και αυτοπροβάλλεται ως ο μελλοντικός ειρηνοποιός, στην πραγματικότητα η απείθαρχη και ασυντόνιστη πολιτική διαχείρισης κρίσης που έχει ασκηθεί μέχρι στιγμής, συμβάλει εν μέρει στην διατήρηση του αδιεξόδου. Με διαφορετικά λόγια και επιστρέφοντας στο ακανθώδες χαρακτηριστικό της εξίσωσης της Βενεζουέλας, ο εξωτερικός παράγοντας είναι ταυτόχρονα μία από τις μεταβλητές που δυσχεραίνουν την διαδικασία επίλυσης της αλλά ταυτόχρονα, είναι και ο μοναδικός επικείμενος λύτης. Μόνο οι διεθνείς πρωτοβουλίες μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση χάσματος εμπιστοσύνης, έπειτα σε ειλικρινείς συνομιλίες και τελικά σε διαδικασίες peacemaking, peacekeeping και peacebuilding. Όμως ποια πρέπει να είναι η στρατηγική βάση από όπου πρέπει να εφορμήσουν τις αποφάσεις τους οι επίδοξοι decision makers;

Η επίλυση της κρίσης προϋποθέτει πρώτα την κατανόησή της. Η κρίση της Βενεζουέλας δεν αποτελεί περίπτωση εμφύλιας σύγκρουσης διότι υπάρχει μόνο μία οπλισμένη μεριά ικανή να ασκήσει βία. Επίσης δεν είναι πρόσκαιρη πολιτική αναταραχή, ούτε πρόκειται για απομεινάρι μιας βραχυχρόνιας οικονομικής συρρίκνωσης που απλώς εκτυρσοκρότησε την κοινωνική αγανάκτηση. Το στάτους της έγκειται σε μία παρατεταμένη κρίση χαμηλής έντασης της οποίας η πηγή αρχίζει να γίνεται ευλογοφανής ήδη από την δεκαετία του 1960. Η Βενεζουέλα ως petro-state και χώρα με τεράστια φυσικά αποθέματα επιβεβαίωσε το φαινόμενο της "ολλανδικής ασθένειας" αφού εγκλωβίστηκε σε ένα πολυδαίδαλο πλέγμα διαφθοράς, οικονομικής κακοδιαχείρισης και πολιτικής ασυδοσίας. Το συγκεκριμένο πλέγμα αποτέλεσε την καρδιά των μακρόσυρτων πολιτικοοικονομικών τριγμών και του συγκεκριμένου ρόλου των ενόπλων δυνάμεων οι οποίες μετά από πολλαπλές απόπειρες για πραξικόπημα, εξελίχθηκαν σε φορέα πολιτικής και τελικά σε συγκυβερνήτη της χώρας. Τα δεδομένα αυτά ευνόησαν την ανάδυση λαϊκιστών ηγετών οι οποίοι αντί να πατάξουν τις εσωτερικές τρωτότητες εν τη γενέσει τους, εκμεταλλεύτηκαν τον κοινωνικό αναβρασμό που προέκυψε από αυτές προκειμένου να προωθήσουν την πολιτική τους ανάδυση. Η πολιτική ανευθυνότητα από μεριά τους διαιώνιζε τα ήδη

υπάρχοντα προβλήματα και η αλόγιστη χρήση βίας για πολιτική επιβεβαίωση τα όξυνε. Την ίδια ώρα η επαναστατική ρητορική δίχαζε και πόλωνε τον κοινωνικό ιστό της χώρας διαχωρίζοντάς τον σε σοσιαλιστές και καπιταλιστές, σε Βενεζουελάνους και φιλοαμερικάνους, σε πατριώτες και προδότες. Το αποτέλεσμα όλων αυτών αποτυπώνεται στην σημερινή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Βενεζουέλα. Πρόκειται για την Λιβύη της Καραϊβικής, καθότι βρίσκεται σε καθεστώς δύο προέδρων υπό συνθήκες υψηλής πολιτικής ευθραυστότητας αλλά και για την Συρία της Νότιας Αμερικής, αφού έχει εξελιχθεί σε φορέα ενός πρωτόγνωρου μεταναστευτικού κύματος 5 εκατομμυρίων ανθρώπων οι οποίοι προκειμένου να γλιτώσουν από την μεγαλύτερη οικονομική κατάρρευση χώρας χωρίς να έχει εμπλακεί σε πόλεμο τα τελευταία 40 χρόνια, διέφυγαν στα όμορα κράτη. Η κρίση στην Βενεζουέλα είναι μία παρατεταμένη πολιτική, οικονομική, κοινωνική και ανθρωπιστική κρίση.

Παράλληλα είναι και διεθνής κρίση καθότι εξάγει αστάθεια στο ευρύτερο περιφερειακό υποσύστημα. Για αυτόν τον λόγο οι διεθνείς δρώντες προσαρμόζουν τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων τους στα δεδομένα της πολυδιάστατης αυτής κρίσης επιδιώκοντας την προώθηση των συμφερόντων τους. Τα συμφέροντα των διεθνών δυνάμεων αποτυπώνονται γενικότερα σε δύο ειδών κατηγορίες. Στις προσπάθειες αυτών που υποστηρίζουν το status quo και στις προσπάθειες εκείνων που επιδιώκουν να το ανατρέψουν. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η Ρωσία, η Κίνα, η Κούβα, το Ιράν και η Τουρκία οι οποίες διατηρούν θερμές σχέσεις με το καθεστώς Καρακάς και άρα επιδιώκουν την προστασία των συμφερόντων που διατηρούν στην χώρα. Στην διπλωματική γλώσσα, η διαφύλαξη των συμφερόντων και άρα οι ενέργειες υποστήριξης της υφιστάμενης κατάστασης από το συγκεκριμένο κρατικό γκρουπ, μετουσιώνεται στο επιχείρημα που ισχυρίζεται ότι ο Μαδούρο είναι ο νόμιμος εκλεγμένος πρόεδρος της χώρα και συνεπώς καμία μη-σοσιαλιστική χώρα δεν έχει δικαίωμα για παρεμβατικές ενέργειες. Στον αντίποδα και στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι ΗΠΑ και μαζί της άλλα 58 κράτη, καθώς επίσης και μη κρατικοί διεθνείς δρώντες όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών, η Διεθνής Ομάδα Επαφής και το Γκρουπ της Λίμα. Οι ΗΠΑ μαζί με τους συμμάχους τους, ανησυχώντας για την εκτεταμένη επιρροή του πρώτου γκρουπ κρατών στην Βενεζουέλα και σε συνδυασμό με την εξέλιξη της σε κράτος-παρία του διεθνούς συστήματος, επιδιώκουν την ανατροπή του status quo. Η νομιμοποίηση αυτής της επιδίωξης αποκτά βαρύνουσα σημασία από το γεγονός ότι η Βενεζουέλα εδώ και χρόνια έχει εξελιχθεί σε πεδίο κατάφορης παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ταυτόχρονα αποτελεί το διεθνές σημείο αναφοράς όπου οι έννοιες της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καταλύονται ασύστολα. Η "σύγκρουση" ανάμεσα στην πρώτη και την δεύτερη κατηγορία διεθνών δρώντων ανακυκλώνει και αναζωογονεί την διεθνή κρίση.

Ο Zbigniew Brzezinski είχε υπογραμμίσει ότι η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και συγκεκριμένα του Τζορτζ Μπους αμέσως μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου,

έφτανε στα όρια της αλαζονείας και ενέπνεε έναν αφελή μανιχαιστικό δογματισμό.²¹³ Το Αφγανιστάν και το Ιράκ ως άμεσα υποκείμενα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής της συγκεκριμένης περιόδου, εξακολουθούν να θεωρούνται αποτυχημένα κράτη ακόμη και 20 χρόνια μετά. Μία από τις αιτίες της αποτυχίας είναι ότι τα συγκεκριμένα κράτη αποτέλεσαν προϊόν αυτής της άκαμπτης στάσης που καυτηρίασε ο Brzezinski. Η Βενεζουέλα για τον ίδιο λόγο κινδυνεύει να εξελιχθεί σε ένα σύγχρονο Ιράκ η Αφγανιστάν, ακόμη και χωρίς στρατιωτική παρέμβαση στην επικράτειά της. Για αυτόν τον λόγο, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να αναθεωρήσουν την προσέγγιση τους και να ευθυγραμμιστούν με την στρατηγική ανάπτυξης καναλιών επικοινωνίας όπως υποστηρίχθηκε από την Νορβηγία και την Ομάδα της Λίμα. Στο πλευρό τους η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να διεκδικήσει ενεργητικότερο ρόλο στην υπόθεση της Βενεζουέλας και μέσω αυτής να διαμορφώσει ενιαία εξωτερική πολιτική. Η ανάληψη πρωτοβουλιών θα αποδείξει το εξωστρεφές του χαρακτήρα της, θα την καταστήσουν παίκτη διεθνούς εμβέλειας στα ζητήματα διαχείρισης κρίσεων και η γεωπολιτική δυναμική της ως αντίβαρο στα ρωσικά και κινέζικα συμφέροντα στην Βενεζουέλα θα μπορούσε να αποδειχθεί καταλυτικός παράγοντας για την τελική έκβαση της κρίσης. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της Διεθνούς Ομάδας Επαφής (ICG) έχει αποκτήσει ισχυρό διπλωματικό εύρος ζώνης, επομένως βρίσκεται σε θέση ώστε να επηρεάσει τα μέλη από την Ομάδα της Λίμα. Σημαντικά περιφερειακά κράτη-μέλη της τελευταίας όπως η Αργεντινή και η Χιλή, ενδέχεται να διαδραματίσουν καθοριστικότερο ρόλο στην έκβαση της κρίσης εξαιτίας της γεωγραφικής εγγύτητάς που διατηρούν με την Βενεζουέλα. Ωστόσο, η πλειοψηφία των κρατικών δρώντων της Νότιας Αμερικής έχει δεθεί στο πολιτικό άρμα των Ηνωμένων Πολιτειών και απλώς ακολουθεί την αμερικανική στρατηγική που δεν είναι άλλη από την αποκήρυξη των συνομιλιών και την επιβολή κυρώσεων μέσω του Rio Treaty. Η σύμπλευση όλων των διεθνών κρατικών και μη δρώντων θα πρέπει να θεμελιωθεί πάνω στον κοινό στόχο της επανένταξης της Βενεζουέλας στην διεθνή κοινότητα κρατών ως η κινητήρια δύναμη για την εκ μέρους της τήρηση των διεθνών κανόνων. Η Βενεζουέλα δεν πρέπει να απομονωθεί στις εσωτερικές και περιφερειακές της τρωτότητες. Αυτό θα την καθιστούσε ως το απόλυτο κράτος-παρία του διεθνούς συστήματος.

---

²¹³ (Brzezinski 2006, 162)

Βιβλιογραφία

<https://www.youtube.com/watch?v=JzQCQm77GK4> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Allsop Jon. «Venezuela's war on the press.» 25 Ιανουάριος 2019.

https://www.cjr.org/the_media_today/venezuela_crisis_maduro_trump.php (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Atlantic Council. *atlanticcouncil.org*. 7 Απρίλιος 2019.

<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/inflection-points/russia-s-venezuela-challenge/> (πρόσβαση Φεβρουάριος 2020).

Azar Edward, Paul Jureidini, και Ronald McLaurin. «Protracted Social Conflict : Theory and Practice in the Middle East.» *Journal of Palestine Studies* 8 (1), Οκτώβριος 1978: 41-60.

Balmforth Tom και Maxim Rodionov. *reuters.com*. 28 Μάρτιος 2019.

<https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-usa-russia-defence/russia-says-it-sent-specialists-to-venezuela-rebuffs-trump-idUSKCN1R910T> (πρόσβαση Φεβρουάριος 2020).

Bautista Santiago. «A sustainable scenario for Venezuelan power generation sector in 2050 and its costs.» *Energy Policy* (44) , Μάιος 2012.

Bercovitch Jacob, Theodore Anagnoson, και Donnette Wille. «Some Conceptual Issues and Empirical Trends in the Study of Successful Mediation in International Relations.» *Journal of Peace Research* Vol. 28, No. 1, Special Issue on International Mediation, Φεβρουάριος 1991: 7-17.

Berg Ryan. *aei.org*. 9 Οκτώβριος 2019. <https://www.aei.org/op-eds/russia-is-gearing-up-for-a-conflict-with-the-united-states-in-the-caribbean/> (πρόσβαση Μάρτιος 2020).

Berman Ilan. *Foreign Affairs*. 2 Σεπτέμβριος 2016.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-09-02/iran-and-new-monroe-doctrine>.

Bosseti Louise και Sebastian von Einsiedel. *Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of global and regional trends (1990-2013)*. United Nations University - Centre for Policy Research: UNU-CPR, 2015.

Brecher Michael. *Crises in World Politics: Theory and Reality*. A Pergamon Title, 1993.

—. «Introduction: Crisis, Conflict, War—State of the Discipline.» *International Political Science Review*, Vol 17, No.2, 1 Απρίλιος 1996: 127-139.

Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Nicolas-Maduro> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Buxton Julia. «Venezuela's Contemporary Political Crisis in Historical Context.» *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 24, No. 3, Ιούλιος 2005: 328-347.

—. «Venezuela: Deeper into the Abyss.» *REVISTA DE CIENCIA POLÍTICA / VOLUMEN 38 / N° 2* , 2018: 409-428.

cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/crisis> (πρόσβαση Απρίλιος 2020).

- Castaneda Jorge. *The New York Times*. 10 Μάρτιος 2020.
<https://www.nytimes.com/2020/03/10/opinion/international-world/venezuela-colombia-refugees-crisis.html>.
- Center for Strategic & International Studies (CSIS). *csis.org*. 23 Ιανουάριος 2020.
<https://www.csis.org/analysis/juan-guaidos-first-year-office>.
- Center on International Cooperation. *In Pursuit of Sustainable Peace : The Seven Deadly Sins of Mediation*. New York University, 2008.
- Chirinos Carlos. «BBC News.» *bbc.com*. 12 Μάρτιος 2013.
<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-21741638> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).
- Cohen David και Zoe Weinberg. *Foreign Affairs*. 29 Απρίλιος 2019.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2019-04-29/sanctions-cant-spark-regime-change>.
- Cohen Mollie, Noam Lupu, και Elizabeth Zechmeister. *THE POLITICAL CULTURE OF DEMOCRACY IN THE AMERICAS, 2016/17*. USAID, 2017.
- Congressional Research Service. *The Venezuela Regional Migration Crisis*. *crs.gov*, 2019.
- Corrales Javier. «Strong Societies, Weak Parties: Regime Change in Cuba and Venezuela in the 1950s and Today.» *Latin American Politics and Society Volume 43, Issue 2*, 2001: 81-113.
- «Council on Foreign Relations.» *Council on Foreign Relations*.
<https://www.cfr.org/timeline/venezuelas-chavez-era> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).
- Council on Foreign Relations. *cfr.org*. 26 Ιούλιος 2017. <https://www.cfr.org/interview/can-venezuela-resurrect-its-economy> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).
- Cronin Audrey Kurth. *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*. Princeton University Press, 2009.
- Daguerre Anne. «Antipoverty Programmes in Venezuela.» *Journal of Social Policy*, 40 (04), Οκτώβριος 2011: 835 - 852.
- Daniels Joe Parkin. «Venezuela in Crisis.» *NEWSDESK, VOLUME 19, ISSUE 1*, 1 Ιανουάριος 2019: 1-4.
- Department of State. *TRAFFICKING IN PERSONS REPORT*. USA Department of State, 2019.
- duke.edu*. <https://sites.duke.edu/icbdata/data-collections/> (πρόσβαση Απρίλιος 2020).
- ECLAC. *Social Panorama of Latin America*. United Nations, 2007.
- European Council of the European Union. *consilium.europa.eu*.
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/venezuela/> (πρόσβαση Μάρτιος 2020).
- Federal Register . *treasury.gov*. 8 Μάρτιος 2015. <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/13692.pdf>.

—. *treasury.gov*. 29 Αύγουστος 2017. <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/13808.pdf>.

Federal Register. *federalregister.gov*. 29 Μάιος 2019. <https://www.federalregister.gov/documents/2019/05/29/2019-11157/determination-and-certification-of-countries-not-cooperating-fully-with-united-states-antiterrorism>.

—. *treasury.gov*. 21 Μάρτιος 2018. <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/13827.pdf>.

—. *treasury.gov*. 21 Μάιος 2018. https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/venezuela_eo_13835.pdf.

—. *treasury.gov*. 2 Νοέμβριος 2018. https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/venezuela_eo_13850.pdf.

—. *treasury.gov*. 7 Αύγουστος 2019. <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/programs/documents/13884.pdf>.

Fetherson A.B. *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*. Palgrave Macmillan UK, 1994.

Fiorella Giancarlo. *Foreign Affairs*. 17 Απρίλιος 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2019-04-17/will-guaido-call-us-military-intervention>.

Foreign Affairs. *foreignaffairs.com*. 22 Αύγουστος 2018. <https://www.foreignaffairs.com/articles/south-america/2018-08-22/take-back-venezuela-votes-not-violence> (πρόσβαση Απρίλιος 2020).

—. *foreignaffairs.com*. 30 Μάιος 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2019-05-30/why-venezuelas-regime-hasnt-collapsed>.

Foro Penal. *foropenal.com*. 13 Μάρτιος 2019. <https://foropenal.com/en/report-on-repression-in-venezuela-february-2019/> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

FRANCE 24. *france24.com*. 10 Μάρτιος 2019. <https://www.france24.com/en/20190310-venezuela-guaido-march-caracas-blackout-crisis-results-deaths> (πρόσβαση Φεβρουάριος 2020).

—. *france24.com*. 1 Απρίλιος 2019. <https://www.france24.com/en/20190401-venezuela-maduro-announces-power-rationing-electricity-crisis-goes> (πρόσβαση Φεβρουάριος 2020).

—. *france24.com*. 25 Ιανουάριος 2020. <https://www.france24.com/en/20200124-venezuela-protests-killed-67-last-year-ngo> (πρόσβαση Μάρτιος 2020).

Fuentes Juan Pablo. *In No Good Hands: The Venezuela Crisis and Consequences for South America*. U.S - Canada: Moody's Analytics, 2018.

- Gagne David. *InSight Crime*. 2017 Ιανουάριος 2017.
<https://www.insightcrime.org/news/analysis/insight-crime-2016-homicide-round-up/>
(πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).
- George Alexander. *Avoiding War: Problems Of Crisis Management*. Westview Press, 1991.
- Gunson Phil. *International Crisis Group*. 19 Σεπτέμβριος 2019.
<https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/maduro-finds-new-opposition-negotiate>.
- Gurr Ted Robert. *Handbook of Political Conflict: Theory and Research*. Free Press, 1980.
- Gurr Ted Robert. «Minorities, Nationalists and Ethnopolitical Conflict.» Στο *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict*, του/της Chester A. Crocker. Washington DC: US Institute of Peace, 1996.
- InSight Crime. *insightcrime.org*. 17 Μάιος 2018.
<https://www.insightcrime.org/investigations/drug-trafficking-venezuelan-regime-cartel-of-the-sun/>.
- InSight Crime. *Venezuela: A Mafia State? Venezuela has become a hub of organized crime*. *insightcrime.org*, 2018.
- International Commission of Jurists. *The Supreme Court of Justice of*. International Commission of Jurists, 2017.
- International Crisis Group*. 1 Μάιος 2019. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/picking-pieces-after-venezuelas-quashed-uprising> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).
- International Crisis Group. *crisisgroup.org*. 16 Σεπτέμβριος 2019.
<https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/039-venezuelas-military-enigma>.
- . *crisisgroup.org*. 11 Μάρτιος 2020. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/79-imagining-resolution-venezuelas-crisis>.
- International Monetary Fund. *imf.org*. Οκτώβριος 2019.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).
- John Mauricia. «Venezuelan economic crisis: crossing Latin American and Caribbean borders.» *Migrations and Development, Vol.8 (3)*, 29 Ιούλιος 2018: 437-447.
- Johnson Keith. «HOW VENEZUELA STRUCK IT POOR.» *Foreign Policy*. 16 Ιούλιος 2018. <https://foreignpolicy.com/2018/07/16/how-venezuela-struck-it-poor-oil-energy-chavez/>.
- Kalyvas Stathis και Laia Balcells. «International System and Technologies of Rebellion: How the End of the Cold War Shaped Internal Conflict.» *The American Political Science Review, Vol. 104, No. 3*, Αύγουστος 2010: 415-429.

- Kaplan Stephen και Michael Penfold. *China-Venezuela Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics*. wilsoncenter.org, 2019.
- Karl Terry Lynn. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. University of California Press, 1997.
- Larratt-Smith Charles. *The Washington Post*. 14 Αύγουστος 2019.
<https://www.washingtonpost.com/politics/2019/08/14/heres-why-venezuelan-president-nicolas-maduro-is-still-power/> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).
- Levine Daniel. «The Decline and Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses.» *Bulletin of Latin American Research*, Απρίλιος 2002: 248-269.
- Lowenthal Abraham και David Smilde. *Venezuela: Is There a Way Out of its Tragic Impasse?* Wilson Center, 2019.
- Mann Michael. *The Sources of Social Power: A History of Power from the Beginning to AD 1760*. Cambridge University Press; 2 edition, 2012.
- marcotrends. marcotrends.net. <https://www.marcotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).
- Marthoz Jean-Paul. *Venezuela's foreign policy: a mirage based on a curse*. Norwegian Peacebuilding Resource Centre, 2014.
- Maya Margarita Lopez. «Venezuela: The Political Crisis of Post-Chavismo.» *Social Justice, Vol. 40, No. 4 (134), Special Issue: Latin America*, 2014: 68-87.
- Mc Evoy Claire και Gergely Hideg. *GLOBAL VIOLENT DEATHS, Time to Decide*. Switzerland, Geneva: small arms survey, 2017.
- Mejia Jorge. «Venezuela in Crisis: A Backgrounder.» *COLLOQUIUM: THE POLITICAL SCIENCE JOURNAL OF BOSTON COLLEGE, Volume 2, Issue 2*, 2018: 43-49.
- Mitchell Christopher. «Necessitous Man and Conflict Resolution: More Basic Questions About Basic Human Needs Theory.» Στο *Conflict: Human Needs Theory*, του/της John Burton, 149-176. Palgrave Macmillan, London, 1990.
- Mogollon Mery και Patrick McDonnell. *Los Angeles Times*. 5 Μάιος 2019.
<https://www.latimes.com/world/la-fg-venezuela-analysis-guaido-maduro-20190505-story.html> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).
- Monaldi Francisco. *Foreign Policy*. 14 Οκτώβριος 2019.
<https://foreignpolicy.com/2019/10/14/maduro-citgo-creditors-bad-guaido-venezuelan-opposition/>.
- Mora Frank. *Council on Foreign Relations*. 14 Ιούνιος 2019.
<https://www.cfr.org/report/stabilizing-venezuela>.
- . *Foreign Affairs*. 19 Μάρτιος 2019.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2019-03-19/what-military-intervention-venezuela-would-look>.

Munkler Herfried. *OI NEOI ΠΟΛΕΜΟΙ, Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, 2005.

naftemporiki.gr. *naftemporiki.gr*. 30 Απρίλιος 2019.
<https://www.naftemporiki.gr/story/1470484/stin-kopsi-tou-ksurafiou-i-benezouela-krisimi-nuxta> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Naim Moises και Brian Winter. *Foreign Affairs*. 29 Οκτώβριος 2019.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/central-america-caribbean/2019-10-29/why-latin-america-was-primed-explode>.

Naim Moises και Francisco Toro. *Foreign Affairs*. 27 Ιανουάριος 2020.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2020-01-27/venezuelas-problem-isnt-socialism>.

Nasr Vali. *Foreign Policy*. 25 Οκτώβριος 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/10/25/dont-let-venezuelas-crisis-take-down-colombia-too-refugees/>.

nato.int. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm (πρόσβαση Απρίλιος 2020).

Neuhouser Kevin. «Democratic Stability in Venezuela: Elite Consensus or Class Compromise?» *American Sociological Review*, Vol. 57, No. 1, Φεβρουάριος 1992: 117-135.

Norwegian Ministry of Foreign Affairs. *regjeringen.no*.
<https://www.regjeringen.no/en/whatsnew/news-and-press-releases/id2006120/?isfilteropen=True&term=Venezuela> (πρόσβαση 2020 Μάρτιος).

—. *regjeringen.no*. 6 Φεβρουαρίου 2019. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/crisis-venezuela/id2628361/> (πρόσβαση Μάρτιος 2020).

Patey Luke. *Foreign Affairs*. 21 Νοέμβριος 2016.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/south-america/2016-11-21/trouble-down-south>.

Perera Fabiana Sofia. «Americas Quarterly.» *americasquarterly.org*. 15 Δεκέμβριος 2019.
<https://www.americasquarterly.org/article/how-chavez-broke-venezuelas-military/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Phillips Tom. *The Guardian*. 21 Μάιος 2018.
<https://www.theguardian.com/world/2018/may/21/venezuela-elections-nicolas-maduro-wins-second-term> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Piccone Ted και Harold Trinkunas. *The Cuba-Venezuela Alliance: The Beginning of the End?* Latin America Initiative Foreign Policy at Brookings, 2014.

Pietrosemoli Licia και Carlos Rodriguez-Monroy. «The Venezuelan energy crisis: Renewable energies in the transition towards sustainability.» *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Volume 105, Μάιος 2019: 415-426.

PROVEA. *derechos.org*. Ιούνιος 13 2018. <https://www.derechos.org.ve/informe-anual/informe-anual-enero-diciembre-2017> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Rendon Moises. *Center for Strategic & International Studies (CSIS)*. 18 Φεβρουάριος 2020. <https://www.csis.org/analysis/free-and-fair-presidential-elections-venezuela-are-overdue>.

Reporters Without Borders. «Reporters Without Borders.» *rsf.org*. 2018. <https://rsf.org/en/ranking/2018#> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Rodriguez-Morales Alfonso, Katterine Bonilla-Aldana, Miguel Morales, Jose Suarez, και Ernesto Martinez-Buitrago. «Migration crisis in Venezuela and its impact on HIV in other countries: the case of Colombia.» *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials* 18, Article number: 9, 8 Μάρτιος 2019.

Sabatini Christopher. *Foreign Affairs*. 7 Ιούλιος 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2017-07-07/mediation-venezuela-doomed-fail>.

Sanchez Ernesto. *Foreign Affairs*. 7 Απρίλιος 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2017-04-07/getting-venezuela-behave>.

Serbin Andres και Andrei Pont. «The Foreign Policy of the Bolivarian Republic of Venezuela: The Role and Legacy of Hugo Chavez.» *Latin American Policy, Volume 8, Number 2*, 2017: 232-248.

Shultz Suzette. *THE BORGEN PROJECT*. 30 Ιούνιος 2019. <https://borgenproject.org/tag/the-venezuelan-violence-observatory/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Singer David. *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*. Wiley; 1st Edition edition, 1972.

Smilde David και Geoff Ramsey. *International Peacemaking in Venezuela Intractable Conflict*. Washington Office on Latin America, 2020.

Snyder Glenn. «Crisis Bargaining.» Στο *International Crises: Insights from Behavioral Research*, του/της Charles Hermann. The Free Press, 1972.

Snyder Glenn Herald και Paul Diesing. *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises*. Princeton University Press, 1978.

statista. *statista.com*. 2018. <https://www.statista.com/statistics/802640/gross-domestic-product-gdp-latin-america-caribbean-country/>.

—. *statista.com*. 2020. <https://www.statista.com/statistics/243797/ranking-of-the-most-dangerous-cities-in-the-world-by-murder-rate-per-capita/> (πρόσβαση Απρίλιος 2020).

Stuenkel Oliver. *Foreign Affairs*. 31 Ιανουάριος 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/south-america/2019-01-31/how-south-america-ceded-field-venezuela>.

Swanström Niklas και Mikael Weissmann. *Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration*. Washington D.C.: Central Asia - Caucasus Institute & Silk Road Studies Program – John Hopkins University, 2005.

The Economist. *economist.com*. 6 Απρίλιος 2017. <https://www.economist.com/finance-and-economics/2017/04/06/how-chavez-and-maduro-have-impooverished-venezuela> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

The Guardian. 15 Απρίλιος 2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/15/nicolas-maduro-wins-venezuela-election> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

thedialogue.org. *thedialogue.org*. https://www.thedialogue.org/map_list/ (πρόσβαση 2020 Μάρτιος).

Tian Nan και Diego Lopes da Silva. «STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE.» *sipri.org*. 2 Απρίλιος 2019. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2019/crucial-role-military-venezuelan-crisis> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

TRADING ECONOMICS. *tradingeconomics.com*. <https://tradingeconomics.com/venezuela/crude-oil-production> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

—. *tradingeconomics.com*. <https://tradingeconomics.com/colombia/unemployment-rate> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Transparency International. *transparency.org*. 2019. <https://www.transparency.org/en/cpi/2019#> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Trinkunas Harold. *Foreign Affairs*. 25 Ιανουάριος 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2019-01-25/venezuelan-oppositions-high-stakes-assault-maduro>.

—. *Foreign Affairs*. 25 Ιανουάριος 2019. <https://www.foreignaffairs.com/articles/venezuela/2019-01-25/venezuelan-oppositions-high-stakes-assault-maduro>.

U.S Department of State. *2019 INCSR–Volume I: Drug and Chemical Control*. BUREAU OF INTERNATIONAL NARCOTICS AND LAW ENFORCEMENT AFFAIRS, 2019.

—. *state.gov*. 11 Μάρτιος 2015.

—. *state.gov*. 27 Σεπτέμβριος 2019. <https://www.state.gov/u-s-and-international-community-actions-on-venezuela/> (πρόσβαση Μάρτιος 2020).

U.S Department of the Treasury. *treasury.gov*. 12 Απρίλιος 2019. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm653>.

UN Office on Drugs and Crime's International Homicide Statistics database. *THE WORLD BANK*. <https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.P5> (πρόσβαση 2019 Δεκέμβριος).

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). *COLOMBIA SITUATION: Colombia, Ecuador and Venezuela*. United Nations, 2016.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. *ohchr.org*. 22 Ιούνιος 2018. <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23242&LangID=E> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. *ohchr.org*. 28 Σεπτέμβριος 2018.

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23652&LangID=E> (πρόσβαση Ιανουάριος 2020).

Ury William. *Getting to Peace: Transforming Conflict at Home, at Work, and in the World*. Viking/Penguin, 1999.

USAID. *usaid.gov*. 8 Οκτώβριος 2019. <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/oct-08-2019-administrator-green-venezuelan-ambassador-vecchio-remarks> (πρόσβαση Φεβρουάριος 2020).

USAID. *VENEZUELA REGIONAL CRISIS*. USAID, 2020.

Vera Leonardo. «Venezuela 1999–2014: Macro-Policy, Oil Governance and Economic Performance.» *Comparative Economic Studies*, vol. 57, issue 3, 2015: 539-568.

Waever Ole. «The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders.» Στο *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*, του/της Morten Kelstrup και Michael Williams. Routledge, 2000.

Wallensteen Peter και Michel Wieviorka. «Violence, Wars, Peace, Security.» Στο *Rethinking Society for the 21st Century: Report of the International Panel on Social Progress*, του/της IPSP, 411-456. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

Washington Office on Latin America. *wola.org*. 14 Νοέμβριος 2019. <https://www.wola.org/analysis/capacity-building-multilateral-cooperation-quito-process/>.

whitehouse.gov. *whitehouse.gov*. 8 Αύγουστος 2019. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/memorandum-presidential-determination-major-drug-transit-major-illicit-drug-producing-countries-fiscal-year-2020/>.

Wight Martin. *Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

Williams Phil. *Crisis management: Confrontation and diplomacy in the nuclear age*. M. Robertson (1976), 1976.

Wilpert Gregory. «Chavez's Venezuela and 21st Century Socialism.» *Research in Political Economy*, Ιούλιος 2007: 1-42.

Wright Quincy. *A Study of War*. University of Chicago Press, 2nd edition, 1983.

Yilmaz Muzaffer Ercan. «Intra-State Conflicts in the Post-Cold War Era.» *International Journal on World Peace*, Vol.24, No.4, Δεκέμβριος 2007: 11-33.

Youngson Patricia. «Coercive Containment: The New Crisis Management.» *International Relations*, Volume: 15, issue: 5, Αύγουστος 2001: 37-52.

Zahler Reuben. «Medium- and Short-Term Historical Causes of Venezuela's Crisis.» *LASAFORUM volume xlviii : issue 4*, 2017.

Zartman William. *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. USA: Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1995.

Αλειφαντής Στέλιος. «imm.gr.» 2003. http://www.imm.gr/files/crisis_eval/Crisis-ev-stal.pdf (πρόσβαση Μάιος 2020).

Βαληνάκης Γιάννης και Κωνσταντίνα Μπότσιου. *Διεθνείς Σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2008.

Γκόφας Ανδρέας και Νικόλαος Τζιφάκης. *Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική: Η Σινο-Αμερικανική Πρόκληση*. πεδίο, 2017.

Κουσκουβέλης Ηλίας. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, Ε' Έκδοση, 2007.

—. *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*. Αθήνα: Παπαζήση, 1997.

Λίτσας Σπυρίδων. *Πόλεμος και Ορθολογισμός*. Ποιότητα, 2010.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος. *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Ποιότητα, 2008.

Πιπίνης Ιάσων. *Βενεζουέλα: Από τον Τσάβες στον Μαδούρο*. ΚΕΔΡΟΣ, 2018.

Πρωτόπαπας Γιώργος. *HUFFPOST*. Φεβρουάριος 2019.

https://www.huffingtonpost.gr/entry/antayonismoi-kai-antallaymata-ste-yeopolitike-skakierates-venezoeelas_gr_5c580c8de4b00187b552834a.

Στασινού Νατάσα. «Naftemporiki.» *Naftemporiki.gr*. 25 Ιανουάριος 2019.

<https://m.naftemporiki.gr/story/1438065/pos-katerreuse-i-oikonomia-tis-benezouelas> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2019).

Χειλά Ειρήνη. *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο αιώνα : Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*. Ποιότητα, 2012.